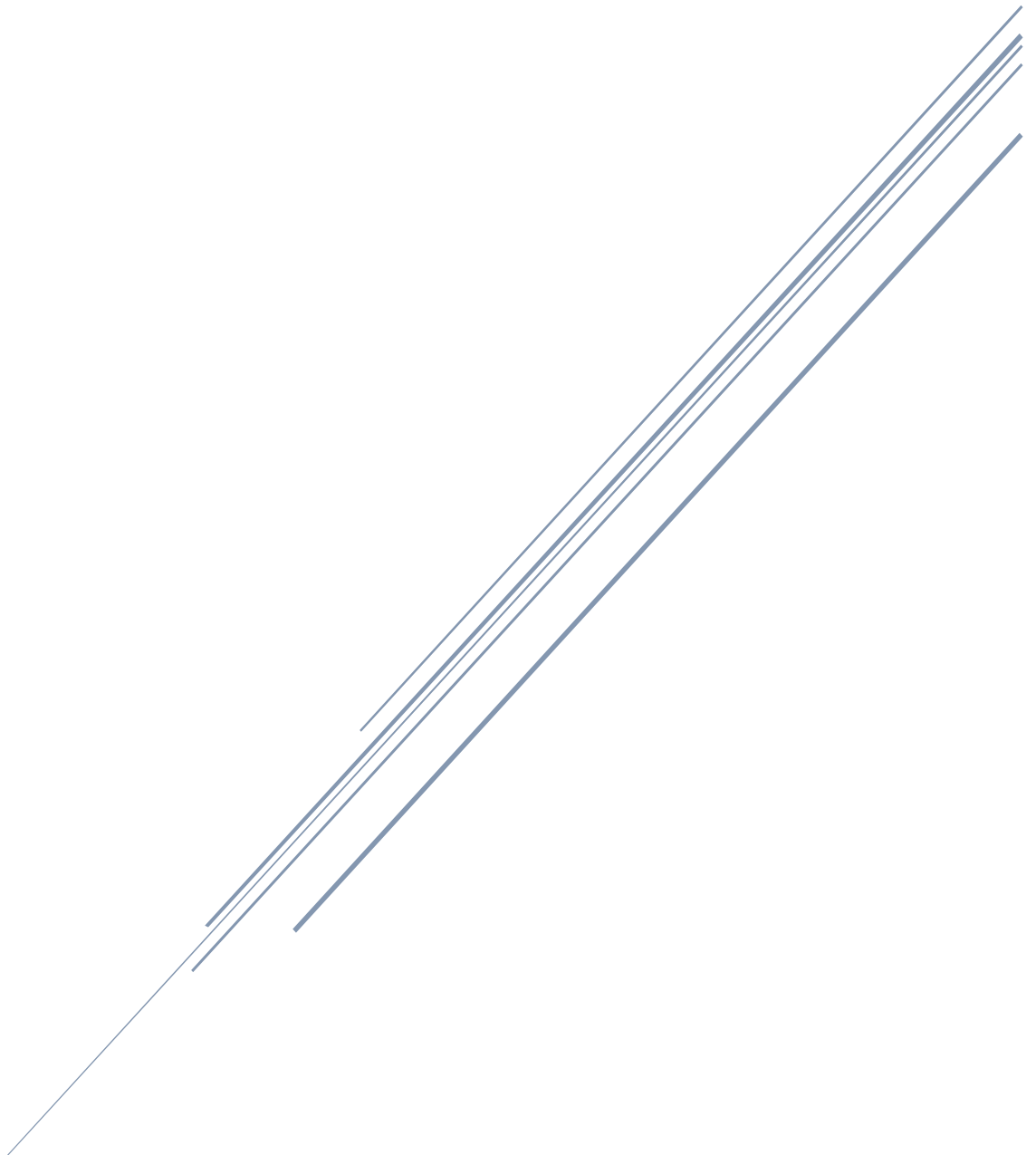

**Het Constitutioneel Bestel van Suriname
gedurende het Militair Bestuur
1980-1987**

W. Pherai

Het Constitutioneel Bestel van Suriname gedurende het Militair Bestuur 1980-1987

Wedwatie Pherai

© 2020 Wedwatie Pherai

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opname, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

ISBN 978-99914-2-018-0

Het Constitutioneel Bestel van Suriname gedurende het Militair Bestuur 1980-1987

**The constitutional order of Suriname during the military
administration 1980-1987
(with a summary in English)**

Proefschrift

**ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Universiteit Utrecht
op gezag van de
rector magnificus, prof. dr. H.R.B.M. Kummeling,
ingevolge het besluit van het college voor promoties
in het openbaar te verdedigen op**

maandag 8 juni 2020 des middags te 12.45 uur

**door
Wedwatie Pherai**

geboren op 5 juni 1968
te Paramaribo, Suriname

Promotor:

Prof. dr. H.R.B.M. Kummeling

Voorwoord

Het onderzoek dat in dit boek is beschreven, bestrijkt een periode van zeven jaar militair bestuur. In deze militaire periode veranderde het Surinaams staatsrecht ingrijpend. Aanvankelijk leek de bestudering van zeven jaar Surinaams staatsrecht eenvoudig te zijn. Ik had me vergist! Gaandeweg het onderzoek bleek uit de regels dat de complexiteit groot was. Het was niet eenvoudig om een moeilijk militair tijdperk met complexe regels en steeds veranderende structuren te onderzoeken. Het resultaat van mijn onderzoek was niet alleen interessant, maar het was ook verassend om te constateren hoe de organisatie van de staat steeds veranderde en hoe de inrichting en samenstelling in elkaar staken. Mijn nieuwsgierigheid dreef me om steeds verder te gaan. Het heeft mij wel veel tijd en inspanning gekost om op een logische en systematische wijze de periode tussen 1980 en 1987 te bestuderen en erover te schrijven. Alhoewel ik in het begin van het onderzoek met tussenpozen heb gewerkt en zelfs enkele jaren was gestopt met het onderzoek, besloot ik vanaf 2014 zonder al te lange onderbrekingen te werken aan het onderzoek en heb ik het in december 2018 feitelijk afgesloten. Hierna heb ik gewerkt aan de screening ervan en aan de conclusies.

Velen droegen bij aan de totstandkoming van dit boek. Ik ben mijn grootste dank verschuldigd aan mijn promotor, prof. mr. H.R.B.M. Kummeling, voor zijn onuitputtelijk geduld en zijn begrip tijdens de begeleiding. Hij bood mij niet alleen veel ruimte om het onderzoek naar eigen inzicht uit te voeren, maar liet mij vrij om het te combineren met mijn overige werkzaamheden zoals mijn docentschap, allerlei bestuurlijke functies, service-werk, lidmaatschap van de Sociaal Economische Raad van Suriname en met mijn moederschap. Ook mijn dank aan hem voor zijn betrokkenheid en zijn kritische begeleiding om bij het promotieonderzoek over het staatsrecht een neutrale houding aan te nemen en het zo objectief mogelijk te verrichten. Prof. Kummeling was altijd enthousiast en bleef mij motiveren om heldere teksten te schrijven. En ik! Ik bleef met plezier doorschrijven, had zelfs moeite met stoppen en heb gedurende het onderzoek ook nog vier artikelen geschreven voor publicatie in het Surinaams Juristenblad. Dank u wel prof. Kummeling voor het bijdragen aan mijn academische vorming. Ook mijn dank aan hem om mij deelgenoot te maken van zijn liefde voor en kennis over staatsrechtelijke en bestuursrechtelijke vraagstukken op zowel nationaal als internationaal niveau. Zijn gedrevenheid is onuitputtelijk. Ik ben hem heel dankbaar dat hij zijn kennis en kunde ook met mij deelt. Het is voor mij een groot genoegen en een zegen om met hem te werken.

Mijn dank gaat ook uit naar de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS) om mijn promotieonderzoek mogelijk te maken. Wijlen dhr. Derveld heeft mij gemotiveerd om te beginnen met het onderzoek. Hij is jaren terug in opdracht van de Universiteit in Suriname op zoek gegaan naar promotoren voor docenten van

AdeKUS. Door zijn tussenkomst heb ik kennisgemaakt met prof. Kummeling, die bereid was om mij te begeleiden. Mijn dank gaat ook uit naar al mijn student-assistenten die door de jaren heen mij hebben geholpen met het verzamelen van materiaal en het invoeren van teksten. Ook de administratie van de Faculteit der Juridische Wetenschappen van AdeKUS is altijd heel behulpzaam geweest. Uiteraard bedank ik het overige personeel en mijn collega's voor hun ondersteuning en aanmoediging. Een speciaal woord van dank gaat uit naar Yvonne die mij hielp met materiaal uit haar privécollectie. Dank voor al je medewerking en steun. Ook een woord van dank aan Henry, die mij in 2014 heeft gemotiveerd om mijn promotieonderzoek op te pakken en af te ronden. Voorts bedank ik Joan voor het lezen van de teksten. Ze nam alle tijd en moeite om zulks voor mij te doen. Ik keek altijd uit naar haar reactie. Ik vind het belangrijk dat ik mijn onderzoek niet alleen aan juristen, maar ook aan niet-juristen kan overbrengen. De gesprekken met haar over haar herinneringen over de militaire periode zullen mij altijd bijblijven. Ik zeg verder dank aan een ieder die bijgedragen heeft aan de totstandkoming van dit boek.

Natuurlijk bedank ik ook mijn familie. Op de eerste plaats zeg ik dan ook dank aan mijn zoon Rushil. Hij was nogal streng voor mij. Rushil sprak mij bij tijd en wijle aan om me 'vooral te concentreren op mijn proefschrift' en niet bezig te zijn met andere, in zijn ogen, niet ter zake doende activiteiten. Ik vond dit altijd komisch. Hij heeft geen idee hoe zwaar het is voor een voltijds werkende vrouw om een promotieonderzoek te doen en dit ook nog te combineren met haar zorgtaken als moeder, de dagelijkse huishouding draaiende te houden en elke dag een warme maaltijd op tafel te 'toveren' en daarnaast te rijden naar naschoolse activiteiten en sportclubs. Mijn petje af voor alle moeders die een proefschrift hebben geschreven of aan het schrijven zijn. En Rushil, mama's boek is nu af!

Ook bedank ik mijn echtgenoot Surin, die meegewerkt heeft aan meer tijd en ruimte voor mij, zodat ik kon werken aan mijn boek. Mijn dank gaat ook uit naar mijn lieve broers en lieve zus en hun gezin voor de liefde en zorg die zij mij altijd geven. Ook een woord van dank aan de familie in Nederland voor de liefdevolle opvang.

Tot slot bedank ik als laatste mijn ouders voor alles wat zij mij hebben meegegeven in het leven. Mijn gedisciplineerde en toegewijde vader, wijlen Willem Pherai, leerde zijn vier kinderen reeds op jonge leeftijd verantwoording te dragen over hun eigen studie en daarmee hun eigen toekomst. Van mijn moedige moeder, wijlen Hermien Pherai-Benarsie, heb ik geleerd om onbevreesd te werken en mijn dromen te realiseren.

Dit boek is opgedragen aan mijn ouders.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 ALGEMENE INLEIDING	1
1.1 Aanleiding tot het onderzoek	1
1.2 Beknopte fasering van het Surinaams staatsrecht	5
1.3 Vraagstelling	7
1.4 Onderzoeksdoel	7
1.5 Relevantie	7
1.6 Methode van onderzoek	8
1.7 Bronnen van onderzoek	10
1.8 Indeling van het onderzoek	10
Hoofdstuk 2 DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT EN HET STAATSNODDRECHT	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Invloeden vanuit het westen op de ontwikkeling van de democratische rechtsstaat in Suriname	14
2.3 De betekenis van het concept van de democratische rechtsstaat	14
2.4 Staatsrecht	16
2.5 Functies van het staatsrecht	17
2.6 De ontwikkeling van een staat tot een rechtsstaat	17
2.7 De vier principes van een rechtsstaat	20
2.8 Het Legaliteitsbeginsel	21
2.9 De Machtverdeling	25
2.10 Grondrechten	27
2.11 Rechterlijke controle	29
2.12 De democratische rechtsstaat	32
2.13 Democratie	32
2.14 Principes van een democratie	34
2.15 Het kiesrecht en politieke machtsverwerving	35
2.16 Politieke grondrechten	35
2.17 Volksvertegenwoordiging	35
2.18 Openbaarheid	36
2.19 Het meerderheids- en minderheidsbeginsel	36
2.20 Politieke partijen en partijvorming	37
2.21 Spanningen en problemen van een democratie en rechtsstaat	37
2.22 Democratische rechtsstaat en staatsnoodrecht	37
2.23 Staatsnoodrecht en noodtoestand	38

2.24 Slot	39
Hoofdstuk 3 AANLOOP	41
3.1 Inleiding	41
3.2 De SKM-kwestie I	43
3.3 De kwestie Koorndijk	44
3.4 De SKM-kwestie II	46
3.5 Strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en politieke oplossingen	49
3.6 Uitspraak Militaire Krijgsraad op 26 februari 1980	49
3.7 Verkiezingscampagnes, vakbondsacties, protesten en branden	50
3.8 De militaire machtsovername op 25 februari 1980	51
3.9 Wezenlijke inbreuk op de democratische rechtsstaat	54
3.10 Slot	56
Hoofdstuk 4 HET STAATSBESTUUR	57
4.1 Inleiding	57
Deel I	58
4.2 Staatsbestuur tot afkondiging noodtoestand	58
4.3 Korte historische ontwikkeling staatsbestuur	59
4.4 Gouverneur en ministers	61
4.5 Minister-president en ministers	61
4.6 Staten van Suriname	62
4.7 Grondwet 1975 en continuïteit politiek model	62
4.8 President	62
4.9 Regering, minister-president en ministers	64
4.10 Parlement	64
4.11 Regeermacht in februari 1980 en intrede Nationale Militaire Raad	65
4.12 President, regering en parlement ten tijde machtsovername	66
4.13 Burgerraad in aantocht	67
4.14 Huisarrest, avondklok en vrijheid van meningsuiting	67
4.15 Stopzetting verkiezingen 27 maart 1980	68
4.16 Formateur en Burgerraad	68
4.17 Regeerteam 1 Chin A Sen	69
4.18 Aanneamnestiewet april 1980	70
4.19 Regeringsverklaring 1 mei 1980	72
4.20 Aanneamachtigingswet ter uitoefening van parlementaire bevoegdheden	74
4.21 Wijziging in Regeerteam 1 Chin A Sen	75
4.22 Parlement tijdens Regeerteam I Chin A Sen	76

4.23 Nationale Militaire Raad tijdens Regeerteam I Chin A Sen.....	76
4.24 Van Nationale Militaire Raad naar Militair Gezag	77
4.25 Militair Gezag en constitutionele wijziging op 13 augustus 1980.....	79
4.26 Afkondiging noodtoestand.....	79
4.27 Schorsing Grondwet	81
4.28 Introductie Decreten.....	81
4.29 Militair Gezag.....	81
4.30 Buitenwerkingstelling Parlement en Raad van Advies.....	82
4.31 Tussenconclusie	82
Deel II.....	83
HET STAATSBESTUUR VANAF DE NOODTOESTAND	83
4.32 Inleiding	83
4.33 13 augustus 1980, de staatsrechtelijke omwenteling	84
4.34 Toedeling van de Regeermacht in november 1980 (A-2)	86
4.35 Regeerteam 2 Chin A Sen II.....	87
4.36 Bevoegdheden Militair Gezag ten aanzien van de uitvoerende macht en de wetgevende macht.....	88
4.37 De president tijdens Regeerteam 2 ('executieve president')	89
4.38 Gedeelde bevoegdheden president en Militair Gezag in Regeerteam 2	89
4.39 De president ten aanzien van regelgeving en rechtspleging.....	90
4.40 De Regering, Raad van Ministers en Onderministers	90
4.41 Wet- en regelgevende bevoegdheden aan de Regering en het Adviescollege.....	91
4.42 Bevoegdheden Militair Gezag in Regeerteam 2.....	93
4.43 Staatsbestuur tijdens Regeerteam 2.....	93
4.44 Regelgeving tijdens Regeerteam 2	93
4.45 Einde Regeerteam 2, instelling Beleidscentrum en benoeming Regeerteam 3	95
4.46 Einde model executieve presidentschap en hervatting model ceremonieel presidentschap.....	97
4.47 Het presidentschap en de waarnemend president	98
4.48 De waarnemer van de president van het Hof van Justitie als waarnemend president.....	98
4.49 De president volgens A-6, A-6A en A-6B en A-6C.....	99
4.50 Bevoegdheden president volgens A-6B	99
4.51 De waarnemend president.....	100
4.52 Nieuwe gezagsorganen volgens A-9	100
4.53 Het Beleidscentrum volgens A-9 en C-64.....	100

4.54 Raad van Ministers, de minister-president en het Beleidscentrum volgens A-9.....	101
4.55 Bekrchtiging decreet A-9	102
4.56 Positie van het Militair Gezag in het Regeerteam 3 Neyhorst.....	102
4.57 Beëdiging Regeerteam 3 Neyhorst en aankondiging Nationale Assemblee	102
4.58 Statuut Basisrechten en plichten	103
4.59 Turbulente jaar 1982.....	104
4.60 Staande executies, de Decembermoorden van 1982	105
4.61 Aanlooperperiode vóór de Decembermoorden	106
4.62 Einde Regeerteam 3 Neyhorst en benoeming Regeerteam 4 Alibux	108
4.63 Bestuursorganen tijdens Regeerteam 3	109
4.64 Grote spanningen na de Decembermoorden	109
4.65 De minister-president en het Militair Gezag	110
4.66 Markante gebeurtenissen tijdens Regeerteam 4 Alibux.....	111
4.67 De samenwerking met het Bedrijfsleven en de Vakbeweging.....	111
4.68 De Denkgroep.....	112
4.69 Taken en bevoegdheden Denkgroep	113
4.70 Een ‘volksvertegenwoordigend orgaan’ bekend als de benoemde Assemblee	114
4.71 Bestuursorganen tijdens Regeerteam 4	114
4.72 Regelgeving in de periode van Regeerteam 4	115
4.73 Tussenconclusie	115
Deel III.....	116
STAATSBESTUUR EN OPHEFFING NOODTOESTAND	116
4.74 Inleiding	116
4.75 Regeerteam 5 Udenhout 1 (interim-regering).....	117
4.76 Instelling interim-regering en zittingsduur	118
4.77 Taken en bevoegdheden Regeerteam 5 nader bekeken	119
4.78 Opheffing Beleidscentrum en gevolgen	119
4.79 Regelgeving staatsbestuur tijdens Regeerteam 5	119
4.80 Grondslag en samenstelling Denkgroep	120
4.81 Bevoegdheden Denkgroep	120
4.82 Geheimhoudingsplicht en onschendbaarheid Denkgroep.....	121
4.83 Militair Gezag tijdens Regeerteam 5	121
4.84 Revolutionaire leiding, Februari Beweging, Stanvaste Beweging	121
4.85 Topberaad	122
4.86 Resultaten samenwerking bedrijfsleven en vakbeweging	122

4.87 Adviezen Denkgroep	123
4.88 Einde Regeerteam 5 Udenhout 1 en positie Militair Gezag	125
4.89 Van Parlement naar benoemde Nationale Assemblee	126
4.90 Benoemde Assemblee	126
4.91 Eerste vergadering benoemde Assemblee en voorzitterschap	127
4.92 Lidmaatschap benoemde Assemblee	128
4.93 Zittingsduur en beëindiging lidmaatschap benoemde Assemblee	128
4.94 Bevoegdheden benoemde Assemblee	129
4.95 Instelling Regeerteam 6 Udenhout 2	130
4.96 Regeerteam 6 Udenhout 2 en benoemde Assemblee	130
4.97 Regeerteam 6 Udenhout 2 en Nationaal Instituut voor Mensenrechten	130
4.98 Regelgeving tijdens Regeerteam 6 Udenhout 2	131
4.99 Eenheidsgedachte en samenwerking met politieke partijen	131
4.100 Politieke crisis in 1985: ruzie vakbonden onderling, nieuwe hearings en sociaal akkoord	132
4.101 Slechte financiële omstandigheden	133
4.102 Instelling Regeerteam 7 Udenhout 3	133
4.103 Militair Gezag of 25 Februari Beweging	134
4.104 Status voorzitter Militair Gezag en regeringsleider	134
4.105 Decreten of wetten in 1985	135
4.106 Regering Suriname en leider regering Suriname	135
4.107 Militair Gezag in A-19	136
4.108 Dialoog politieke partijen en politiek akkoord	136
4.109 Opheffing noodtoestand	138
4.110 Topberaad en politiek akkoord	139
4.111 Instelling Regeerteam 8 Radhakishun	140
4.112 Regeerteam 8 Radhakishun en binnenlandse oorlogen	140
4.113 Militair Gezag tijdens Regeerteam 8 Radhakishun	141
4.114 Afkondiging noodtoestand voor deel Suriname	141
4.115 Belangrijke besluiten Topberaad	141
4.116 Concept Grondwet februari 1987	142
4.117 Einde Regeerteam 8 Radhakishun en begin Regeerteam 9 Wijdenbosch	142
4.118 Belangrijke decreten aangenomen tijdens Regeerteam 9 Wijdenbosch	143
4.119 Militair Gezag tijdens Regeerteam Wijdenbosch	143
4.120 Grondwet, referendum, politieke organisaties en verkiezingen	143

4.121 Belangrijke bestuurlijke veranderingen door gewijzigde Grondwet van 1987.....	145
4.122 Slot.....	148
Hoofdstuk 5 RECHTSPLEGING	152
Deel I.....	152
Rechtspleging tot afkondiging noodtoestand	152
5.1 Inleiding	152
5.2 Korte historische ontwikkeling rechterlijke macht	152
5.3 Periode 1670 tot 1815	154
5.4 Periode 1815 tot 1865	155
5.5 Periode 1865 tot 1975	155
5.6 Rechtswezen volgens Staatsregeling 1955.....	156
5.7 Grondwet 1975 en rechtspleging	157
5.8 Inrichting en samenstelling rechterlijke macht.....	158
5.9 Gerechtsorganen (hogere en lagere gerechten).....	158
5.10 Bevoegdheden rechterlijke macht 1975.....	159
5.11 Onafhankelijkheid rechterlijke macht.....	160
5.12 Motiveringsplicht, openbaarheid en verbod inmenging in rechtszaken	160
5.13 Openbaar Ministerie	160
5.14 Rechtspleging tot 25 februari 1980	161
5.15 Rechterlijke macht vanaf 25 februari 1980	162
5.16 Rechtspleging vanaf 25 februari 1980 tot noodtoestand	163
Deel II.....	163
5.17 Rechtspleging vanaf noodtoestand	163
5.18 Noodzaak bijzondere rechtsinstanties.....	168
5.19 Bijzonder Gerechtshof.....	168
5.20 Uitgangspunten en toepassingsbereik Decreet Bijzondere Rechtspleging.....	169
5.21 Competentie, inrichting en samenstelling Bijzonder Gerechtshof	170
5.22 Vereisten lidmaatschap.....	170
5.23 Bevoegdheden Bijzonder Gerechtshof	171
5.24 Opsporingsbevoegdheden	172
5.25 Bevoegdheden bewaring, huisarrest en inverzekeringstelling en verzamelen van bewijs	172
5.26 Wijziging Decreet Bijzondere Rechtspleging en bijzondere positie auditeur-fiscaal.....	173
5.27 Opheffing Bijzonder Gerechtshof.....	173

5.28 Bijzonder Gerechtshof nader bekeken.....	174
5.29 Hoog Militair Gerechtshof.....	176
5.30 Inrichting en samenstelling Hoog Militair Gerechtshof.....	177
5.31 Zitting en openbaarheid HMG en proces instellen hoger beroep bij HMG	178
5.32 Hoog Militair Gerechtshof en andere wettelijke regelingen.....	178
5.33 Krijgsraad en Hoog Militair Gerechtshof.....	178
5.34 Hoog Militair Gerechtshof, Hof van Justitie, verdachte en raadsman...	179
5.35 Wijziging Wet Militaire Strafrechtspleging.....	179
5.36 Opheffing Hoog Militair Gerechtshof.....	179
5.37 Krijgsraad te Velde; haar bevoegdheden, instelling en opheffing.....	180
5.38 Oorlogstoestand.....	181
5.39 Doodstraf.....	181
5.40 Intrekking oorlogstoestand en handhaving noodtoestand.....	182
5.41 Statuut Basisrechten en Plichten, het decreet A-11.....	182
Deel III.....	186
5.42 Rechtspleging en opheffing noodtoestand.....	186
5.43 Nationaal Instituut Mensenrechten; bijzondere vorm van rechtspleging	187
5.44 Wijziging A-18 met A-18A.....	190
5.45 Algemene opsporingsbevoegdheid aan militaire politie.....	192
5.46 Opheffing noodtoestand en daarna.....	192
5.47 Slot.....	193
Hoofdstuk 6 REGELGEVING.....	195
Deel I.....	195
Regelgeving tot afkondiging noodtoestand.....	195
6.1 Inleiding.....	195
6.2 Kort historische ontwikkeling regelgeving in Suriname.....	196
6.3 Koloniale Verordeningen.....	196
6.4 Het concordantiebeginsel en de wettelijke regelingen.....	197
6.5 Landsverordeningen.....	198
6.6 Wetten.....	199
6.7 Besluiten gouverneur, landsbesluiten en staatsbesluiten.....	200
6.8 Bestuursbesluiten resolutie en beschikkingen.....	201
6.9 Wet en regelgeving volgens de Grondwet van 1975.....	202
6.10 President en wetgevende taken.....	203
6.11 Parlement en zijn wetgevende bevoegdheden.....	203

6.12 Raad van Advies en wetgevende taken	204
6.13 Wetgevingsprocedure wetten en staatsbesluiten.....	204
6.14 Sanctiestelsel volgens de Grondwet	205
6.15 Toetsingsrecht	206
6.16 Organen betrokken bij wetgeving	206
6.17 Wetgeving vanaf 1980 tot afkondiging noodtoestand	207
6.18 Staatsbesluit nieuwe stijl en wijziging Grondwet	208
6.19 Staatsbesluiten vóór en na de Machtigingswet.....	208
Deel II.....	209
6.20 Regelgeving vanaf noodtoestand.....	209
6.21 Decreten.....	210
6.22 Decreten augustus 1980.....	210
6.23 Algemeen bindende regels middels decreten.....	211
6.24 Algemeen Decreet A.....	212
6.25 Inwerkingtreding en juridische status Algemeen Decreet A.....	212
6.26 Gevolgen Algemeen Decreet A voor wetsvoorschriften	212
6.27 Algemeen Decreet A-I en status wetgevingsorganen	213
6.28 Algemeen Decreet B.....	213
6.29 Algemeen Decreet C.....	214
6.30 Wetgevingsorganen en bevoegdheden conform Algemeen Decreet C	214
6.31 Categorisering decreten A, B, C	214
6.32 Algemeen Decreet A-2 en voorgeschreven wet- en regelgeving.....	215
6.33 Verdragen.....	216
6.34 Inwerkingtreding en juridische positie decreten A-2 en A-2A.....	217
6.35 Vervallen verklaren van A-2 middels A-4.....	217
6.36 A-10 en verbindende regelingen	218
6.37 C-64 en C-65 en verbindende regelingen	218
Deel III.....	219
6.38 Regelgeving en opheffing noodtoestand	219
6.39 Benoemde Assemblee	219
6.40 Benoemde Assemblee en wetgeving	220
6.41 Geen wetten, maar decreten	221
6.42 A-19 en wettelijke regels	221
6.43 Opheffing noodtoestand, aanneming nieuwe Grondwet, verkiezingen en overgangsrecht.....	222
6.44 Einde decretentijdperk.....	222
6.45 Slot.....	225

Hoofdstuk 7 CONCLUSIE	227
English summary	238
Nederlandse samenvatting	241
Literatuuroverzicht	245
Regelgeving	258
Lijst van verdragen en verklaringen	263
Rapporten, bulletin en verklaringen	263
Jurisprudentie	265
Parlementaire handelingen	265
Curriculum vitae	266

Lijst van Afkortingen

A.B.	Algemene Bepalingen der Wetgeving in Suriname
AG	Agent-Generaal
AdeKUS	Anton de Kom Universiteit van Suriname
art.	artikel
artt.	artikelen
ASFA	Associatie van Surinaamse Fabrikanten
A.V.V.S.	Algemeen Verbond van Vakbeweging
AVRM	Amerikaans Verdrag inzake de Rechten van de Mens
BDP	Bibliotheek Documentatie en Parlementair Archief
Bomika	De Bond van Militair Kader
BRP	Statuut Basisrechten en Plichten
BuPo	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
C-47	Centrale van 47 bonden
CH	Constitutioneel Hof
CLO	Centrale van Landsdienaren Organisaties
DNA	De Nationale Assemblee
DWT	<i>de Ware Tijd</i>
ECOSOC Rechten	Internationaal Verdrag betreffende Economische, Sociale en Culturele Rechten
Front	Front voor Democratie en Ontwikkeling (NPS, VHP, KTPI)
G.B.	Gouvernementsblad
Gw	Grondwet
HMG	Hoog Militair Gerechtshof
HvJ	Hof van Justitie
L.T.T.	Lands Telegraaf en Telefoon dienst
KTPI	Kaum Tani Persutuan Indonesia (Indonesische Landbouwers Eenheids Partij, 1947); Kerukunana Tulodo Prenatan Inggal (organisatie als Voorbeeld van hoogste Ordening, 1987)
MG	Militair Gezag
NDP	Nationale Democratische Partij
NJB	Nederlands Juristenblad
NPS	Nationale Partij Suriname
NMR	Nationale Militaire Raad
NVD	Nationale Voorlichtingsdienst Suriname
NvT	Nota van Toelichting
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OM	Openbaar Ministerie
PALU	Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie
Par.	Paragraaf
PG	Procureur-Generaal
PSV	Progressieve Surinaamse Volkspartij
PWO	Progressieve Werknemers Organisatie
RIS	Wet Inrichting en Samenstelling Rechterlijke Macht
RvM	Raad van Ministers
RVP	Revolutionaire Volkspartij
S.B.	Staatsblad
St.B	Staatsblad
St.b	Staatsblad

SJB	Surinaams Juristenblad
Sr.	Wetboek van Strafrecht
SRS	Stichting Radio Suriname
S.R.S.	Staatsblad van de Republiek Suriname
SKM	Surinaams Krijgsmacht
S.N.A.	Surinaams Nieuws Agentschap
STVS	Surinaams Televisie Stichting
Trb.	Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden
TRIS	Troepenmacht in Suriname
VFB	Vijfentwintig Februari Beweging
VHP	Vooruitstrevende Hervormings Partij
VN	Verenigde Naties
VSB	Vereniging Surinaams Bedrijfsleven
W.I.C.	West Indische Compagnie
Wnd.	Waarnemend

Hoofdstuk 1 ALGEMENE INLEIDING

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Suriname is een land met verschillende bevolkingsgroepen, met een verscheidenheid aan godsdiensten en levensovertuigingen, maar toch zonder noemenswaardige etnische conflicten. Hoewel politiek op vreedzame wijze langs etnische lijnen wordt bedreven, is Suriname een land met de filosofie van eenheid in verscheidenheid¹, wat een onmisbaar ingrediënt is voor de tolerantie van Surinamers naar elkaar.

Suriname is een meertalig, multi-etnisch, multicultureel en multireligieus land met een inwonertal van ongeveer 542.000.² De bevolking is heterogeen. De Indianen, die ook wel inheemsen worden genoemd zijn de autochtone bewoners. Daarnaast zijn er diverse ‘geïmporteerde’ etnische groepen; dat zijn de tot slaaf gemaakte Afrikanen, van wie de nazaten bekend zijn als de Creolen (Afro-Surinamers) en Marrons (Boslandcreolen), de contractarbeiders uit Azië, bekend als de Chinezen, de Hindoestanen en de Javanen. Verder zijn in de loop der jaren andere groepen geëmigreerd naar Suriname zoals de Joden, de Nederlandse kolonisten, de Libanezen, de Guyanezen, de Haitianen en recent de Brazilianen en ook Chinezen, die in de volksmond de nieuwe Chinezen worden genoemd.³ Een groot deel van de Surinamers is etnisch gemengd.

Suriname heeft als kolonie van Nederland vooral vanwege de verplichte codificatie⁴ vroeg kennisgemaakt met de rechtsregels uit het Romeins recht en daarmee het civielrecht, alsook

¹ Adhin merkte reeds in 1957 op dat Suriname een wereld-in-zakformaat is, omdat hier vrijwel alle hoofdrassen en godsdiensten vertegenwoordigd zijn en dat de bevolking bestaat uit nakomelingen uit haast alle werelddelen. Hij noemt Suriname een conglomeraat van rassen en talen, godsdiensten en culturen, zeden en gewoonten. Om problemen op vooral sociaal-cultureel gebied te voorkomen ontwikkelde Adhin de theorie van eenheid in verscheidenheid. Het oplossen van de cultuurproblemen in Suriname kan zijns inziens niet liggen in uniformiteit in godsdienst en cultuur, wat slechts culturele armoede met zich zal kunnen brengen. Volgens hem zal een tuin aan bekoorlijkheid winnen wanneer er verscheidene soorten en kleuren van bloemen in staan, die bij elkaar passen en niet op elkaar parasiteren, doch elkaar juist aanvullen. Dus verscheidenheid, mits geschraagd door een diepere eenheid, is een symbool van levendigheid en vitaliteit. ‘Verschillende tonen moeten harmonisch samensmelten tot een zoetklinkende melodie, doch de individuele tonen moeten nog hoorbaar blijven en onderscheiden, hoewel niet gescheiden kunnen worden’. Adhin 1957; Eenheid in verscheidenheid 1957, p.134-139.

² Suriname had volgens de census van 2012 een bevolking van 541.638. In het censusjaar 1980 telde Suriname een inwonertal van 355.240; Mozaïek van het Surinaamse volk; volkstelling in demografisch, economisch en sociaal perspectief 2016, p.21-22. Zie ook de *country programme document for Suriname (2017-2021)* van de *executive Board of the United Nations Development Programme, the United Nations population Fund and the United Nations Officer for project services, second regular sessions*, 6-9 september 2016. p.2.

³ In zijn boek Andre Loor vertelt...Suriname 1850-1950 vertelt de historicus Andr(e) Loor uitvoerig over de bevolking van Suriname. Loor, 2013, p. 53-72. Zie ook Mozaïk van het Surinaamse volk; volkstelling in demografisch, economisch en sociaal perspectief, 2016, Zie ook Bakker, e.a.; de Geschiedenis van Suriname; van stam tot staat, 1993.

⁴ Het concordantiebeginsel was opgenomen in artikel 117 van het Regeringsreglement van 1865; ”*Het burgerlijk regt, dat van koophandel en de burgerlijke regtvordering, het strafrecht en de strafvordering, ook ten opzichte der koloniale gewapende magt te land en te water, de regtsoplegging in zaken van belastingen, het notarisambt, industrieële, letterkuningie en kunsteigendom, en het stuk der maten en gewigten worden, zoo veel mogelijk overeenkomstig met de in Nederland bestaande wetten, door koloniale verordeningen geregeld.*”

met de beginselen die ten grondslag liggen ter vorming en ordening van staten.⁵ De invloeden van de Franse Revolutie over onder andere de gedachte van volkssoevereiniteit zijn door de banden met Nederland nog steeds verankerd in de Surinaamse Grondwet. Namen van filosofen als John Locke, Montesquieu, Bodin, Rousseau, Machiavelli zijn namen die de Surinamer vanaf de schoolbanken eigen worden gemaakt. Termen als democratie en rechtsstaat worden veelvuldig gebruikt door Surinaamse politici, door de media en allen die het nodig vinden om rechten en plichten die voortvloeien uit deze staatsrechtelijke grondslagen te benadrukken en te toetsen. De gedachte van vrijheid en gelijkheid is in Suriname evenals in de meeste landen geleidelijk tot ontwikkeling gekomen. Vanaf de periode van de afschaffing van de slavernij in 1863⁶ werd het hek van de vrijheidsgedachte geopend, wat ook heeft geresulteerd in de ontwikkeling van onder andere de gelijkheidsgedachte zoals het recht op onderwijs voor allen, het algemeen kiesrecht en de opheffing van de handelsonbekwaamheid van gehuwde vrouwen.⁷ De volstreekte naleving van de gelijkheidsgedachte is nog steeds een lopend proces in de democratische rechtsstaat Suriname.

Democratie en rechtsstaat zijn grondslagen van het staatsrecht. Met de tot zekere mate van verzelfstandiging van Suriname na de Tweede Oorlog werd met de autonomie in binnenlandse aangelegenheden⁸ het bedrijven van politiek zoveel mogelijk genormeerd aan de hand van de democratische rechtsstatelijke beginselen, een erfenis vanuit Nederland. Ook na de onafhankelijkheid vanaf 25 november 1975 en tot begin 1980 werden democratie en rechtsstaat als vanzelfsprekend ervaren.⁹ Anno 2020 zijn de politiek en het bestuur in Suriname op basis van de democratische rechtsstaatgedachte nog steeds vanzelfsprekend.¹⁰ De vraag die in deze studie als eerste gesteld moet worden, is de vraag of Suriname na de onafhankelijkheid altijd een democratische rechtsstaat is geweest. Het is bekend dat enkele jaren na de onafhankelijkheid het democratisch bestuur werd onderbroken door militair bestuur. Hoe sterk bleven in de periode 25 februari 1980 tot 25 november 1987, dat is de periode van het militair bestuur, de normen van een democratische rechtsstaat overeind? De termen democratie en rechtsstaat werden namelijk ook tijdens het militair bestuur veelvuldig gebruikt. Welke betekenis hadden in deze militaire periode de gedachte van democratie en rechtsstaat voor het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving? En in hoeverre gold het noodrecht in Suriname tijdens het militair bestuur? Immers, Suriname werd beheerst door een door de

⁵ 100 jaar Suriname: Gedenkboek i.v.m. een eeuw immigratie 1873 – 5 juni – 1973.

⁶ De slavernij is op 1 juli 1863 afgeschaft in Suriname.

⁷ Adhin, Een eeuw ontwikkeling van het staatsrecht, *Capita Selecta Staats- en bestuursrecht* 1999, p.17 – 42. Zie ook proefschrift Ooft, *Ontwikkeling van het constitutioneel recht van Suriname 1972*. Zie ook Y. Baal (proefschrift), 2008. Zie Schiltkamp (proefschrift) 1964, p.29-60.

⁸ Adhin, Een eeuw ontwikkeling van het staatsrecht, *Capita Selecta Staats- en bestuursrecht* 1999, p. 17- 42.

⁹ In de Grondwet 1975 werd in de preambule opgenomen ‘dat de Grondwet uitgaat van gelijkheid voor de wet van alle burgers zonder onderscheid naar ras, geslacht, godsdienst, levensovertuiging of politieke gezindheid, overtuigd van de plicht de fundamentele rechten en vrijheden van de mens te eerbiedigen en te waarborgen, bezield door idealen van vrijheid, verdraagzaamheid, democratie en vooruitgang voor onze natie, vastbesloten in vrede en vriendschap met elkaar en met alle volkeren in de wereld samen te leven en te werken, op de grondslag van vrijheid, gelijkheid, broederschap en menselijke solidariteit.’

¹⁰ In artikel 1 lid 1 van de huidige Grondwet van Suriname staat ‘dat de Republiek Suriname een democratische staat is, gebaseerd op de soevereiniteit van het volk en op eerbiediging en waarborging van fundamentele rechten en vrijheden.’ In hoofdstuk IX van deze Grondwet zijn de beginselen van de democratische staatsordening van Suriname neergelegd.

militairen afgekondigde noodtoestand. In welke mate voldeed de noodtoestand aan de eisen die gesteld worden aan het noodrecht? Met deze studie wordt het staatsrecht van Suriname tijdens het militair bestuur in de periode 1980 tot 1987 onderzocht en getoetst aan de beginselen van de democratische rechtsstaat en het noodrecht.

In tegenstelling tot het staatsrecht van Suriname tot begin 1980 dat gebaseerd was op de democratische en rechtstatelijke principes van de Grondwet van 1975¹¹, waarbij burgers en de overheid gebonden waren aan wet en recht die op democratische wijze werden aangenomen, wordt het gezag in de jaren 1980 tot 1987 zonder een Grondwet uitgeoefend.¹² Suriname stond onder militair bestuur en het staatsrecht was zoals later uit deze studie zal blijken voornamelijk gebaseerd op de conceptuele modellen en denkwijzen van voornamelijk de militairen in een periode waarin de noodtoestand gold. Zo werd in de Surinaamse rechtspraak gewerkt met decreten¹³, werden bijzondere rechtsinstellingen ingesteld voor de rechtspleging en werden verscheidene nieuwe regeerteams geformeerd, die als kabinetten of regering in de instellingsdecreten werden aangeduid. In dit onderzoek zal de term regeerteam worden gehanteerd in plaats van de constitutionele term regering. De zogeheten regering tussen 1980 en 1987 voldeed niet aan de eisen van een grondwettelijke regering, waarbij de president of premier samen met de ministers het land bestuurden. De regeringsverantwoordelijkheid werd anders ingevuld. De regeerteams ontleenden hun gezag aan en deelden tegelijkertijd hun bevoegdheden met organen als de Nationale Militaire Raad, het Militair Gezag, het Beleidscentrum, het Adviescollege, de Denkgroep, het Topberaad en een Benoemde Assemblee en was ook aan deze genoemde organen verantwoording verschuldigd.

Een aantal van de decreten die werden vastgesteld in de periode van militair bestuur, zonder de goedkeuring van een democratisch gelegitimeerd parlement, hebben tot nu toe hun geldigheid behouden en zijn gelijkgesteld als te zijn wetten in formele zin. Naast de decreten zijn ook de bestuursbesluiten (staatsbesluiten, resoluties en beschikkingen) uit de jaren tachtig geaccepteerd als geldend recht. Tegelijkertijd blijkt dat er vanuit het juridisch en constitutioneel perspectief vraagstukken zijn uit de periode van het militair bestuur die nog steeds onduidelijk en onbekend zijn en niet afdoende kunnen worden beantwoord. De geringe vastgelegde constitutionele kennis van het militair bestuur en in het bijzonder over de staatsmachten, de regeerteams, de staatsorganen, hun onderlinge verhoudingen, hun legitimiteit en legaliteit, de wetgeving, rechtspleging, hun onderlinge verhoudingen en welke rol ze hadden in het staatsbestel liggen mogelijk hieraan ten grondslag.

Kenmerkend voor een staat is dat ze conform haar constitutionele regels een eigen grondgebied heeft met haar eigen burgers en een eigen gezag. Het gezag functioneert middels staatsorganen ingesteld door de constitutie of de Grondwet. Ook in de militaire periode werd het land met behulp van staatsorganen bestuurd. Mijn belangstelling gaat uit naar deze staatsrechtelijke instellingen, hun taken en bevoegdheden en hun relatie met elkaar en naar de burgers toe. De Grondwet van 1975, met een parlementaire regeringsvorm en regels ter waarborging van de

¹¹ Grondwet 1975 S.B. 1975 no.1. Grondwet 1987 S.B. 1980 no.116 gewijzigd bij S.B. 1992 no. 38.

¹² Op 13 augustus 1980 werd de Grondwet van 1975 buitenwerking gesteld.

¹³ Algemeen bindende regels werden niet meer bij wet vastgelegd, maar bij decreten.

grondrechten, werd door het militair bestuur in augustus 1980 buitenwerking gesteld. De militairen stelden bij decreet nieuwe staatsorganen in en gaven deze instellingen taken en bevoegdheden variërend van uitvoering, wetgeving en rechtspleging. In 1987 werd om de overgang van militair bestuur naar een burgerbestuur mogelijk te maken een nieuwe Grondwet (Grondwet '87) ingevoerd.¹⁴ Deze Grondwet heeft de overgang van militair bestuur naar burgerregering mogelijk gemaakt.¹⁵ In deze Grondwet met een regeringsstelsel dat niet zuiver parlementair is noch zuiver presidentieel¹⁶ werden opnieuw staatsorganen ingesteld. De Grondwet van 1987 (Grondwet'87), die geen Memorie van toelichting¹⁷ heeft, werd in 1992 gewijzigd. Met deze wijziging werd definitief een einde gemaakt aan de grondwettelijke verankering van het Militair Gezag en de sterke positie van het Nationaal Leger. De belangrijkste wijzigingen van 1992 behelzen het schrappen van het Militair Gezag als staatsorgaan uit de Grondwet en het beperken van de politieke bevoegdheden van het Nationaal Leger tot de verdediging van de soevereiniteit en de territoriale integriteit van Suriname tegen buitenlandse gewapende militaire agressie.

Tussen 1980 en 1987 was het Militair Gezag het hoogste gezag in Suriname met uiteenlopende taken en bevoegdheden op het gebied van bestuur en wetgeving. Ook op het gebied van de bijzondere rechtspleging had dit orgaan zijn eigen bevoegdheden. In deze periode ontbrak in Suriname een electoraal gekozen parlement en een gezag met parlementaire legitimatie. Er zijn veel onduidelijkheden in teksten en er is weinig gedetailleerd onderzoek gedaan over het militair bestuur tussen 1980 en 1987, terwijl het een heel belangrijk vormend onderdeel is van het staatsrecht en de Surinaamse geschiedenis. Tijdens het militair bestuur hebben zich op staatsrechtelijk gebied belangrijke ontwikkelingen voltrokken. Daarom is een onderzoek naar het staatsrecht in deze periode belangrijk. Centraal in deze studie is dan ook het bestuur, de rechtspleging en de regelgeving tijdens het militair bestuur in de periode tussen 1980 en 1987. Dit proefschrift is een verslag van de studie naar het formeel Surinaams staatsrecht gedurende de militaire periode in de jaren tachtig. Dit onderzoek is beperkt tot het staatsrecht van Suriname in de periode 1980 tot en met 1987. Met dit onderzoek wordt beoogd om de constitutionele ontwikkeling tussen 1980 en 1987 te presenteren. Een onderzoek naar dit tijdperk is een referentiekader om het hedendaagse geldend staatsrecht te begrijpen.¹⁸ Met de verkregen resultaten wordt een overzicht gegeven van de achterliggende gedachte over de constitutionele beginselen zoals te vinden in de Grondwet van 1987, die na de wijziging in 1992 nog steeds geldend recht zijn. Met de bevindingen kan het huidige constitutioneel stelsel

¹⁴ De Grondwet van 1987 die op 30 september 1987 was goedgekeurd is in 1992 gewijzigd. S.B.1992 no.38.

¹⁵ In de periode tussen 30 september 1987 en de wijziging van de Grondwet in 1992 heeft in december 1990 wederom een militaire ingreep plaatsgevonden. Deze ingreep staat bekend als de Telefooncoup, omdat ditmaal de democratisch gekozen regering middels een bedreigend telefoongesprek van de militairen was opgestapt. In 1991 werden er verkiezingen gehouden. Er kwam opnieuw een democratisch gekozen regering aan de macht. Het parlement (De Nationale Assemblée) heeft op voorstel van deze regering de Grondwet van 1987 gewijzigd in april 1992 en het Militair Gezag als staatsorgaan eruit geschrapt.

¹⁶ Volgens Fernandes Mendes kan gelet op de grondwettelijk vastgelegde majeure positie van de Assemblée de vigerende staatsorganisatie van Suriname eerder als (gematigd) parlementair dan (gematigd) presidentieel worden getypeerd. Fernandes Mendes, 1989, proefschrift p. 272.

¹⁷ De Grondwet '87, die in 1992 werd gewijzigd, heeft wel een Memorie van Toelichting op de wijzigingen.

¹⁸ Het geldend Surinaams staatsrecht is beschreven in het leerboek "Inleiding tot het Surinaams Staatsrecht" van Bechan-Pherai, 2006.

verder worden ontwikkeld om de *checks and balances* te versterken om hiermee de gewenste verbetering van effectief bestuur voor Suriname te realiseren. Hieronder wordt een indeling gemaakt van de markante constitutionele periodes van Suriname na de onafhankelijkheid in 1975, waaruit de militaire periode tussen 1980 en 1987 gekozen is om onderzoek naar te doen.

1.2 Beknopte fasering van het Surinaams staatsrecht

Suriname, dat eerst kolonie en daarna gebiedsdeel van Nederland is geweest, kreeg op 25 november 1975 zijn onafhankelijkheid. Hieraan voorafgaand kent het staatsrecht van Suriname enkele markante perioden. Deze perioden zijn vanwege hun bijzondere karakter door Ooft¹⁹ in zijn dissertatie verdeeld in: de periode van het octrooirecht (1500-1816), de periode van het “zuivere” koloniaal staatsrecht (1816-1865), de periode van “zelfbestuur” (1865-1954), en de periode van het statutaire recht (1954-1975).²⁰ Staatsrechtgeleerden als Adhin, Ooft, Mitrasing, Helsdingen en Fernandez Mendes hebben uitvoerige staatsrechtelijke beschrijvingen gegeven over deze jaren, vandaar dat ik een uitgebreide bespreking hierover achterwege laat. In de hoofdstukken over het staatsbestuur, de rechtspleging en regelgeving wordt voor de inzichtelijkheid wel allereerst een schets gegeven van een korte historische ontwikkeling op deze rechtsgebieden

Na de onafhankelijkheid in 1975 is de constitutionele ontwikkeling van Suriname wederom in een aantal markante perioden te verdelen:

1. de periode na de onafhankelijkheid tot de militaire machtsovername (1975-1980);
2. de militaire periode (1980-1987);
3. de periode van de overgang naar een democratische rechtsstaat (1987-1990);
4. de periode van de Telefooncoup (1990-1991);
5. de periode na 1991 tot heden (1991-heden).

Deze studie gaat over de militaire periode 1980 tot 1987. Ook deze periode wordt in verschillende fasen onderverdeeld. Jules Sedney²¹ verdeelt de organisatie van het staatsbestuur in de militaire periode in vier bestuursfasen. Volgens hem lag het primaat bij de revolutionaire leiding, maar werd deze afgewisseld en bijgestaan door onder andere burgers, functionele groepen en politieke partijen.

Hieronder de fasering zoals ingedeeld door Sedney:

- I. De periode 1980-1982 met een revolutionaire leiding bijgestaan door burgers op persoonlijke titel met als minister-president H. Chin A Sen, opgevolgd door H. Neyhorst. Het overlegorgaan was het Beleidscentrum. Adviesorganen waren de Planraad en het Adviescollege.

¹⁹ Ooft 1972 proefschrift, p.287.

²⁰ Fernandes Mendes citeert in zijn proefschrift ook de vier markante staatsrechtelijke perioden zoals door Ooft is beschreven. Fernandes Mendes, 1989, p. 8.

²¹ Sedney, 2017, p. 111.

- II. De periode 1983 met een revolutionaire leiding bijgestaan door Klein-Links (Palu/RVP) met als minister-president E. Alibux. Het overlegorgaan was het Beleidscentrum en de adviesorganen waren het Adviescollege en de Denkgroep.
- III. Tussen 1984-1985 was er de revolutionaire leiding bijgestaan door het bedrijfsleven (ASFA en VSB) en de vakbeweging met als minister-president W. Udenhout. Overlegorganen waren het Topberaad en de Nationale Assemblée. De adviesorganen waren het Adviescollege en de Denkgroep.
- IV. Tussen 1986-1987 was er sprake van een revolutionaire leiding bijgestaan door het bedrijfsleven, de vakbeweging en politieke partijen (NPS/VHP/KTPI) met als minister-president P.R.S. Radhakisun opgevolgd door J. Wijdenbosch. Overlegorganen waren het Topberaad en de Nationale Assemblée. Adviesorganen waren het Adviescollege en de Denkgroep.

In deze studie wordt voor wat het staatsbestuur in de periode 1980 tot 1987 betreft, de regeerteams als leidraad aangehouden. In de fasering van het staatsbestuur zijn er negen regeerteams:

1. Regeerteam 1 genaamd Chin A Sen van 15 maart 1980 tot 15 augustus 1980;
2. Regeerteam 2 genaamd Chin A Sen van 15 augustus 1980 tot 8 februari 1982;
3. Regeerteam 3 genaamd Neyhorst van 31 maart 1982 tot 28 februari 1983;
4. Regeerteam 4 genaamd Alibux van 28 februari 1983 tot 3 februari 1984;
5. Regeerteam 5 genaamd Udenhout 1 van 3 februari 1984 tot 1 januari 1985;
6. Regeerteam 6 genaamd Udenhout 2 van 1 januari 1985 tot 26 juni 1985;
7. Regeerteam 7 genaamd Udenhout 3 van 28 juni 1985 tot 16 juli 1986;
8. Regeerteam 8 genaamd Radhakhisun van 16 juli 1986 tot 13 februari 1987;
9. Regeerteam 9 genaamd Wijdenbosh van 14 februari 1987 tot 26 januari 1988.

Deze verschillende regeerteams worden in dit onderzoek in drie perioden besproken, die vanwege de mate van democratisch rechtsstatelijk denken gerelateerd zijn aan de afkondiging tot de opheffing van de noodtoestand.

In dit onderzoek wordt naast de studie van het staatsbestuur met de verschillende regeerteams en andere betrokken constitutionele organen ook de rechtspleging en regelgeving bestudeerd. Bij de bestudering van de twee laatstgenoemde rechtsgebieden zal ook nagegaan worden wat de invloeden waren van de verschillende regeerteams, hun benoemingen, hun bevoegdheden, alsook hetgeen de opheffing van deze regeerteams betekende voor de ontwikkeling van rechtspleging en wetgeving tussen 1980 en 1987. Hiermee wordt de functionering van de drie machten van de triasleer tijdens het militair bestuur formeel vastgelegd in drie perioden:

1. Staatsbestuur/rechtspleging/regelgeving tot de afkondiging van de noodtoestand;
2. Staatsbestuur/rechtspleging/regelgeving vanaf de noodtoestand;
3. Staatsbestuur/rechtspleging/regelgeving en de opheffing van de noodtoestand.

1.3 Vraagstelling

Gezien de hierboven aangegeven ontwikkelingen in het constitutioneel recht van Suriname is het duidelijk dat er zich sinds 1980 op constitutioneel terrein tal van transformatieprocessen hebben voltrokken. De interventie van de militairen in 1980 heeft invloed gehad op de drie pijlers van het staatsrecht te weten het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving van Suriname. Vandaar dat de hoofdvraag van mijn studie neerkomt op het volgende:

Hoe was de *Trias Politica* ingericht tijdens het militair bestuur in de periode 1980 tot en met 1987?

Op basis van de hoofdvraag zijn kernvragen geformuleerd. De kernvragen zijn:

- 1.Hoe waren de drie staatsmachten ingericht?
- 2.Welke bevoegdheden hadden ze?
- 3.Hoe was de onderlinge verhouding tussen de drie machten?
- 4.In welke mate voldeden deze drie machten en het bestel als geheel aan de eisen van de democratische rechtsstaat en het objectieve noodrecht?

1.4 Onderzoeksdoel

Een belangrijk kernelement van de democratische rechtsstaat is de triasleer (*Trias Politica*). Een democratische rechtstaat is gestoeld op een aantal rechtsbeginselen om burgers rechtszekerheden en waarborgen als vrijheid en gelijkheid te garanderen, teneinde te kunnen streven naar eigen welvaart en welzijn.²² Wanneer deze rechtsbeginselen niet meer worden toegepast, vinden er op staatkundig gebied processen plaats die grote gevolgen hebben voor zowel land als volk. Op grond van het voorgaande is het doel van het onderzoek om op systematische wijze inzicht te verkrijgen in de staatkundige ontwikkelingen van Suriname, in het bijzonder de ontwikkelingen van bestuur, rechtspleging en regelgeving gedurende de militaire periode van 1980 tot 1987.

1.5 Relevantie

De periode 1980-1987 is een onuitwisbare en een markante periode voor Suriname. Deze periode staat bekend als de periode van militair bestuur of de militaire periode. In 1987 vond herstel van de democratie plaats; de nieuwe Grondwet werd bij referendum aangenomen door het volk en de algemene, vrije en geheime verkiezingen werden vanaf toen weer gehouden. Ruim 40 jaar na de overgang van de militaire periode naar een democratische rechtsstaat heeft er nog steeds geen grondig onderzoek – middels toepassing van (rechts) wetenschappelijke methoden – plaats gevonden over de periode van zeven jaar militair bestuur. Hierdoor is er nog een grote leemte in de geschreven geschiedenis van de staatsordening en staatsrechtsvorming van Suriname. Een wetenschappelijke studie over de jaren tachtig is daarom een dringende noodzaak. Daarnaast moet het onderzoek een bijdrage leveren aan de wetenschap van het

²² BKVV 2017, p. 11-27.

constitutioneel recht van Suriname, waarin een overzicht wordt gepresenteerd van de constitutionele ontwikkeling van de jonge staat Suriname in de periode 1980 tot en met 1987. Mijn dissertatie zal hopelijk een gedegen aanzet zijn tot verdere studie betreffende de ontwikkeling en het functioneren van het staatsbestel van Suriname. Hiermee zal getracht worden om de rechtsstatelijke en de democratische processen te versterken, waarbij de noodzaak wordt gezien om ook anderen, zoals de minderheid, te respecteren en te horen en hun op gestructureerde wijze deel te laten nemen in besluitvormingsprocessen en door zo veel mogelijk consensusmodellen te hanteren. Met de versterking van de democratische rechtsstaat zijn burgers verzekerd van hun vrijheid en gelijkheid en ze kunnen hiermee hun welvaart en welzijn in grote mate zelf bepalen. Verminderde vrijheid en gelijkheid betekenen ook een vermindering van welvaart en welzijn van elk individu. Een onderzoek naar de jaren tachtig geeft ook een overzicht van en kan daarmee een beter inzicht geven in de hedendaagse staatsrechtelijke inrichting met verschillen en overeenkomsten uit de militaire periode, wat ook aanleiding kan geven tot duurzame verbetering van de doelen van de staat. Ten slotte moet het documenteren van de staatsrechtelijke en staatkundige ontwikkeling van Suriname een cultuurgoed en een historisch (juridisch) referentiekader zijn voor het nageslacht van Suriname.

1.6 Methode van onderzoek

Het staatsrecht is gebaseerd op drie belangrijke pijlers: de uitvoerende macht, de wetgevende macht en de rechterlijke macht, wat bekend staat als de leer van de *Trias Politica* ontwikkeld door de Fransman Charles Montesquieu. Dit onderzoek gaat over de inrichting van de *Trias Politica* in de periode 1980-1987, tijdens het militair bestuur. Deze periode wordt in deze studie aangeduid als de periode van het militair bestuur of de militaire periode of het militair regiem, omdat zoals uit het onderzoek zal blijken, het bestuur van het land onder leiding stond van militairen. Ik ontkom er niet aan om in het onderzoek ook een beschrijving te geven van de feitelijkheden in het jaar 1979 en begin 1980 met belangrijke nationale, politieke en maatschappelijke gebeurtenissen als aanloop naar 25 februari 1980. Het is geenszins de bedoeling om in het onderzoek naar het jaar 1979 en begin 1980 een verklaring te zoeken voor motieven van de daden van de militairen om het toen heersende democratisch gezag opzij te zetten. Er wordt geen oorzaak-gevolg-relatie onderzocht of geconstrueerd. Een beschrijving van die gebeurtenissen is voornamelijk een aanloop op het onderzoek.

Alvorens overgegaan wordt tot het onderzoek naar de *Trias Politica* in de militaire periode, worden de kernelementen van de grondslagen van de *Trias Politica*-leer, met name de democratische rechtsstaat, in beschouwing genomen. Aangezien de kernelementen van een democratische rechtsstaat meer dan afdoende zijn beschreven in de literatuur, is het niet nodig om nadere theoretische invulling of het functioneren ervan tot studieobject te maken. Een beschrijving van de elementen van de democratische rechtsstaat is wel noodzakelijk ter operationalisering van de vraagstelling van het onderzoek. Deze kernelementen vormen dan ook het conceptueel kader van het onderzoek. Voor de volledigheid van het onderzoek moet een tweeslag worden gemaakt. Tijdens het militair bestuur werden enerzijds in naam van de democratie besluiten genomen, terwijl anderzijds de noodtoestand was afgekondigd. De vraag

is of er inderdaad sprake was van een noodtoestand? Voldeed de toestand aan de eisen die gesteld worden door het objectieve staatsnoodrecht? Het conceptueel kader wordt daarom ook aangevuld met de belangrijke kernelementen van het noodrecht.

Ter beantwoording van de vraagstelling en deelvragen wordt onderzoek gedaan door middel van bestudering en analyse van regelgeving en handelingen van het parlement, beleidsnota's, jaarverslagen en andere relevante documenten. Het onderzoek gaat over het constitutioneel recht, vandaar dat de staatsrechtelijke beschrijvingen en analyses zo exact mogelijk moeten zijn. Bij de dataverzamelmethode is gebruikgemaakt van bestaande gegevens. Daarom is het onderzoek primair gericht op de objectieve bestudering van juridisch bronnenmateriaal van constitutionele orde, zoals verdragen, grondwet(ten), wetten, decreten, staatsbesluiten, resoluties en beschikkingen alsook (rechtswetenschappelijke) publicaties, literatuurstudie en jurisprudentie. Voor uitleg van deze bronnen is primair gekeken naar de officiële toelichtingen, parlementaire verhandelingen et cetera, voor zover deze aanwezig waren.²³ Met behulp van de toen geldende bindende regels is het onderzoek gesystematiseerd. Hiervoor is materiaal geraadpleegd uit archieven en bibliotheken.²⁴ Beleidsnota's, jaarverslagen, rapporten en andere relevante documenten waren niet gemakkelijk te traceren. Privéarchieven hebben geholpen om veel verborgen informatie te verkrijgen. Die informatie verkreeg ik druppelsgewijs gedurende het onderzoek. Het is niet uitgesloten dat er nog meer bronmateriaal in privéboekenkasten staat; helaas zijn ze niet publiekelijk toegankelijk. Ook de dagbladen, die een ondersteunende rol vervullen voor de systematiek van het onderzoek zijn tot op zekere hoogte bron van informatie. Uit het krantenonderzoek heb ik gerichter de ontwikkelingen uit de militaire periode kunnen traceren. Ook voor een juist inzicht in de processen vóór 25 februari 1980 is de nieuwsvergaring uit de dagbladen een bron van informatie geweest, want tot 25 februari was de pers niet gecensureerd en werden brieven en toespraken van gezaghebbende autoriteiten letterlijk gepubliceerd. Uit de studie blijkt ook dat toen er sprake was van censuur op publieke nieuwsberichten, de media gedwongen waren om brieven, toespraken, besluiten en zelfs vonnissen letterlijk te publiceren.²⁵ Op 1 mei 1984 werd het censuur op de pers officieel opgeheven.²⁶

²³ Bij de brand van het gebouw van De Nationale Assemblée in augustus 1986 zijn de belangrijke documenten vernietigd.

²⁴ De Nederlandse archieven hebben haast geen bruikbare informatie die gebruikt kan worden om onderzoek te doen naar het Surinaams staatsrecht gedurende het militair bestuur. Bovendien heeft Nederland besloten dat in verband met het belang van de staat pas in 2060 alle stukken van 1980 tot 1984 openbaar gemaakt zal worden.

²⁵ Het dagblad *de Ware Tijd* was het enige particuliere schrijvende medium tussen 1983 en 1984.

²⁶ *de Ware Tijd* 2 mei 1984, p.1. Censuur die sedert december 1982 op DWT, SRS, en STVS werd uitgeoefend is op 1 mei 1984 opgeheven. Volgens het artikel werden de particuliere media op DWT na in december 1992 gesloten. De gesloten particuliere media waren De West, De Vrije Stem, weekblad Pipel, radiostations Apintie, Rapar, Radhika en Radio Nickerie. Voor DWT bepaalde de censor wat gepubliceerd mocht worden en wat niet, en soms zelfs wat verplicht opgenomen moest worden. De censuur hield ook in dat aangegeven werd op welke plaats de stukken opgenomen dienden te worden. In hetzelfde bericht wordt ook vermeld dat na deze opheffing de media 'wel instructies voor de pers en omroepstations' zullen krijgen totdat een mediacode tot stand is gekomen.

1.7 Bronnen van onderzoek

Om een objectief beeld te geven van het Surinaams staatsrecht tijdens het militair bestuur is alleen gebruikgemaakt van schriftelijke bronnen. Over het militair bestuur tussen 1980 en 1987 zijn er echter weinig juridische publicaties verschenen. Zowel het Nederlands Juristenblad als het Surinaams Juristenblad heeft wel enkele artikelen en opinies over deze periode. De primaire bronnen voor dit onderzoek zijn de decreten die in de staatsbladen zijn gepubliceerd. De decreten zijn goed opgeslagen. Tijdens de militaire periode werden er verschillende decreten geïntroduceerd. Elk soort had een eigen codeletter: de A-decreten, de B-decreten, de C-decreten, de L-decreten, de N-decreten en de E-decreten. De categorie A-decreten stelde regels vast betreffende de noodtoestand en de direct daarmee gepaard gaande regelingen. De categorie B-decreten stelde regels vast over de gevolgen van de noodtoestand en hadden een tijdelijk en of incidenteel karakter. De categorie C-decreten bevatten regelingen met een min of meer permanent karakter. In de L-decreten werden regels over de landhervorming vastgelegd. De N-decreten regelden de nationaliteit middels naturalisatie. Met de E-decreten werden regels vastgelegd over financieel-economische aangelegenheden.

De handelingen van de Benoemde Assemblee zijn door de brand van het gebouw van De Nationale Assemblee in 1996 vernietigd. Ook door de brand van het twee Gerechtsgebouw der Kantongerechten in respectievelijk 1989 en 2001 zijn belangrijke vonnissen van de bijzondere rechtscolleges vernietigd. Voor het onderzoek is behalve van de primaire bronnen ook veel gebruikgemaakt van geschriften en publicaties over deze periode. Wat vooral heeft geholpen om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen tijdens het militair bestuur zijn krantenverslagen. In deze periode werden naast het letterlijk verslaan van handelingen en ontwikkelingen ook nieuwsbrieven vanuit de overheid en particuliere sectoren letterlijk gepubliceerd. Bovendien blijkt dat er ten minste één particulier staatsmedium was dat de vonnissen van het Bijzonder Gerechtshof indertijd letterlijk heeft gepubliceerd.²⁷

1.8 Indeling van het onderzoek

Dit boek beslaat zeven hoofdstukken. Alvorens het staatsrecht in de militaire periode gedurende de periode 1980 tot 1987 te bestuderen beschrijf ik in hoofdstuk twee de internationale erkende normen die gelden voor een democratische rechtsstaat en wanneer en onder welke voorwaarden het staatsnoodrecht mag worden gehanteerd.

De militaire machthebbers hadden het in hun verklaringen herhaaldelijk over het behoud van de democratische rechtsstaat en dat besluiten werden genomen in naam van de democratie. De woorden “democratische rechtsstaat” werden gebruikt ter rechtvaardiging van de situatie zoals was gecreëerd. In augustus 1980 was de noodtoestand afgekondigd en werd Suriname op basis hiervan bestuurd. Deze bevinding heeft ertoe geleid om in hoofdstuk twee een beschrijving te

²⁷ De vonnissen van het Bijzonder Gerechtshof zijn bij de branden van belangrijke overheidsgebouwen vernietigd. In het dagblad De West zijn de beraadslagingen en de vonnissen van het Bijzonder Gerechtshof letterlijk gepubliceerd.

geven van de kernelementen van een democratische rechtsstaat en de inhoud daarvan. Hiermee wordt vastgelegd wanneer en in welke gevallen een land getypeerd kan worden als een democratische rechtsstaat en wat dat inhoudt. In de militaire periode was ook de noodtoestand afgekondigd. Om na te kunnen gaan of de noodtoestand gerechtvaardigd was, worden de verschillende vormen van noodtoestand en het noodrecht beschreven in dit hoofdstuk. Dit hoofdstuk levert het toetsingskader op.

Hierna is een onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen die voorafgingen aan 25 februari 1980. Deze ontwikkelingen zijn beschreven in hoofdstuk drie, dat een aanloop is op het onderzoek. In de aanloop wordt een overzicht gegeven van de hoofdlijnen van de markante ontwikkeling vóór 25 februari en op 25 februari en de dagen daarna en de gevolgen van de machtsovername. De hoofdstukken één, twee en drie zie ik als de eerste fase van mijn onderzoek. Met de voorkennis die is opgedaan in de eerste fase, wordt de tweede fase van het onderzoek gepresenteerd, te weten de inrichting en bevoegdheden van het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving en de onderlinge verhoudingen tussen de organen belast met staatsbestuur, regelgeving en rechtspleging. Ze zullen getoetst worden aan de eisen van een democratische rechtsstaat en het noodrecht in de militaire periode. In de tweede fase van het onderzoek ben ik afgeweken van de gebruikelijke volgorde wetgeving, bestuur, rechtspraak, omdat hier eerst de processen die op het bestuurlijk vlak plaatsvonden beschreven moest worden, zodat de processen op het vlak van rechtspleging en regelgeving duidelijk en begrijpelijk wordt. Het hoofdstuk staatsbestuur geeft niet alleen helderheid in de ontwikkeling van het staatsbestuur over de periode 1980-1987, maar ook over de rechtspleging en regelgeving.

Het startpunt van mijn studie over het bestuur, de rechtspleging en regelgeving is de ontwikkeling van deze gebieden vanaf de koloniale periode tot 25 februari 1980 gevolgd door het centraal onderzoek dat geconcentreerd is rondom de periode 1980 tot 1987.

Hoofdstuk vier waarin het staatsbestuur wordt behandeld, is erg omvangrijk. Tijdens het onderzoek is er heel veel informatie vrijgekomen die belangrijk was om het onderzoek te completeren. Vanwege de omvang en overzichtelijkheid is hoofdstuk vier in drie delen geschreven.

Deel I gaat over het staatsbestuur tot de afkondiging van de noodtoestand.

Deel II gaat over het staatsbestuur vanaf de noodtoestand.

Deel III gaat over het staatsbestuur en de opheffing van de noodtoestand.

Parallel hieraan wordt in de hoofdstukken vijf en zes dezelfde methode gehanteerd. In hoofdstuk vijf wordt de rechtspleging onder de loep genomen en in hoofdstuk zes wordt de regelgeving gedurende 1980-1987 besproken. De hoofdstukken vijf en zes zijn ook in drie delen geschreven. Omdat de achterliggende gedachten over de wijzigingen in het staatsbestuur reeds in hoofdstuk vier uitgebreid zijn besproken, is het overbodig en storend om deze te herhalen in de hoofdstukken vijf en zes. Hierdoor zijn deze twee laatste hoofdstukken korter dan hoofdstuk vier. Ook is ervoor gekozen om na het staatsbestuur het hoofdstuk over de rechtspleging te laten volgen, omdat in dit hoofdstuk markante gebeurtenissen hebben plaatsgevonden en de ontwikkelingen hieromtrent gelijk na het staatsbestuur qua systematiek en logica op hun plaats zijn. In hoofdstuk zes is heel strak en concreet de regelgeving geanalyseerd en beschreven. Alhoewel alle hoofdstukken eindigen met een conclusie is hoofdstuk zeven een afsluitend hoofdstuk geworden met een samenvatting en een algemene conclusie.

Hoofdstuk 2 DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT EN HET STAATSNODDRECHT

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat volgens de doctrine en verdragen, vanuit de staatsrechtelijke context de eisen en principes van een democratische rechtsstaat zijn. Ook wordt een algemeen historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van de democratische rechtsstaat.

De historisch ontwikkelde principes van de rechtsstaat en de principes van de democratie worden in dit onderzoek onder de loep genomen. Er kunnen zich momenten voordoen in een democratische rechtsstaat die het noodzakelijk maken om het staatsnoodrecht toe te passen. In dit hoofdstuk wordt ook beschreven wanneer en onder welke voorwaarden het staatsnoodrecht mag worden ingevoerd en hoe lang het in stand mag blijven.

Dit hoofdstuk moet antwoord geven op de volgende vragen:

Hoe ziet de historische ontwikkeling van de rechtsstaat eruit? Wat zijn de toetsingskaders die als maat worden beschouwd om een staat te toetsen als een rechtsstaat? Hoe worden democratieën beschreven? Wat zijn de toetsingskaders om de mate van democratie te meten? Welke eisen worden gesteld aan het staatsnoodrecht? De antwoorden die gevonden worden in dit hoofdstuk zullen gebruikt worden om het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving tijdens het militair regiem te toetsen aan de mate van rechtsstatelijkheid en democratie.

In alle handboeken over het staatsrecht wordt beschreven wat een democratische rechtsstaat is en aan welke formele kernelementen deze ten minste moet voldoen. Het ontwikkelen van inhoudelijke beoordelingscriteria voor het onderzoek is daarom niet nodig. Er is veel geschreven en er is veel academische literatuur te vinden waarin overeenkomstige criteria genoemd zijn om een democratische rechtsstaat te beoordelen. In dit algemene hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van doctrine, literatuur en verdragen waarin deze elementen en beginselen reeds uitgebreid zijn beschreven. De principes die gelden voor de rechtsstaat en democratie zoals beschreven door Burkens, Kummeling, Vermeulen en Widdershoven zijn in dit onderzoek gebruikt als theoretisch kader om de rechtsstatelijkheid en democratie te toetsen aan het militair bestuur tijdens 1980 tot 1987.²⁸ Rechtsstaten en democratieën worden beoordeeld aan de hand van formele eisen. In de literatuur worden deze eisen ook wel kaders, kenmerken, kernelementen, criteria, fundamenten, beginselen of principes genoemd.

²⁸ Over de principes van een democratische rechtsstaat is veel onderzoek gedaan en is ook veel literatuur te vinden. Daarom zal het onderwerp niet diepgaand worden besproken. Het boek van de auteurs Burkens, Kummeling, Vermeulen en Widdershoven: *Beginselen van de democratische rechtsstaat 2017* (BKVW 2017) is gekozen als leidraad om de principes van de democratische rechtsstaat in beschouwing te nemen. In dit boek geven de auteurs een helder overzicht van de eisen die worden gesteld aan een democratische rechtsstaat.

2. 2 Invloeden vanuit het westen op de ontwikkeling van de democratische rechtsstaat in Suriname

Suriname was vóór 25 februari 1980 een democratische rechtsstaat. Zowel het recht als het bestuur was hierop gebaseerd. Voor de ontwikkeling hiervan moet terug worden gegaan naar het verre verleden waar de relatie gelegd wordt met Europa en met Nederland. Het Surinaamse verleden is verbonden met het Europese, maar in het bijzonder met het Nederlandse verleden. De Spaanse Columbus ontdekte Amerika in 1492. De Engelse Francis Willoughby kwam in 1651 met 300 planters vanuit Barbados naar Suriname en samen met een eigen gekozen gouverneur werd Suriname bewoond door de Engelsen.²⁹ In 1667 werd Suriname een kolonie van Nederland (Zeeland). De Zeeuwse Abraham Crijnssen veroverde Suriname en kreeg het West Indische Compagnie (W.I.C.) octrooi over Suriname. Hierna is Suriname, met twee korte onderbrekingen van 1799 tot 1802 en van 1804 tot 1816, kolonie en later gebiedsdeel van Nederland gebleven. Het bestuur en de rechtsontwikkeling van de kolonie Suriname waren grotendeels afhankelijk van de ontwikkelingen in Nederland. Het recht en de geleidelijke veranderingen hiervan vonden hun weerslag in de rechtsontwikkeling in Suriname.³⁰

De Nederlandse staatsregeling en later de Grondwet met de gedachtes van Jean Jaques Rousseaus 'Contrat Social' (1762), beginselen uit de 'Declaration of Rights' van de Amerikaanse constitutie (1776) en de Franse 'Declaration des Droits de l'Homme et du citoyen' zijn naar tijd en omstandigheden overgebracht naar de kolonie en later gebiedsdeel Suriname. Dientengevolge zijn de vrijheids- en gelijkheidsgedachte ook opgenomen in het stelsel van rechtsregels dat gold voor de staatsmachten en staatsorganisatie.³¹ Uiteindelijk werd de ordening van de staat Suriname in 1975 in zijn eerste Grondwet volledig gebaseerd op de democratische rechtsstaatgedachte. De formele instituten die het kernelement vormen van een democratische rechtsstaat waren opgenomen in de Grondwet van 1975.

2.3 De betekenis van het concept van de democratische rechtsstaat

In de doctrine bestaat overeenstemming dat in het denken en beleven van een democratische rechtsstaat de vrijheid en gelijkheid van individuen centraal staat en dat de rechtszekerheid, gelijkheid en vrijheid ook de belangrijkste waarden zijn in een staat.³² De overheid dient zich te houden aan deze essentiële waarden om de ontplooiingskansen van individuen te garanderen.

²⁹ Quintus Bosz 1993, p.19.

³⁰ Heden ten dage wordt het Surinaams recht nog steeds beïnvloed door het Nederlands recht.

³¹ Volgens Quintus Bosz heeft de geest van de Franse Revolutie niet alleen in de Westerse wereld, maar ook daar buiten een belangrijke bijdrage geleverd tot de bewustwording dat een ieder evenveel recht heeft op vrijheid. Dat gevoel alleen bracht echter nog geen daadwerkelijke gelijkheid in vrijheid teweeg. Wel werd in de landen onder de invloedssfeer van het Westen geleidelijk formele slavernij afgeschaft en was uiteindelijk iedereen in principe vrij. De beginselen van de Franse Revolutie hebben hun weerslag gekregen in artikel 2 van het Surinaamse Burgerlijke Wetboek, Quintus Bosz 1993, p.14.

³² BKVW merken op dat in vooral de door John Locke ontwikkelde theorie het individu niet meer opgevat wordt als een onderdeelje in een historisch gegroeide, organisch ontwikkelde hiërarchische ordening, maar begrepen als een van nature vrije en ongebonden persoon, gelijkwaardig aan alle anderen. BKVW, 2017, p.15-16. Zie ook G.H. Reussing 1996, Politiek-ambtelijke betrekkingen en het beginsel van de machtenscheiding, (diss.), 1996, p. 13. De rechtszekerheid, vrijheid en gelijkheid van burgers in een staat zijn de uiteindelijke

De vrijheid en gelijkheid van een individu worden bereikt met een goed ontwikkelde democratische rechtsstaat, waarin ook de rechtszekerheid is gegarandeerd. In een rechtsstaat, die gebaseerd is op machtsverdeling, gestoeld op het legaliteitsbeginsel en waar sprake is van een onafhankelijke rechterlijke controle en respect voor mensenrechten, zijn vrijheid en gelijkheid van burgers gegarandeerd en zijn daarmee de ontplooiingskansen van ieder individu groot.³³ Wil een individu gebruikmaken van zijn ontplooiingskansen, dan zal hij vrij moeten zijn. Vrij zijn ziet het individu als persoonlijke zelfbeschikking; dit betekent dat de persoon zelf bepaalt hoe hij vorm geeft aan zijn leven.³⁴ In een democratische rechtsstaat zijn individuen behalve vrij ook politiek gelijk, maatschappelijk gelijk en wettelijk gelijk. Algemeen wordt aanvaard dat in een democratie het volk zichzelf regeert middels representatie. Een democratische regeringsvorm wordt ook beschouwd als de meest ideale regeringsvorm, om de belangrijkste staatsdoeleinden na te streven en met name om burgers welvaart en welzijn te garanderen, burgers hun grondrechten te garanderen en burgers hun ontplooiingskansen te garanderen.³⁵ In de Universele Verklaring van de Mens, die dateert van 1948 was de centrale plaats van burgers met erkenning van de waarden reeds bevestigd. In de preambule van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van de Verenigde Naties van 16 december 1966 (BuPo) is ook erkend dat de inherente waardigheid van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensgemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld.

In de Amerikaanse Verklaring van de Rechten en Plichten van de Mens van 1948 is in de preambule de volgende erkenning opgenomen: *“De Amerikaanse volkeren de waardigheid van de mens hebben erkend en dat hun nationale grondwetten erkennen dat juridische en politieke instituten, die het leven in een samenleving van mensen reguleren, als voornaamste doel stellen het beschermen van de fundamentele rechten van de mens en het scheppen van omstandigheden die hem in staat stellen geestelijke en materiële vooruitgang en geluk te bereiken”*. Op 22 november 1969 werd het Amerikaanse Verdrag inzake Rechten van de Mens (AVRM) ondertekend en de ondertekenaars bevestigden opnieuw hun *intentie “om op dit halfmond, binnen het raamwerk van democratische instituten, een systeem van persoonlijke vrijheid en sociale rechtvaardigheid gebaseerd op eerbied voor de fundamentele rechten van de mens te consolideren”*.³⁶

Uitgangspunt in een democratische rechtsstaat is niet alleen volgens de doctrine, maar ook volgens internationale verklaringen en verdragen ter bescherming van mensenrechten dan ook

waarden, die het machtscheidingsbeginsel willen helpen realiseren. Zie ook Blois. Blois wijst op het gevaar van de opeenhoping van allerlei soorten bevoegdheden bij één orgaan. Ter voorkoming van de bedreiging van de vrijheid van burgers, vindt de verdeling van staatsmachten plaats, waarbij verschillende soorten bevoegdheden over verschillende organen verspreid worden. Blois 2012, p.63.

³³ BKVW 2017, p.19.

³⁴ BKVW benadrukken het belang van de individuele vrijheid door te stellen: “De voorrang van het individu brengt dan ook met zich mee dat de overheid in principe niet te treden heeft in de wijze waarop het individu van zijn vrijheid gebruik maakt. Die vrijheid wordt in haar wezen aangetast als de overheid er een inhoudelijke invulling aan geeft, voor gaat schrijven wat ‘echte’ vrijheid is en zo het individu het recht ontzegt bij het gestalte geven aan die vrijheid zijn eigen mensbeeld en geluk definitie te volgen”. BKVW 2017, p.19.

³⁵ BKVW 2017, p.19.

³⁶ Suriname is op 12 november 1987 toetreden tot het Inter-Amerikaans Verdrag voor de Rechten van de Mens, ook bekend als de Pact of San Jose.

dat wat allen aangaat, ook door allen beoordeeld dient te worden.³⁷ Het proces hoe dat moet geschieden, is te vinden in het staatsrecht van staten en internationale verdragen.

2.4 Staatsrecht

Er zijn evenveel constitutionele stelsels als staten zelf; staten hebben echter onder invloed van historische ontwikkelingen en andere processen hun eigen staatsrecht.³⁸ Volgens Kortmann zijn in deze staten met hun eigen staatsrecht veel gemeenschappelijke principes aan te wijzen. In zijn beschrijving over het staatsrecht concludeert hij dat het staatsrecht zonder relaties ondenkbaar is; dat er altijd sprake is van betrekkingen tussen ambten, instellingen of personen, aldus tussen overheden onderling en/of de overheid en burgers onderling.³⁹ De overheid houdt volgens Kortmann⁴⁰ verband met macht en bevoegdheid. Macht omschrijft hij als een feitelijke potentie tot dwang en bevoegdheid als rechtens geregelde macht. De overheid heeft altijd macht en bevoegdheid en zo, vervolgt Kortmann, komt overheidsmacht toe aan een ambt en niet aan een persoon. Ambten worden door het staatsrecht gecreëerd en ter vervulling hiervan zijn er ambtsdragers. Overheidsgezag is verdeeld in diverse ambten en hierdoor is er een spreiding van de wetgevende, bestuurlijke en rechterlijke functies gekomen.⁴¹ Het staatsrecht is daarom volgens Kortmann veelal “ambtenrecht”.⁴² Met deze theorie komt Kortmann tot een ruime omschrijving van het staatsrecht; het staatsrecht is volgens hem het primaire recht dat uitsluitend overheidsambten instelt, aan hen bevoegdheden toekent en hun onderlinge betrekkingen evenals de betrekkingen tot de onderdanen regelt. Ook Burkens e.a. geven een omschrijving van het staatsrecht. Zij omschrijven het staatsrecht (ook het bestuursrecht) als formele en materiële rechtsnormen inzake het handelen van de overheid en de rechtsbetrekkingen van burgers ten opzichte van de overheid.⁴³ Eveneens stellen ze dat het staatsrecht vooral gaat over de besluiten van de hoogste staatsorganen en de organisatorische structuur van deze organen en dat de organisatorische structuur van veel organen – ook wel ambten genoemd – waarmee het staatsrecht zich bezighoudt, geregeld zijn in de Grondwet of de zogenaamde organieke wetten.⁴⁴ Evenals Kortmann zijn ze van mening dat het staatsrecht zich bezighoudt met de organisatorische structuur van veel organen die ook wel ambten worden genoemd. De organisatorische structuur van organen is volgens Burkens e.a. in de Grondwet geregeld of in de zogenaamde organieke wetten, die tot stand zijn gekomen in opdracht van de Grondwet.⁴⁵ Na deze omschrijving van het staatsrecht wordt het duidelijker dat het staatsrecht elementaire functies heeft te vervullen binnen een staat.

³⁷ Zie ook artikel 25 Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van de Verenigde Naties.

³⁸ Kortmann 2016, p.3.

³⁹ Kortmann 2016, p. 3.

⁴⁰ Kortmann 2016, p. 3-8.

⁴¹ Kortmann 2016, p. 3-8.

⁴² Kortmann 2016, p. 3-8.

⁴³ BKVW 2017, p. 5-6.

⁴⁴ BKVW 2017, p. 5-6.

⁴⁵ BKVW 2017, p. 5-6. Zie ook Van der Pot 2014, p. 183 – 212.

2.5 Functies van het staatsrecht

Het staatsrecht als het kernrecht van elke staat heeft belangrijke functies. Het staatsrecht constitueert, attribueert en reguleert.⁴⁶ Bij de constituerende functie gaat het om het instellen van ambten.⁴⁷ Ambten kunnen expliciet of impliciet worden ingesteld. Met de attribuerende functie worden bevoegdheden toegekend. De bevoegdheden worden niet alleen geregeld in de Grondwet, maar ook in wetten. Wanneer ervan uitgegaan wordt dat elk ambt een taak heeft, moeten er ook instrumenten zijn om de taken uit te voeren.⁴⁸ Met de regulerende functie worden de attribuerende bevoegdheden gematigd. Hiermee wordt dan ook de verhouding tussen ambten onderling en ambten en burgers geregeld, aldus Kortmann.⁴⁹ Deze functies hebben betrekking op de gedachte van de democratische rechtsstaat. Bij democratie gaat het vooral om de processen die aangeven hoe het hoogste gezag (het publieke recht) tot stand komt en hoe gebruik gemaakt wordt van deze publieke macht. De rechtsstaat geeft de begrenzing aan bij het gebruikmaken van de publieke machten.⁵⁰ Zoals gezegd kunnen zich ook situaties in een democratische rechtsstaat voordoen, waardoor het noodzakelijk wordt om gebruik te maken van instrumenten van het noodrecht om tijdelijk de begrenzing van de publieke macht al dan niet te verruimen, teneinde de democratische rechtsstaat te kunnen beschermen. Hierop wordt in de paragrafen 2.22 en 2.23 nader ingegaan. Hierna komt eerst de ontwikkeling van staten tot een rechtsstaat aan de orde. Vervolgens worden de principes van de rechtsstaat en de principes van een democratie beschreven en pas dan kan wat uitvoeriger aandacht geschonken worden aan het noodrecht.

2.6 De ontwikkeling van een staat tot een rechtsstaat⁵¹

De vorming en ordening van de staat heeft een lang historisch proces achter zich. Een staat wordt door de doctrine beschreven als een organisatievorm van een bepaalde gemeenschap van mensen, woonachtig op een bepaald grondgebied en onder gezag van een bepaalde overheid. De doctrine omschrijft de staat ook als een organisatievorm waarin over de bevolking binnen een bepaald territorium macht in de zin van soevereine, hoogste macht wordt uitgeoefend.⁵² Uit de literatuur blijkt dat er niet altijd wordt geconcentreerd op een omschrijving, maar dat alleen de kenmerken van een staat worden genoemd. Kenmerkend aan een staat is dat die een

⁴⁶ Kortmann 2016, p. 19.

⁴⁷ ‘Ambten worden veelal geconstitueerd in een constitutie. Een constitutie is de hoogste wet, de Grondwet. In een constitutie vindt men de normatieve verhoudingen tussen staatsorganen, de grenzen van de bevoegdheden van deze staatsorganen en het controlemechanisme dat ertoe moeten dienen die grenzen te waarborgen (machtsverdeling). In de constitutie zijn ook de grondrechten opgenomen alsook de waarborgen voor een onafhankelijke rechterlijke macht, die toeziet op de inachtneming van de machtsverdeling en grondrechten’. BKVW 2017, p. 44- 45.

⁴⁸ ‘Attributie is een instrument om ambten bevoegdheden toe te kennen.’ Attributie houdt in de creatie en toekenning van een nog niet eerder bestaande bevoegdheid, in die zin dat het ene orgaan, bijvoorbeeld de formele wetgever, een nieuwe bevoegdheid voor een orgaan in het leven roept.’ BKVW 2017, p.72-73.

⁴⁹ Kortmann 2016, p.19-20.

⁵⁰ Kortmann 2016, p.19-20.

⁵¹ Veelal ontleend aan BKVW 2017, Kortmann 2012 en Van der Pot 2014.

⁵² BKVW 2017, p. 41.

organisatorisch verband is, dat het hoogste gezag uitgeoefend wordt op een bepaald territorium en dat het een dwanggemeenschap is.⁵³

In alle handboeken over het staatsrecht staat beschreven hoe de ontwikkeling tot staatsvorming is geweest.⁵⁴ Kort samenvattend komt het erop neer dat in de Middeleeuwen volgens de theocratische leer de hoogste macht aan de vorst was gegeven en slechts de vorst vrij was. De vorst was *legibus solutus* dat wil zeggen dat hij niet gebonden was aan wetten.⁵⁵ Doch in deze periode was er nog geen sprake van een beschaving op een bepaald grondgebied met een levende gemeenschap. Na verloop van tijd kon de vorst zijn absolute macht niet meer afdwingen. Niet alleen vanwege het ontbreken van financiële middelen, maar ook vanwege de onbegrensde en uitgestrekte grondgebieden was het onmogelijk om macht af te dwingen.⁵⁶ Hierdoor kon men niet komen tot een staatkundige structuur met eenheid.⁵⁷

In de periode van de feodale en standenstelsels (850-1581) begon de begrenzing van het grondgebied zich te ontwikkelen en werden er structuren ingebouwd. Ook verbrokkelde de absolute macht van de vorst in deze periode door de wederzijdse overeenkomsten tussen de vorst en de leenmannen. Toen in 1492 Columbus de ‘Nieuwe Wereld’ Amerika had ontdekt, kreeg hij van de koning van Spanje toestemming (van de Paus) om het nieuwe werelddeel volgens het toenmalige volkenrecht niemandsland (Terra incognita) in bezit te nemen en de inwoners te kerstenen (het Christendom in te voeren).⁵⁸ Bij het koloniseren van dit nieuwe land werd gebruikgemaakt van het systeem van Zuid-Spanje; het leenstelsel als middel om een leengebied te voorzien van bestuur en defensie.⁵⁹ In Europa was het leenstelsel bedoeld om manschappen te verwerven, terwijl het in de Amerika’s bedoeld was voor bestuur en exploitatie.⁶⁰

Ondertussen werd in Europa met de vernietiging van de geloofseenheid de onttroning van de absolute vorst versneld. Hierdoor vond in deze periode de neergang plaats van de Universele Christelijke Republiek en komt de opkomst van een Pluriversum van soevereine territoriale staten op gang.⁶¹ Hoewel de grondgebieden inmiddels waren begrensd, was er nog steeds geen sprake van een organisatievorm van een bepaalde gemeenschap. Om de orde, vrede en veiligheid te krijgen moest er sprake zijn van een geregelde samenleving (Common Wealth), waarin alle individuen waren samengevoegd als onderdaan onder de absolute macht van de vorst.⁶² In zijn werk *Leviathan* (1651) ontwikkelt de Engelse filosoof Thomas Hobbes (1588 – 1679) een theorie om de bloedige godsdienstige oorlogen te beëindigen. Volgens Hobbes moest de macht van de koning worden versterkt om een vreedzame politieke ontwikkeling te waarborgen. Mede op grond van de theorieën van Hobbes kregen in de tweede helft van de

⁵³ Kortmann 2016, p. 9-12.

⁵⁴ Van der Pot 2014, p. 3-38, Zie ook BKVW 2017, p.11-16.

⁵⁵ BKVW 2017, p. 11-14.

⁵⁶ BKVW 2017, p.11-14.

⁵⁷ BKVW 2017, p.11-14.

⁵⁸ Van Lier 1949, p. 20 e.v. zie ook Quintus Bosz, 1954.

⁵⁹ Thomson 1903, p.17 e.v. Zie ook Van der Meiden 1987.

⁶⁰ Thomson 1903, p.17 e.v.

⁶¹ BKVW 2017, p.11-16.

⁶² Van der Pot 2014, p 3- 39.

zestiende eeuw de vorsten grote macht.⁶³ Intussen waren aan de feodale adels en machtige burgers privileges (leenrechten) verleend. In hun zucht naar meer macht werden door de vorsten de verleende privileges geschonden, wat leidde tot de verzetsleer die uitging van de gedachte dat de vorst regeert bij de gratie van zijn onderdanen. Deze verzetsleer bleek niet effectief te werken; de vorsten konden niet afgezet worden en de burgers hadden nog steeds geen vrijheids- en gelijkheidsrechten. De Engelse politieke denker John Locke (1633 – 1704) ontwikkelde een theorie die veel meer armslag gaf aan de individuele burgers.⁶⁴ Hij ontwikkelde in zijn boekwerk de “Two Treaties Of Government” een natuurrechtelijke contractleer waarin aan individuen vrijheidsrechten (mensenrechten) toekwamen. Hoewel individuen vrijheidsrechten hadden, moesten deze rechten worden gewaarborgd. John Locke schreef in zijn theorie over het maatschappelijke verdrag dat individuen middels een gezamenlijk contract een centrale macht moesten oprichten binnen een omgrensd grondgebied, wat we nu herkennen als de staat. In een staat met overheidsgezag kon de beschaving worden beschermd. Er werd een centrale overheid ingesteld die moest zorgen voor het maken en uitvoeren van de nodige wetten om de individuele vrijheid te beschermen. Ter voorkoming van willekeur, machtsmisbruik en verbreking van het absolutisme was het volgens John Locke raadzaam om de wetgevende en de uitvoerende macht strikt van elkaar te scheiden. Deze laatste theorie is door de Franse filosoof Montesquieu (1689 – 1755) verder uitgewerkt en verfijnd.⁶⁵ Hiermee werd de aanzet gegeven om na te denken over de ordening van de staat met een centrale plaats voor de burgers en in het bijzonder de individuele vrijheid van burgers. Geïnspireerd door de theorieën van de Fransman Rousseau⁶⁶ over de volkswil (*volonté général*) kwam de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776 en de Franse *Declaration des Droits de l’Homme et du Citoyen* van 1789 tot stand en waren vanaf toen de fundamentele beginselen van de rechtsstaatgedachte en de ontwikkeling van de democratie niet meer te stuiten bij de ordening van de staat.⁶⁷ Macht wordt voortaan als legitiem (dat wil zeggen gerechtvaardigd) opgevat wanneer ze op recht berust.⁶⁸

Het voorgaande is natuurlijk vooral ideeëngeschiedenis, deels gefundeerd door Europese ontwikkelingen in het verre verleden. De vraag is hoe Suriname door deze ontwikkeling werd beïnvloed.

Toen Willoughby uit Engeland in 1651 naar Suriname kwam, had hij geen leenbrief van de soeverein, zoals het vereist was om de ‘nieuwe wereld’ te kunnen koloniseren. Volgens Quintus Bosz was Willoughby geen leenheer. Hij kreeg pas in 1662 Suriname in leen van de Engelse

⁶³ Van der Pot 2014, p 3- 39.

⁶⁴ Van der Pot 2014, p.25-29, zie ook BKVW 2017.

⁶⁵ Van der Pot 2014, p.29-32.

⁶⁶ Van der Pot 2014, p.33-38.

⁶⁷ ‘Tegen het eind van de achttiende eeuw vond de gedachte van rechtsstaat ingang, dat staatsgezag principieel afhankelijk is van het recht en dat macht tot bevoegdheid wordt, wat betekent dat de bindende machtsuitoefening slechts geoorloofd is, indien en in zoverre er een rechtsregel is die daartoe de grondslag geeft’. BKVW 2017, p.43-44.

⁶⁸ BKVW. 2017, p.43-44.

koning Charles II. Hiermee werd hij leenman van de koning en leenheer van de planters in Suriname. Dit leenrecht is de oorsprong van het leenrecht op de grond in Suriname.⁶⁹

In 1667 kwam Suriname in handen van Zeeland. De Engelsen werden verslagen en Suriname werd veroverd door de Zeeuwse Abraham Crijnssen en Zeeland nam het leenrecht van Willoughby over. Hiermee werd de provincie Zeeland⁷⁰ leenheer van Suriname en de kolonisten werden de leenmannen van Zeeland. In die periode werd in de veroverde gebieden gewerkt met het instituut van patroon. Een patroon was een West-Indisch leenheer die door zelf te investeren het land occupeerde, bevolkte, door middel van forten voor defensie zorgde en plantages opzette.⁷¹ Hij had zeggenschap over het land en de mensen. Zeeland wilde patroon zijn van Suriname, maar verkreeg geen octrooi van de Staten-Generaal, die het octrooi aan de WIC had verleend waarin was bepaald dat slechts de rechten die genoemd waren in het octrooi mochten worden geheven; de patroon moest volledig zorgdragen voor de verdediging van het land.⁷²

In 1798⁷³ kreeg Nederland zijn eerste staatsregeling geïnspireerd door de beginselen uit de Franse ‘Contract Social, de ‘declaration of rights’ en de Franse constitutie. Nederland kende eerder de tweedeling in *police* en *justice*, maar vanaf de staatsregeling van 1798 wordt de indeling van Montesquieu (*De l’esprit des lois’ van 1748*) namelijk de uitvoerende, de wetgevende en de rechterlijke macht in theorie gehanteerd. Deze staatsregeling stelde ook in het vooruitzicht om wetboeken te codificeren. In 1806 werd in de constitutie van het Koninkrijk der Holland opgenomen dat wetten voortaan vastgesteld worden door de koning en het wetgevend lichaam. Intussen werd Nederland ingelijfd door Frankrijk⁷⁴ en vanaf toen gold de ‘Code Napoleon’ voor Nederland. Na de Nederlandse vrijheid in 1813 kreeg Nederland een Grondwet (1814) en in 1838 werd naast de codificatie van de verschillende wetboeken ook de Wet op de Rechterlijke Organisatie en het beleid der Justitie ingevoerd in Suriname. De invloeden van de ontwikkelingen in Nederland op de uitvoerende macht, de wetgevende machten en de rechterlijke macht van Suriname worden verder besproken in de hoofdstukken vier, vijf en zes en wel in de paragrafen waarin een korte historische beschouwing wordt gegeven.

2.7 De vier principes van een rechtsstaat

De vier principes van een rechtsstaat die zijn ontwikkeld, zijn het legaliteitsbeginsel, de machtsverdeling, de grondrechten en rechterlijke controle.⁷⁵ In dit onderzoek worden deze vier

⁶⁹ Quintus Bosz, Commentaar op eigendomsbeschouwingen van de Surinaamse Juristen Vereniging, 1982, p.161-176. Zie ook Quintus Bosz, Misvattingen omtrent de staatkundige ontwikkeling van Suriname, 1960, p.19-29.

⁷⁰ De Republiek der Nederlanden bestond uit gewesten waarvan de belangrijkste waren Holland en Zeeland.

⁷¹ Quintus Bosz, Commentaar op eigendomsbeschouwingen van de Surinaamse Juristen Vereniging, Quintus Bosz, p.161-176. Zie ook Quintus Bosz, Drie eeuwen grondpolitiek in Suriname: Een historische studie van de achtergronden de ontwikkeling van de Surinaamse rechten op grond, Quintus Bosz 1954.

⁷² Quintus Bosz, Misvattingen omtrent de staatkundige ontwikkeling van Suriname, 1960, p.19-29. Quintus Bosz, Drie eeuwen grondpolitiek in Suriname, 1980, p.10-15. Quintus Bosz, Commentaar op eigendomsbeschouwingen van de Surinaamse Juristen Vereniging, 1982, p.161-176.

⁷³ Het tijdperk van de Bataafse Republiek 1795-1806.

⁷⁴ De Franse Tijd 1806-1813.

⁷⁵ BKVV 2017, p.16.

principes vanuit de normatieve betekenis belicht. In deze juridische context dient de staat zich te houden aan de vier principes om staatsrechtelijk gekwalificeerd te worden als een rechtsstaat. De vier rechtsstatelijke eisen waaraan een staat moet voldoen, zijn geen willekeurig samenraapsel, maar hangen nauw met elkaar samen, ze overlappen elkaar en zijn onderling verbonden.⁷⁶ Zo dient het legaliteitsbeginsel ondersteund te worden door een aantal andere fundamentele rechtsstatelijke beginselen.⁷⁷ Ook is gaandeweg de opvatting gegroeid dat het bestuur zijn bevoegdheden slechts in specifieke, nauw omliggende vorm mag krijgen toegedeeld, waardoor het legaliteitsbeginsel een veel scherpere betekenis krijgt. De eis van rechterlijke controle is enerzijds een uitwerking van het beginsel van machtspreiding, anderzijds het belangrijkste mechanisme om toe te zien op inachtneming van het legaliteitsbeginsel en de grondrechten.⁷⁸

Houdt een staat zich zuiver aan deze vier vereisten dan kan deze zich tegenwoordig scharen in de rij der liberale rechtsstaten, die als staatszorg hebben de individuele vrijheid van hun burgers te beschermen. Uit de internationale mensenrechtenverdragen is duidelijk dat deze principes internationaal als maat worden gehanteerd. Wat is zo essentieel in een rechtsstaat? In een rechtsstaat zijn staat en recht met elkaar verbonden. Zowel de staat als de burgers zijn aan het recht gebonden en met het recht worden staat en samenleving gereguleerd. Kortmann ziet de rechtsstaatgedachte als een zeer belangrijk element ter regulering van overheidsmacht.⁷⁹ Kortmann merkt op dat vooral politici en journalisten de term rechtsstaatvorm voor alles gebruiken, terwijl dit begrip betrekking heeft op grenzen gesteld aan het optreden van de overheid.⁸⁰ De gedachte van rechtsstaat is onlosmakelijk verbonden aan de regulerende functie van de staat.⁸¹ De verwarring over het gebruik van de term komt volgens hem doordat de term rechtsstaat op verschillende wijzen wordt omschreven. Deze omschrijving hangt af vanuit welk principe de rechtsstaat wordt benaderd. Hieronder worden de vier principes verder besproken.

2.8 Het Legaliteitsbeginsel

Het legaliteitsbeginsel gaat over de gebondenheid van de overheid aan regels die vastgelegd zijn in wettelijke regels om zodoende de vrijheid van burgers te verzekeren. Met het principe van het legaliteitsbeginsel wordt de berekenbaarheid van de overheid bepaald, wat moet leiden tot rechtszekerheid en rechtsgelijkheid van haar onderdanen.⁸² Het legaliteitsbeginsel is verbonden met wetgeving. Waarom moeten er in een rechtsstaat überhaupt wetten zijn? Burkens e.a.⁸³ geven antwoord op deze vraag: “de vrijheid van het individu is hoofdregel en de beperking ervan de uitzondering. De vrijheid van het individu is onbegrensd, de beperking van die vrijheid is begrensd. De uitzonderlijke begrenzing van de vrijheid dient daarom nauwkeurig

⁷⁶ BKVW 2017, p.41 - 50.

⁷⁷ BKVW 2017, p.17.

⁷⁸ BKVW 2017, p.22.

⁷⁹ Kortmann, 2016, p.50.

⁸⁰ De staatsrechtelijke betekenis van dit idee is echter een geheel andere, bijna diametraal tegenovergesteld. Kortmann, 2016, p.50.

⁸¹ Kortmann 2016, p.50.

⁸² Dit principe beoogt de overheid te verhinderen incidenteel, per geval, willekeurig op te treden naar bevinding van zaken. Kortmann 2016, p.31.

⁸³ BKVW 2017, p. 19.

omschreven te worden in de wet en dat de wet zeker en duidelijk moet zijn”. In een rechtsstaat houdt de staat zich aan het legaliteitsbeginsel.⁸⁴ De wet is het scharnier tussen de twee polen ‘democratie en rechtsstaat’ wat erop neerkomt dat de overheid de vrijheid en het eigendom van burgers niet aantast dan door of op basis van een formele wet.⁸⁵ Buitendien dient de wet met medewerking van een gekozen volksvertegenwoordiging tot stand te komen.

Het legaliteitsbeginsel als staatsrechtelijke vereiste vertaalt zich op twee manieren. Allereerst gaat het ervan uit dat wanneer door het overheidsoptreden de burgers gebonden worden, met andere woorden in hun vrijheid worden beperkt, het overheidsoptreden moet berusten op een wettelijke grondslag. Ten tweede is machtsuitoefening door de staat slechts geoorloofd wanneer deze berust op een door de wet gegeven bevoegdheid.⁸⁶ De hierboven geformuleerde vertaling van het legaliteitsbeginsel garandeert nog geen recht op leven, recht op eigendom, recht op vrije meningsuiting et cetera.⁸⁷ Daarom moet dit beginsel ondersteund worden door de drie andere rechtsstatelijke beginselen, namelijk de machtsverdeling, waarborging van grondrechten en de rechterlijke controle.⁸⁸ Het legaliteitsbeginsel bevordert volgens Kortmann echter wel de voorspelbaarheid, stabiliteit, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.⁸⁹

Machtsuitoefening in een rechtsstaat berust op wetten. Wetten hebben belangrijke functies. Elke rechtsstaat heeft haar eigen wetgeving, die gezien het formele proces van totstandkoming hiërarchisch onderverdeeld wordt naar hogere en lagere wetgeving, naar algemene en bijzondere regelingen en naar oude en nieuwe regelingen.⁹⁰ De functies van wetgeving zijn er ter waarborging van het principe van “*a government of laws, not of men*”. Dit principe past in het concept van de rechtsstaat, waar middels wet en recht de machtsuitoefening van de bestuurders aan banden worden gelegd en dat in vrijheid gestalte wordt gegeven aan de inrichting van de staat. Abraham Lincoln heeft deze vrijheid verwoord met het bekende citaat: “*government of the people, by the people, for the people*”. In een democratische rechtsstaat worden de rechtsregels door de ‘centrale’ overheid vastgesteld. Burgers hebben bij de totstandkoming indirect inspraak. De totstandkoming van de rechtsregels is gebonden aan formele besluitvormingsprocedures. Wetten worden weliswaar niet altijd geïnitieerd door een

⁸⁴ Reeds v.Chr. werd de opvatting gehuldigd dat het doel van regels was om anarchie te vermijden of positiever gesteld; het geluk van zoveel mogelijk mensen te bevorderen. Veerman 2012, p.32.

⁸⁵ citaat N. Verheij in ‘Alleen de wet heerscht over ons’, Publiek Domein I, 1989, p.189. Veerman 2012, p.15.

⁸⁶ Wettelijke regels garanderen de waarborging van het legaliteitsbeginsel als belangrijk principe in een democratische rechtsstaat, welke uitgaat van de gedachte van vrijheid. Burgers in een democratische rechtsstaat zijn vrij en de beperking hiervan geschiedt alleen bij wet. Het rechtsstatelijke principe eist dat bij het binden van burgers door de overheid, de overheid deze gebonden normen in een wettelijke regeling dient op te nemen. Anderszins geldt ook dat wanneer dezelfde overheid haar bevoegdheden gebruikt, deze bevoegdheden wettelijk vastgelegd dienen te zijn. Ook het vastleggen van de grenzen van deze bevoegdheden moet wettelijk duidelijk zijn. BKVW 2017, p. 53. Zie ook Veerman, 2012, p.29-48.

⁸⁷ het legaliteitsbeginsel biedt onvoldoende waarborgen tegen willekeur en absolutisme. In theorie is het goed mogelijk dat volstaan wordt met een grondwet die alle macht toedeelt aan een soeverein, bijvoorbeeld in de vorm van een enkel voorschrift dat luidt: ‘De bevelen van Tyrannus Rex (of ‘der Führer’ of ‘De partij’ etc.) hebben kracht van wet. BKVW 2017, p.19.

⁸⁸ BKVW 2017, p.19.

⁸⁹ Kortmann 2016, p.53.

⁹⁰Bij conflicten tussen regels geldt dat een hogere regeling voor een lagere gaat. Bij regeling van gelijke rang gelden de aloude adagia dat een nieuwere voor een oudere gaat, alsmede een specifieke voor een algemene. Veerman 2012, p.67

door de burgers gekozen volksvertegenwoordiging zelf, maar wel behandeld en goedgekeurd door een door de burgers gekozen volksvertegenwoordiging, die bij periodieke verkiezingen wordt gekozen door medeburgers om namens hen volgens de constitutionele regels besluiten te nemen. De volksvertegenwoordigers verheffen een conceptwet tot wet. Wetgeving is een voorname bron van ordening. Het zijn vooral de wetten die zorgen voor stabiliteit, samenhang en eenheid in het rechtssysteem.⁹¹

Veerman ziet wetgeving als juridische infrastructuur ter inrichting van de samenleving en besturing van de staat en beschrijven de verschillende functies.⁹² Veerman stelt dat om na te kunnen gaan welke functie een wet heeft, het vooreerst van belang is om te onderkennen in welk veld een wet situeert. Want, zo stelt hij, wetgeving is een product van de overheid en die wil iets daarmee; tegelijkertijd zijn er burgers en voor hen kan wetgeving eveneens verschillende functies hebben. Hierna worden een paar functies die belangrijk zijn voor het onderzoek besproken.⁹³

Legitimerende functie

Wetten hebben een legitimerende functie. De besturende overheid is erg machtig en deze machtige overheid zou misbruik kunnen maken van haar bevoegdheden. In principe vertellen de bestuurders aan de burgers wat ze moeten doen of laten. Voor de burgers is het daarom belangrijk om te weten waar de bestuurders het recht vandaan halen om hun bevoegdheden uit te oefenen. Voor zover het bestuur zijn bevoegdheden aan de wet ontleent, heeft de wet een legitimerende functie. De wet heeft een legitimerende functie voor het optreden van het bestuur.⁹⁴ Deze legitimerende functie gaat samen met het legaliteitsbeginsel dat volgens Veerman inhoudt dat de uitvoerende (besturende) overheid niet boven de wetgever en de wet staat en dat betekent dat de overheid niet in strijd met de wet mag handelen.⁹⁵ De overheid moet zich aan de wet houden. Veerman stelt dat uit het legaliteitsbeginsel ook specifieke eisen worden gedestilleerd die geboden of verboden zijn; het gebod om precies te zijn in regels, het gebod dat wetten geschreven zijn (verbod van gewoonterecht), het verbod van een extensieve interpretatie van regels en het verbod van terugwerkende kracht.⁹⁶

⁹¹ 'Regels ordenen de sectoren van het maatschappelijk leven. Zij willen zorg dragen voor een relatief rustige, voorspelbare samenleving; zij voorkomen voortdurend onzekerheden en conflicten; zij maken daardoor een samenleving mogelijk. Volgens Veerman maakt voorspelbaarheid samenleving en ondernemen mogelijk; de wet heeft een zeker wederkerig karakter in de zin dat burgers er verwachtingen aan kunnen ontleen omtrent het gedrag van medeburgers en de overheid en dat zij elkaar daarop kunnen aanspreken, zo nodig in rechte'. Veerman 2012, p. 7.

⁹² Veerman bekijkt wetgeving ook vanuit verschillende disciplines, zoals vanuit (rechts)sociologische, bestuurskundige, politicologie, juridische invalshoeken en vanuit deze invalshoeken kunnen steeds andere functies worden toebedeeld. Veerman 2012, p.145.

⁹³ Veerman, 2012, p. 145-172.

⁹⁴ Veerman 2012, p. 154-155.

⁹⁵ Zie ook Bovend'Eert en Kummeling waarin ze stellen dat de wet en wetgever een preponderante plaats hebben in het staatsbestel. Bovend'Eert en Kummeling 2017, p. 219-220.

⁹⁶ Veerman 2012, p. 155.

Waarborgfunctie en ordenende functie

De waarborgfunctie (beschermende functie) en ordenende functie zijn aan elkaar verbonden. De waarborgfunctie is volgens Veerman gericht naar de burgers toe en de ordenende functie is vooral een taak van de overheid om structuur te geven aan de inrichting van de maatschappij. De overheid reguleert de maatschappij middels legislatieve activiteiten en zij beschrijft de wet ook als voertuig van beleid. Hiermee bedoelt zij dat de wet het juridische en staatkundige vehikel is om sturingsinstrumenten te hanteren.⁹⁷ De ordenende functie is de oudste functie, want er waren volgens de doctrine al eeuwen terug overheidsregels om het politieke, economische en maatschappelijke leven te ordenen. De ordening via regels zoals Veerman noemt, biedt een zekere bescherming aan burgers in de zin van zekerheid en bescherming tegen andere partijen, zowel in gewone verhoudingen als in geschillen. Ook betoogt Veerman dat de beschermingsfunctie analytisch gesproken inherent is aan ordening; via ordeningswetgeving, waaronder sociale en economische, worden burgers beschermd tegen maatschappelijke krachten en tegen ernstige bestaansrisico's.⁹⁸

Communicatieve functie

Wetgeving kan vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd en daaraan kunnen dus steeds andere functies worden toebedeeld.⁹⁹ Naast de ordenende functie (bescherming door de overheid), de rechtsbeschermingsfunctie (de bescherming tegen de overheid) heeft de wetgeving ook een communicatieve functie (de wisselwerking tussen de overheid en burgers). Deze communicatieve functie is een onmisbare eis in de rechtsstaat. Het uitgangspunt is dat wetten worden bekendgemaakt, willen zij in werking treden en dat impliceert de kenbaarheid van regels.¹⁰⁰ Naast deze eis van kenbaarheid zijn er nog een aantal redenen waarom het noodzakelijk is om wetten bekend te maken.¹⁰¹ Met het oog op de werking van de wet weten zowel de overheid als de burger welke voorschriften moeten (kunnen) leiden tot een bepaald gedrag en de wet bevat een boodschap en is daarbij tegelijk een medium.

Wetgeving is bedoeld voor bestuur en samenleving. Naast de juridische functies die hierboven zijn genoemd, is in dit kader interessant om de (morele) eisen die aan de wetgeving worden gesteld hier op te noemen. Deze eisen zijn door de Amerikaanse rechtsfilosoof Lon L. Fuller aan de wetgeving gesteld:¹⁰² Hij heeft de basisregels van de democratische rechtsstaat als uitgangspunt genomen en nader uitgewerkt.

1. Wetgeving moet algemeen zijn en gelijke gevallen moeten gelijk behandeld worden.
2. Burgers moeten kennis kunnen nemen van de wet.

⁹⁷ De wet als zinsbegoochelingstoestel, G.J. Veerman, oratie UM, 2004, Veerman 2012, p.149.

⁹⁸ Veerman citeert Klosse (S.Klosse (red.), Arbeid en Gezondheid, Deventer 2007). De – politieke - opvatting daarbij is dat de overheid als houdster van het algemeen belang degenen moet beschermen die in maatschappelijke verhoudingen de zwakke partij zijn. Veerman 2012, p.151.

⁹⁹ Veerman 2012, p.146.

¹⁰⁰ Veerman meent dat de fictie dat ieder wordt geacht de wet te kennen, niet als zodanig in het Nederlands recht bestaat en onduidelijk is of die veronderstelling geldt in juridische zin. Hij citeert Witteveen, die zegt dat burgers worden geacht alleen die regels te kennen die van toepassing zijn op terreinen waarop zij zich actief bewegen. Veerman 2012, p.157.

¹⁰¹ Veerman 2012, p.157-161.

¹⁰² Westerman 1998, p.23.

3. De wet moet begrijpelijk zijn.
4. Wetgeving mag niet met terugwerkende kracht worden ingevoerd.
5. Het recht moet intern consistent zijn.
6. De burger moet de wet kunnen naleven.
7. De wet moet niet voortdurend worden veranderd.
8. Rechtspraak dient gebaseerd te zijn op geldend recht.

Zowel de functies als de eisen overlappen elkaar tot zekere hoogte. Het is echter allereerst van belang dat de wet in een rechtsstaat de primaire bron van recht en bestuur is en beleid en bestuur normeert.¹⁰³ De wet geeft ook de juridische grenzen aan van macht en machtsuitoefening. Wetten zijn alleszins belangrijke bron van het geldende (positieve) recht.¹⁰⁴

2.9 De Machtverdeling

De overheid is machtig. Macht van de overheid kan leiden tot ingrijpende gevolgen zoals onrechtmatig handelen, willekeur, misbruik en ontkenning van wetmatigheden. In een rechtsstaat is de machtsuitoefening beperkt; elke machtsuitoefening is gebonden aan juridische grenzen en geen enkel ambt mag de volheid van de macht of de bevoegdheden bezitten.¹⁰⁵ Een belangrijk kenmerk van een rechtsstaat is machtsdifferentiatie op basis van het beginsel van *checks and balances*. Alleen het positieveren van het recht en deze toe te passen geeft nog geen garantie voor objectiviteit en neutraliteit van de overheid naar haar burgers toe. Immers, de staat wordt bemand door medeburgers, die zoals John Locke het zei “dat individuen zich altijd laten leiden door subjectief eigen belang.” Om dit te voorkomen had John Locke als remedie voorgesteld de machten gescheiden te houden. Montesquieu heeft deze theorie verdiept en het bekende klassieke model van de *Trias Politica* ontwikkeld. Met dit leerstuk, dat tegenwoordig in verschillende versies wordt toegepast, kan de staatsmacht in evenwicht worden gehouden. Deze Fransman Montesquieu heeft de klassieke leer van de verdeling van de staatsmacht over drie verschillende machten uitgewerkt in zijn boek “De l’esprit des lois”, dat in 1748 verscheen. Volgens zijn theorie zijn er drie machten, de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechtssprekende macht. Aan elke macht wordt een functie toegekend, de wetgeving, de uitvoering en de rechtspraak. De wetgevende functie is bedoeld om algemeen bindende regels vast te stellen. Bij de rechtssprekende functie worden de geschillen met behulp van algemeen bindende regels beslist. Alles wat niet tot de wetgevende of rechterlijke functie behoort, valt onder de uitvoerende functie. In een ideaal model, de machtenscheiding in haar zuivere vorm, zijn er een onafhankelijke uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht met exclusieve bevoegdheden. Burkens e.a. nemen als uitgangspunt de uitvoerende macht, omdat hier veel macht geconcentreerd ligt.¹⁰⁶ Zij gaan ervan uit dat alhoewel de uitvoerende macht uitgerust is met veel macht, zij toch niet zelfstandig is. De uitvoerende macht moet zich houden

¹⁰³ Veerman 2012, p.23.

¹⁰⁴ Bovend'Eert en Kummeling 2017, p.17-18.

¹⁰⁵ BKVW 2017, p. 19.

¹⁰⁶ BKVW 2017, p. 19.

aan de regels van de wet en ontleent ook haar bevoegdheden aan de wet (legaliteitsbeginsel). Het recht, in het bijzonder wetten, moet in het ideaalmodel gecreëerd worden door een onafhankelijke wetgevende macht. Een algemene bevoegdheid tot regelgeving dient uitsluitend te berusten bij lichamen, die geen “partij” zijn bij de tenuitvoerlegging van die regelgeving.¹⁰⁷ Bij gerezen conflicten moet er sprake zijn van een rechterlijke macht die onafhankelijk beoordeelt en aangeeft welk wetsartikel van toepassing is. De grondgedachte van de drie machten is dat overheidsmacht gedeelde macht moet zijn om willekeur en onderdrukking te voorkomen.¹⁰⁸ Machtenscheiding kent drie dimensies:¹⁰⁹ zelfstandigheid (het vermogen van een staatsorgaan om zelfstandig beslissingen te nemen.), afhankelijkheid (het vermogen om invloed uit te oefenen op een beslissing van een ander staatsorgaan) en machtsevenwicht (*checks and balances*).

De klassieke leer van Montesquieu met een strikte scheiding van de drie machten is niet in de opbouw van alle staatsinrichtingen toegepast, maar deze gedachte wordt wel beheerst bij de inrichting, en de nadruk wordt vooral gelegd op *checks and balances*. Ook komen rechten en plichten toe aan verschillende organen die beheerst worden door rechtsregels. Zo zijn er gematigde opvattingen waarbij de uitvoerende macht drager is van zowel uitvoerende als (mede)wetgevende bevoegdheden. Zouden we in dit geval kunnen spreken van schending van de machtenleer? Nee, stellen Burkens e.a., de eis van spreiding van macht krijgt vooral gestalte in een stelsel van elkaar wederzijds controlerende, in evenwicht houdende instanties (*checks and balances*) en in de vorm van decentralisatie.¹¹⁰ “Zolang de grondgedachte van de Triasleer behouden blijft, namelijk dat de overheidsmacht gedeelde macht moet zijn om willekeur en onderdrukking te voorkomen, de regering en de volksvertegenwoordiging samen mogen werken.”¹¹¹

Van machtenscheiding naar machtenspreiding (machtsverdeling)

De drie functies van de leer der machtenscheiding die aanvankelijk het absolutisme moesten doorbreken, moeten leiden tot machtenspreiding ter voorkoming van machtsconcentratie en machtsmisbruik. Deze gematigde opvatting gaat ervan uit dat de *checks and balances* (controle en evenwicht) tussen de drie machten moet voorkomen dat een macht onbeperkte en ongecontroleerde macht zou kunnen uitoefenen. De gematigde Triasleer moet resulteren in een systeem van *checks and balances*. Wanneer de machtenscheiding de *checks and balances* als uitgangspunt heeft, wordt een onderscheid gemaakt in de horizontale machtenscheiding en de verticale machtenscheiding. Zijn de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht onafhankelijk, maar werken ze ook samen en oefenen ze onderlinge controle uit, dan wordt dit onderscheid vertaald als de horizontale machtenscheiding. Zijn de bevoegdheden van de centrale overheid niet geconcentreerd, maar verspreid over hogere en lagere overheden dan wordt deze vorm van bevoegdheidsspreiding aangeduid als de verticale machtenspreiding.

¹⁰⁷BKVV 2012, p. 21.

¹⁰⁸BKVV 2017, p. 21.

¹⁰⁹ Reussing, (diss.), 1996, p. 43-55.

¹¹⁰ BKVV 2017, p. 21.

¹¹¹ BKVV 2017, p. 21.

Het hangt van het politieke stelsel van een land af hoe de onderlinge verhouding tussen het parlement en de regering is geregeld. Zijn parlement en regering ter uitoefening van hun bevoegdheden volledig van elkaar onafhankelijk zoals in een presidentieel stelsel of werken ze samen en met name op het gebied van wetgeving zoals dat terug te vinden is in een parlementair stelsel? De gematigde leer van de machtenscheiding gaat ervan uit dat in een democratische rechtsstaat de regering en het parlement samen kunnen werken op het gebied van wetgeving en dat zij samen wetten in formele zin vaststellen, zolang er sprake is van *checks and balances*.¹¹² In een rechtsstaat is de regering ook wetgever (lagere wetgever) door het uitvaardigen van bestuursbesluiten, weliswaar met een clausule dat in deze bestuursbesluiten geen strafrechtelijke sancties vastgelegd worden. De uitvoerende macht, ook wel de bestuurlijke macht of het staatsbestuur genoemd, wordt uitgeoefend door de regering en staat onder controle of toezicht van een electoraal gelegitimeerd parlement. Er is sprake van machts-evenwicht en daarmee *checks and balances* tussen de regering en het parlement.

2.10 Grondrechten

Grondrechten en mensenrechten die vaak als synoniem worden gebruikt, zijn rechten van fundamentele aard die aan ieder mens toekomen.¹¹³ Het begrip grondrechten stelt de mens centraal en niet de staat; de staat is voor de mens en niet andersom.¹¹⁴ John Locke heeft in de *Two Treatises of Government* de natuurrechtelijke contractleer beschreven. Hierin gaat hij uit van een natuurtoestand waarin alle mensen gelijk zijn. Mensenrechten zijn voortgekomen uit het besef van de betekenis van menselijke waardigheid en uit de zorg om ontkenning van de waardigheid in het verleden. Ze worden als universeel beschouwd. Mensenrechten worden geacht te allen tijde, overal en op iedereen van toepassing te zijn. Deze grondrechten behelzen waarborgen tegen mogelijke willekeur van de overheid. De overheid mag de sfeer van vrijheid rondom de burger niet aantasten. Bij een terugblik op de historie is te zien dat de grondslagen van grondrechten al in de middeleeuwen waren gelegd. John Locke ging uit van een natuurtoestand waarin alle mensen gelijk waren en de gelijkheidsrechten voor een ieder golden. Deze vrijheidsrechten werkten echter niet door tot in de koloniën. Na de vrijheidsoorlog van de Verenigde Staten van Amerika tegen de Britse overheersing hebben de Amerikanen in 1776 de Verklaring voor de Rechten van de Mensen en Burgerrechten uitgegeven in de *Bill of Rights* van Virginia, waarin werd erkend dat grondrechten onvervreembare rechten zijn die de mensen van nature bezitten. Het zijn deze grondrechten die op hun beurt grote invloed hebben gehad op het vaste land van Europa en in het bijzonder Frankrijk. Beu van de onderdrukking van de absolutisten hebben de Fransen na de Franse Revolutie in een declaratie mensenrechten opgenomen. Deze Franse declaratie van 1789 wordt gezien als de eerste codificatie van grondrechten in Europa.¹¹⁵ In navolging van Frankrijk werden door andere Europese landen mensenrechten gecodificeerd. Burgers bezitten een aantal onvervreembare rechten wat inhoudt dat het hebben van grondrechten of vrijheidsrechten niet afhangt van een Grondwet.

¹¹² BKVW 2017, p. 19-21.

¹¹³ Van der Pot 2014, p. 249.

¹¹⁴ Van der Pot 2014, p. 251.

¹¹⁵ *De Declaration des Droits de l'Homme et du citoyen* van 26 augustus 1789 heeft een grote en blijvende invloed uitgeoefend op het westerse staatsidee. Van der Pot 2014, p. 251.

Grondrechten zijn als mensenrechten opgenomen in internationale verdragen en regionale verdragen.

Internationale erkenning grondrechten

In de praktijk bleek dat het besef blijkbaar niet bij een ieder voldoende was doordrongen om mensenrechten en de codificatie hiervan te respecteren. Bij de bestudering van de geschiedenis blijkt dat tijdens de twee wereldoorlogen gruwelijke en mensonterende taferelen hebben plaatsgevonden. Na de Tweede Wereldoorlog werd het een zorgpunt in de wereld dat de menselijke waardigheid niet serieus werd genomen. Door de vertrapping van fundamentele en elementaire mensenrechten door nationale, socialistische en fascistische regimens werd duidelijk dat de nationale waarborging van grondrechten onvoldoende was.¹¹⁶ Bescherming van grondrechten moest daarom gebracht worden in de internationale sfeer. Na de Tweede Wereldoorlog werden in 1945 de Verenigde Naties (VN) opgericht. De VN moesten ervoor zorgen dat wereldwijd mensenrechten in acht werden genomen. Met de aanneming van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens in 1948 door alle lidlanden van de VN werd wereldwijd het bestaan van mensenrechten erkend. In 1966 werden de rechtsbeginselen die in de Universele Verklaring waren opgenomen geconcretiseerd in twee bindende verdragen, namelijk het Internationaal Verdrag betreffende Burger- en Politieke Rechten en het Internationaal Verdrag betreffende Economische, Sociale en Culturele Rechten. Hiermee werden niet alleen de vrijheidsrechten internationaal gecodificeerd, maar werden ook economische, sociale en culturele rechten van de mens vastgelegd, wat inhoudt dat overheden naast het respecteren van vrijheidsrechten van de mens de zorg hebben om te garanderen dat burgers een menswaardig bestaan hebben in de vorm van sociale zorg. In regionaal verband werden ook mensenrechtenverdragen vastgesteld en konden landen in regionaal verband toetreden tot mensenrechtenverdragen. Voor de landen op het Amerikaanse continent werden de Amerikaanse Verklaring voor de Rechten van de Mens en het Amerikaanse Verdrag voor de Rechten van de Mens aangenomen. De internationale regelingen werken door in het nationaal recht, het één en ander afhankelijk van het stelsel van monisme en of het dualisme dat gevestigd is in het land.

In een democratische rechtsstaat is bescherming van grondrechten van burgers een onmisbaar element. Alle grondrechten dienen volgens de literatuur een drietal elementen in zich te dragen. Volgens Nieuwenhuis en Hins zijn deze drie elementen: *to respect, to protect en to fulfil*. Deze elementen zien zij als een verplichting van de overheid.¹¹⁷ Ter bescherming van de grondrechten, vooral tegen willekeur van de overheid, moet er een orgaan zijn dat deze bescherming kan bieden. Dit orgaan moet erop toezien dat de grondrechten worden gewaarborgd. Daarom stelde Montesquieu in het leerstuk der Triasleer voor om een onafhankelijke derde, namelijk de rechterlijke macht, gescheiden te houden van de wetgevende macht en de uitvoerende macht. De rechterlijke macht is belast met bindende geschilbeslechting.

¹¹⁶ BKVW 2017, p. 21-24.

¹¹⁷ De overheid dient zich met andere woorden in bepaalde opzichten te onthouden (*respect*), zij dient de rechten tussen burgers onderling te waarborgen (*protect*) en zij dient eventueel zelf faciliteiten te verschaffen (*fulfil*). Nieuwenhuis en Hins 2011, p. 37.

2.11 Rechterlijke controle

Ter waarborging van de grondrechten van burgers en het houden van toezicht op het bestuur dat zich moet houden aan het legaliteitsbeginsel is het een dringende vereiste in een rechtsstaat dat een neutrale derde moet beslissen bij schending van vrijheids- en gelijkheidsrechten en andere conflicten. Het uitgangspunt is het principe dat niemand rechter mag zijn in eigen zaak. Deze gedachte heeft geresulteerd in het creëren van een rechterlijke macht die als neutrale derde moet beslissen bij gerezen conflicten. Tegenwoordig worden zowel civiele- als straf- alsook bestuursconflicten aan de rechterlijke controle onderworpen.

In een rechtsstaat is de overheid gebonden aan regels. De *rule of law* (de heerschappij van het recht) kan zowel geschreven recht als ongeschreven recht zijn. Hierbij gaat het niet alleen om wetten die tot stand zijn gekomen door het parlement en de regering, maar ook om regelgeving van andere bestuursorganen en het ongeschreven recht. In de conceptie van de rechtsstaatidee moeten burgers in een rechtsstaat beschermd worden tegen willekeur. Deze bescherming aan de burgers wordt versterkt door de waarborging van grondrechten. Bij geschillen tussen de burgers onderling en tussen burgers en de overheid moeten burgers zich kunnen wenden tot onafhankelijke rechters, die zich over het geschil kunnen uitspreken. De onpartijdige en onafhankelijke rechtsinstantie is een belangrijk onderdeel van de rechtsstaat. Het recht op toegang tot de rechter is daarom ook een grondrecht.

De rechterlijke macht oefent de functie van rechtspraak. Rechtspraak vindt plaats door een organisatie die deel uitmaakt van de overheid en waarvan de inrichting is vastgelegd in publiekrechtelijke voorschriften.¹¹⁸ Recht wordt gesproken in concrete gevallen naar aanleiding van een geschil hetzij in een strafzaak, een civiele zaak of in een geschil tussen de burger en de overheid. Recht wordt gesproken door onafhankelijke rechters. In een democratische rechtsstaat hebben burgers toegang tot het recht om zichzelf te beschermen tegen willekeurig handelen van anderen en de overheid, en kunnen zij deze rechtmatig laten toetsen. Toegang tot het recht wordt zowel nationaal als internationaal gewaarborgd. Deze waarborging wordt nationaal gegarandeerd in de constitutie of de grondwet en internationaal in verdragen waar staten partij zijn. Deze garantie heeft als hoofddoel de bescherming van de vrijheid van burgers en daarmee de bescherming van de grondrechten. Ook een ander even belangrijk doel is dat rechters erop toezien dat de overheid zich houdt aan de eis van legaliteit. De rechterlijke macht, ook wel de neutrale derde genoemd, is het orgaan bij uitstek dat recht spreekt in geschillen en erop toeziet dat rechten van burgers zijn gegarandeerd.

In een rechtsstaat is de rechtspraak opgedragen aan een onafhankelijke rechterlijke macht met als grondslag de Triasleer die uitgaat van een onafhankelijke rechterlijke macht tegenover een uitvoerende macht en een wetgevende macht. Het zijn de uitvoerende macht en de wetgevende macht die de zorg dragen voor de rechtsregels ter regulering door normen vast te stellen in verschillende regelingen en waar zowel de overheid als ook de burgers aan zijn gebonden. Bij

¹¹⁸ Van der Pot 2014, p. 606.

schending van deze normen heeft de burger toegang tot de rechter. Op internationaal niveau sluit de overheid verdragen waarin rechtsregels zijn vastgelegd en waaraan zowel de overheid als de burgers rechten en plichten ontleen. Deze overheid, namelijk de uitvoerende en de wetgevende macht, is gezien haar normerende bevoegdheid erg machtig. De structuur volgens de Triasleer is daarom op zo een wijze opgebouwd dat burgers beschermd worden tegen deze machtige overheid. Bovend'Eert stelt dat door toekenning van gedeelde bevoegdheden regering en parlement nauw met elkaar verbonden zijn en dat de rechter een sterk afgescheiden positie inneemt, want de functie van rechtspraak is aan hem exclusief toegedeeld en regering en parlement behoren geen deel te hebben aan de uitoefening van deze functie.¹¹⁹ Ook ten aanzien van verdragen heeft de rechter – in bepaalde landen - het toetsingsrecht. Om tegenwicht te bieden aan het vereenzelvigen van de wetgever met het bestuur mag de rechter verdragen toetsen.¹²⁰

Functie rechterlijke macht en de algemene beginselen

In een rechtsstaat is het niet alleen de wetgevende macht die zorgt voor het recht. Ook de rechtspleging heeft een belangrijke bijdrage bij rechtsvorming en rechtsontwikkeling. Het aandeel van de rechterlijke macht bij de rechtsvorming en rechtsontwikkeling is mogelijk wanneer beroep op rechters openstaat.¹²¹ Rechtspraak vormt een belangrijke factor in het stelsel van *checks and balances*, de wetgevende macht maakt rechtsregels, de uitvoerende macht voert de rechtsregels uit en de rechterlijke macht past de rechtsregels toe. Zowel internationaal (BuPo, AVR/M) als nationaal (Grondwet) wordt de toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter en het recht op effectieve rechtsbescherming onderschreven en moeten voldoende waarborgen voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht worden geboden. De grondslagen van de rechterlijke macht en de rechtspraak behoren tot de fundamenteën van de staatsinrichting en de waarborging van een onafhankelijke rechtspraak¹²² door een onafhankelijke macht. De rechterlijke macht is een van de belangrijkste pijlers van een democratische rechtsstaat.¹²³

Zoals gezegd worden rechtsregels in een staat hoofdzakelijk bepaald door bestuurders en wetgevers, maar ook de rechters hebben een actieve rol bij de rechtsvorming. De rechtsregels van verschillende vakgebieden als het privaatrecht, het strafrecht, het bestuursrecht en de grondrechten worden door rechters die voor het leven zijn benoemd, toegepast (wetstoepassing), uitgelegd en verder ontwikkeld (rechtsontwikkeling). Hiermee wordt

¹¹⁹ Bovend'Eert 2013, p.9.

¹²⁰ BKVW 2017, p.98.

¹²¹ BKVW 2017, p.25.

¹²² Grondslag voor de onafhankelijkheid der rechters werd gelegd in artikel 62 van het Regeringsreglement van 1816 met de woorden: 'van allen invloed vrij en onafhankelijk'. Ooft merkt het aan als een deugd der Koloniale Bestuurders dat zij het in dit artikel neergelegde verbod van elke tussenkomst in rechtszaken zo getrouw hebben geëerbiedigd'. Ooft 1972, p.40.

¹²³ Artikel 62 Regeringsreglement verbiedt elke invloed van politiek gezag. Volgens Ooft wordt 'politek gezag' steeds opgevat als elk gezag dat niet tot de rechterlijke macht behoorde." De tot twijfel of onvastheid aanleiding gevende redacties tussen deze eerste van 1816 en de thans geldende verbodsbepaling, zijn nooit anders uitgelegd dan dat de tussenkomst van een ieder, elk tot de niet rechterlijke macht behorende instantie, grondwettelijk verboden is". Ooft 1972, p.40.

jurisprudentie¹²⁴ ontwikkeld, die naast de wetten behoort tot de voornaamste bronnen van de rechtsorde van een rechtsstaat. Bij het uitoefenen van deze juridische functie, die leidt tot rechtsvinding moeten de algemene beginselen die bij de organisatie van de rechterlijke macht en de rechtspraak horen, in acht worden genomen. De geschiedenis leert ons dat in het proces tot ontwikkeling van de democratische rechtsstaat ten aanzien van de rechterlijke macht een aantal beginselen zijn ontwikkeld. Hier worden een aantal van deze beginselen genoemd die in dit onderzoek als toetsingskader worden gehanteerd:

1. De rechter moet onafhankelijk en onpartijdig zijn. Deze onafhankelijkheid en onpartijdigheid dienen gewaarborgd te zijn door rechters te benoemen voor het leven¹²⁵ en de ontslaggronden limitatief op te sommen in een wet van hogere orde die niet op een reguliere wijze gewijzigd kan worden.
2. Het is van belang dat de rechterlijke organisatie door de wetgever wordt geregeld en niet door de regering en dat de rechtspraak wordt uitgeoefend door juristen (rechtsgeleerden).
3. In een rechtsstaat is er een verbod van inmenging door de wetgevende en uitvoerende macht in de rechtspraak.

Deze bovengenoemde beginselen bepalen in grote mate de inhoudelijke beleving van de rechtsstaatgedachte en bij ernstige twijfel wordt alertheid geboden voor gevaar van de rechtsstaat. Het rechtsstatelijke stelsel met de beginselen van legaliteit, de machtsverdeling, waarborging van grondrechten en rechterlijke controle is een vereiste om de formele gelijkheid en vrijheid van individuen te waarborgen. Om gelijkheid en vrijheid te kunnen realiseren moet volgens Burkens e.a. sprake zijn van fair competitie wat moet leiden tot lotsverandering; echter bleek dat in het verleden de toegang tot politieke macht afhing van het resultaat van de economische wedloop.¹²⁶ Zo hing het kiesrecht af van grondbezit, inkomen en positie (census en capaciteitskiesrecht). Dit denken was in strijd met de individuele vrijheid en gelijkheid. Het census- en capaciteitskiesrecht waren in strijd met het gelijkheidsbeginsel, omdat niet alle burgers de toegang hadden om de wetgevende macht te vormen alsook deel uit te maken van de wetgevende macht.¹²⁷ Bovengenoemde kiesstelsels waren ook in strijd met de vrijheidsgedachte; burgers zijn immers door het staatsgezag gebonden door hun eigen instemming (maatschappelijk verdrag). Bovendien is het gezag ook nog buiten hen om tot stand gebracht. Om de individuele vrijheid en gelijkheid te kunnen realiseren op het politieke vlak moet er ook sprake zijn van een representatieve democratie waar periodiek algemene verkiezingen worden gehouden.

¹²⁴ Rechterlijke uitspraken (die op een bepaalde rechtsvraag betrekking hebben) zorgen daardoor ook voor de eenheid in de rechtspraak.

¹²⁵ Er wordt wel een leeftijdsgrens vastgesteld.

¹²⁶ BKVW 2017, p.26.

¹²⁷ Lim A Po H.R.; 'Checks and Balances' in het spanningsveld van Democratie en Rechtsstaat. Voordracht gehouden ter gelegenheid van de afsluiting van de democratiemaand 2010, p.1. Hierna te noemen Lim A Po, 2010.

2.12 De democratische rechtsstaat

Zoals Lim A Po betoogt, zijn rechtsstaat en democratie als ideeën afkomstig uit verschillende rechtsfilosofische tradities; echter hebben zij vrijheid en gelijkheid als onderliggende fundamentele waarden gemeen en aangezien de staatkundige concepties van beide ideeën naar huidige opvattingen niet wezenlijk verschillen, kunnen ze in het moderne staatkundige denken als twee-eenheid worden samengebracht in het idee van de democratische rechtsstaat.¹²⁸ Een rechtsstaat beoogt matiging van machtsuitoefening van de overheid ter waarborging van de vrijheid van individuen. De contractleer van John Locke gaat uit van de gedachte dat aan het individu vrijheid en gelijkheid van nature toekomt en gewaarborgd dient te worden. Bij het rechtsstatelijke stelsel zijn er vereisten gesteld om de vrijheid van het individu te beschermen; de overheid dient het legaliteitsbeginsel in acht te nemen, te zorgen voor machtsverdeling, de grondrechten te beschermen en er moet ook de mogelijkheid zijn voor onafhankelijke rechterlijke controle. Deze eisen zijn nauw met elkaar verbonden en ten slotte zijn deze eisen in de loop der tijd verbonden met democratische principes.¹²⁹ Hoe moet de gelijkheid van het individu gerealiseerd en gewaarborgd worden?¹³⁰ De rechtsstaatidee bekommert zich om de vrijheid van individu en samenleving jegens de overheid, de democratische idee heeft betrekking op de dragers van overheidsbevoegdheden. In een bestuursvorm waar de politieke macht gedemocratiseerd¹³¹ is, leidt het niet alleen tot vrijheid, maar kan het menselijk gelijkheidsideaal worden gerealiseerd. In een democratie geldt dat iedereen vrij en gelijk in rechten en plichten is geboren¹³² en dat de macht berust bij het volk.¹³³

2.13 Democratie

De term democratie werd voor het eerst door de Griek Aristoteles (384-322 v. Chr.) in de mond genomen. Volgens hem sproot democratie voort uit de overtuiging dat mensen die een gelijke mate van vrijheid hebben, in alle andere opzichten gelijk zijn. De uitleg van democratie had Aristoteles gegeven in het kader van het bestuur van de Griekse beschaving. Hij plaatste de machthebbers in een hoekje en vroeg zich af ten nutte van wie de macht werd gebruikt door de machthebbers. Hij zag de democratie als een bestuur van de velen, aldus de meerderheid. Na Chr. begon het idee van democratie weer te groeien. Met het staatsvormingsproces, de ontwikkeling van de leer der volkssoevereiniteit, het recht van verzet, het recht van zeggenschap in het bestuur begint de democratische gedachte te leven en wordt geaccepteerd als regeringsvorm om individuele vrijheid en gelijkheid te waarborgen. In de opvatting van John Locke wordt allereerst een regeringsvorm gecreëerd door een sociaal contract

¹²⁸ Lim A Po, 2010.

¹²⁹ BKVW 2017, p. 43.

¹³⁰ Kortmann 2016, p. 325.

¹³¹ De vrijheid en gelijkheid van een ieder beogen dat de democratie bijdraagt aan de menselijke zelfbepaling en komen Burkens e.a. ook tot de conclusie dat “democratisering van politieke macht leidt tot vrijheid, tot autonomie van het individu, die uitsluitend haar grens vindt in de vrijheid van andere gelijkwaardige individuen.” BKVW 2017, p. 207.

¹³² Artikel 1 Inter-Amerikaanse Verklaring voor de Rechten van de Mens

¹³³ ‘Democratie ziet derhalve op de invloed van de onderdaan op de besluiten van de overheid’. Kortmann 2016, p. 325.

(contractleer) dat tot doel heeft natuurrechten van mensen vast te leggen. Dit behelst het recht op leven, vrijheid en particulier eigendom. De regering mocht deze rechten niet schenden. Bij schending mocht het volk in verzet komen om de regering te vervangen. Voorkomen moest worden dat de uitvoerende macht en wetgevende macht in één hand kwam te liggen. Dit zou kunnen leiden tot misbruik van macht wat weer zou kunnen leiden tot dictatoriale regimens.

Ter realisering van een democratische bestuursvorm is het belangrijk dat het rechtsstatelijke stelsel eerst gevestigd is, zodat de vrijheid van burgers is gegarandeerd. Deze denkwijze wordt bevestigd door Kortmann, volgens wie "democratische besluitvorming op zich geen waarborging inhoudt voor de vrijheid van de burger jegens de overheid".¹³⁴ Ter realisering van de gelijkheid van burgers moet voldaan worden aan de ontwikkelde principes die moeten leiden tot democratie.

Voorafgaand aan de bespreking van de principes van de democratie zullen hierna eerst enkele omschrijvingen worden gegeven van het begrip democratie.

Jules Sedney¹³⁵ heeft in zijn boek "De toekomst van ons verleden" de democratie omschreven als een beschavingsproduct, een politiek systeem, een wijze van ordening van de staat en een manier waarop mensen die samen een gemeenschap vormen omgaan met elkaar. Kortmann stelt dat het democratisch idee uitgaat van een fundamenteel vertrouwen in de staatsmacht die van "het volk" uitgaat.¹³⁶ Hij is van mening dat democratie erop toeziet dat de onderdaan invloed heeft op de besluiten van de overheid en kenschetst twee uitersten, namelijk dat democratie inhoudt dat besluiten die de onderdanen binden alle door henzelf worden genomen, maar tegelijkertijd houdt democratie in dat de constitutie en wijzigingen ervan berusten op een uitspraak van de onderdaan of door hen gekozen vertegenwoordigers. Burkens e.a. omschrijven de democratie als de heerschappij van het volk.¹³⁷ Zij geven een toelichting op de heerschappij van het volk. "Deze heerschappij geschiedt niet direct, maar indirect en wel door representatie. En in een representatieve democratie nemen volksvertegenwoordigers bij meerderheidsbeslissing algemene regels aan". De mate van vrijheid van participatie gaat samen met het regeerstelsel van een land. Participatie is een onmisbaar element van een democratie. Zonder participatie kan een samenleving ook niet democratisch geordend worden. Burkens e.a. wijzen erop dat het een algemeen gegeven is dat in een maatschappij waarin collectieve goederen worden geproduceerd en gemeenschappelijke belangen behartigd het onvermijdelijk is dat daarbij inbreuk wordt gemaakt op materiële en immateriële goederen van mensen. Daarom concluderen ze dat het een vereiste is van de overheid dat bij complexe activiteiten politieke beslissingen moeten worden genomen. Hoe een politieke beslissing wordt genomen, hangt volgens voornoemde auteurs af van het regime waarbinnen die beslissing tot stand komt; met andere woorden volgens welke principes wordt een land bestuurd en hoe is de onderlinge verhouding tussen bestuurden en bestuurders geregeld, hoeveel rekenschap geven bestuurders aan de bestuurden wat de macht van de overheid rechtvaardigt?¹³⁸ Van der Pot geeft geen eigen

¹³⁴ Kortmann 2016, p. 53.

¹³⁵ Sedney 2010, p. 13-15. (In de editie van 2017 heeft Sedney de omschrijving van democratie achterwege gelaten).

¹³⁶ Kortmann 2016, p.325.

¹³⁷ BKVV 2017, p. 26-31.

¹³⁸ BKVV 2012, p. 26-31.

definitie van democratie, maar verwijst naar staatsrechtelijke literatuur, waarin vaak democratie wordt gedefinieerd als een systeem waarin ten minste beslissende invloed van het volk, via door de kiezers aangewezen volksvertegenwoordigers, op het staatsbestuur wordt uitgeoefend, in die zin dat het door het volk gekozen parlement een beslissende stem heeft in de totstandkoming van wetgeving en bij dit parlement belangrijke controlemiddelen ten overstaan van de uitvoerende macht berusten.¹³⁹

2.14 Principes van een democratie

Voor de realisering van het democratische staatsrechtelijke stelsel zijn institutionele en juridische voorzieningen nodig. Voor het behoud en de ontwikkeling van democratie is ondersteuning nodig van democratie bevorderende principes. Deze principes zijn normen die gepositieerd zijn in het recht. Burkens e.a. bespreken een aantal principes waarmee een juridische benadering wordt gegeven aan democratie. Deze democratische principes moeten in acht worden genomen bij de inrichting van het openbare bestuur, bij de procedure van besluitvorming en bij de inhoud van besluiten.¹⁴⁰ Deze principes worden beschouwd als de minimale eisen waaraan een democratie moet voldoen.

1. In beginsel heeft een ieder gelijkelijk het recht via vrije en geheime verkiezingen invloed uit te oefenen op de samenstelling van vertegenwoordigende colleges die bij de besluitvorming zijn betrokken (actief kiesrecht).
2. In beginsel heeft een ieder het recht te worden verkozen in diezelfde vertegenwoordigende colleges (passief kiesrecht).
3. Een ieder heeft het recht om naar politieke machtsverwerving te streven.
4. Een ieder heeft politieke grondrechten, met name uitingsvrijheid en vrijheid van vereniging.
5. Vertegenwoordigende colleges hebben invloed op de besluitvorming door middel van (mede)beslissingsrecht vooraf en/of door de bevoegdheid tot controleren achteraf.
6. Er is openbaarheid van besluitvorming en besluiten.
7. In (politieke) besluitvorming wordt de meerderheid gehanteerd.
8. Rechten van minderheden worden gerespecteerd.

De punten een tot en met vier richten zich tot de burgers. Burgers hebben in een democratie het kiesrecht en politieke grondrechten. Deze rechten zijn universeel en worden ondersteund door de punten vijf tot en met acht die zich richten tot de staat. Zonder deze principes is er geen sprake van de formele democratie met als gevolg dat de materiële democratie niet beleefd kan worden. Voor de ondersteuning van de duurzaamheid van de democratie zijn deze juridische rechtsregels en rechtsbeginselen voortvloeiende uit de acht eisen onmisbaar. De bovengenoemde acht principes leggen de juridische grondslag voor de democratie.

¹³⁹ Van der Pot onderbouwt deze omschrijving door te verwijzen naar o.a. Kortmann, a.w. 333-335 en P.P.T. Bovend'Eert/H.R.B.M. Kummeling, Het Nederlandse Parlement, 2010. Van der Pot 2014, p. 174-175.

¹⁴⁰ BKVW 2017, p. 209-227.

2.15 Het kiesrecht en politieke machtsverwerving

Een belangrijke eis voor de beleving van de democratie is het houden van verkiezingen. Verkiezingen dienen op periodieke basis plaats te vinden om nieuwe volksvertegenwoordigers te kiezen en vervanging van politieke macht mogelijk te maken. Tijdens de verkiezingen laat het volk zijn stem horen. Vervanging van politieke macht verschilt van land tot land en is gebaseerd op stelsels die vaak historisch zijn gegroeid in het rechtssysteem. Bij de verkiezing wijzen burgers, afhankelijk van het kiesstelsel, vertegenwoordigers aan om namens hen, zoals Burkens e.a. aanhalen, te beraadslagen en te beslissen over politieke kwesties en zodoende via deze vertegenwoordigers ook een indirecte invloed te hebben op de bestuurders en de besluitvorming.¹⁴¹

2.16 Politieke grondrechten

Het hebben van grondrechten en de bescherming hiervan is een der belangrijkste elementen van een democratische rechtsstaat. In een democratie hebben burgers naast de vrijheidsrechten ook politieke rechten die onder de noemer van grondrechten vallen. Burkens e.a. wijzen erop dat het van essentieel belang is voor het functioneren van een democratie dat burgers een aantal rechten bezitten die een proces van politieke wilsvorming mogelijk maken en de mogelijkheid bieden het resultaat publiek te maken.¹⁴² Voor dit proces van wilsvorming zien zij het verenigingsrecht en het vergaderrecht als de “keyrechten” voor de beleving van de democratie. Een ander “keyrecht” ter beleving van de democratie is de vrijheid van meningsuiting.¹⁴³ Burkens e.a. benadrukken dat de vrijheid van meningsuiting onlosmakelijk verbonden is met de democratie. In een democratisch land is een vrije pers onmisbaar. De vrije pers zorgt ervoor dat de meningsuitingen en de gedachtewisselingen ten aanzien van besluitvormingsprocessen worden gepubliceerd. Burgers worden hierdoor deelgenoot van de informatie. Bovendien kan de pers ook misstanden publiceren. Ook het recht van petitie en betoging zijn politieke grondrechten, die onmisbaar zijn in een democratie.

2.17 Volksvertegenwoordiging

In een democratie staat de volkssoevereiniteit centraal en is er een gekozen volksvertegenwoordiging die het algemene belang van het volk behartigt. Volgens Burkens e.a. kan democratische invloed op de besluitvorming gerealiseerd worden door de volksvertegenwoordiging de beslissing te laten nemen of een medebeslissingsrecht toe te kennen, maar ook door een verantwoordingsplicht van bestuurders aan de volksvertegenwoordiger.¹⁴⁴ Ten aanzien van de wetgeving (formele wetgeving) is eerst de goedkeuring van de volksvertegenwoordiging vereist alvorens de regeling kracht van wet krijgt. Vooraf aan deze goedkeuring heeft de volksvertegenwoordiging het recht van

¹⁴¹ BKVW 2017, p.207.

¹⁴² Zie uitgebreid BKVW 2017, p. 217-220

¹⁴³ BKVW 2017, p. 207-219.

¹⁴⁴ Zie uitgebreid BKVW 2017, p. 220.

amendement. Met dit recht kan het volksinstituut wijzigingen aanbrengen aan algemeen bindende regels. Bovendien kan dit instituut eigen initiatieven nemen om wetten te realiseren, de zogenaamde initiatiefwetten; dit is het recht van het parlement om initiatiefwetsvoorstellen in te dienen. Om misstanden of onzuiverheden buiten de regering om te onderzoeken heeft de volksvertegenwoordiging ook het recht van enquête. Met dit recht kunnen parlementariërs zelf, dus zonder hulp van de regering, op onderzoek uitgaan naar het reilen en zeilen van de bestuurders. Met het recht van interpellatie kan de volksvertegenwoordiging de regering ter verantwoording roepen. Het uitgeven van geld door de regering moet vooraf de goedkeuring van de volksvertegenwoordiging hebben. In dit geval wordt het budgetrecht geactiveerd door het parlement. De relatie volksvertegenwoordiging en regering hangt af van de regeringsvorm die een land hanteert. In een presidentieel stelsel zijn volksvertegenwoordiging en de regering twee totaal van elkaar onafhankelijke organen, terwijl in een parlementairstelsel deze twee organen juist met elkaar samenwerken.¹⁴⁵ In de wereld van vandaag komen er ook veel gemengde stelsels voor.

2.18 Openbaarheid

Openbaarheid¹⁴⁶ van besluitvorming en besluiten zijn essentiële eisen die gesteld worden aan een democratie. Volgens Burkens e.a. maakt openbaarheid controle mogelijk en dat heeft in het algemeen weer als gevolg dat degenen die aan openbaarheid zijn onderworpen, zorgvuldiger gaan handelen. Beleid en bestuur moeten transparant zijn, dat wil zeggen dat het overheidsbestuur doorzichtig moet zijn voor de doorsneeburger. Deze openbaarheid wordt gegarandeerd middels wetgeving, die een van de belangrijkste instrumenten is om het land te besturen. De wetgeving moet zodanig gecreëerd worden dat enerzijds aan de overheid de verplichting wordt opgelegd om informatie toegankelijk of openbaar te maken voor haar burgers (actieve openbaarheid) en anderzijds burgers het recht te geven om informatie te krijgen op hun verzoek (passieve openbaarheid). Het bestuur beheerst direct dan wel indirect het dagelijks leven van de burgers. Deze overheidsbemoëienis is acceptabel voor de burger voor zover de overheid hem voldoende informeert over het verloop van het proces om te komen tot een bestuursbesluit. De overheid moet betrouwbaar blijven, zodat burgers vertrouwen kunnen hebben in de overheid. Er is pas sprake van openbaarheid wanneer daadwerkelijk gevolg wordt gegeven aan de uitvoering van de normen en de garantie aan de burgers wordt gegeven om een beroep te kunnen doen op deze normen hetzij middels administratiefrechtelijke procedures hetzij rechterlijke interventie.¹⁴⁷

2.19 Het meerderheids- en minderheidsbeginsel

In een democratie is de stem van de meerderheid doorslaggevend voor het nemen van besluiten. Volgens Burkens e.a. wordt de democratie veelal vereenzelvigd met de meerderheidsregel en is de meerderheidsregel verheven tot uitgangspunt bij politieke besluitvorming. In de

¹⁴⁵ Zie ook Van der Pot 2014, p. 174-178 en Kortmann 2016, p.324-328.

¹⁴⁶ BKVW 2017, p. 220-223.

¹⁴⁷ BKVW 2017, p. 220-223.

volksvertegenwoordiging worden besluiten bij meerderheid van stemmen genomen. Bij zwaarwichtige besluiten wordt zelfs de gekwalificeerde meerderheid vereist. Tegenover de meerderheid staat de minderheid die ook een mening heeft bij de besluitvorming. Burkens e.a.¹⁴⁸ leggen uit dat het een eis van de democratie is dat een ieder gelijkelijk betrokken kan zijn bij de politieke wilsvorming, dus ook minderheden. Bovendien moet de mogelijkheid er zijn dat de minderheden de meerderheid kunnen worden.

2.20 Politieke partijen en partijvorming

Een democratie kan niet zonder machtswisseling. Machtswisseling vindt plaats door middel van verkiezingen. Politieke partijen hebben hier een belangrijke rol. Het zijn politieke partijen die kandidaten voordragen om deel te nemen aan de verkiezingen het een en ander afhankelijk van het gehanteerde kiesstelsel. Burgers hebben het recht om zich te verenigen en kunnen in verenigingsverband staatsmacht zoeken. Het aanwezig zijn van politieke partijen die in de gelegenheid worden gesteld om periodiek mee te dingen naar machtsverwerving is een van de belangrijkste barometers om de democratie te kunnen meten.¹⁴⁹

2.21 Spanningen en problemen van een democratie en rechtsstaat

Een democratische rechtsstaat is nooit af. Het is zeker geen gegeven; een rechtsstaat is een ideaal en het is een lang proces om een democratie te begrijpen en toe te passen. Bovendien wijst de doctrine erop dat er constant een spanningsveld is in het concept van de democratische rechtsstaat. Democratie en rechtsstaat hebben verschillende maatschappelijke functies; democratie definieert het proces van de totstandkoming van publieke macht en het gebruik daarvan, terwijl de rechtsstaat de begrenzing van het gebruik van die macht beoogt.¹⁵⁰ De staatkundige regels en de *checks and balances* zorgen voor het behoud en de democratische rechtsstatelijke kwaliteit van de ordening.¹⁵¹ De democratische rechtsstaat is zonder enige twijfel een succesvol staatstype, maar kent ook fundamentele problemen.¹⁵² De fundamentele problemen worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Essentieel is dat staten er zijn ten behoeve van het volk en de staat draagt zorg voor de welvaart en het welzijn van haar burgers.

2.22 Democratische rechtsstaat en staatsnoodrecht

Een land besturen vanuit rechtsstatelijke beginselen en democratische principes betekent voor de burgers dat de individuele vrijheid en gelijkheid centraal staat. Is het in periodes van noodtoestand, dat zijn uitzonderlijke toestanden, gerechtvaardigd om de democratische rechtsstaat te matigen of opzij te zetten? Het recht kent ook het noodrecht, dat in perioden van

¹⁴⁸ BKVW 2017, p. 221-223.

¹⁴⁹ BKVW 2017, p. 213-214.

¹⁵⁰ Lim A Po 2010, p. 1.

¹⁵¹ Lim A Po 2010, p. 3.

¹⁵² De fundamentele problemen worden uitvoerig besproken door BKVW 2017, p. 29-35.

noodtoestand kan worden toegepast. Kan het noodrecht altijd in tijden van een noodtoestand worden toegepast en onder welke voorwaarden dient noodrecht toegepast te worden?¹⁵³

2.23 Staatsnoodrecht en noodtoestand

Wanneer feitelijke problemen niet met het geldend recht kunnen worden opgelost, is het noodrecht nodig, aldus Kummeling.¹⁵⁴ Terecht stelt hij dat de kern van noodrecht is dat er wordt afgeweken van het normale bevoegdheidspatroon. Bij de toepassing van het noodrecht kunnen er bevoegdheidspatronen worden doorbroken en rechten worden ingeperkt. Deze maatregelen hebben fundamentele gevolgen, daarom is het essentieel dat de tijdelijke maatregelen gebonden zijn aan voorwaarden.¹⁵⁵ Allereerst moet duidelijk zijn dat het noodrecht met de Grondwet als juridische grondslag kan worden toegepast. In dit geval spreekt Kortmann van objectief staatsnoodrecht en Kummeling van geschreven noodrecht. Hiertegenover staat het subjectief noodrecht dat geen juridische basis heeft. Essentieel is dat bij elke vorm van noodrecht er grenzen gesteld worden. Kummeling noemt de vier belangrijkste grenzen:

1. tijdelijkheid;
2. proportionaliteit en subsidiariteit;
3. onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten;
4. spoedige betrokkenheid volksvertegenwoordiging.

Bij tijdelijkheid is het uitgangspunt de terugkeer naar de 'normaaltoestand'. Kummeling motiveert deze door te stellen dat wil de overheid uiteindelijk blijven functioneren naar de eisen van de democratische rechtsstaat, dan is het gebruik van noodrecht per definitie tijdelijk. Bovendien stelt hij dat de duur van de tijdelijkheid mede afhangt van de aard en duur van de dreiging en legt hij nogmaals de nadruk erop dat op enig moment wel een einde moet komen aan de toepassing van het noodrecht.¹⁵⁶ Het proportionaliteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel dienen bij de toepassing van het noodrecht in acht te worden genomen.¹⁵⁷ Kummeling omschrijft in navolging van Brainich von Brainich Felth de proportionaliteit als een vraag of maatregel die werkelijk noodzakelijk is met het oog op de met de maatregel te dienen doelen en bij subsidiariteit gaat het vooral om de vraag of er niet een minder ingrijpend middel zou kunnen worden ingezet om hetzelfde doel te bereiken. De vraag is ook gesteld hoe grondrechten tijdens het noodrecht gewaarborgd dienen te worden. De onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten vloeien niet alleen voort uit het nationaal recht, maar ook uit het internationaal recht. Hier gaat het om de rechten zoals opgenomen in het Internationaal Verdrag

¹⁵³ Volgens Kummeling zijn instituties van de democratische rechtsstaat tot het opvangen en verwerken van vele problemen in staat, maar op gezette tijden blijkt dat er dusdanig onverwachte crises kunnen ontstaan dat deze met het normale, geldende recht niet kunnen worden opgelost. Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging, 144^e jaargang 2014-1, Preadviezen van: Kummeling, p.265.

¹⁵⁴ Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging, 144^e jaargang 2014-1, Preadviezen van: Kummeling, p.265.

¹⁵⁵ Mitrasing omschrijft noodtoestand als een toestand van evidente nood, min of meer voelbaar door de gehele staatsgemeenschap en al of niet het gehele staatsgebied daadwerkelijk betreffend. Mitrasing, SJB 1981, p.595-597.

¹⁵⁶ Kummeling 2014, p.268. Zie ook M. de Wilde, Uit nood geboren (oratie UvA), Amsterdam 1013, p.6-7.

¹⁵⁷ Zie ook E.T. Brainich von Brainich Felth 1993, p.81 e.v.

inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en andere rechtstreeks werkende verdragen.¹⁵⁸ Op de vraag wat de positie is van de volksvertegenwoordiging in tijden van nood wordt verwezen naar de geschiedenis. Met de verwijzing naar de geschiedenis over de ‘dodelijke’ combinatie voor de democratische rechtsstaat in de situatie waarin omvangrijke noodbevoegdheden van kracht worden, terwijl tegelijkertijd de macht van de volksvertegenwoordiging aanzienlijk wordt beknot, of erger nog het parlement wordt ontbonden, is het belangrijk dat bij de toepassing van noodrecht de volksvertegenwoordiging zo spoedig mogelijk betrokken wordt.¹⁵⁹

2.24 Slot

De ontwikkeling van de rechtsstaat en de democratie als instrument om staten in te richten en te besturen hebben een eeuwenlange historische ontwikkeling achter zich. Ook Suriname heeft dit proces doorgemaakt. Tijdens het militair bestuur werd door de politieke macht het bestuur van het land aangemerkt als democratisch en rechtstatelijk, wat zeer beladen klinkt, wanneer bestuurders niet middels algemene verkiezingen de staatsmacht mogen uitoefenen. Vaststaat dat de staatsordening werd hervormd; het is echter de vraag hoe het hervormd werd en of deze hervorming inderdaad langs de lijnen van de principes en eisen van een democratische rechtsstaat werd gerealiseerd.

De rechtsstaatbeginselen en de principes gesteld aan een democratie worden in dit hoofdstuk apart besproken, omdat de eerstgenoemde beginselen zich vooral richten op de vrijheidsgedachte en de tweede groep op de gelijkheidsgedachte. Het bestuur, de wetgeving en de rechtspleging gedurende 1980 tot 1987 zullen getoetst worden aan de beginselen van de democratische rechtsstaatgedachte. Naast de studie over de democratische rechtsstaat wordt ook een onderzoek gedaan naar het staatsnoodrecht. In een democratische rechtsstaat kunnen op momenten crises ontstaan, soms ongewild, maar soms doelgericht door mensen voorbereid, wat noodzaakt om de principes van de democratische rechtsstaat opzij te schuiven en voor een bepaalde periode de noodtoestand uit te roepen en het geldend recht tijdelijk te vervangen met het staatsnoodrecht. Tijdens de periode van het staatsnoodrecht werd de noodtoestand, ook wel uitzonderlijke toestand genoemd, afgekondigd. Verwijzend naar de doctrine en literatuur is het oogmerk van noodtoestand om uiteindelijk de democratische rechtsstaat te beschermen. Het noodrecht kent een aantal uitgangspunten, die mits gerespecteerd, uiteindelijk zeer de beginselen van de democratische rechtsstaat te stade komen.¹⁶⁰ In Suriname was in de periode 1980 tot 1987 de noodtoestand afgekondigd. Vooralsnog wordt aangenomen dat het militair bestuur werd begrensd door het noodrecht, maar uiteindelijk zal de studie naar de drie machten in de periode van noodtoestand moeten uitwijzen of dit vooringenomen oordeel wel klopt. Deze periode zal daarom ook getoetst worden aan de criteria die gelden in de periode van het

¹⁵⁸ Artikel 4 BuPo.

¹⁵⁹ Kummeling 2014, p.274.

¹⁶⁰ Zie ook Kummeling 2014. BKVW 2017, p. 152-154. Kortmann 2016, p. 75-76. Van der Pot, 2014, p. 766-777.

staatsnoodrecht om na te gaan in welke mate en in hoeverre de staatsrechterde werd begrensd door het staatsnoodrecht.

Diverse staatsfilosofen hebben in hun tijd de staatkundige ordening vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat benaderd. Bij de benadering van de rechtsstaat gaat het om de begrenzing van het gebruik van de macht, terwijl bij democratie vooral de nadruk wordt gelegd op het proces van totstandkoming van de publieke macht. De rechtsstaat staat garant voor de waarborging van de vrijheid van burgers en de democratie voor de gelijkheid van burgers. De vrijheid en gelijkheid van individuen wordt bereikt met een goed ontwikkelde democratische rechtsstaat. Rechtszekerheid, vrijheid en gelijkheid zijn de centrale waarden van een staat. De normatieve principes van een rechtsstaat zijn het legaliteitsbeginsel, de machtsverdeling, waarborging van grondrechten en de rechterlijke controle. Deze beginselen staan niet los van elkaar, maar ondersteunen elkaar ter matiging van machtsuitoefening van de overheid ter waarborging van de individuele vrijheid. In een democratische rechtsstaat hebben individuen naast vrijheidsrechten ook gelijkheidsrechten wat gerealiseerd wordt middels democratische principes. Het rechtsstatelijke stelsel dient eerst gevestigd te zijn om een democratische bestuursvorm te kunnen realiseren. De belangrijkste principes die de juridische grondslag legt voor de democratie, zijn het toekennen van het kiesrecht, de garantie van politieke grondrechten, het hebben van een gekozen volksvertegenwoordiging als wetgevend en controlerend orgaan, openbaarheid van besluitvormingsprocedures, het hanteren van het meerderheids- en minderheidsbeginsel en de vrijheid tot politieke partijen en partijvorming en het recht op machtsverwerving. Een democratische rechtsstaat, waarin de mensheid centraal staat, kan om verschillende redenen meer bevoegdheden verlenen aan de overheid en rechten van individuen beperken of matigen. Hiermee kan een democratische rechtsstaat in een uitzonderlijke toestand verkeren, wat de noodtoestand wordt genoemd. Om bevoegdheidspatronen en het geldend recht te beperken wordt het noodrecht toegepast en wordt de noodtoestand afgekondigd. Het noodrecht is aan grenzen gebonden, waaronder begrepen de tijdelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit, de onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten en spoedige betrokkenheid van de volksvertegenwoordiging. Artikel 4 van het Internationaal Verdrag voor Burger- en Politieke Rechten legt vast onder welke voorwaarden het noodrecht afgekondigd dient te worden.

In de volgende hoofdstukken moet duidelijk worden of de eisen en principes van een democratische rechtsstaat en de voorwaarden tot noodtoestand ook golden gedurende 1980 tot 1987. Gelet op deze studie over de *Trias Politica* tijdens het militair bestuur is voor de inzichtelijkheid de perikelen die gespeeld hebben vanaf 1979 tot 25 februari 1980 in de staat Suriname in beschouwing genomen. Deze periode is wel voorafgegaan aan het militair bestuur, echter pretendeert deze studie geen weergave te zijn van antwoorden op de vraag waarom op 25 februari 1980 de democratisch gekozen regering opzij is geschoven door gewapende militairen en Suriname bijkans zeven jaar lang onder de noemer van noodtoestand door de militairen werd bestuurd.

Hoofdstuk 3 AANLOOP

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beslaat de periode voorafgaand aan 25 februari 1980, 25 februari 1980 zelf en enkele dagen daarna. Hierin wordt systematisch een beschrijving gegeven van problemen en aangedragen oplossingen in de periode 1979 en begin 1980 als aanloop op de centrale studie over de jaren 1980 tot 1987 aangaande het bestuur, de rechtspleging en regelgeving in Suriname. In dit hoofdstuk worden de historische achtergronden beschreven, maar niet de diepgaande oorzaken en achtergronden die hebben geleid tot de machtsovername op 25 februari 1980. Er is gekeken naar wat er is gebeurd.

De problemen in 1979 en begin 1980 die in dit hoofdstuk aan de orde komen, gingen in chronologische volgorde ten eerste over een groep militairen die acties voerde tegen de legerleiding (de SKM-kwestie I). Ten tweede was er een impasse in het parlement tussen de oppositie en de coalitie (kwestie Koorndijk) en ten derde de nieuwe spanningen tussen de bond van militairen en de legerleiding en de besluiten genomen door de toenmalige regering (SKM-kwestie II). Deze periode kenmerkt zich ook door vakbondsacties, stakingen en protesten, verkiezingscampagnes en branden in Paramaribo. In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van genoemde problemen alsook van de machtsovername en de directe gevolgen daarvan.

Vanwege het ontbreken van wetenschappelijk onderzoek en andere verantwoorde bronnen, zoals de Handelingen van het parlement¹⁶¹ over de bovengenoemde conflicten in de periode 1979 en 1980, is onder andere gebruik gemaakt van mediaberichten, waarin vaak letterlijk verklaringen van ‘partijen’ en autoriteiten werden gepubliceerd. Het gebouw van het parlement is op 1 augustus 1996 afgebrand. Door deze brand is niet alleen een cultuurhistorisch monument in de as gelegd, maar is er ook veel immateriële schade toegebracht aan het erfgoed van Suriname. Met deze brand zijn helaas de belangrijkste bronnen vanaf 1866 verloren gegaan. De verslagen van de Koloniale Staten, het parlement en de benoemde Assemblee zijn hierdoor ook vernietigd.

In 1979 en begin 1980 waren er veel spanningen op het militair, politiek en maatschappelijk veld in de jonge staat Suriname. De dag van 25 februari zelf werd door de militairen gekwalificeerd als ingreep. Daarna werden er ook termen gebruikt zoals revolutie, coup, staatsgreep en machtsovername.¹⁶² In deze studie zal de term machtsovername worden gebruikt, want het onderzoek gaat over de drie machten in een staat. In dit hoofdstuk dat gaat over de spanningen en conflicten met de bijbehorende acceptabele en niet-acceptabele oplossingen voor partijen in het jaar 1979 en begin 1980, worden zoals eerder aangehaald

¹⁶¹ Het gebouw van het parlement is op 1 augustus 1996 afgebrand. Zie dossier Bibliotheek Documentatie en Parlementair Archief (BDP). BDP heeft enkele handelingen kunnen verzamelen en heeft ze bewaard in zijn archieven.

¹⁶² Volgens Bakker e.a. werd het woord ‘staatsgreep’ angstvallig vermeden: men sprak van een ‘ingreep’. Pas later zou de ‘ingreep’ alsnog tot ‘revolutie’ of ‘revo’ worden uitgeroepen. Bakker e.a., 1993, p. 146.

echter geen diepgaande oorzaken onderzocht die geleid hebben tot de machtsovername op 25 februari 1980. Het is hier wel vermeldenswaard dat in 1979 en begin 1980 bleek dat in enkele Latijns Amerikaanse landen het legitiem regiem werd overgenomen door militairen.¹⁶³ Daarnaast bleef het zorgwekkend dat zoveel Surinamers ervoor kozen om naar Nederland te vertrekken voor een nieuw bestaan.¹⁶⁴

Suriname werd in de nacht van 24 op 25 februari 1980 opgeschrikt door harde schoten vanuit de Surinamerivier. Het Hoofdbureau van Politie in Paramaribo met het uitzicht op de Surinamerivier werd aan flarden geschoten en er vielen twee doden. De schoten bleken afkomstig te zijn van een groep militairen (16 sergeanten van de Surinaamse Krijgsmacht) die met de beschietingen een doel voor ogen hadden, namelijk het gezag in het land over te nemen. De militairen die betrokken waren bij de machtsovername, waren in functie bij de Surinaamse Krijgsmacht Dienst (SKM), die viel onder het ministerie van Defensie. Dit ministerie was verantwoordelijk voor legeraangelegenheden.¹⁶⁵

De SKM viel tot de onafhankelijkheid van Suriname onder de verantwoordelijkheid van Nederland. In 1948 vlak na de Tweede Wereldoorlog kreeg Suriname autonomie in interne aangelegenheden. In de Staatsregeling¹⁶⁶ werden bij de Ronde Tafel Conferentie van 1946 afspraken gemaakt tussen Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen over het bestuur van de interne aangelegenheden van de koloniën. Suriname kreeg een zekere mate van zelfstandigheid. Aangelegenheden betreffende defensie en buitenlandse zaken bleven echter wel de verantwoording van Nederland. In 1954 werd bij Statuut¹⁶⁷ verklaard dat Suriname een autonoom deel van het Koninkrijk was. Suriname kreeg de status van Rijksdeel. Suriname mocht vanaf toen zijn eigen belangen zelfstandig behartigen en op voet van gelijkwaardigheid zouden de landen de gemeenschappelijke belangen behartigen en wederzijdse bijstand verlenen. Het Statuut bepaalde wel dat Nederland het beleid op het gebied van defensie en buitenland zou bepalen; hetgeen ook het geval was tot de onafhankelijkheid van Suriname op 25 november 1975.¹⁶⁸

Op 25 november 1975 kreeg Suriname zijn onafhankelijkheid. Vooraf werd op 19 november 1975 door de Staten van Suriname (Surinaamse parlement) de Grondwet goedgekeurd. Deze Grondwet trad op 25 november in werking. Ferrier werd president van Suriname. De zittende

¹⁶³ Vrije Stem 25 oktober 1997, p. 2 Rechtse bezorgdheid na staatsgreep El Salvador. Vrije Stem 3 november 1979, p. 2 Militaire Staatsgreep in Bolivia, Vrije Stem 6 november 1979, p. 2 Bolivia onder staat van beleg. Vrije Stem 27 november 1979, p. 2 Argentijnse guerrilla's doen weer van zich horen. Zie ook *de Ware Tijd* 5 november 1975, p. 1 Staatsgreep op Grenada verijdeld. *de Ware Tijd* 20 januari 1980, p. 1 Militaire opstand in Nicaragua onderdrukt.

¹⁶⁴ Vrije Stem 1 december 1979, p. 1 Zijn we machteloos tegen het leeglopen van ons land? Vrije Stem 29 december 1979, p. 2 Trek naar Nederland plaag voor bedrijven. Zie ook *de Ware Tijd* 4 oktober 1979, p. 1 Suralco bezorgd over absentisme en uittocht. *de Ware Tijd* 7 november 1979, p. 1 Dit jaar 12000 Surinamers naar Nederland.

¹⁶⁵ Bakker e.a., 1993. p. 146-147.

¹⁶⁶ Surinaamse staatsregeling G.B.1948 no.194, G.B. 1948 no. 73. Zie ook Ooft 1972. Zie ook Reinders 1994.

¹⁶⁷ Stb.1955 no. 133, G.B. 1955 no. 53. Zie ook Ooft 1972.

¹⁶⁸ Van Galen 2001, p. 85-86.

regering tijdens de onafhankelijkheid was regering Arron, die in 1977 werd herkozen.¹⁶⁹ In 1977 werd na de verkiezingen de regering nogmaals voorgezeten door Arron als premier (minister-president) en waren er 12 ministers en een onderminister.¹⁷⁰ President Ferrier was nog steeds het ceremonieel staatshoofd. De ministers waren conform het vertrouwensbeginsel zoals gold in de constitutie verantwoordelijk verschuldigd aan het parlement dat toen nog bestond uit 39 leden.¹⁷¹ De volgende verkiezingen werden vervroegd uitgeschreven voor 17 maart 1980 in plaats van 1982, zoals het grondwettelijk voorgeschreven was.¹⁷²

In aanloop naar de verkiezingen toe hebben markante ontwikkelingen plaatsgevonden binnen de SKM en op politiek en maatschappelijk vlak in Suriname. Het ging om disputen binnen de SKM zelf alsook tussen de SKM en de regering die in deze studie besproken worden onder de noemers SKM-kwestie I en SKM-kwestie II. Daarnaast waren er ook op politiek gebied conflicten gerezen. Het betrof het conflict in het parlement dat in deze studie besproken wordt als de kwestie Koorndijk.

3.2 De SKM-kwestie I

Begin 1979 hielden onderofficieren bij de Surinaamse Krijgsmacht Dienst *sit-down*-acties voor het parlamentsgebouw in Paramaribo.¹⁷³ De acties waren het gevolg van tuchtrechtelijke maatregelen genomen door de legerleiding tegen de secretaris van de Bond van Onderofficieren (Bomika).¹⁷⁴ De secretaris had namens Bomika een ‘open brief’ geschreven aan de legerleiding met als gevolg dat slechts aan de secretaris een tuchtstraf werd opgelegd, terwijl de andere onderofficieren vrijuit gingen.¹⁷⁵ De “vrijuit gegane” onderofficieren verklaarden vervolgens uit solidariteit voor hun makker in actie te gaan en eisten het ongedaan maken van de tuchtrechtelijke maatregelen. Ook eisten ze erkenning van Bomika, die ze in 1978 hadden opgericht. Deze bond binnen de krijgsmacht was volgens de autoriteiten niet

¹⁶⁹ Bij de onafhankelijkheid had premier Arron beloofd binnen acht maanden verkiezingen voor een nieuw parlement uit te schrijven. Het duurde echter bijna twee jaar, tot oktober 1977, vóór die verkiezingen kwamen. Bakker e.a., 1993, p. 142.

¹⁷⁰ Regering van de Republiek Suriname 28 december 1977 – 15 maart 1980, Sedney, 2017 p. 223.

¹⁷¹ Parlement van de Republiek Suriname 15 december 1977-1 augustus 1980. Sedney, 2017, p. 221-222.

¹⁷² De Grondwet van 1975 regelde in de artikelen 64 en 65 dat het parlement tussentijds kon worden ontbonden en dat het besluit tot ontbinding tevens de opdracht was tot een nieuwe verkiezing. De zittingsduur van het parlement was vijf jaar.

¹⁷³ Na de onafhankelijkheid was de Nederlandse troepenmacht in Suriname (TRIS) vervangen door een eigen leger, de Surinaamse Krijgsmacht. De vorming van de SKM ging met nogal wat problemen gepaard doordat het grootste deel van het Surinaamse beroepskader van de TRIS overplaatsing naar Nederland verkoos boven dienst nemen in de SKM. Daarop werden in Nederland beroepsmilitairen van Surinaamse afkomst aangeworven, die van de Nederlandse Regering een suppletie op hun wedde kregen zodat ze bij de SKM evenveel verdienden als in Nederland. Bakker e.a. 1993, p. 146.

¹⁷⁴ De onderofficieren van de SKM richtten, naar Nederlands voorbeeld, een vakbond op, de Bond van Militair Kader (Bomika). Bakker e.a., 1993, p. 146.

De Bond van Onder-Officieren, werd ook Bomika, Bond van militairen of de Bond genoemd. Zie ook meer details over de Bond in de boeken van mr. drs. A.R. Haakmat, Vakbond & Krijgsmacht, 1979. Zie ook Jozef Slagveer, De Nacht van de Revolutie, De staatsgreep in Suriname op 25 februari 1980, 1980. Voorts K'RANTI!, De Surinaamse pers 1774 – 2008, 2008, p.160-161.

¹⁷⁵ *de Ware Tijd* 13 januari 1979, p. 6, 12.

toegestaan en werd daarom ook niet als zodanig erkend.¹⁷⁶ De acties van de militairen hebben enkele maanden geduurd en wel totdat de tuchtstraf tegen de secretaris werd ingetrokken. De regering besloot om de secretaris als militair in ere te herstellen. Ten aanzien van de Bomika werd ook een besluit genomen. Een commissie kreeg de opdracht om zaken te rangschikken en deze vervolgens te evalueren. De resultaten zouden worden vastgelegd in een rapport en op grond hiervan zou de overheid een besluit nemen over de status van de bond van de onderofficieren.¹⁷⁷

3.3 De kwestie Koorndijk

In 1979, in dezelfde periode rond de SKM-kwestie I, ontstond een impasse in het parlement. Het parlement was volgens de Grondwet samengesteld uit 39 leden (artikel 54 Grondwet). Doordat een der politieke partijen met 2 zetels uit de coalitie van 22 zetels was getreden¹⁷⁸ en ook nog een parlamentslid uit de coalitie kwam te overlijden¹⁷⁹, telde de coalitie nog 19 leden, terwijl de oppositie ook 19 leden telde. De oppositie besloot toen om geen quorum te verlenen om te vergaderen, waardoor het parlementaire werk stil kwam te liggen. De oppositie eiste in verband met de gelijke stemverhouding van 19 -19 vervroegde verkiezingen. De coalitie weigerde deze vervroegde verkiezingen uit te schrijven en zocht naar een ander oplossingsmodel om het parlement te laten functioneren. Het oplossingsmodel volgens de coalitie was om Koorndijk die de schaduwkandidaat¹⁸⁰ van het overleden parlamentslid was, toe te laten tot het parlement en daarmee weer de meerderheid van 20 leden tegenover de 19 oppositionele leden te krijgen. Met dit voorgestelde oplossingsmodel slaat de vlam in de pan in de oppositiekringen, want daardoor zou de coalitie tot ongenoegen van de oppositie in het machtscentrum blijven en zo haar regeermacht behouden. De toelating van Koorndijk werd door de oppositie namelijk gezien als het middel om niet over te gaan tot het houden van de verlangde vervroegde verkiezingen. De toelating van de schaduwkandidaat Koorndijk verliep daarom moeizaam. Het was volgens de regels niet mogelijk om zonder medewerking van de oppositie, die pertinent weigerde om quorum te verlenen, de schaduwkandidaat toe te laten tot het parlement.¹⁸¹ De voorzitter van het parlement, afkomstig van de politieke partij PSV die in

¹⁷⁶ De meningen over een vakbond binnen het leger waren verdeeld. Over de toelaatbaarheid van een vakbond binnen het leger wordt verwezen naar het boek van Haakmat over Vakbond & Krijgsmacht dat uitgeven is in 1979 door de Moederbond in verband met een lezing over het onderwerpelijke.

¹⁷⁷ Het Rapport Abendanon is opgenomen in Jozef Slagveer, 1980, p. 109-208.

¹⁷⁸ De politieke partij KTPI was uit de coalitie getreden met twee van de drie zetels. Dit politieke conflict tussen de KTPI en de NPS is uitgebreid beschreven door Sedney in het boek; De toekomst van ons verleden, 2017.

¹⁷⁹ Op 3 mei 1979 overlijdt een parlamentslid van de politieke partij NPS. Sedney 2017, p. 222.

¹⁸⁰ Ooft legt uit dat ingevolge het Kiesreglement van 1955 schaduwkandidaten op dezelfde lijst stonden als de gewone kandidaten en werden geacht mede gekozen te zijn. Volgens Ooft namen de schaduwkandidaten, zonder een dure tussentijdse verkiezing, automatisch de plaats in van een tussentijds afgetreden lid. Ook zegt Ooft dat in 1960 het systeem van schaduwkandidaten werd geperfectioneerd, door de bepaling dat bij het aftreden van een lid een schaduwkandidaat van dezelfde partij zijn plaats innam. Het bijzondere van de bepaling van 1960 was naar de mening van Ooft dat met deze laatste wijziging een wettelijke basis (erkenning) is gegeven aan optredende politieke groeperingen en politieke partijen. Ooft 1979 (Staatsinrichting van de Republiek Suriname), p. 103-104. Zie ook Parlement van de Republiek Suriname 15 december 1977-1 augustus 1980. Sedney, 2017, p. 221-222.

¹⁸¹ In het dagblad *de Ware Tijd* van 16 mei 1979 is de persverklaring van de oppositie met de redenen waarom geen quorum kon worden verleend, gepubliceerd.

combinatie met de NPS de toenmalige regering vormde, besloot, ondanks de protesten van de oppositie, een vergadering zonder quorum uit te schrijven om het twintigste lid, de heer Koorndijk, toe te laten tot het parlement.¹⁸² Op 25 mei werd zonder quorum de geloofsbrief van de heer Koorndijk onderzocht en werd hij toegelaten tot het parlement. Tegen dit parlementaire besluit van toelating zonder het vereiste quorum kwam er veel weerstand vanuit de oppositie en dat leidde tot maandenlange protesten en wegblijven van de oppositieleden uit het parlement. De coalitie persisteerde in haar interpretatie van de Grondwet dat bij het onderzoek van geloofsbrieven en toelating van een parlamentslid geen quorum was vereist. Deze toelating was ook erg omstreden in de samenleving en er waren uiteenlopende meningen van voorstanders en tegenstanders. Een veel gehoorde mening was dat de wettelijke regels met betrekking tot quorum niet juist waren geïnterpreteerd en onjuist waren toegepast en dat juist het parlement als wetgevend orgaan in een democratische rechtsstaat wetten moest respecteren.¹⁸³

Kortom, de toelating van de heer Koorndijk werd niet geaccepteerd door de oppositie en de totale oppositie kwam in opstand. De parlamentsvergaderingen werden niet meer bijgewoond door de oppositie daar zij vonden dat de heer Koorndijk zijn lidmaatschap niet kon effectueren.¹⁸⁴ Zo werd de strijdbijl opgepakt door zowel de coalitie als de oppositie; de eerstgenoemde voor erkenning en de laatste voor bestrijding van het lidmaatschap van de heer Koorndijk.¹⁸⁵ De patstelling tussen de oppositie en de coalitie heeft ongeveer vier maanden geduurd, en wel vanaf mei 1979 tot augustus 1979. Door deze vier maanden durende politieke strijd werd het vertrouwen in de politiek zwaar geschaad. De trage gang van zaken om oplossingen te zoeken in de kwestie Koorndijk werd vooral gezien als politieke hoogmoed en onwilligheid van politici om samen te werken en het land op te bouwen.¹⁸⁶ Politiek Suriname had zijn dieptepunt bereikt.

Op 30 augustus 1979 werd door bemiddeling van president Ferrier een compromis bereikt tussen de oppositie en de coalitie, dat inhield dat ten eerste de geloofsbrief van de heer Koorndijk opnieuw zou worden onderzocht en goedgekeurd, ditmaal met een motie van goedkeuring vanuit de oppositie, en ten tweede vervroegde verkiezingen zouden worden

¹⁸² In *de Ware Tijd* van 11 mei en 17 mei 1979 staat een interview van de voorzitter van het parlement waarin hij zijn argumenten geeft waarom er geen quorum nodig was om Koorndijk toe te kunnen laten tot het Parlement.

¹⁸³ In een buitengewoon college op maandag 7 mei 1979 van de toenmalige Juridische Faculteit van de Universiteit van Suriname, heeft Ooft de toehoorders zijn visie gegeven waarom Koorndijk wel toegelaten kon worden tot het parlement. In *de Ware Tijd* van 9 mei is het openingscollege van prof. mr. dr. C.D Ooft integraal gepubliceerd. In *de Ware Tijd* van 19 mei 1979 geeft de staatsrechtgeleerde prof. mr. dr. Frits Mitrasing zijn visie over het volgens hem ongrondwettelijk handelen van de voorzitter van het parlement. Zie ook *de Ware Tijd* van 11 mei waarin een volledige interview is gepubliceerd van prof. Mitrasing over de toelating van Koorndijk. In *de Ware Tijd* van 19 mei 1979 geeft de staatsrechtgeleerde prof. mr. dr. Frits Mitrasing zijn visie over het volgens hem ongrondwettelijk handelen van de voorzitter van het parlement.

¹⁸⁴ In *de Ware Tijd* van 26 mei 1979 is de volledige rede van de voorzitter van het parlement gepubliceerd die hij had gehouden bij de toelating van dhr. Koorndijk tot het parlement.

¹⁸⁵ In *de Ware Tijd* van 29 juni 1979 is een publicatie opgenomen van een interview van de oppositieleider, Lachmon met het Surinaams Nieuws Agentschap waarom de oppositie de toelating van Koorndijk niet erkent. Ook is de brief van de oppositie over deze kwestie aan de president in extenso gepubliceerd in *de Ware Tijd* van 18 juni 1979.

¹⁸⁶ Van Galen, 2001, p. 110-111.

uitgeschreven en wel uiterlijk eind maart 1980. Intussen bleven de problemen binnen de SKM een heet hangijzer voor Suriname. Bij de presentatie van het regeringsbeleid op 1 september 1979 over het jaar 1980 werd door de president van de Republiek Suriname in een buitengewone vergadering van het parlement voorgehouden dat *“na drie en een half jaar ervaring bij de Surinaamse Krijgsmacht zich de behoefte doet gevoelen aan een heroriëntatie waarbij in het bijzonder de nadruk zal worden gelegd op de taken, zoals die zijn neergelegd in artikel 5 van de Wet op de Krijgsmacht. Ook in dit begrotingsjaar zullen jongelui in aanmerking komen voor uitzending naar Nederland, teneinde zich te bekwamen in de vervulling van officiers- en onderofficiersfuncties bij de SKM. Met grote voldoening mag worden gesteld dat de opleidingsresultaten, alsmede de indrukken van de kadetten/leerlingen over het algemeen zeer positief zijn. Ten behoeve van het beroepspersoneel werd een aanmerkelijke betere financiële honorering gerealiseerd. Desalniettemin kon de S.K.M. de stroom van personeel, die de dienst verliet in verband met het accepteren van een functie bij het Bedrijfsleven, niet geheel indammen”*.¹⁸⁷

3.4 De SKM-kwestie II

Naar aanleiding van de kwestie Koorndijk en de gemaakte afspraken tussen de coalitie en de oppositie werden in januari 1980 bij staatsbesluit de nieuwe vervroegde verkiezingen in maart 1980 aangekondigd.¹⁸⁸ Er was besloten dat het parlement tussentijds zou worden ontbonden en dat de nieuwe verkiezingen op 27 maart zouden plaatsvinden. Het nieuw gekozen parlement moest op 21 april 1980 samenkomen.¹⁸⁹ Intussen waren binnen de Surinaamse Krijgsmacht opnieuw problemen gerezen. Nu ging het over de kwestie van vrijwilligers die lang moesten wachten om in beroepsdienst te worden opgenomen. De bond van militairen wees de regering op de nadelige financiële consequenties die deze groep ondervond en als gevolg hiervan deze groep vrijwilligers massaal de dienst zouden verlaten. De bond richtte hierover een brief¹⁹⁰ naar de onderminister van Defensie en stelde een ultimatum vast; ze eisten dat de onderminister binnen twee weken antwoord moest geven op hun brief. Deze termijn zou op 31 januari aflopen. De onderminister heeft de brief teruggestuurd naar de zenders met de mededeling dat de brief via de hiërarchische weg naar hem moest worden gestuurd en wel via de leiding van het leger.¹⁹¹ De legerleiding verbond hieraan sancties. Zij vond dat zij gepasseerd was. De sancties hielden in dat de plaats waar de bond vergaderde na diensttijd op slot ging. De bond greep deze maatregel van de legerleiding aan om op straat acties te voeren. Na een vergadering van het bondsbestuur werd besloten dat het kader van het Nationaal Leger geen dienst meer zou doen en het vertrouwen in de legerleiding werd opgezegd. De SKM-Bond stuurde op 25 januari een telegram naar de regering waarin ze meedeelde dat ze het vertrouwen in de legerleiding had opgezegd en vroeg naar ontheffing van enkele leden van de legerleiding. De bond beschuldigde deze leden ervan dat ze zich schuldig hadden gemaakt aan uitlokking van

¹⁸⁷ Handelingen 1979-1980 van 1 september 1979, Archief BDP.

¹⁸⁸ Staatsbesluit van 4 jan. 1980 s.r.s.1980 no.1. Zie ook *de Ware Tijd* 13 december 1979, p.1.

¹⁸⁹ Artikel 64 Grondwet 1975.

¹⁹⁰ *De Vrije Stem* 23 oktober 1979, p.1 Bond van Militair Kader in verzet.

¹⁹¹ *de Ware Tijd* 14 december 1979 p.1 Bond van Militair Kader ernstig bezorgd over toestand SKM.

handelingen tegen de regering aan de vooravond van de verkiezingen.¹⁹² Volgens de media vroeg premier Arron om meer informatie over de beschuldiging aan het adres van de legerleiding. Hij vroeg “aan de heren van het bondbestuur op zaterdag 26 januari des voormorgens 8 uur zich schriftelijk nader te verklaren over het gestelde”. De bond heeft echter niet gereageerd op dit ultimatum van de regering en stelde zich op het standpunt dat haar correspondentie hierover met het ministerscollectief gevoerd is als bestuur van de Bond van Militairen, terwijl de minister zijn sommatie individueel gericht heeft aan de “heren” die het bondsbestuur uitmaakten. Wel heeft de bond de volgende verklaring publiekelijk uitgegeven¹⁹³: *“ten onrechte is bij sommigen in de samenleving de indruk gewekt, als zou de bond middels haar telegram de regering te kennen hebben gegeven het vertrouwen in de bevelhebber, de kolonel Y. Elstak en de bataljon Commandant, de luitenant kolonel L. Essed opgezegd op grond van het uitlekken van handelingen die gericht zijn tegen het wettige gezag. De bond heeft met haar telegram, waarin met het woord uitlokking moet worden gelezen in de feitelijke betekenis van aanleiding geven tot, uitdrukking willen geven aan het feit dat de houding van de legerleiding tegen de bond, de bond zou kunnen nopen acties te ondernemen die de orde en rust in de gemeenschap zouden kunnen verstoren en de regering in verband met de ordehandhaving moeilijkheden zouden kunnen geven en wel terwijl de verkiezingen ophanden zijn. De bond zal betreuren indien wie dan ook met bedoeld telegram de indruk krijgt als zou haar acties bedoeld zijn om de regering hoegenaamd in bescherming nemen. De bond is zich ervan bewust dat elke militair geroepen is de orde en de rust in de gemeenschap te bewaren en te handhaven. Wij zijn echter van oordeel dat de houding van de legerleiding de latente gevoelens van ongerief bij de militairen manifest maakt met alle gevolgen van dien voor de openbare orde en rust. Men mag echter erop worden gewezen dat de bond voor zoverre het sociaal-economische beleid van de regering betreft, zich niet geroepen voelt de regering hoegenaamd in bescherming te nemen, aangezien de houding van de regering deze voor de bond onplezierige escalatie mede in de hand heeft gewerkt.”*¹⁹⁴

De regering riep de SKM nogmaals ter verantwoording. Deze tweede oproep aan het kader van de militairen werd door de SKM ook genegeerd op grond van dezelfde redenering als de eerste en wel, dat de bestuursleden niet afzonderlijk door de minister moesten worden opgeroepen, maar het gehele bestuur als eenheid. Op 30 januari heeft de premier, die ook minister was van het ministerie van Algemene Zaken en tevens belast met defensieaangelegenheden, samen met de onderminister van het ministerie van Defensie een persbriefing gegeven over betreffende SKM-kwestie en zijn beleid met betrekking tot deze kwestie.¹⁹⁵ De premier kondigde aan maatregelen te treffen tegen de kaders van SKM om de orde, rust en veiligheid in Suriname te waarborgen. De ‘heren’ die de nadere informatie moesten geven aan de regering en tot tweemaal toe hadden geweigerd, werden wegens plichtsverzuim buiten functie gesteld. Tegelijkertijd moesten de bestuursleden van SKM zich op uiterlijk 2 februari schriftelijk

¹⁹² Jozef Slagveer, 1980, p.9, zie ook *de Ware Tijd* 26 januari 1979, p.1 Arron eist heden uitsluitel van SKM Bond.

¹⁹³ *de Ware Tijd* 28, 29, 30, 31 januari 1979, p. 1.

¹⁹⁴ *de Ware Tijd* 22 oktober 1979, p. 1. Commissie Abendanon die een rapport heeft uitgebracht over de SKM-problemen.

¹⁹⁵ *de Ware Tijd* 26, 28, 29 januari 1980, p. 1.

verweren. Tijdens de persconferentie heeft de premier informatie verstrekt over de motieven om de oproepbrieven consequent aan personen te hebben gericht en niet aan de bond; de regering erkende binnen het Surinaamse leger geen bond. In 1979 had de premier namelijk overleg gevoerd met het bestuur van de bond en had afspraken gemaakt met het kader van SKM dat zij zich zouden laten representeren door een belangenvereniging of een vertegenwoordiger, en haaks op deze afspraken lieten de militairen zich vertegenwoordigen door de bond.

Ondertussen waren op 30 januari 1980 de twee kaderleden¹⁹⁶ die eerst buiten functie waren gesteld door de militaire politie aangehouden en in arrest gesteld. Deze waren de voorzitter en de secretaris van de Bond van Militair Kader, die in actie waren tegen de wantoestanden binnen de SKM. De aanhouding geschiedde op last van de auditeur-militair op grond van de tenlastelegging militair oproer, een strafbaar feit omschreven in het Wetboek van Strafrecht. Een dag daarna, toen de militairen in de militaire kazerne (Memre Boekoe Kazerne) als gevolg van het ontstane geschil tussen enerzijds de bond en anderzijds de legerleiding en de regering acties voerden, heeft de regering volgens de mediaberichten de toegangswegen naar de militaire kazerne afgezet. Jeeps met militaire politie en overvalwagens van de politie reden de kazerne binnen en de actievoerende militairen werden gesommeerd het kampement onmiddellijk te verlaten. De media tekenden aan dat de manschappen dit bevel aanvankelijk weigerden, maar nadat duidelijk werd dat er anders geschoten zou worden, besloten ze het kampement te verlaten. De militairen stelden zich in de buurt van het kampement op en zongen het Surinaams volkslied. Ook daar werd het hen volgens de mediaberichten moeilijk gemaakt. De politie gaf de opdracht dat de militairen zich moesten verwijderen van de openbare weg omdat ze geen vergunning hadden voor een protestdemonstratie. De media gaven aan dat in de buurt waar de actievoerende manschappen zich hadden opgesteld de politie, die uitgerust was met bullenpezen, karabijnen, traangasgeweren, rietenschilden en zwart-wit geverfde militaire helmen, de wegen afgesloten had voor het verkeer, en het publiek werd verboden zich in de omgeving te begeven.¹⁹⁷ De militairen trokken zich terug in het nationale voetbalstadion. Daar weigerden ze om persmensen toe te laten, omdat ze van mening waren dat berichten verdraaid aan het publiek werden doorgegeven. De militairen zagen zowel de regering als de pers als hun vijand.

Er werden diverse bemiddelingspogingen ondernomen om een oplossing te brengen in de conflictsituatie tussen de SKM en de regering (paragraaf 3.2). Er waren intussen nog drie leden van het bondsbestuur aangehouden en een aantal bestuursleden waren buiten functie gesteld.¹⁹⁸ Deze buiten functie gestelde manschappen moesten uiterlijk 2 februari een verweerschrift indienen. De actievoerende militairen kwamen hierdoor met meer eisen op tafel. Ze eisten de vrijlating van de bestuursleden, de opheffing van de buitenfunctiestelling en normalisering van

¹⁹⁶ *de Ware Tijd* 2 januari 1980, p.1 Neede en Sital in licht arrest, *de Ware Tijd* 31 januari 1980, p.1 Neede en Sital in arrest gesteld. *de Ware Tijd* 1 februari 1980, p.1 Abrahams ook aangehouden.

¹⁹⁷ *de Ware Tijd* 1 januari 1980, p.1: Arron stelt bestuursleden Militair Kader buiten dienst. Zie ook Regering erkent geen Bond van Militairen. Zie ook Militaire Politie neemt bewaking militaire kazerne over. Zie ook Onderofficieren uit kazerne gezet. *de Ware Tijd* 7 februari 1980, p.1 militairen voeren straat acties. *de Ware Tijd* 8 februari 1980, p.1 Bond Militair Kader: Regering heeft gevaarlijk precedent geschapen. *de Ware Tijd* 9 februari 1980.

¹⁹⁸ *de Ware Tijd* 9 februari 1980, p.1 Klopjacht op bestuursleden Militair Kader.

de situatie bij de Surinaamse Krijgsmacht. Duidelijk werd dat de onderhandelingen slechts zouden kunnen aanvangen, indien hun bestuursleden in vrijheid waren gesteld en de buitenfunctiestelling was opgeheven.

3.5 Strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en politieke oplossingen

De kwestie-SKM II werd gebracht in een strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sfeer, terwijl er ook politieke bemiddelingen plaatsvonden. De regering wilde het probleem juridisch oplossen, het Openbaar Ministerie werd ingeschakeld om het strafproces op gang te brengen en de Personeelswet werd op tafel gelegd om bestuursrechtelijke sancties te treffen. De auditeur-militair verklaarde dat de drie militairen die waren aangehouden de kans liepen een gevangenisstraf van 12 jaar te krijgen op verdenking van militair oproer.¹⁹⁹ De buitenfunctiestelling was volgens hem echter een beleidsaangelegenheid. Volgens artikel 23 van de Personeelswet kan een landsdienaar, indien gronden aanwezig zijn voor het in overweging nemen van zijn schorsing of ontslag, buiten functie worden gesteld. Op grond van artikel 63 lid 2 van de Personeelswet kan een tuchtstraf niet worden opgelegd alvorens de betrokken dienaar in de gelegenheid is gesteld zich ter zake mondeling of schriftelijk te verantwoorden. In geval van samenloop van een strafrechtelijk en tuchtrechtelijk onderzoek mag volgens de Personeelswet geen tuchtstraf worden opgelegd, alvorens de procureur-generaal in de gelegenheid is gesteld ter zake advies uit te brengen.

Dwars door de hele SKM-kwestie II vindt de verkiezingscampagne plaats voor de verkiezing in maart 1980. De hele SKM-kwestie werd nu in de politieke sfeer getrokken. Deze kwestie wordt een van de belangrijkste campagne-issues van de politieke partijen. De politieke partijen van de zittende regering toonden aan dat ze daadkracht hadden en met de genomen maatregelen standvastige en besluitvaardige bestuurders waren, terwijl de opposerende politieke partijen begrip toonden voor de actievoerende militairen en hiermee de affectie van de militairen en hun 'solidairen' probeerden te winnen. Wederom konden de oppositie en de coalitie elkaar niet vinden en hadden beiden eigen en uiteenlopende standpunten in deze kwestie.

3.6 Uitspraak Militaire Krijgsraad op 26 februari 1980

De van hun vrijheid beroofde bondsleden zouden op 26 februari terechtstaan bij de Militaire Krijgsraad. De tegenstellingen in het land waren groot, terwijl er enerzijds door politici een oplossing werd gezocht in de SKM-kwestie werden anderzijds de gevangen genomen militairen (vakbondsleden) in de molen van de rechterlijke macht gebracht. Op 11 februari 1980 kwam voor het eerst de naam Desi Bouterse²⁰⁰ in de kranten en aangezien het bestuur van de Bomika deels gearresteerd deels voortvluchtig was, werd hij woordvoerder van de

¹⁹⁹ *de Ware Tijd* 27 februari 1980, p. 1.

²⁰⁰ Desi Bouterse wordt uiteindelijk de leider bij de machtsovername. Tijdens het militair bestuur is Bouterse de hoogste, maar ook de machtigste autoriteit.

onderofficieren.²⁰¹ Deze militairen werden bij de rechter-commissaris voorgeleid. Gestreefd werd naar een snelle berechting. Op 20 februari stonden de drie manschappen terecht bij de Militaire Krijgsraad en werd de eis gesteld van 10 maanden gevangenisstraf met aftrek en ontslag uit militaire dienst.²⁰² Op 26 februari zou de Krijgsraad uitspraak doen in deze kwestie.

3.7 Verkiezingscampagnes, vakbondsacties, protesten en branden

Het woelige jaar 1979 werd zoals aangegeven ontevreden afgesloten. Ook het jaar 1980 kreeg een slecht begin. Behalve acties en stakingen en politieke strubbelingen kon de exodus van Surinamers naar Nederland, die begon met de onafhankelijkheid van Suriname niet worden gestopt. 1980 was het jaar van de eerste lustrumviering van de onafhankelijkheid. De maand januari 1980 begon met de verkiezingscampagnes voor de verkiezingen in maart 1980. Op 1 januari 1980 houdt premier Arron, achteraf gezien zijn bijna profetische nieuwjaarstoespraak, waarin hij wijst op de zware verantwoordelijkheid die rust op de schouders van politieke leiders. Volgens hem dienden politieke moed, politieke durf en politieke beheersing als nuchtere instrumenten te worden gehanteerd.²⁰³ Hij erkende in zijn toespraak dat bij het uitvoeren van het beleid fouten waren gemaakt. Daarom pleitte hij voor de komende jaren voor een krachtige en levensvatbare natie. Hij legt in zijn toespraak het accent op de vrijheid en gelijkheid in het land dat moet leiden tot een rechtvaardige verdeling van welvaart en welzijn. Ook de SKM brengt publiekelijk een nieuwjaarsboodschap uit. De SKM maakte zich vooral zorgen over de toekomst. De woordvoerder van de Bond van Militair Kader bij de SKM (Neede) liet de volgende nieuwjaarsboodschap publiceren: *“dat ongeacht welke regering in maart aan de macht komt, de regeringsmensen die het voor het zeggen hebben, meer rekening moet houden met de SKM en in elk geval in 1980 die beslissingen te nemen ten aanzien van de SKM, die noodzakelijkerwijs genomen dienen te worden”*.

De oppositie blikt in haar boodschap terug en vraagt om een betere toekomst. De oppositieleider blikt terug op 1979 en beschrijft het afgelopen jaar als *“een ernstig verlies van vertrouwen van het volk in de regeringsleiders, het onvermogen van machthebbers om zo de hoognodige sociaaleconomische ontwikkelingen van het land op gang te brengen, terwijl het parlement, dat niets gepresteerd heeft in 1979, de democratische en morele waarden een dieptepunt bereiken. Hij spreekt de wens uit dat het verloren vertrouwen in gezagsdragers en vastgelopen ontwikkeling van ons land hersteld zullen worden.”*²⁰⁴

De media omschreef deze periode als ‘een tijd van elkaars mening fel en vaak bestrijden omwille van de zetels in het parlement, om de gunst van de kiezers te verwerven.’²⁰⁵ Er werd strijd gevoerd tussen de partijen onderling, maar er werd ook strijd gevoerd binnen de politieke partijen. Er waren ook spanningen binnen de partijen over personen die wel of niet als

²⁰¹ Bakker e.a., 1993, p. 143. Zie ook *de Ware Tijd* 14 februari 1980, p.1 Sgt. Majoor Bouterse salomonsoordeel krijgsraad nodig.

²⁰² Bakker e.a., 1993, p. 143. Zie ook *de Ware Tijd* 21 februari 1980 p.1 Auditeur Militair eist 10 maanden straf voor Neede, Sital en Abrahams.

²⁰³ *de Ware Tijd* 2 januari 1980, p. 2.

²⁰⁴ De nieuwjaarstoespraken zijn begin januari 1980 letterlijk gepubliceerd in de dagbladen.

²⁰⁵ *de Ware Tijd* 7 januari 1980, p. 1 .

kandidaten op verkiezingslijsten geplaatst zouden worden. Er was grote verdeeldheid in de politiek. Op elke 6000 kiezers was er een partij. In totaal hadden 26 partijen, al dan niet afzonderlijk of in combinatieverband, zich laten registreren voor de verkiezingen.²⁰⁶ Volgens de media werd verwacht dat op 27 maart ongeveer 170.000 Surinamers naar de stembus zouden gaan.

In 1980 waren er ook spanningen binnen de vakbonden die zich ook gereedmaakten om deel te nemen aan de verkiezingen. De acties van de landsdienaren (CLO) die in 1979 waren begonnen, werden in januari 1980 voortgezet. De CLO voerde acties voor betere omstandigheden van de ambtenaren. Ze bezetten de ministeries van Financiën en Binnenlandse Zaken.²⁰⁷ Het personeel van de Melkcentrale (staatsbedrijf belast met de landelijke melkverkoop) was ook in actie voor loonsverhoging. Hierdoor werd de melk van kleine en grote veeboeren niet opgehaald en hadden de huishoudens geen melk in huis. De penitentiaire ambtenaren voerden eveneens acties voor betere werkomstandigheden.²⁰⁸ Studenten van enkele middelbare scholen (handelsscholen) kwamen ook in protest. Het bedrijf belast met het Haven- en loodswezen was door arbeiders lamgelegd. Naast de verkiezingscampagnes en stakingen waren er grote branden in Paramaribo. Aan de Waterkant (8 februari) brandden twee gebouwen af. Ook aan de Klipstenenstraat brandden een paar winkels en huizen uit.²⁰⁹

Intussen waren de drie SKM-bestuursleden (Sital, Neede en Abrahams), zoals besproken in paragraaf 3.6 gearresteerd en zou de Krijgsraad uitspraak doen op 26 februari 1980. Uit de dagbladen blijkt dat de militairen solidariteitsbetuigingen kregen van de verschillende vakbonden, de onderwijzers en de ambtenaren (CLO). De universiteitsstudenten mengden zich ook in de strijd, zij het middels solidariteitsbetuigingen. De Federatie van Universiteitsstudenten vonden de houding van de regering lafhartig (20 februari) en pleitten voor de erkenning van de Bond van Militair Kader en betuigden hun sympathie aan de onschuldige militaire leiders die intussen in de gevangenis waren beland.²¹⁰

Kortom, er was veel sympathie voor de militairen en weinig sympathie voor regering en parlement. De regering had haar zaken niet meer onder controle en de vraag is of zij indertijd wel nagedacht had waar de kwestie SKM naartoe zou leiden.

3.8 De militaire machtsovername op 25 februari 1980

Voordat de Militaire Krijgsraad op 26 februari haar uitspraak kon doen, werd de regering op 25 februari ten val gebracht door de 16 sergeanten (onderofficieren) van de SKM. Door deze machtsovername werd de berechting van de drie militairen op 6 februari verhinderd.²¹¹ Een

²⁰⁶ *de Ware Tijd* 26 januari 1980, p. 1.

²⁰⁷ *de Ware Tijd* 19 januari 1980, p. 1.

²⁰⁸ *de Ware Tijd* 25 januari 1980, p. 1.

²⁰⁹ *de Ware Tijd* 2 januari 1980, p. 1.

²¹⁰ *de Ware Tijd* 20 februari 1980, p. 1.

²¹¹ Het is niet bekend wanneer of hoe Bouterse begon met de voorbereidingen voor een staatsgreep. Het ligt voor de hand dat de dag, 25 februari, gekozen werd om de uitspraak van de krijgsraad vóór te zijn. Bakker e.a. 1993, p.143.

groep militairen had vanuit de Surinamerivier in de nacht van 24 februari op 25 februari de kazerne Fort Zeelandia in hun bezit genomen.²¹² Daarna werden alle andere militaire objecten bezet en politieposten werden met gewapende hand overgenomen en er vielen zes doden.²¹³ Suriname maakte kennis met een nieuwe macht, de Nationale Militaire Raad (NMR), een raad bestaande uit militairen. Op 25 februari 1980 gaven de militairen twee bulletins uit: bulletin no.1 en bulletin no. 2 waarin ze de verantwoordelijkheid van de machtsovername opeisten. Ook werd in deze bulletins informatie gegeven over de chaotische toestand op die dag en hoe Suriname verder zou worden bestuurd. Zij gaven na de machtsovername de volgende verklaring uit in bulletin no.1²¹⁴ *“In naam van de soevereine republiek van Suriname verklaren wij, de Nationale Militaire Raad, dat op heden besloten is om de militairen-, politie en bestuurlijke leiding van de republiek Suriname in de ruimste zin des woord over te nemen. Iedere rechtgeaarde ingezetene van de Republiek Suriname wordt ongeacht ras, religieuze overtuiging, politieke gerichtheid en beroep opgeroepen zich ter beschikking te stellen en dienstbaar te maken bij het proces van de sociaaleconomische-, maatschappelijke- en morele heroriëntatie van de republiek Suriname. Nooit en te nimmer zou het zover zijn gekomen, indien: gezond verstand had gedomineerd boven rancune, haat en arrogantie. Nooit en te nimmer zou het zover zijn gekomen, indien: niet gekozen was voor een venijnige en criminele vorm van confrontatie door het kabinet Arron en de SKM-leiding. Nooit en te nimmer zou het zover zijn gekomen, indien: gehoor was gegeven aan de talloze verzoeken om door middel van overleg tot oplossing te komen van problemen. De Nationale Militaire Raad verklaart plechtig de democratische grondbeginselen van de rechtsstaat Suriname ten volle te respecteren. Wij, de Nationale Militaire Raad, verklaren plechtig dat het nationale belang van de totale Surinaamse bevolking centraal zal staan bij ieder te nemen stap. De gehele bevolking wordt geroepen alle orders strikt op te volgen”*.

Uit de eerste verklaring van de militairen bleek de roep naar heroriëntatie op sociaal, economisch, maatschappelijk en moreel gebied indrukwekkend te zijn geweest en waren vele sympathisanten het ermee eens dat het beleid omgebogen moest worden.²¹⁵ Misschien was dat de reden dat na de machtsovername niet openlijk door burgers en de private sector geprotesteerd werd. In de verklaring is echter ook te lezen dat een ieder zich moest schikken en strikt de regels moest opvolgen van de Nationale Militaire Raad. Hiermee was dan ook het eerste gebod aan burgers opgelegd en begon de beperking van de vrijheid van de burgers en de opkomst van een nieuwe macht in het machtscentrum die zeven jaar zou duren.

²¹² De militairen maakten zich zonder slag of stoot meester van de marinebasis en daarmee van een patrouilleboot die bewapend was met de enige in Suriname aanwezige kanon. Hiermee werd vanuit de Surinamerivier het Hoofdbureau van Politie aan de Waterkant beschoten. Bakker e.a., 1993, p. 143.

²¹³ Er vielen zes doden. Bakker e.a., 1993, p. 146.

²¹⁴ *de Ware Tijd* 26 februari 1980, p. 1.

²¹⁵ Budding, 1999, p. 327. Zie ook Bakker e.a. 1993. P.144. ‘In het Dagblad De Vrije Stem stond dat de grote meerderheid van de bevolking positief staat tegenover deze staatsgreep, omdat ze beseffen dat we totaal vastgelopen waren in de oude politiek.’ Volgens Sedney ‘stonden politici, vakbondsbestuurders en media-eigenaren niet alleen in hun sympathie voor en steun aan de militaire machthebbers. Allerwegen werden de nieuwe machthebbers als ‘jonge helden’ binnengehaald en met kransen omhangen. Iedereen op wie een beroep werd gedaan, was bereid mee te werken, al wist hij toen nog niet waaraan. Het land moest bestuurd worden en dit kon niet overgelaten worden aan onervaren militairen. Alles was beter dan het oude.’ Sedney, 2017, p. 111.

Intussen werd een verklaring uitgegeven waarin stond wie de personen waren die deel uitmaakten van de NMR. In de tweede verklaring, bulletin no. 2, werd opnieuw uitleg gegeven over de situatie.²¹⁶ *Overeenkomstig bulletin no.1 uitgegeven door de NMR is de militaire en burgerlijke macht in Suriname heden, 25 februari 1980, overgenomen. Helaas, heeft deze overname niet zonder bloedgieten kunnen plaatsvinden. De hoofdstad Paramaribo en de grensplaatsen Albina en Nickerie zijn onder volledige controle van de NMR. De militaire en belangrijkste politionele autoriteiten zijn gevangen genomen, de lucht havens Zanderij en Zorg en Hoop, als mede de L.T.T. en de S.N.A., alle radiostations en de STVS worden door de NMR beheerst. De NMR heeft deze onvermijdelijke stap moeten nemen, doordrongen van het feit dat de politieke machthebbers in Suriname op de meest kritieke momenten gefaald hebben om beslissingen te nemen en afdoende oplossingen te vinden voor allerhande problemen. Niet alleen is dit gebleken in de SKM-kwestie zelf, maar dit verschijnsel waarbij gesold werd met de belangen en noden van het volk doet zich al lange tijd voor. Zelfs de op handen zijnde verkiezingen geven de NMR en de meerderheid onder burgers geen enkele garantie dat in deze situatie werkelijke veranderingen zullen komen. Met deze staatsgreep dienen wij mede uw belang. De NMR geeft u de verzekering dat have en goed van elke burger en ingezetene beschermd zal worden. De persoonlijke veiligheid van een ieder wordt gegarandeerd. Langer bloedvergieten is dan ook niet nodig. De NMR zal echter niet schromen om verzet tegen de doelstellingen van de staatsgreep onverbiddeijk te breken. Hiertoe zijn strikte opdrachten gegeven. De NMR verklaart plechtig verdragen die met de Republiek Suriname gesloten zijn te eerbiedigen en onderschrijft de doelstellingen van de Verenigde Naties en de beginselen waarop deze internationale organisatie is gegrondvest. Uitdrukkelijk erkent de raad alle fundamentele rechten van de mens, zoals vervat in het verdrag van Rome en in alle dergelijke verdragen. De belangen van buitenlandse investeerders zullen ongemoeid worden gelaten. De NMR zal alle mogelijkheden aftasten om tezamen met burgers voor de komende periode de ordening op alle levensgebieden, in het bijzonder op het sociaal/economische vlak, krachtig ter hand te nemen. De NMR rekt op uw steun om deze ingreep pijnloos te laten verlopen en gaat daarbij uit van uw trouw aan de Republiek Suriname. Tenslotte brengt de NMR onder uw aandacht dat z.s.m. een burgerraad, belast met bestuurlijke aangelegenheden zal worden gepresenteerd.”*

Op deze middag werd ook de avondklok bekendgemaakt; daarbij was ‘het verboden zich tussen zeven uur ’s avonds en zes uur ’s morgens op straat te bevinden.’²¹⁷ Bepaalde politici kregen huisarrest opgelegd.²¹⁸

De militairen gingen ervan uit dat ze de macht onder controle hadden en gingen over tot ordening van de samenleving volgens hun inzichten. Op 27 februari deed de NMR de mededeling dat ze ernaar streven om nog in dezelfde week te komen tot een complete normalisatie van het gewone leven. De scholen bleven gesloten, terwijl op andere werkkrachten een beroep werd gedaan om de werkzaamheden te hervatten en zich optimaal in te zetten. In dit verband werd een beroep gedaan op de handel en particuliere instellingen om hun

²¹⁶ *de Ware Tijd* 26 februari 1980, p. 1

²¹⁷ Bakker e.a., 1993, p. 144.

²¹⁸ Bakker e.a., 1993, p. 146.

activiteiten normaal voort te zetten. Van de zijde van de NMR werd gegarandeerd dat voor de bewaking van burgers die aan het arbeidsproces deelnamen, gezorgd zou worden. De surveillancedienst zou zorgdragen voor de bescherming en bewaking van have en goed.²¹⁹

3.9 Wezenlijke inbreuk op de democratische rechtsstaat

In de tweede verklaring zijn de militairen helder en duidelijk wat hun positie betreft in het machtscentrum. De staatsmacht lag nu bij de militairen en de militairen waren de macht en voerden het gezag in de staat Suriname en over de burgers. De ontwikkelingen op sociaal en economisch gebied zouden vanaf nu de zorg zijn van de NMR. Verzet tegen de militairen zou niet getolereerd worden. De regering werd naar huis gestuurd, de ministers moesten zich aanmelden bij de militairen. Enkele ministers moesten ook nog een paar dagen doorbrengen in de militaire kazerne. Er werden talloze arrestaties verricht.²²⁰ President Ferrier was ten tijde van de machtsovername met vakantie in het buitenland.

De militairen hadden een eigen perceptie om het land te regeren. Ter ondersteuning van hun regeerprogramma stelden ze een Burgerraad voor. De Burgerraad zou Suriname moeten besturen. Van verkiezingen was nochtans geen sprake. De Burgerraad zou bestaan uit benoemde personen. Bovendien was nog niet aangegeven wat de rol van het zittende parlement moest zijn bij de samenstelling van een nieuwe regering.

De macht van de militairen drong door tot de rechtspleging. De berechting van de militairen op 26 februari ging niet door, de uitspraak van de Militaire Krijgsraad werd voor 14 dagen aangehouden. Deze mededeling werd aan de media gedaan door de kantonrechter in het Tweede Kanton.²²¹ De gewone rechtspraak werd vanwege de onzekere toestand in het land aangehouden.

De grondrechten werden beperkt, de bewegingsvrijheid van de burgers werd beknot. Er werd vanaf maandag 25 februari een avondklok ingesteld. Ook werden burgers gewaarschuwd dat er geen samenscholing mocht plaatsvinden. Er was een verbod van vereniging. Politieke partijen durfden niet meer bij elkaar te komen.²²²

Op 28 februari gaf de NMR een verklaring uit dat aan twee advocaten (deze twee advocaten waren dezelfde advocaten die de militairen bij de Krijgsraad hadden bijgestaan) de opdracht was gegeven om de noodzakelijke werkzaamheden te verrichten die zouden moeten leiden tot de instelling van een Burgerraad die belast moest worden met de uitvoering van de burgerlijke taken conform het door de Militaire Raad uitgegeven bulletin 2. Deze verklaring was voorafgegaan aan de verklaring van de viceminister- president en de minister van Justitie en Politie van het kabinet Arron die namens de verdreven regering via de media het gehele Surinaamse volk opriep zich volledig te onderwerpen aan het nieuwe gezag, opdat de zo noodzakelijke rust, orde en veiligheid gehandhaafd en gewaarborgd bleven in het land. Op 29 februari verscheen

²¹⁹ *de Ware Tijd* 26, 27, 28 februari 1980.

²²⁰ *de Ware Tijd* 14 maart en 21, 1980, p.1 Nieuwe regering zal tijdsduur van huisarrest moeten bekijken. Arron en van Genderen huisarrest.

²²¹ *de Ware Tijd* 27 februari 1980, p. 8 Rechter houdt uitspraak 14 dagen aan.

²²² *de Ware Tijd* 10 maart 1980, p. 1 NMR wil dope harden uitroeien en avondklok overtreders aanpakken. *de Ware Tijd* 25 maart 1980, p. 1 Opschuiving avondklok in bestudering. *de Ware Tijd* 26 maart 1980, p. 1 Samenscholingsverbod opgeheven, avondklok middernacht.

het bericht in de krant dat alle ministers werden opgeroepen zich schriftelijk dan wel telefonisch aan te melden in de militaire kazerne. De ministers zouden eventueel door de militairen worden opgehaald. Achteraf zou blijken dat ministers en andere hoge regeringsfunctionarissen voor een speciaal benoemd berechtingscollege moesten verschijnen om aan te geven of zij zich schuldig hadden gemaakt aan corrupte handelingen (zie hoofdstuk 5 Rechtspleging).

Hoewel de Grondwet op 25 februari nog niet was opgeschort en de president nog in functie bleef, werden de regeringsleden door de militairen uit hun ambt gezet. Op 29 februari werd de overdracht van de regeermacht formeel in elkaar gezet. Via de televisie waren burgers getuige van de overdracht van het gezag door de viceminister-president en de minister van Justitie en Politie uit het kabinet Arron.

Intussen werden zoals gezegd twee informateurs aangewezen om een Nationale Burgerraad samen te stellen, die belast zou worden met de uitvoering van de burgerlijke taken. Vaststond dat de verkiezingen op 27 maart niet door zouden gaan. Op 3 maart bracht de NMR een bezoek aan de nog zittende president Ferrier en na hun bezoek werd de volgende verklaring uitgegeven²²³: *De NMR heeft de president meegedeeld dat bij al hun daden en activiteiten ernaar gestreefd zal worden om zoveel mogelijk binnen de grondwet te blijven en dat al deze daden en activiteiten gericht zijn op het belang en het welzijn van het ganse Surinaamse volk. Met de president werd overeengekomen dat binnen de kortst mogelijke termijn een regering zal worden benoemd om de haar in de grondwet toevertrouwde bevoegdheden uit te oefenen. Om het door de regering aan te geven beleid (waarnodig in overleg met de NMR) zo effectief mogelijk te doen uitvoeren. De Surinaamse Krijgsmacht en de politie zullen ressorteren onder de NMR. Nagegaan zou worden waar de grondwet veranderd dient te worden, zodat de voorstellen daartoe aan de bevolking konden worden voorgelegd. De op 27 maart vastgestelde verkiezingen geen voortgang zullen vinden en dat op een nader vast te stellen datum de verkiezingen zullen worden uitgeschreven.*"

Op 5 maart werd aan de pers aangegeven dat alle functionele groepen binnen de samenleving betrokken zouden worden bij de vorming van een Burgerraad en dat deze gezien moest worden als de nieuwe regering. Het parlement bleef intact en de president bleef in functie. Op 5 maart stelden de verdreven premier Arron alsook de andere ministers formeel hun portefeuilles ter beschikking van de president. De NMR had de president verzocht om zijn eigen ontslag nog aan te houden, omdat de aanwezigheid van de president gedurende deze tijd en enige tijd na de vorming van de nationale regering noodzakelijk was.

De Krijgsraadzitting die van 26 februari verschoven was naar 11 maart, ging niet door, want op die bewuste dag werden geen krijgsraadzittingen gehouden. Een der raadslieden van de verdachten verklaarde dat er op de vastgestelde datum voor de uitspraak, 11 maart 1980, geen vonnis is gekomen en dat volgens het Wetboek van Strafvordering artikel 331 binnen 21 dagen nadat het onderzoek ter terechtzitting is gesloten vonnis moest worden gewezen. Nu er binnen

²²³ *de Ware Tijd* 8 maart 1980, p.1 NMR vraagt President vertrek uit te stellen.

die drie weken geen straf was opgelegd, wordt de zaak geacht te zijn beëindigd, zonder oplegging van straf of maatregel, aldus hun raadsheer.²²⁴

3.10 Slot

Het jaar 1979 was een woelig jaar en er hebben een aantal conflicten plaatsgevonden die het vertrouwen in politici hadden geschaad. Er werden vervroegde verkiezingen uitgeschreven, maar voor het zover was, had een groep militairen gewapend de macht over Suriname genomen. De zittende regering werd naar huis gestuurd en belangrijke individuele vrijheden werden terzijde geschoven en zowel de overheid als de burgers moesten zich schikken naar de militairen. Tot nu toe werd middels bulletins en toespraken gecommuniceerd met het volk.

Het constitutionele recht werd overheerst door de centrale rol van de militairen. De Grondwet was nog steeds intact, het parlement was in functie en de zittende president Ferrier was ook nog in functie. De NMR kreeg op 25 februari een eigen identiteit en werd de nieuwe macht in de staat Suriname. In hun verklaringen en bulletins over de democratie en respect voor mensenrechten werd de indruk gewekt dat de militairen streefden naar een vreedzame samenleving, maar tegelijkertijd werd ook duidelijk dat ze waren gekomen om te blijven in het machtscentrum. Hiermee gaven zij het startsein van het begin van de nieuwe constitutionele ontwikkelingen van Suriname. Vanaf 25 februari 1980 begint het militair bestuur in Suriname en hiermee het nieuwe constitutioneel recht van Suriname. Hoe zal de constitutie zich ontwikkelen in een regiem van noodtoestand waarin gefaseerd afgeweken wordt van de conceptie van democratie en het rechtsstatelijk denken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moet eerst nagegaan worden hoe het bestuur, de rechtspleging en de regelgeving in dit nieuwe tijdperk van militair bestuur waren georganiseerd, welke bevoegdheden er werden gecreëerd en hoe hun onderlinge verhoudingen waren geregeld. In de hoofdstukken 4, 5 en 6 zullen deze belangrijke machten onder de loep worden genomen. In het volgende hoofdstuk begint de studie naar het bestuur van het land vóór en tijdens de militaire periode en zal het militair bestuur getoetst worden aan de eisen van de democratie, rechtstaat en het noodrecht.

²²⁴ *de Ware Tijd* maart 1980.

Hoofdstuk 4 HET STAATSBESTUUR

4.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn inleidend de verschuivingen van organen en hun bevoegdheden in het kort beschreven. De uitvoerende organen belast met het uitvoeren van bestuurlijke activiteiten en het vervullen van bestuurlijke ambten zoals minister-presidentschap en ministerschap in de periode 1980 tot 1987 wordt in deze studie als regeerteam aangeduid. Gekozen is voor de term regeerteam, omdat zoals zal blijken de teams niet de volledige regeermacht hadden en geen zelfstandige en onafhankelijke bestuurders waren. Er was sprake van gedeelde bevoegdheden tussen de regeerteams en de militairen bij de uitvoering van publiekrechtelijke taken. Hierdoor hadden de regeerteams in staatsrechtelijke zin niet de bevoegdheid van een kabinet en ze kunnen dienovereenkomstig ook niet met deze term staatsrechtelijk aangeduid worden. Hierna zal voor de inzichtelijkheid in volgorde de negen regeerteams worden opgenoemd. Deze negen regeerteams worden in hoofdstuk 4 in deel 1, deel II en deel III staatsrechtelijk bestudeerd naar hun grondslag, inrichting, bevoegdheden en hun onderlinge verhoudingen en verhoudingen met andere organen met ook bestuurlijke bevoegdheden. Ook worden de ontwikkelingen blootgelegd die mogelijk gespeeld hadden bij de instelling of opheffing van de respectieve regeerteams. Deze negen regeerteams waren:

1. Regeerteam 1 - Ferrier/Chin A Sen (15 maart 1980-15 augustus 1980)
2. Regeerteam 2 - Chin A Sen (15 augustus 1980-8 februari 1982)
3. Regeerteam 3 - Neyhorst (31 maart 1982-28 februari 1983)
4. Regeerteam 4 - Alibux (28 februari 1983- 3 februari 1984)
5. Regeerteam 5 - Udenhout 1 (3 februari 1984-1 januari 1985)
6. Regeerteam 6- Udenhout 2 (1 januari 1985-26 juni 1985)
7. Regeerteam 7- Udenhout 3 (28 juni 1985-16 juli 1986)
8. Regeerteam 8- Radhakishun (16 juli 1986-13 februari 1987)
9. Regeerteam 9- Wijdenbosch (14 februari 1987- 26 januari 1988)

Ook het functioneren van deze regeerteams wordt ingedeeld door middel van drie markante momenten:²²⁵

²²⁵ Sedney verdeelt de organisatie van het staatsbestuur in vier bestuursfasen. Fase I: de periode 1980-1982 met een revolutionaire leiding bijgestaan door burgers op persoonlijke titel met als minister-president H. Chin A Sen, opgevolgd door H. Neyhorst. Het overlegorgaan was het Beleidscentrum en adviesorganen waren de Planraad en het Adviescollege. Fase II: de periode 1983 met een revolutionaire leiding bijgestaan door Klein-Links (Palu/RVP) met als minister-president E. Alibux. Overlegorgaan was het Beleidscentrum en de adviesorganen waren het Adviescollege en de Denkgroep. Fase III: 1984-1985 Revolutionaire Leiding bijgestaan door Bedrijfsleven (ASFV en VSB) en Vakbeweging met als minister-president W. Udenhout. Overlegorganen waren het Topberaad en de Nationale Assemblée. De adviesorganen waren het Adviescollege en de Denkgroep. Fase IV: 1986-1987 Revolutionaire Leiding bijgestaan door het bedrijfsleven, de vakbeweging en politieke partijen (NPS/VHP/KTPI) met als minister-president P.R.S. Radhakishun opgevolgd door J. Wijdenbosch. Overlegorganen waren het Topberaad en de Nationale Assemblée. Adviesorganen waren het Adviescollege en Denkgroep. Sedney, 2017, p. 111. Ook Schalkwijk heeft vier verschillende contexten gemaakt in de periode 1980-1987 t.w. het nationaal kabinet, het Surinaams socialistisch experiment, het corporatisme (met vakbeweging en bedrijfsleven) en de overeenkomst met de oude politieke partijen. Schalkwijk 2005.

1. Het staatsbestuur tot de afkondiging van de noodtoestand;
2. Het staatsbestuur vanaf de noodtoestand;
3. Het staatsbestuur en de opheffing van de noodtoestand .

Het onderzoek over staatsbestuur van Suriname gedurende 1980 tot en met 1987 zal binnen de contouren van deze drie opgesomde markante momenten worden geconcentreerd.²²⁶ Er zal ook relevante achtergrondinformatie worden gegeven over de noodzaak om regeerteams te vervangen alsook nieuwe organen in te stellen of op te heffen.²²⁷

Omdat de beschrijving van het staatsbestuur noodzakelijkerwijs erg omvangrijk is, zal aan het begin van elk deel summier worden aangegeven wat in het betreffende deel aan de orde komt.

Deel I

4.2 Staatsbestuur tot afkondiging noodtoestand

In deel 1 wordt de uitvoerende macht als pijler van de triasleer, tijdens het militair bestuur onderzocht. Daarnaast worden ook het bestuur vóór de militaire periode en de inrichting en ontwikkelingen op dit terrein kort in beschouwing genomen, zodat de verschillen en overeenkomsten van beide perioden inzichtelijk worden om de staatsrechtelijke verschuivingen te kunnen volgen en te beoordelen. De historische ontwikkeling van het staatsbestuur van Suriname wordt ook kort besproken. Hierin wordt een schets gegeven van de status van de gouverneur, de minister-president en de ministers.²²⁸ Daarna wordt een korte beschrijving gegeven van het staatsbestuur na de onafhankelijkheid met de Grondwet van 1975 als grondslag en het politiek model. Vervolgens wordt de kern van dit deel onderzocht en dat is de regeermacht vanaf 25 februari 1980, de intrede van de Nationale Militaire Raad en de daarna gaande ontwikkelingen tot de afkondiging van de noodtoestand op 13 augustus 1980.

²²⁶ Volgens Sedney berustte het hoogste bestuurlijke gezag de facto altijd bij de Revolutionaire Leiding, maar werd de jure in verschillende organen en onder verschillende namen ondergebracht. Sedney 2017, p. 112.

²²⁷ Aangezien er weinig gearchiveerd is over de periode '80 - '87 en de meeste documenten door grote branden zijn vernield, is ervoor gekozen om relevante achtergrondinformatie te putten uit vooral publiekelijk toegankelijk geschreven mediaberichten en met name de dagbladen. De dagbladen in Suriname hebben naast het publiceren van hun dagelijkse nieuwsberichten ook een karakter van eigen aard. Gouvernemente organen en non-gouvernemente organen sturen ingezonden berichten voor publicatie naar de dagbladen. Deze organen bieden ook artikelen aan om hun mening of visie te geven over tal van onderwerpen. Deze artikelen worden gepubliceerd in de dagbladen. Tijdens het militair bestuur werd onder andere door de nationale voorlichtingsdienst (NVD) namens de staat artikelen aangeboden over het reilen en zeilen van het staatsbestuur. In dit geval was het meer vanwege de censuur die was opgelegd aan de dagbladen om politieke nieuwsberichten te publiceren. Toespraken, verklaringen, presentaties, maar ook vonnissen werden letterlijk gepubliceerd in de kranten.

²²⁸ De beeldvorming over de uitvoerende macht vóór 1980 wordt niet uitvoerig besproken, omdat hierover in de loop der jaren veel is geschreven. Mitrasing, Adhin, Ooft, Fernandes Mendez, Munneke en hebben op dit terrein veel onderzoek gedaan en vastgelegd. Over de koloniale periode, reglementen en bestuur heeft Schalkwijk ook een belangrijke bijdrage geleverd met zijn proefschrift (Schalkwijk 1994), dat later als boek is uitgegeven (Schalkwijk 2011).

Dit deel eindigt bij de afkondiging van de noodtoestand op 13 augustus 1980, want hierna volgt een nieuwe era van het militair regiem met verschillende regeerteams.

De hoofdvraag in dit deel heeft te maken met de inrichting van het bestuur vóór en in het bijzonder gedurende de militaire periode tot de afkondiging van de noodtoestand en luidt als volgt: welke organen waren in de periode tot de noodtoestand belast met het bestuur van het land? Nagegaan zal worden welke organen er waren, met welke bevoegdheden deze organen waren toegerust en op welke wijze ze de bevoegdheden hadden gekregen. Deze gegevens zijn belangrijk voor de toetsing van de fundamentele aspecten van het legaliteitsbeginsel met betrekking tot het staatsbestuur tijdens het militair regiem. Zoals gezegd waren in de militaire periode regeerteams benoemd en beëdigd. Hoe waren de bestuursbevoegdheden toebedeeld aan de verschillende regeerteams en met welke organen werden deze bestuursbevoegdheden gedeeld? Bij deze zoektocht wordt ook antwoord gezocht op de vraag wat de onderlinge verhoudingen van deze organen waren om uiteindelijk inzicht te kunnen geven in de onderlinge verhoudingen tussen de uitvoering, regelgeving en rechtspleging.

4.3 Korte historische ontwikkeling staatsbestuur

Hoewel dit deel gaat over het staatsbestuur zal naast een samenvattende beschouwing van de historische ontwikkeling van de uitvoerende macht ook een korte beschouwing worden gegeven van de ontwikkeling van het parlement. Bespreking van het parlement in dit deel is noodzakelijk, omdat het parlement en het bestuur gezamenlijk met de wetgeving waren belast en het parlement decennialang het controlerende orgaan van het bestuur was geweest. In de militaire periode ontbrak het juist aan zo een controlerend orgaan, maar we zien dat er wel organen werden ingesteld aan wie bevoegdheden werden gegeven die enigszins overeenkwamen met de controlerende en later ook met de wetgevende taken en bevoegdheden van een parlement.

De geschiedenis van Suriname is begonnen rond 1651 met bestuurlijke en rechtsprekende organen. Later werden ook adviserende en wetgevende organen ingesteld. Volgens Quintus Bosz is de kiem van de bijzondere politieke vrijheden van de Surinaamse kolonisten feitelijk gelegd in de begin jaren van de eerste volksplanting onder de Engelse Willoughby.²²⁹ In 1662 slaagde Willoughby erin om Suriname succesvol te koloniseren en hij heeft in 1662 patent van de koning van Engeland op Suriname gekregen. De Zeeuwen kwamen naar Suriname en veroverden het land in 1667. Quintus Bosz legt uit dat de Zeeuwen hier een volksplanting aantreffen waar de kolonisten nogal ongebruikelijke politieke en andere vrijheden genoten. De Zeeuwen gaven aan de kolonisten ook medezeggenschap in bestuur en justitie; er werden een politieke raad en een raad van justitie ingesteld, bestaande uit 5 leden. Het Zeeuwse bewind heeft van 1667 tot 1781 geduurd en volgens Quintus Bosz is er in die periode geen vaste regeling voor het bestuur van Suriname tot stand gekomen.²³⁰

²²⁹ Quintus Bosz 1993, p. 19.

²³⁰ Quintus Bosz 1993, p. 20.

Rond 1850 begint Suriname als staat meer vorm te krijgen en is deze periode ook een markante periode waarin het Surinaams staatsrecht verder wordt geordend. In 1850 werd een gouverneur-generaal (later gouverneur) door de koning van Nederland benoemd. Samen met de gouverneur werd een Koloniale Raad benoemd.²³¹ In 1865 werd het Reglement op het beleid der Regering in de kolonie Suriname geïntroduceerd.²³² Met dit reglement is een aanzet gegeven aan Suriname om zijn binnenlandse aangelegenheden zelf te ordenen. In 1866 werd door Nederland in Suriname een nieuw regeringsreglement ingevoerd.²³³ Volgens dit reglement werd door de koning aan de gouverneur de uitvoerende macht gegeven. De wetgevende macht werd aan de Koloniale Staten gegeven. Deze wetgevende macht werd in dit politiek model gedeeld door de gouverneur en de Koloniale Staten. Ter uitvoering van zijn werkzaamheden moest de gouverneur advies krijgen. In het Regeringsreglement werd een Raad van Bestuur ingesteld, die moest fungeren als een adviserend college voor de gouverneur.

In 1866 kreeg Suriname een eigen kiesreglement.²³⁴ Met dit kiesreglement werden op basis van het censuskiesrecht door de kiezers rechtstreeks 9 leden gekozen voor de Koloniale Staten. De overige vier leden werden benoemd door de gouverneur. In 1936 kreeg Suriname een andere Staatsregeling.²³⁵ De naamgeving van Koloniale Staten werd gewijzigd in Staten van Suriname. In de staatsregeling van 1936 werd het politiek model enigszins gewijzigd. De koloniale verordeningen die vastgesteld werden door de Staten hadden geen absolute werking meer, want de Gouverneur kreeg het vetorecht.²³⁶ Na de Tweede Wereldoorlog werden er opnieuw staatkundig ontwikkelingen doorgevoerd. Er werd door zowel Nederland als Suriname en de Antillen een Statuut²³⁷ aangenomen. Het Statuut werd door Nederland op 16 juli 1954 door de Tweede Kamer goedgekeurd, op 26 augustus 1954 door de Antilliaanse Staten goedgekeurd en op 27 oktober 1954 door de Surinaamse Staten goedgekeurd. Op 15 december 1954 werd het statuut door koningin Juliana bevestigd, waarna het op 29 december gelijktijdig in de drie rijkdelen plechtig werd afgekondigd, aldus Adhin.²³⁸ Suriname kreeg gelijk hierna een nieuwe Staatsregeling.²³⁹ Met deze Staatsregeling, bekend als de Staatsregeling 1955, kreeg Suriname autonomie in binnenlandse aangelegenheden. Met het Statuut waren Suriname en de Nederlandse Antillen geen koloniën meer, maar Rijkdelen die hun eigen aangelegenheden zelfstandig mochten behartigen. Samen met Nederland werden vanaf toen op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen, gemeenschappelijk

²³¹ De geschiedenis van Suriname en de ontwikkelingen van het staatsrecht is uitvoerig en door sommige auteurs tot in details beschreven. Zie onder andere Mitrasing, André Loor, Adhin, Ooft, Bechan-Pherai, Fernandes Mendez, Sedney en Schalkwijk.

²³² Ooft 1972, Adhin 1973, Bechan-Pherai 2006, Loor 2013, Fernandes Mendez 1989, Schalkwijk 1994.

²³³ Het regeringsreglement van 1866 was een uitvloeisel van de Grondwet die Nederland kreeg in 1848. Loor 2013, p. 37.

²³⁴ G.B. 1866 no.2.

²³⁵ St.B 1936 no.909, G.B. 1936 no.156.

²³⁶ Adhin 1973, Een Eeuw Ontwikkeling van het Staatsrecht, Van Kolonie tot Autonoom Rijkdeel (Honderd jaar rechtsonwikkeling in vogelvlucht), p.42.

²³⁷ G.B. 1954 no.82 en 172.

²³⁸ Adhin, 1996, Een Eeuw Ontwikkeling van het Staatsrecht, Van Kolonie tot Autonoom Rijkdeel, Honderd jaar rechtsonwikkeling in vogelvlucht, p.46-47.

²³⁹ St.B 1955 no.133 G.B. 1955 no.53.

behartigd. Er waren ook belangen die koninkrijksaangelegenheden werden genoemd.²⁴⁰ De koningin van Nederland was ook koningin van Suriname en de Nederlandse Antillen. Dit betekende voor Suriname dat het staatshoofd in Rijksdeel Suriname werd vertegenwoordigd door een gouverneur.²⁴¹

4.4 Gouverneur en ministers

De koning was volgens de staatsregeling van 1955 hoofd van de Regering van Suriname. Hij werd vertegenwoordigd door een door hem benoemde gouverneur. De gouverneur werd door de koning benoemd en ontslagen. De gouverneur had de uitvoerende macht (artikel 12 Staatsregeling 1955) en had het bestuur van 's lands geldmiddelen en domeinen (artikel 14). De gouverneur was ook medewetgever (artikel 18). De gouverneur stelde vast en droeg zorg voor de afkondiging hiervan in het gouvernementsblad (artikel 22). Voorts had de gouverneur de bevoegdheid tot het vaardigen van landsbesluiten (artikel 27). Hij was een onschendbare gouverneur. De ministers waren verantwoordelijk voor het bestuur. In dit parlementair stelsel waren de ministers verantwoording verschuldigd aan de Staten van Suriname.

4.5 Minister-president en ministers

De regering werd gevormd door de gouverneur (artikel 37) en de Raad van Ministers (RvM). De Raad van Ministers koos een voorzitter uit haar midden, die minister-president (premier) werd genoemd. Indien de gouverneur een vergadering van de Raad van Ministers bijwoonde, trad de gouverneur als voorzitter op. De benoeming en het ontslag van de ministers geschiedde door de gouverneur. De ministers die tezamen de Raad van Ministers vormden, werden voorgezeten door de minister-president. De ministers hadden de individuele verantwoordelijkheid voor hun ministerie hetgeen geregeld was in de Landsverordening op de Ministeriële Verantwoordelijkheid waarin een onderscheid werd gemaakt tussen politieke verantwoordelijkheid (voor de doelmatigheid van hun daden) en strafrechtelijke verantwoordelijkheid (voor de rechtmatigheid van hun daden).

Suriname erfde van Nederland ook de staatsrechtelijke regeling van onverenigbaarheid van staatsorganen met elkaar. De minister was geen vervanger van de gouverneur. De minister was geen lid of buitengewoon lid van de Raad van Advies. De minister was geen lid van de Staten (uitzondering: werd een minister tot lid van de Staten gekozen, dan mocht hij gedurende drie maanden het ministersambt met het statenlidmaatschap verenigen). De minister mocht ook geen actief dienend ambtenaar zijn.

²⁴⁰ Koninkrijk aangelegenheden waren op het gebied van defensie en buitenlandse betrekkingen, nationaliteitsrecht, vreemdelingenrecht en de vlaggen en wapens van het koninkrijk.

²⁴¹ Het statuut was in zowel Nederland als Suriname en de Nederlandse Antillen hiërarchisch de hoogste wettelijke regeling. Koninkrijksaangelegenheden werden vastgelegd in Rijkswetten en Algemene Maatregelen van Rijksbesturen, en ze werden in Nederland gemaakt. Bij het vastleggen van de Rijkswetten werden de Staten van Suriname en de Nederlandse Antillen eerst gehoord door het Nederlandse Parlement. De Algemene Maatregelen van Rijksbesturen werden in overleg met de gevolmachtigde ministers van Suriname en de Nederlandse Antillen door de regering van het koninkrijk gemaakt.

4.6 Staten van Suriname

De Staten telden 39 leden van wie 27 rechtstreeks werden gekozen bij wijze van afvaardiging uit de in te stellen kieskringen en de rest van de 12 leden werd gekozen bij wijze van partijafvaardiging door middel van landelijke evenredige vertegenwoordiging (artikel 43). De verkiezingen waren vrij en geheim. De zittingsduur van de leden was gesteld op 4 jaren (artikel 49). De Staten vertegenwoordigden het gehele Surinaamse volk (artikel 66). De Staten oefenden samen met de gouverneur de wetgevende macht uit ten aanzien van een aantal onderwerpen zoals geregeld in de Staatsregeling (artikel 18). De Staten verleenden goedkeuring omtrent landsverordeningen (artikel 71). Ze hadden ook het recht van initiatief (artikel 75). Ze mochten landsverordeningen aan de gouverneur voorstellen. Ook hadden de Staten het enquêterecht en het budgetrecht (artikel 79 en 80). In 1975 werd Suriname volledig onafhankelijk van Nederland met een eigen omlijnd territorium, burgerschap en gezag.

4.7 Grondwet 1975 en continuïteit politiek model

Met de onafhankelijkheid op 25 november 1975 werd de Staatsregeling van 1955 vervangen met de Grondwet (Grondwet '75). In deze onafhankelijkheidsgrondwet had Suriname een parlementair stelsel met een ceremoniële presidentiële figuur. De ministers waren verantwoording verschuldigd aan het Parlement en hun aanblijven was volgens de ontwikkelde staatsrechtelijke conventie afhankelijk van het vertrouwen dat zij genoten van de meerderheid van het Parlement. Het politieke stelsel van vóór 1975 werd gecontinueerd. De uitvoerende macht berustte bij de regering, die werd gevormd door de president en de ministers. De wetgevende macht werd gedeeld door de regering en het Parlement. De regering diende wetsvoorstellen in bij het Parlement en het Parlement verhief deze voorstellen tot wet. De ceremoniële president ondertekende de wetten en de wetten kregen na publicatie kracht van wet. Het bestuur zorgde voor de uitvoering van de wetten. Het Parlement had de medezeggenschap in de wetgeving en was tegelijkertijd de controleur van de regering. De executieve bevoegdheden waren gegeven aan de regering, die gevormd werd door de president en de ministers (artikel 40 Grondwet lid 1). Volgens artikel 40 lid 2 van de Grondwet droegen ministers de politieke verantwoording. De ministers waren verantwoording verschuldigd aan het Parlement. De minister-president was ook de voorzitter van de Raad van Ministers. Deze functie was geregeld in artikel 42 lid b van de Grondwet. Hetzelfde artikel regelde in lid b het algemeen regeringsbeleid dat werd bepaald door de Raad van Ministers. De minister-president was de regeringsleider, die voorgedragen werd door de politieke partijen die de coalitie vormden in het Parlement en werd formeel gekozen door het Parlement.

4.8 President

De president van Suriname was volgens de Grondwet van 1975 een ceremonieel staatshoofd. Zijn positie was geregeld in artikel 20 van de Grondwet. De president moest als staatshoofd toezien op de naleving van de Grondwet (artikel 20). Hij werd gekozen door het Parlement.

Alle wetten en staatsbesluiten werden door de president ondertekend en door een of meer ministers of onderministers (artikel 4).

Het eerste staatshoofd van Suriname was aangewezen en niet gekozen door het Parlement; dit vanwege de overgang van het ambt van gouverneur naar het ambt van president. In 1975 was in de eerste Grondwet van Suriname een overgangsregeling opgenomen. De laatste gouverneur werd de eerste president totdat conform de Grondwet een nieuwe president was aangewezen. Deze overgangsregeling was opgenomen in de additionele artikelen. In artikel V was neergelegd dat “hij die tot het tijdstip van de inwerkingtreding van de Grondwet Gouverneur is, oefent de bevoegdheid van de President uit, totdat de President met inachtneming van de Grondwet is aangewezen”. De laatste gouverneur, J. Ferrier, die na de onafhankelijkheid volgens de bovengenoemde overgangsregeling de eerste president van Suriname werd, is tot augustus 1980 (tot de afkondiging van de noodtoestand) president gebleven.²⁴² Als staatshoofd had de president een aantal bevoegdheden. Deze waren zoals eerder aangehaald formeel van aard, administratief en ceremonieel. Naast het toezien op de naleving van de Grondwet was de president ook belast met het ondertekenen van wetten (artikel 91 lid 3 Grondwet). Bij het wegvallen van de president door ziekte of afwezigheid (artikel 34 Grondwet) werd de continuïteit van het ambt verzekerd door de waarneming van het ambt door de vicepresident en bij onmogelijkheid van deze waarneming door de ondervoorzitter van de Raad van Advies. De ambtsperiode en ambtsduur van de president was geregeld in artikel 28 van de Grondwet. De ambtsperiode was vijf jaar en de ambtsduur van de president was beperkt tot twee termijnen. De Grondwet schreef voor dat nadat een persoon twee aaneengesloten ambtstermijnen als president had vervuld, hij gedurende tien jaar niet herkiesbaar was.

²⁴² President Ferrier is in augustus 1980 opgestapt.

4.9 Regering, minister-president en ministers

De regering werd gevormd door de president en de ministers (artikel 40). De ministers waren verantwoording verschuldigd aan het Parlement (artikel 41). De ministers vormden de Raad van Ministers en werden voorgezeten door de minister-president ook premier genoemd (artikel 42). De minister-president en de ministers werden bij staatsbesluit benoemd en ontslagen (artikel 41). Het benoemingsbesluit werd medeondertekend door de minister-president (artikel 41). De regering was mede wetgever (artikel 87). Deze bevoegdheid moesten zij bij het maken van wetten delen met het Parlement. De regering had de bevoegdheid om regels bij staatsbesluit vast te stellen (artikel 94). Sancties konden niet in staatsbesluiten worden opgenomen.

Na de verkiezingen werd een formateur aangewezen om de regering te formeren. De ambtstermijn van de regering viel samen met de termijn van het Parlement en dat was 4 jaren. De premier was regeringsleider en daarmee de belangrijkste man bij de uitvoering van landsbestuur. De premier had bestuurlijke bevoegdheden en was ook verantwoordelijk voor het buitenlands beleid. Bij het sluiten van verdragen had de premier de goedkeuring nodig van het Parlement. Wat buitenlandse betrekkingen betreft, had de premier verder de sleutelrol. Internationale afspraken werden door de premier gemaakt. De Raad van Ministers werden gevormd door de ministers, die de regeringsverantwoordelijkheid droegen. De staatsrechtelijke conventie van motie van wantrouwen was een sterk instrument van het Parlement om ministers daadwerkelijk hun verantwoordelijkheid te laten dragen voor hun optreden.

4.10 Parlement

Met de Grondwet van 1975 werden de Staten van Suriname vanaf toen het Parlement genoemd. Het Parlement vertegenwoordigde het gehele volk van Suriname (artikel 59). Het Parlement was nog steeds samengesteld uit 39 leden en de leden werden gekozen volgens het algemeen kiesrecht. De verkiezingen waren vrij en geheim (artikel 53). De zittingsduur van het Parlement was 4 jaar. De regering en het Parlement brachten in gezamenlijk overleg wetten tot stand (artikel 87) en zowel de regering als het Parlement konden wetsvoorstellen indienen. De president stuurde de wetsvoorstellen van de regering naar het Parlement (artikel 88 e.v.). Het Parlement had ook het interpellatierecht en het recht van enquête (artikelen 77 en 78) en het budgetrecht (artikel 104 e.v.). De constitutionele positie van het Parlement was sterk. Het Parlement was zelfstandig en onafhankelijk en na gekozen te zijn werden de geloofsbrieven door het Parlement onderzocht voor de toelating. Uit hun midden werden een voorzitter en een ondervoorzitter gekozen. De organisatie en werkwijze waren gedetailleerd opgenomen in het reglement van orde. In de Grondwet was ook de rechtspositie van de leden van het Parlement geregeld. De toelating tot het Parlement gebeurde na onderzoek van de geloofsbrieven door het Parlement zelf.

Het Parlement en de president hebben tot 13 augustus 1980 kunnen functioneren. De Grondwet van 1975 heeft formeel gegolden tot 13 augustus 1980. Nadat het staatsbestuur was overgenomen door de militairen, werd aan de toenmalige minister-president Arron en de

ministers opgedragen om op te stappen. De president en het Parlement bleven in functie. Er werden ministers op voordracht van de militairen benoemd en beëdigd door de president. Ook kregen deze ministers formeel hun goedkeuring in het Parlement. De nieuwe, benoemde minister-president en ministers kregen alle bestuurlijke bevoegdheden die geattribueerd en gedelegeerd waren in de Grondwet en wetten, staatsbesluiten en andere regels. Hierna worden de ontwikkelingen van 25 februari 1980 tot en met 13 augustus 1980 onder de loep genomen.

4.11 Regeermacht in februari 1980 en intrede Nationale Militaire Raad

Op 25 februari 1980 werd door een groep van zestien militairen, meer bekend als de Groep van Zestien, de democratisch gekozen regering, die niet voorbereid was op een machtsovername, maar ook geen weerstand kon bieden tegen het militaire machtsgevoel, opzij geschoven.²⁴³ Na de machtsovername werd door de Groep van Zestien militairen een nieuw orgaan, de Nationale Militaire Raad, meer bekend als de NMR²⁴⁴ ingesteld. Wat was de NMR? De NMR was een militair orgaan. In de NMR hadden militairen zitting en dit orgaan was ook door de militairen die betrokken waren bij de machtsovername ingesteld. De NMR had geen wettelijke grondslag en onduidelijk was wat hun bevoegdheden waren, waar hun bevoegdheden waren vastgelegd, wanneer ze gebruik mochten maken van hun bevoegdheden en waarom een NMR nodig was. De NMR werd in het bulletin van 25 februari aangekondigd (par.3.8) als het orgaan met de regeermacht in het land, en hiermee nemen de militairen van bovenuit het staatsbestuur over. Dit is het begin van de vestiging van het militair regiem in Suriname. De volgende dag, dat was op 26 februari, werd volgens de berichten van de NMR de regeermacht onder leiding van premier Arron formeel overgedragen door de viceminister-president en de minister van Justitie en Politie aan de NMR.²⁴⁵ Ging het hier om een legitieme overdracht van de regeermacht? Deze overdracht was het gevolg van de dwangmatige overname van de regeermacht en daardoor was deze wisseling van macht geen democratische machtswisseling conform de Grondwet. Geattribueerde en gedelegeerde bestuursbevoegdheden kunnen alleen bij wet worden toegekend of overgedragen. Hier kan daarom ook niet gesproken worden van een juridische overdracht, zoals sommige juristen indertijd beweerden en zoals die (als kop) in de dagbladen werden gepubliceerd.²⁴⁶ Deze schijnbare overdracht werd via de staatszender (televisiestation STVS) uitgezonden en burgers mochten de toespraak van de viceminister-

²⁴³ De overname van de staatsmacht door de zestien militairen (De Groep van Zestien) heeft in de nacht van 24 op 25 februari plaats gevonden. Op 25 februari zou het vonnis door de krijgsraad worden uitgesproken over de drie militairen die in de gevangenis waren opgesloten. Dit juridisch proces is in hoofdstuk 2 besproken. Zie voorts Sedney 22017, p.107 e.v.

²⁴⁴ De NMR werd de vertegenwoordiger van het nieuw bestuur van het land. Na de machtsovername op 25 februari geven de militairen een verklaring uit en noemen zichzelf in de verklaring de Nationale Militaire Raad. In paragraaf 3.8 is deze verklaring geciteerd.

²⁴⁵ Sedney 2017, p.109-110, Ooft, 1982 Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 65. Zie ook Suriname in Ontwikkeling (foto's spreken de waarheid), 25 februari 1980, Deel 2, p.7. Op 26 februari 1980 bevestigt de viceminister-president en minister van Binnenlandse Zaken de "volledige overname" van de macht door de Nationale Militaire Raad en roept namens de Regering het gehele volk op, zich te onderwerpen aan het nieuwe gezag. Het stuk, gedagtekend: "26 februari 1980, Memre Boekoe Kazerne", is medeondertekend door de Minister van Justitie.

²⁴⁶ *de Ware Tijd* 27, 28, 29 februari 1980, p.1.

president en de minister van Justitie en Politie vanuit de huiskamer volgen. In hun toespraak bevestigden deze twee autoriteiten dat de NMR de militaire en burgerlijke machtsapparaten en het staatsbestuur volledig hadden overgenomen. Ook deelden ze het volk mede dat ze namens de regering-Arron (volgens de media was minister-president Arron op dat ogenblik ondergedoken) het woord voerden. Ze beëindigden hun toespraak met een oproep aan het volk om zich volledig te onderwerpen aan de nieuwe macht. Met deze zogenaamde formele overdracht gingen de militairen ervan uit en deden het volk geloven dat ze vanaf toen hun eigen juridische legitimiteit hadden om zoals in deze studie te zien zal zijn, publiekrechtelijke bevoegdheden konden uitoefenen. Suriname kreeg een nieuw orgaan, de NMR, tussen alle andere wettelijke overheidsambten. Met de zogenaamde formele machtsoverdracht werd de indruk gewekt dat de NMR legitiem de drager was van publiekrechtelijke bevoegdheden en daardoor ook legitiem publiekrechtelijke handelingen mocht plegen. De minister-president, Arron, de grondwettelijke ambtsdrager, was op 26 februari nog steeds niet in het openbaar verschenen en volgens mediaberichten was hij ondergedoken. De NMR riep daags na de overname alle ministers op om zich bij hen aan te melden. In de media verschenen berichten dat de toenmalige ministers of op huisarrest waren gezet of getransporteerd waren naar de militaire kazerne (Memre Boekoe Kazerne).

De toenmalige minister-president Arron heeft uiteindelijk op 5 maart 1980 officieel het ontslag van zijn regering aangeboden bij president Ferrier.²⁴⁷ Ten eerste werd duidelijk dat het staatsbestuur gewapend terzijde was gezet en dat vanaf toen de NMR zich opwierp als vertegenwoordiger van het staatsbestuur en daardoor informeel, maar ook feitelijk hiërarchisch de hoogste macht in de staat Suriname werd. Ten tweede was met de publiekelijke overdracht de indruk gewekt dat de NMR een legale en legitieme basis had gekregen. In hoeverre de NMR hierin was geslaagd, zal later blijken.

4.12 President, regering en parlement ten tijde machtsovername

De president, die op 25 februari 1980 op vakantie was in het buitenland, bleef na zijn terugkomst zitten als president. Het Parlement bleef ook in functie. Na gesprekken tussen de president en de NMR werd op 3 maart per communiqué bekendgemaakt dat de NMR de president had meegedeeld dat 'zij bij al zijn daden en activiteiten ernaar streefden om zoveel mogelijk binnen de Grondwet te blijven.' De NMR stelde in het vooruitzicht een burgerraad te benoemen. De president had een afvaardiging van vijf leden van de NMR ontvangen. In het communiqué was opgenomen dat op kort termijn een burgerregering zou worden benoemd, dat de politie en krijgsmacht zouden ressorteren onder de NMR, dat de voor 27 maart uitgeschreven verkiezingen geen voortgang zouden vinden en dat nagegaan zou worden welke wijzigingen in de Grondwet dienden te worden gebracht.²⁴⁸

²⁴⁷ Ooft, 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 67

²⁴⁸ Ooft, 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 66

4.13 Burgerraad in aantocht

De NMR gaf de opdracht aan twee formateurs²⁴⁹ om zo snel mogelijk een burgerraad²⁵⁰ te vormen, die zoals zal blijken de bevoegdheden van een regering zouden uitoefenen. De formateurs werden benoemd door de NMR en niet door de president zoals dat tot dan nog staatsrechtelijke conventie was. Na de formatie werd op 15 maart 1980 het Regeerteam Chin A Sen geïnstalleerd. Dit regeerteam was volgens de formateurs en de NMR een samenstelling van burgers en militairen en werd daarom door hen als burgerregering getypeerd. Sedney omschrijft deze burgerregering als de Revolutionaire Leiding bijgestaan door burgers op persoonlijke titel.²⁵¹ Was deze burgerregering een werkmarm van de NMR in de voorbereidende en uitvoerende sfeer van het staatsbestuur? Waren er redenen om aan te nemen dat de burgerregering, bij wie ook de legitimiteit ontbrak, de legitimiteit van de NMR moest versterken? Door deze burgerregering te laten benoemen door president Ferrier en haar tot ambtsdragers te maken met publieke bevoegdheden die voortvloeiden uit de Grondwet, werden de handelingen van het nieuwe bestuur niet alleen in de legaliteits sfeer getrokken, maar werden ze ook door de samenleving geaccepteerd. Deze acceptatie werd versterkt met de constatering dat na de machtsovername massale protesten van burgers uitbleven. De samenleving keek naar wat er gebeurde en wat er verder zou gebeuren. Evenwel moet vermeld worden dat de kans op protesten geminimaliseerd was door allereerst de grondrechten, zoals genoemd in paragraaf 4.14 gewapend te beperken. Het noodrecht was echter nog niet van toepassing. De passieve houding vloeide ook voort uit de mededelingen (herhaaldelijk) van de NMR dat de Grondwet en de daarin veranderde parlementaire democratie gehandhaafd bleven en dat de handelingen na 25 februari erop gericht waren om tot optimale functionering van de democratische rechtsorde te geraken.²⁵²

4.14 Huisarrest, avondklok en vrijheid van meningsuiting

Gelijk na de machtsovername werden de maatregelen die door de NMR waren genomen, bekendgemaakt. De maatregelen waren onder meer een verbod van samenscholing, instelling van de avondklok en verbod op politieke activiteiten.²⁵³ In de mediaberichten werd vermeld dat gelijk na de machtsovername hoge autoriteiten van de staat huisarrest hadden gekregen. Alle militaire officieren werden onder huisarrest geplaatst.²⁵⁴ Vanaf 25 februari was de avondklok ingegaan. De avondklok hield in dat burgers na zes uur 's middags niet op straat

²⁴⁹ De formateurs waren aangewezen door de NMR. De formateur Eddy Bruma was raadsman van de Bond van de militairen, advocaat van de militairen in het krijgsraadproces en deken van de Bali. De formateur Frank Leeflang was ook advocaat en juridische adviseur van de Bond van de militairen. Ooft, 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 66.

²⁵⁰ De NMR gaf opdracht aan formateurs om een Burgerraad in te stellen die belast zou worden met de invoering van de burgerlijke taken zoals opgenoemd in het Bulletin 2 dat op 25 februari was uitgegeven door de NMR. De voorgestelde kandidaat-ministers werden door de president aanvaard en beëdigd. Zie ook Suriname in Ontwikkeling, 1980 (deel 2) p. 46 en 47.

²⁵¹ Sedney, 2017, p. 111.

²⁵² Suriname in Ontwikkeling, 25 februari 1980 (deel 2), p.2.

²⁵³ Ooft 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p.65.

²⁵⁴ *de Ware Tijd* 4 april 1980, p. 1.

mochten gaan. Om de avondklok te omzeilen werd aan burgers, met name aan ondernemers, een pas verstrekt om zich na zessen wel te kunnen bewegen.²⁵⁵ In de eerste verklaring van de NMR op 25 februari werd bekendgemaakt dat het telecommunicatiebedrijf, Lands Telegraaf en Telefoondienst (L.T.T.), het staatsmedium, Surinaams Nieuws Agentschap (S.N.A.), alle radiostations (staats en particulier) en het staatstelevisiestation Surinaamse Televisie Stichting, (STVS) door de NMR werden beheerst.²⁵⁶ Deze maatregelen waren geheel in strijd met de Grondwet die nog steeds van kracht was. Artikel 8 van de Grondwet regelde het recht van vereniging en vergadering en artikel 12 van de Grondwet regelde de beperking van grondrechten. *”Van de bevoegdheid tot beperking van een grondrecht mag uitsluitend gebruik worden gemaakt, voor zover de beperkingen in een democratische samenleving noodzakelijk zijn en zij de kern van het grondrecht niet aantasten”*. Artikel 19 Grondwet was een aanvulling op artikel 8. Hierin was geregeld dat *de bepaling uit het hoofdstuk over de grondrechten niet mag worden uitgelegd als zou zij voor personen of groepen, zelfs indien zij daarbij handelen in de uitoefening van een ambtelijke functie, het recht inhouden enige activiteit aan de dag te leggen of enige daad te verrichten welke ten doel heeft de rechten en vrijheden in de Grondwet toegekend, te vernietigen of deze rechten en vrijheden meer te beperken dan bij de Grondwet is voorzien*. Kortom, de militairen waren allereerst begonnen met het beknotten van de persvrijheid, het recht van vereniging en vergadering en van persoonlijke vrijheidsrechten. Hiermee werd respect en erkenning van de grondrechten beperkt.

4.15 Stopzetting verkiezingen 27 maart 1980

De wettelijk voorgenomen verkiezingen van 27 maart 1980 werden door de NMR afgelast.²⁵⁷ Op 25 maart werd bij staatsbesluit, houdende ontbinding van het Parlement, vaststelling van de dag der kandidaatstelling en de dag van der stemming in verband met de nieuwe verkiezingen van het Parlement buiten werking gesteld.²⁵⁸ Het op termijn ontbinden van het Parlement in verband met de verkiezingen vond daardoor ook geen voortgang. De ontbinding van het Parlement en vervroegde verkiezingen, zoals afgesproken na de kwestie van Koorndijk, vond geen voortgang (zie hoofdstuk 3). Op 3 maart had president Ferrier een afvaardiging van 5 leden van de NMR ontvangen. Bij deze ontmoeting werd overeengekomen dat binnen de kortst mogelijke tijd een burgerregering zou worden benoemd, dat de politie en krijgsmacht zouden ressorteren onder de NMR, dat de uitgeschreven verkiezingen geen voortgang zouden vinden en dat de Grondwet waar mogelijk gewijzigd zou worden.²⁵⁹

4.16 Formateur en Burgerraad

Er werden twee regeringsformatoren door de NMR aangewezen. In Bulletin 2 werd opdracht gegeven aan de formatoren om alle noodzakelijke werkzaamheden te verrichten, die zouden

²⁵⁵ *de Ware Tijd* 27 februari 1980, p. 1.

²⁵⁶ *de Ware Tijd* 27 februari 1980, p. 1.

²⁵⁷ Staatsbesluit 4 januari 1980 no 1.

²⁵⁸ *de Ware Tijd* 1 maart 1980, p. 1.

²⁵⁹ Ooft, 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 66.

moeten leiden tot de instelling van een burgerraad die belast zou worden met de uitvoering van de burgerlijke taken conform het door de raad uitgegeven Bulletin 2, de dato 25 februari 1980.²⁶⁰ Deze verklaring werd op dinsdag 26 februari publiekelijk afgelegd door de NMR via de gecensureerde radio's en televisie. Bij de benoeming van de formateur oefende de NMR in deze de bevoegdheid van de president uit. Volgens artikel 40 en 41 van de Grondwet werd de regering gevormd door de president en de ministers. De ministers waren verantwoording verschuldigd aan het Parlement. Alle wetten en staatsbesluiten werden volgens artikel 40 lid 1 ondertekend door de president en medeondertekend door één of meer ministers of onderministers. De minister-president en de overige ministers werden bij staatsbesluit benoemd en ontslagen conform artikel 41 van de Grondwet. De vraag is in hoeverre de Burgerraad geschoven kon worden onder de werking van de nog vigerende Grondwet. Een Burgerraad die niet legitiem tot stand is gekomen, kan geen regering zijn zoals de Grondwet dat voorschrijft.

4.17 Regeerteam 1 Chin A Sen

In de periode 15 maart tot 15 augustus 1980, de periode van Regeerteam 1, was de Grondwet intact, het Parlement was nog niet buiten werking gesteld, de Raad van Advies was het adviserend orgaan en Ferrier was nog steeds staatshoofd. Op 15 maart beginnen echter de markante ontwikkelingen in het constitutioneel recht van Suriname. Op 15 maart werd ook het eerste Regeerteam Chin A Sen beëdigd door de president en geïnstalleerd.²⁶¹ Hiermee presenteerde de NMR haar eerste regering, Regeerteam 1. Deze medisch specialist Hendrik Rudolf Chin A Sen zal tot 8 februari 1982 een belangrijke ambtsdrager zijn in het staatsbestel.²⁶² Hij bekleedde eerst het ambt van minister-president en vanaf 13 augustus 1980 het ambt van presidentschap met formeel executieve bevoegdheden (Regeerteam 2). Regeerteam 1 was volgens de militairen een samenstelling van burgers en militairen en werd burgerregering genoemd. Er werden 12 ministers en 4 onderministers benoemd waarvan twee ministers uit de NMR kwamen. Dit regeerteam werd voorgezeten door een minister-president met executieve bevoegdheden. De minister-president, Chin A Sen, was ook minister van Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken. In het Regeerteam Chin A Sen bleef president Ferrier, die ook president was vóór de machtsovername op 25 februari 1980, als ceremoniële president aanzitten. De president en de regering vielen onder de Grondwet en de ministers waren de jure conform de Grondwet verantwoording verschuldigd aan het Parlement.

Bij zijn eerste toespraak noemde Chin A Sen zijn regeerteam een interim-regering.²⁶³ Welke ontwikkelingen hebben in deze periode in de staatsrechtsorde plaatsgevonden? De vervroegde verkiezingen van 7 maart waren al stopgezet. Een burgerraad, die uiteindelijk burgerregering

²⁶⁰ *de Ware Tijd* 28 februari 1980, p.1.

²⁶¹ Toespraak van de president van Suriname en anderen gehouden op zaterdag 15 maart 1980 zijn te lezen in het boek; Suriname in Ontwikkeling (deel 2), p.49-50.

²⁶² Van Galen noemt Chin A Sen een gerespecteerd internist en nationalist en dat de keuze voor een premier van Chinese origine neutraal is in de oude tegenstellingen tussen de grote bevolkingsgroepen, lijkt geen toeval. Volgens Van Galen werden in vergelijkbare buurlanden als Trinidad en Guyana Chinezen in het hoogste staatsambt benoemd om de etnische verschillen te overbruggen. Van Galen, 2001, p. 114.

²⁶³ *de Ware Tijd* 17 maart 1980, p.1.

werd genoemd, vormde Regeerteam 1. Deze burgerregering legde haar eerste “regeringsverklaring” af in het openbaar, weliswaar niet in het gebouw van het Parlement, maar buiten het gebouw op het open terrein van het Onafhankelijkheidsplein. Op 2 april werd aan de militairen amnestie verleend voor hun handelingen tussen 25 februari en 30 maart 1980. Het Parlement keurde op 13 mei de Machtigingswet goed, waarin aan Regeerteam 1 de bevoegdheid werd gegeven om wetten in formele zin te wijzigen middels staatsbesluiten. Daarna werd op 13 augustus de Grondwet geschorst en het Parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. Kort daarna trad president Ferrier af en werden algemeen bindende regels bij decreet vastgesteld. Hierna worden deze ontwikkelingen per onderwerp besproken.

4.18 Aanneamnestiewet april 1980

Op 2 april 1980 komt het Parlement de eerste keer na de machtsovername in een openbare vergadering bijeen. Bij deze vergadering werd de Amnestiewet aangenomen. Deze Amnestiewet werd met algemene stemmen verheven tot wet.²⁶⁴ Er was een maatschappelijke discussie op gang gekomen over de ongrondwettelijke machtsovername door de militairen. Waren de zestien militairen wel of niet strafrechtelijk vervolgbaar voor de activiteiten die zij in de nacht van 24 op 25 februari hadden gepleegd?²⁶⁵

Het Parlement had vanaf de machtsovername op 25 februari geen openbare vergadering uitgeschreven. Op 2 april kwam het Parlement in een openbare vergadering bijeen met als belangrijke agendapunt de behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen die zich in verband met de staatsgreep schuldig hadden gemaakt aan strafbare feiten.²⁶⁶ Tijdens de openbare vergadering vond er geen discussie plaats over dit onderwerp. Het wetsvoorstel werd na de toespraak van de fractieleiders direct in stemming gebracht.²⁶⁷ Bij de Wet van 3 april 1980²⁶⁸ werden “vanwege de heersende omstandigheden, volgens artikel 136, tweede lid van de Grondwet, de personen die in verband met de gepleegde militaire ingreep zich schuldig hadden gemaakt aan een strafbaar feit, de strafrechtelijke gevolgen daarvan opgeheven”. Deze opheffing gold voor de periode van 25 februari tot en met 31 maart 1980.²⁶⁹ Hiermee werd door het Parlement bij wet amnestie verleend aan de militairen. Tijdens de behandeling van deze wet waren in het Parlement ook aanwezig de nieuwe minister-president Chin A Sen, de minister van Justitie en Politie en twee leden van de NMR (Van Rey en Neede uit de Groep van Zestien). De betreffende leden van de

²⁶⁴ Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

²⁶⁵ Artikel 131 en artikel 133 lid 5 derde alinea Wetboek van Strafrecht.

²⁶⁶ Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

²⁶⁷ Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

²⁶⁸ S.B.1980 no.27.

²⁶⁹ Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

NMR waren in hun militaire uniform gestoken.²⁷⁰ De voorzitter van het Parlement, Wijntuin, verwelkomde de minister-president en de overige leden van de Raad van Ministers bij deze eerste ontmoeting met het Parlement. De voorzitter, die namens het Parlement sprak, verklaarde met nadruk dat “het Parlement zich ten opzichte van de regering nationaal en loyaal zouden opstellen, met volledig behoud van de parlementaire rechten, neergelegd in de Grondwet, het fundament van onze samenleving”. Ook vroeg hij aan de minister-president en de Raad van Ministers om erop toe te zien dat de Surinaamse mens in zijn fundamentele rechten en vrijheden niet werd beknot. De Commissie van Rapporteurs kwam als eerste aan het woord.²⁷¹ Uitgaande van het feit dat na het verheffen van het wetsontwerp tot wet er sprake zou zijn van normalisatie werd aan het Regeerteam gevraagd naar de stappen die waren genomen door het Regeerteam om de normalisatie door te voeren.²⁷² Een der leden van de Commissie van Rapporteurs²⁷³ wees erop “dat reeds op de dag van de militaire ingreep en ook daarna door de verantwoordelijke militairen nadrukkelijk en herhaaldelijk was verklaard dat de Grondwet en de democratie gehandhaafd zouden blijven en de handelingen na 25 februari 1980 er inderdaad op gericht zijn geweest, om geleidelijk tot een richtige functionering van de parlementaire democratische rechtsorde te geraken”. Het betreffende lid wees erop dat het staatshoofd, de Hoge Colleges van Staat en andere staatsorganen intact waren gebleven en dat in korte tijd – voor zover de gegeven omstandigheden het mogelijk maakten – met inachtneming van de Grondwet, een interim-regering was gevormd. Deze ontwikkelingen gaven volgens hem vertrouwen in het spoedig scheppen van normale verhoudingen, waarbij het volk van Suriname in de gelegenheid zou worden gesteld zich op democratische, geëigende wijze uit te spreken. Betreffende lid sprak de hoop uit dat de goedkeuring van de Amnestiewet gezien moest worden als een bijdrage in het belang van een betere beleving van de Grondwet en wat erop gericht was om tot een efficiënte functionering van de parlementaire democratie te geraken. Voor de goedkeuring van de wet sprak de minister-president het Parlement toe en hij nam de eerste keer de term “uitzonderingstoestand” in de mond. Volgens Chin A Sen was de regering voortgesproten uit de machtsovername van de militairen en de ‘de facto’ ontstane uitzonderingstoestand vereiste volgens hem van iedereen in het land de grootst mogelijke inzet, discipline en offer.²⁷⁴ Nadat Chin A Sen zijn betoog over de legitimiteit van de regering had gehouden, deelde hij het Parlement mee dat hij het Parlement een wetsvoorstel zou doen toekomen inhoudende de machtiging aan de regering van parlementaire bevoegdheden.

²⁷⁰ *de Ware Tijd* 3 april 1980, p.1.

²⁷¹ In de Commissie van Rapporteurs hadden de volgende leden zitting: Nooitmeer, Lachmon, Amat, Ardosemito en Bean. Handelingen 1979-1980 (8).

²⁷² Voorzitter Commissie van Rapporteurs tevens de woordvoerder van de N.P.S. van de Nationale Partij Suriname (N.P.S.). Zie Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

²⁷³ Lachmon, woordvoerder van de V.D.P. Zie Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

²⁷⁴ Handelingen 1979-1980 (2 april 1980 behandeling van het wetsvoorstel tot opheffing van de strafrechtelijke gevolgen ten behoeve van personen, die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit (8).

Na de aanneming van de amnestiewet kwam het agendapunt “rondvraag” aan de orde. Volgens de Handelingen hadden twee parlementsleden wel voor dit punt getekend. Toen het eerste parlementslid het woord kreeg en begon met zijn betoog werd hij onderbroken door de minister-president die via de voorzitter om een interruptie vroeg om de regering te verontschuldigen, “omdat er veel werk stond te wachten op de regering”. Hij vroeg toestemming om het college te verlaten. Hij kreeg de gevraagde toestemming om de zaal te verlaten.²⁷⁵ Hiermee heeft de volksvertegenwoordiging ook na het vertrek van Chin A Sen uit het parlement haar kans voorbij laten gaan om formeel in het huis van het volk de ontstane situatie vanaf 25 februari aan de orde te stellen en bespreekbaar te maken, terwijl ze de militairen ook juridisch vrij hebben gesteld voor het terzijde schuiven van de regering op 25 februari 1980. Daarnaast hebben zij de verantwoordingsplicht van de nieuwe regering ook niet kunnen effectueren. Het lijkt eenvoudig om deze conclusie te trekken, maar in de praktijk zal het anders zijn geweest. Er heerste een grimmige situatie en de intimidatie van de gewapende militairen was voelbaar. Bovendien was er door de jarenlange onenigheid en het ontbreken van saamhorigheid binnen politiek Suriname (zie hoofdstuk 3) moeilijk te verwachten dat parlementariërs plotseling eensgezind en als team het volkshuis gingen verdedigen. Hier begint echter ook de desavouering van het machteloze Parlement door het door de militaire samengestelde staatsbestuur wat uiteindelijk geresulteerd heeft in de schorsing van het democratische huis in augustus van hetzelfde jaar.

4.19 Regeringsverklaring 1 mei 1980

Op 1 mei werd de regeringsverklaring met het voorgenomen regeerprogramma door de minister-president gepresenteerd op het Onafhankelijkheidsplein. Tot dan werd de regeringsverklaring voorgelezen in het Parlement. Op 1 mei hadden de militairen echter ervoor gekozen om samen met Regeerteam 1 in het Parlement, maar buiten het Parlement, en wel op het Onafhankelijkheidsplein met groot publiek om zich heen, de regeringsverklaring met het regeerprogramma te presenteren.²⁷⁶ Er werd gekozen voor 1 mei, omdat deze dag de Dag van de Arbeid is, en in Suriname daarom ook een nationale vrije dag. Uit deze regeringsverklaring werden een aantal zaken gepresenteerd die de militairen voor ogen hadden. Er werd een presentatie gegeven van de veranderingen en vernieuwingen in de komende periode. Hierna worden de belangrijkste punten uit het regeringsprogramma zoals uitgesproken door minister-president Chin A Sen op 1 mei 1980 opgesomd.²⁷⁷

Er wordt erkend:

1. dat vanaf 25 februari 1980 tot 15 maart 1980 de NMR de regeermacht in Suriname uitoefende;
2. dat de regeermacht vanaf 15 maart 1980 weer in burgerlijke handen is gelegd;

²⁷⁵ *de Ware Tijd* 3 april 1980, p.1.

²⁷⁶ Volgens Ooft werd voor de eerste maal in de staatkundige geschiedenis van Suriname een regeringsverklaring door de minister-president gepresenteerd op het Onafhankelijkheidsplein, in plaats van het Parlement in Suriname. Ooft, 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p.66.

²⁷⁷ *de Ware Tijd* 3 mei 1980, p.2 en 3. De Regeringsverklaring van 1 mei is letterlijk gepubliceerd in *de Ware Tijd* van 3 mei 1980.

3. *daarnaast de NMR is blijven bestaan;*
4. *de Regering wordt ondersteund door de NMR en twee afgevaardigden van de NMR participeren in de Regering.*
5. *dat de regering niet grondwettelijk aan de macht is gekomen, maar op 15 maart van de NMR de feitelijke macht hebben overgedragen gekregen.*
6. *verwijzend naar de patstelling van 1979 in het parlement en de quorumkwesties ontkent het nieuwe gezag dat tot nu toe het Parlement de parlementaire democratie heeft bedreven. Met de intrekking van het staatsbesluit van 4 januari eindigt de zittingsduur van het Parlement in oktober 1981. In het vooruitzicht wordt gesteld om de zittingsduur van het Parlement met één jaar te verlengen en de nieuwe verkiezingen mogelijk in 1982 te houden;*
7. *dat voor een slagvaardig beleid en daadkracht een ontwerpmachtigingswet door het nieuw kabinet is voorbereid en al ingediend bij het Parlement ter behandeling en goedkeuring;*
8. *dat er een nieuw berechtingscollege ingesteld zal worden om corruptiezaken te onderzoeken;*
9. *dat er voorbereidingen worden getroffen om de Grondwet te wijzigen;*
10. *dat er een nieuwe wet op politieke partijen zal komen;*
11. *dat het kiesstelsel zal worden herzien;*
12. *dat er orde zal komen in het Surinaamse perswezen.*

Het nieuwe gezag streefde naar vernieuwingen. In de regeringsverklaring werden vier vernieuwingen opgenomen.²⁷⁸ Deze vernieuwingen waren ook het programma voor het nieuwe gezag om uit te voeren:

1. vernieuwing van de bestuurlijke-politieke orde;
2. vernieuwing van de sociaal-maatschappelijke orde;
3. vernieuwing van de sociaal- economische orde;
4. vernieuwingen van de educatieve orde; (onderwijs, opvoeding en vorming, jeugdzorg, cultuur en sport).

In deze studie zal blijken dat gedurende de acht jaren militair regiem steeds weer gegrepen werd naar deze vier vernieuwingen. Deze vier vernieuwingsgedachten waren dan ook de zuilen waarop het militair regiem zich voorgenomen had om aan te werken. Ook de nummering van de decreten staat in relatie tot de vernieuwingen zoals hierboven genoemd. Om uitvoering te geven aan de regeringsverklaring van 1 mei werden de wetgevende bevoegdheden uitgeoefend door Regeerteam 1, zoals Chin A Sen dat reeds had aangekondigd. Het Parlement diende de Machtigingswet goed te keuren. Vóór de aanneming van de Machtigingswet werd op 6 mei door de regering beweerd dat een tegencoup was verijdeld.²⁷⁹

²⁷⁸ Ooft 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 68.

²⁷⁹ Op 6 mei legt minister-president Chin A Sen een verklaring af omtrent het verijdelen van een voorgenomen staatsgreep die zou zijn beraamd door personen buiten Suriname en waarbij de voormalige onderofficier F. Ormskirk, om het leven kwam, aldus Ooft, 1983 Staatsgreep en Staatsbestuur, p.68.

4.20 Aanneمة Machtigingswet ter uitoefening van parlementaire bevoegdheden

Vlak na de regeringsverklaring werd door de president een concept machtigingswet gestuurd naar het Parlement. Het Parlement heeft op 13 mei met algemene stemmen de Machtigingswet goedgekeurd. Het Parlement ging op 13 mei akkoord met deze speciale wet waarin het zijn wetgevende bevoegdheden overdroeg aan de nieuwe regering.²⁸⁰ In deze Machtigingswet werd door het Parlement zijn bevoegdheden met name zijn wetgevende bevoegdheden overgedragen aan Regeerteam 1. In de preambule werd opgenomen ‘dat in verband met de sinds 25 februari 1980 bestaande buitengewone omstandigheden aan de regering bijzondere wetgevende bevoegdheden moest worden verleend’. Deze bevoegdheden waren volgens de Machtigingswet nodig ter uitvoering van het regeerprogramma en voor een doeltreffend en slagvaardig beleid. De wetgevende bevoegdheden die waren afgestaan, waren:

- bij staatsbesluit uitvaardigen van algemeen bindende regels met straf of politiedwang;
- bij staatsbesluit wetten tijdelijk of gedeeltelijk buiten werking stellen, wijzigen of daarvan afwijkende regels te maken. Hier betrof het onder meer de Personeelwet, de Deviezenwet, de Agrarische wet, de Domeinwet, de Investeringswet en de Arbeidswet.

De Machtigingswet was niet erg duidelijk. De Machtigingswet was vaag over de rol van het Parlement betreffende deze staatsbesluiten. In de Machtigingswet werd als voorwaarde gesteld dat de staatsbesluiten voor de afkondiging naar het Parlement dienden te worden verzonden. De gevolgen van goedkeuring of afkeuring en de verdere procedure hierna was niet geregeld. De formele procedure bij de totstandkoming van deze staatsbesluiten die het Regeerteam vanaf toen zou vaststellen, zag er als volgt uit:

- Het opstellen en goedkeuren van de staatsbesluiten was des regering.
- Advies zou van de Adviesraad worden verkregen.
- Vóór de afkondiging van een al goedgekeurd staatsbesluit moest het staatsbesluit eerst naar het Parlement.

Uit de Machtigingswet werd ook niet duidelijk of het Parlement een voorhangprocedure van het staatsbesluit moest doorlopen en of het Parlement preventief toezicht had op het staatsbesluit.

Hoewel volgens de Machtigingswet de regering bij staatsbesluit algemeen bindende regels met sanctiebepalingen mocht uitvaardigen, was er in de Machtigingswet een verbod aan de regering opgelegd om bij staatsbesluit regels vast te stellen die betrekking hadden op de fundamentele rechten en vrijheden en de Algemeen Bepalingen van wetgeving. In de Grondwet van 1975 waren de grondrechten in hoofdstuk 1 opgenomen. Over de grondrechten was in de Machtigingswet ook een regeling opgenomen. Het Regeerteam mocht niet aan de grondrechten komen en deze wijzigen. Hoofdstuk I van de Grondwet mocht volgens de Machtigingswet niet worden gewijzigd.

²⁸⁰ Handelingen 1979-1980 Behandeling van het wetsvoorstel houdende machtiging aan de huidige Regering tot het treffen van voorzieningen in verband met de heersende buitengewone omstandigheden (9) (Machtigingswet 1980).

De Machtigingswet was aan tijd gebonden. Het was de bedoeling om nieuwe verkiezingen uit te schrijven voor de samenstelling van een nieuw Parlement. De wetgevende bevoegdheid van het Regeerteam zou eindigen wanneer een nieuw Parlement was gekozen en vanaf dat tijdstip zou de Machtigingswet haar rechtskracht verliezen.

De Machtigingswet werd op 13 mei met algemene stemmen aangenomen door het Parlement.²⁸¹ Bij de behandeling van het wetsontwerp kwamen drie van de vijf commissieleden aan het woord en mochten enkele leden op eigen verzoek een verklaring afleggen van het genomen besluit.

Vaststond dat de NMR met deze speciale wet de komende periode per staatsbesluit en met behulp van een benoemd Regeerteam de uitvoerende macht en gelijktijdig wetgevende macht was. De formele scheiding der machten van wetgeving en uitvoering was met de Machtigingswet verdwenen uit de Surinaamse politieke orde. De beloofde bestuurlijke-politieke orde werd hiermee op gang gebracht. Met deze bestuurlijke-politieke orde met de vereenzelviging van uitvoering en wetgeving met handhaving van strafrechtelijke sancties in één lichaam werd door de zogenoemde burgerregering samen met de militairen het pad van dictatoriaal bestuur gekozen.

4.21 Wijziging in Regeerteam 1 Chin A Sen

Het Regeerteam van Chin A Sen 1, dat de nieuw bestuurlijk-politieke orde van Suriname werd, bleek geen sterk team te zijn. Al gauw kwamen er scheuringen in Regeerteam 1. Het begon bij de vertegenwoordiging van de militairen. Een van de vertegenwoordigers van de NMR²⁸² stapte op 29 mei uit het Regeerteam. Volgens mediaberichten was dit verzoek gedaan door alle NMR-leden, die het vertrouwen in hem hadden opgezegd; Volgens de NMR moesten de twee ministers die namens de NMR zitting hadden in Regeerteam 1 binnen de Raad van Ministers de strikte opdrachten van de NMR verdedigen en uitvoeren.²⁸³ Deze minister werd vervangen door een andere vertegenwoordiger van de NMR.

Op 19 juni 1990 werd Regeerteam 1 afgeslankt en vindt hiermee de eerste *reshuffling* plaats. Drie ministers werden uit het team gehaald met als argument dat negentien ministers een te log apparaat vormden. Vanaf toen werd het team gevormd door zestien ministers.²⁸⁴ Voorafgaand aan deze *reshuffling* werd in de media bekendgemaakt door de militairen dat een groep Surinamers in Nederland een contracoupe aan het beramen was. Zij zouden vanuit het buurland Frans-Guyana in het oosten Suriname binnenvallen. Om deze groep in Suriname te kunnen berechten was een uitleveringsverdrag tussen Suriname en Nederland nodig. Het goedkeuren van verdragen was nog steeds een aangelegenheid van het Parlement en een uitleveringsverdrag moest wel eerst door het Parlement worden goedgekeurd, alvorens het rechtskracht kreeg.

²⁸¹ *de Ware Tijd* 31 juli 1980, p. 1.

²⁸² De NMR-lid Van Rey was minister van het ministerie van Leger en Politie.

²⁸³ *de Ware Tijd* 31 mei 1980, p.1.

²⁸⁴ *de Ware Tijd* 20 juni 1980, p. 1.

4.22 Parlement tijdens Regeerteam I Chin A Sen

Na de aanname van de Amnestiewet en de Machtigingswet kwam het Parlement in juni weer bij elkaar. Dit keer om het Uitleveringsverdrag tussen Suriname en Nederland goed te keuren. Op 10 juni is met 25 stemmen het wetsvoorstel inzake de goedkeuring van de overeenkomst tussen Suriname en Nederland betreffende de uitlevering en rechtshulp tot wet verheven.²⁸⁵ Dit Uitleveringsverdrag was noodzakelijk voor de militairen, want de mogelijke verdachten van een tegencoup²⁸⁶, die volgens Regeerteam 1 gepland was voor 6 mei 1980, maar mislukt was, waren naar Nederland gevlucht. De militairen wilden uitlevering van deze verdachten (zie par. 4.19).

Op 30 juli 1980 kwam het Parlement in een huishoudelijke vergadering bijeen en zoals ze dat noemden om interne zaken op orde te stellen. Er waren problemen met de financiële vergoeding en declaraties van de leden die door de nieuwe macht ter discussie waren gesteld. Het Parlement vroeg een gesprek aan met de minister-president over de gang van zaken.

Intussen beseftte het Parlement het gevaar voor eigen voortbestaan. Voorafgaand aan bovengenoemde formele huishoudelijke vergadering was Suriname begin juli door een turbulentie gegaan over de ontwikkelingsgelden die Suriname nog steeds ontving van Nederland. Begin juli was de Nederlandse minister van Ontwikkelingssamenwerking naar Suriname afgereisd om te praten over de te besteden ontwikkelingsgelden. Bij de onderhandelingen legde de Nederlandse vertegenwoordiger een belangrijke voorwaarde op tafel om de bevroren ontwikkelingsgelden te ontdooien. De democratie diende volgens hem eerst hersteld te worden. Deze gestelde voorwaarde viel niet in goede aarde. Niet alleen de militairen, maar ook Regeerteam 1 waren het oneens met Nederland met als resultaat dat het overleg met de Nederlandse delegatie vroegtijdig werd afgebroken. De Nederlandse minister werd door de militairen persoonlijk naar de luchthaven gebracht om het land te verlaten.²⁸⁷ Kort hierna werd op 13 augustus het Parlement geschorst, de Grondwet buiten werking gesteld en de noodtoestand uitgeroepen.

4.23 Nationale Militaire Raad tijdens Regeerteam I Chin A Sen

Een groep militairen noemden zoals bekend zichzelf de Nationale Militaire Raad en werden informeel vanaf 25 februari 1980 het hoogste staatsorgaan in het land (par. 4.4). Zij stonden

²⁸⁵ *de Ware Tijd* 11 juni 1980, p. 1.

²⁸⁶ *de Ware Tijd* 6 mei 1980, p. 1. De minister-president maakte op 5 mei in een korte toespraak bekend dat de Adjudant onderofficier Frits Ormskerk, de leider was van een mislukte poging tot staatsgreep, die hij vanuit Frans-Guyana samen met huurlingen op 15 mei wilde plegen. Hij werd eerder opgepakt in het grensdistrict Marowijne dat ligt tussen Suriname en Frans-Guyana en standrechtelijk veroordeeld en gefusilleerd. Een minister uit de kabinet Arron, werd verdacht van het brein achter deze tegencoup. Deze ex-minister verbleef in Nederland en de militairen wilden dat hij uitgeleverd werd aan Suriname.

²⁸⁷ De Nederlandse Minister De Koning reist in de voorzomer naar Suriname en Chin A Sen betichtte hem van inmenging in binnenlandse aangelegenheden bij vragen over de handhaving van mensenrechten. Over de ontwikkelingssamenwerking liepen de besprekingen voorspoedig totdat de Surinamers 'plotseling' de eis stellen dat het toegezegd bedrag waardevast moest worden gemaakt. De Nederlandse minister wees het af en werd geconfronteerd met een heftige massale demonstratie. Van Galen, 2001, p. 119-120.

bekend als de NMR. Op de vraag wie de NMR was, is het antwoord intussen duidelijk. Het was een groep militairen. Volgens Sedney werd in de nacht van 24 februari op 25 februari 1980 de eerste staatsgreep in Suriname een feit en werd er terstond een Nationale Militaire Raad ingesteld.²⁸⁸ Ze hadden geen wettelijke grondslag en hadden zichzelf bij bulletin ingesteld. Wat hun bevoegdheden waren, wordt uit het bovenstaande ook duidelijk. De NMR was een informeel staatsorgaan doch met alle macht.²⁸⁹ Zij waren zo machtig dat ze de grondwettelijke grondrechten van burgers beperkten en de legitieme verkiezingen hadden afgelast. Zij hadden de regeermacht opgeëist door de legitieme regering ertoe te bewegen om publiekelijk hun regeermacht feitelijk aan de NMR over te dragen. Ze hadden een formateur aangesteld om een burgerraad te vormen. Zij hadden zitting in de burgerraad. Zij hadden het Parlement opdracht gegeven om hen amnestie te verlenen en de parlementaire wetgevingsbevoegdheden over te dragen aan de burgerregering waar zij zelf deel van waren.²⁹⁰ De NMR was het informele controlerende orgaan in de politiek- bestuurlijke orde.

Waar en wat waren de bevoegdheden van de NMR? In eerste instantie, en dat was vanaf 25 februari, werden die aangegeven in communiqués en bulletins. Vanaf 13 augustus is de NMR uitgeschakeld als machtsorgaan en nam het Militair Gezag het over en legitimeerde zichzelf in de decreten en heeft met de decreten als grondslag haar handelingen gelegaliseerd. Deze legitimiteit en legaliteit werd zoals in de volgende paragraaf wordt uitgelegd vaak met terugwerkende kracht geregeld.

4.24 Van Nationale Militaire Raad naar Militair Gezag

Ook binnen de NMR werden vraagstukken over macht en gezag ter discussie gesteld en werden de ontwikkelingen binnen de NMR beheerst door onder andere verschillende visies, zienswijzen, idealen en zucht naar macht van groepen militairen. De militairen verenigd in de NMR begonnen elkaar te bestrijden en er waren plotseling twee groepen. Een groep die hun organisatie de NMR noemde en een groep militairen die aan de leiding van het Nationaal Leger stond. Deze laatste groep die ook hoorde tot de NMR ontworstelde zich aan de NMR en organiseerde zich als het Militair Gezag.²⁹¹ Vanaf 25 februari 1980 noemden een groep uit de militairen die de regeermacht hadden overgenomen zichzelf de Nationale Militaire Raad, die bekend stond als de NMR. De NMR werd geïntroduceerd bij Bulletin 1. De leden van de NMR

²⁸⁸ Sedney, 2017, p.109.

²⁸⁹ Volgens Jozef Slagveer bestond de NMR na 25 februari uit de leden Sital, Mijnhals, Bouterse, Horb, Abrahams, Joeman, Van Rey, Neede en Braaf. Vanaf april 1980 bestond de NMR uit zeven leden en werd Hardjoprajitno toegevoegd. Slagveer 1980, p.81.

²⁹⁰ Van Galen citeert uit een nota waarin stond dat het duidelijk was dat het Kabinet Chin A Sen illegaal tot stand kwam en in concurrentie met de militairen verweekeld was en dat de President aanbleef, de militairen niet zelf regeren en internationale verdragen werden gerespecteerd, het regime ‘constitutionele legitimatie’ verleende. Van Galen, 2001, p. 116.

²⁹¹ Vanwege het ontbreken van officiële documenten die publiekelijk toegankelijk zijn, wordt echter toch een reconstructie van de ontwikkelingen binnen de NMR en het Militair Gezag gemaakt tussen 25 februari 1980 tot 13 augustus 1980 en wat er zich afspeelde. Deze reconstructie is gedaan aan de hand van de officiële bulletins en verklaringen die de militairen in de media lieten publiceren, het decreet toedeling regeermacht en vastgelegd materiaal door Ooft en Slagveer. Voor de systematiek en overzichtelijkheid zullen de ontwikkelingen van de NMR en het Militair Gezag zoveel mogelijk per Regeerteam worden besproken.

waren: Sital, Mijnals, Bouterse, Horb, Abrahams, Joeman, Van Rey, Neede en Braaf.²⁹² Een maand en twee dagen later, en wel op 27 maart, wordt door de NMR een verklaring geplaatst in de media.²⁹³ In deze verklaring wordt de samenstelling van de NMR bekendgemaakt. In de NMR hadden zitting: Bouterse, Sital, Neede, Mijnals, Horb, Abrahams, Van Rey en Joeman.²⁹⁴ Op 12 juli werd de samenstelling van de NMR gewijzigd. Twee leden traden uit de NMR. Het ging om de leden Bouterse en Horb. Als argument werd aangehaald dat het noodzakelijk was dat de twee leden moesten aftreden in verband met de drukke werkzaamheden binnen het Nationaal Leger (NL). In de media werd de volgende verklaring gepubliceerd: *“16 commando leden hebben de regering Arron afgezet en vanaf dat moment hebben Bouterse en Horb deel uitgemaakt van de NMR. Bouterse trad op als woordvoerder van de NMR en vervulde de functie van fungerend bevelhebber van het NL tot zijn officiële benoeming enkele weken geleden. Horb had kort na de machtsovername de leiding in het corruptie onderzoek en werd recentelijk benoemd als garnizoenscommandant.”*

Op 15 juli verschijnt in de media een nieuwe samenstelling van de NMR. De NMR bestond nu uit de leden: Sital, Mijnals, Abrahams, Joemanbaks en Hardjoprajitno. Kort daarna vertrokken Sital en Joeman naar Nicaragua.²⁹⁵ Op 29 juli²⁹⁶ verschijnt een bericht in de media dat uit de 13 personen een nieuwe NMR is gekozen.²⁹⁷ Als reden werd opgegeven dat het vertrouwen tussen de NMR en het leger was geschaad en er een heroriëntatie zou plaatsvinden binnen de NMR. Dit wantrouwen had hoogst waarschijnlijk te maken met de nieuwe ideeën die de twee leden Sital en Joeman uit Nicaragua hadden meegenomen, want later werden deze twee verdacht van een tegencoup en daarom gevangen genomen (par. 4.25). Als taakstelling van de NMR werd door de NMR het volgende gepubliceerd in de media:

- 1) het mobiliseren van het volk;
- 2) het erop toezien dat de verworvenheden voortkomende uit de revolutie niet werden geschaad;
- 3) het ondersteunen en controleren van het volk.

Deze laatste samenstelling van de NMR werd door Bouterse aan de president gepresenteerd.²⁹⁸ De NMR had nog steeds geen formele status. Op 4 augustus verschijnt een artikel in de krant over de discussies die gaande waren over de adviseurs van de NMR die het regeerteam naar huis wilden sturen om de bestuurlijke en militaire macht terug te brengen in de handen van de NMR.²⁹⁹ Op 12 augustus werd een boek overhandigd aan Bouterse over de ‘Nacht van de Revolutie’.³⁰⁰ Bij deze gelegenheid waarschuwde Bouterse het publiek voor

²⁹² Ooft, Staatsgreep en Staatsbestuur 1983, p. 65. Zie ook Slagveer, 1980.

²⁹³ *de Ware Tijd* 27 maart 1980.

²⁹⁴ Er was weinig transparantie in de samenstelling en wijzigingen binnen NMR. Getracht is om zoveel mogelijk te werken met de namen en wijzigingsdata zoals dat werd gepubliceerd in DWT.

²⁹⁵ *de Ware Tijd* 19 juli 1980 p.1.

²⁹⁶ *de Ware Tijd* 30 juli 1980 p.1.

²⁹⁷ Ongeveer 180 kaderleden van het Nationaal Leger hadden een nieuwe NMR gekozen. Vervanging van de Raad was noodzakelijk, omdat het vertrouwen tussen de vorige NMR en het leger was geschokt. Ooft 1983, Staatsgreep en Staatsbestuur, p. 69.

²⁹⁸ *de Ware Tijd* 31 juli 1980 p. 1.

²⁹⁹ *de Ware Tijd* 4 aug 1980 p. 1.

³⁰⁰ *de Ware Tijd* 13 aug 1980 p. 1.

‘salonrevolutionairen’ die misbruik kunnen maken van het boek. Er werd gezinspeeld op een contracoup. Een dag erna volgden de constitutionele wijzigingen in snel tempo.

4.25 Militair Gezag en constitutionele wijziging op 13 augustus 1980

Op 13 augustus 1980 werden de volgende besluiten bekendgemaakt:

1. Afkondiging van de noodtoestand;
2. Schorsing van de Grondwet;
3. Buitenwerkingstelling van het Parlement en Raad van Advies;
4. Introductie van decreten;
5. Toedeling van de regeermacht;
6. Het Militair Gezag als hoogste orgaan van de staat.

Op 13 augustus werd de noodtoestand afgekondigd. De Grondwet werd geschorst en het Parlement en de Adviesraad werden buiten werking gesteld en decreten werden als algemeen bindende regels geïntroduceerd. Het decreet waarin de noodtoestand werd afgekondigd, bekend als het Algemeen Decreet A, werd alleen door de bevelhebber van het Nationaal Leger, Bouterse, getekend. Op dezelfde dag werd ook het Decreet Toedeling Regeermacht gepresenteerd. Met het Decreet Toedeling Regeringsmacht werd ook het Militair Gezag als orgaan bekendgemaakt. De voorzitter van het Militair Gezag was Bouterse. Vanaf 13 augustus werd per decreet bekendgemaakt dat het Militair Gezag ook deelneemt aan de regeermacht in Suriname. Op 14 augustus 1980 werd door de legerleiding bevestigd dat een coup poging werd voorbereid. Volgens de berichten waren er zes verdachten, waarvan drie militairen. De militairen waren Sital, Joeman en Mijns, allen lid van NMR geweest. Deze tweede coup werd bekend als de “linkse coup”.³⁰¹

4.26 Afkondiging noodtoestand

Om het bestuur van het land middels decreten gedurende 1980 tot 1987 inzichtelijk te maken zal per markante periode allereerst een opsomming worden gegeven van de belangrijkste decreten uit die periode. Bij de bespreking van de organen en bevoegdheden zal daarna nader worden ingegaan op de inhoud van de decreten. Op 13 augustus 1980 werden de constitutionele wijzigingen per decreet gedaan. Het gevestigde militair regiem heeft met de A-decreten een aanvang gemaakt. Hierna wordt een opsomming gegeven van de decreten die zijn gebruikt om de noodtoestand af te kondigen, de Grondwet te schorsen, het Parlement en de Raad van Advies buiten werking te stellen.

³⁰¹ De zes verdachten werden door de Krijgsraad veroordeeld wegens samenspanning om een omwenteling teweeg te brengen. Ze werden echter bij decreet A-5 van 5 maart 1981 in vrijheid gesteld. Daarna volgde de verzoening onder de militairen. De drie militairen werden in ere hersteld tijdens een plechtigheid in de Memre Boekoe Kazerne. Ooft, 1983 Staatsgreep en staatsbestuur, p. 72.

Decreet	Benaming
A-Decreet	Afkondiging noodtoestand en schorsing Grondwet
Algemeen Decreet A-1	Buitenwerkingstelling Parlement en Raad van Advies
Decreet A-1A	Ontslag voorzitter en leden Raad van Advies

Wanneer het noodrecht wordt afgekondigd in tijden van nood, wordt het staatsnoodrecht tot geldend recht verklaard. De periode van het staatsnoodrecht in Suriname begint op 13 augustus 1980 met de afkondiging van de noodtoestand bij het Algemeen Decreet A. Tot dusver was volgens Ooft het staatsnoodrecht in Suriname rudimentair geregeld en zeker niet gecodificeerd.³⁰² Aangenomen wordt dat Ooft met ‘tot dusver’ verwijst naar de periode tussen 25 februari 1980 en 1 augustus 1980. Ooft definieert het staatsnoodrecht als het recht geldend voor buitengewone omstandigheden wanneer staat en volk in nood verkeren.³⁰³ Ooft noemt ook de zeven oorzaken die ten grondslag lagen aan het A-Decreet, waarin de noodtoestand werd afgekondigd.³⁰⁴ Deze oorzaken waren ook de overwegingen die waren opgenomen in het Algemeen Decreet A.

1. Het Militair Gezag ontdekte dat er plannen werden gesmeed tot het omverwerpen van het gevestigde gezag.
2. Er waren spanningen ontstaan zowel binnen de gelederen van de Nationale Militaire Raad als binnen de gelederen van het leger.
3. Er was een ernstig constitutioneel conflict tussen de Raad van Ministers en de President van de Republiek Suriname.
4. De Raad van Ministers droeg de regeermacht weer over aan de leiding van het Nationaal leger, zoals dit was in de eerste dagen na 25 februari 1980.
5. De President van de Republiek, Ferrier, deelde mede te zullen aftreden als President.
6. Er waren ernstige onduidelijkheden in de verhouding tussen de regering en het toen nog bestaande Parlement.
7. Er was een conflict gerezen binnen de gelederen van de toenmalige Raad van Advies, omtrent het in te stellen Bijzonder Rechtscollege.

In artikel 3 van het Algemeen Decreet A werd de noodtoestand voor geheel Suriname afgekondigd. Als overwegingen voor het besluit tot afkondiging van deze noodtoestand werden de bovengenoemde punten aangehaald. De noodtoestand zou volgens het A-decreet gelden totdat zij uitdrukkelijk zou worden opgeheven.

Samen met de afkondiging van de noodtoestand werd in het Algemeen A Decreet ook de Grondwet van 1975 geschorst. De Grondwet werd op 13 augustus 1980³⁰⁵ geschorst. Het

³⁰² Ooft 1983 Surinaams Staatsrecht voor en na de omwenteling, p. 24.

³⁰³ Ooft, 1983, Staatgreep en Staatsbestuur, p. 69.

³⁰⁴ Ooft, 1983, Staatgreep en Staatsbestuur, p. 69.

³⁰⁵ S.B.1980 no.59 Algemeen Decreet A.

Parlement en andere organen die nodig waren bij het wetgevingsproces, zoals de Raad van Advies, werden op dezelfde dag ook buiten werking gesteld bij decreet A-1. Suriname verkeerde vanaf dat moment in een rechtsvacuüm. Achteraf maakten de militairen per decreet bekend dat vanaf 22 augustus met terugwerkende kracht tot 13 augustus alle verbindende wettelijke regelingen en besluiten gehandhaafd bleven tot zij waren vervangen, gewijzigd dan wel al of niet tijdelijk buiten werking werden gesteld. Ook de bestaande autoriteiten en organen, zoals de rechterlijke macht, werden in ere hersteld. Op 20 november werd dit bij het decreet de Toedeling van de Regeermacht (A-2) bekendgemaakt. De regeermacht was vanaf toen in handen van het Militair Gezag en zij formeerden een nieuw regeerteam, dat in dit onderzoek regeerteam 2 zal worden genoemd.

4.27 Schorsing Grondwet

Voor het besluit tot schorsing van de Grondwet van 1975 werden ook dezelfde zeven overwegingen, zoals eerder opgesomd, genoemd. In artikel 4 van het Algemeen Decreet A werd bepaald dat de Grondwet van de Republiek Suriname tot nadere aankondiging bij decreet geheel in haar werking werd geschorst. In hetzelfde artikel werd vermeld dat de Grondwet in gedeelten al dan niet aangevuld of gewijzigd in haar werking kon worden hersteld.

4.28 Introductie Decreten

In het Algemeen Decreet A deed, naast de afkondiging van de noodtoestand en de schorsing van de Grondwet, de term decreet haar intrede. In artikel 6 Algemeen Decreet A werd vastgelegd dat algemeen bindende regels door middel van decreten kenbaar zouden worden gemaakt. Deze decreten zouden door of vanwege de president worden getekend en door of vanwege het Militair Gezag worden gecontrasigneerd. Deze decreten hadden algemeen bindende kracht; zij zouden bij publicatie in werking treden, tenzij daarin uitdrukkelijk anders was bepaald. Decreten zouden volgens hetzelfde artikel ook zo spoedig mogelijk via de publiciteitsmedia worden bekendgemaakt en ook in het Staatsblad worden geplaatst. Decreet werd in artikel 6 gedefinieerd als een regeling van algemeen verbindende kracht met het karakter van een wet in formele zin in een periode van noodtoestand. Het Algemeen Decreet A werd slechts ondertekend door één persoon, de bevelhebber van het Nationaal Leger, Bouterse, namens het Militair Gezag. In hoofdstuk 6 wordt het decreet verder besproken.

4.29 Militair Gezag

In het Algemeen Decreet A werd in artikel 1 opgenomen dat de door de regering aan de legerleiding aangeboden regeermacht wordt aanvaard. In artikel 2 werd het Militair Gezag geïntroduceerd. Hier werd verwezen naar artikel 1 en geregeld dat de in artikel 1 genoemde regeermacht wordt uitgeoefend onder de benaming “het Militair Gezag”. In hetzelfde artikel werd aan het Militair Gezag direct bevoegdheden toegekend. Het Militair Gezag kreeg de bevoegdheid om een nieuwe president aan te wijzen en een nieuwe Raad van Ministers aan te stellen. In artikel 2 werd ook een toekomstperspectief aangeboden. Zodra de president en Raad

van Ministers waren beëdigd, zou vanaf dan de regeermacht binnen Suriname uitgeoefend worden door de president, de Raad van Ministers en het Militair Gezag.

4.30 Buitenwerkingstelling Parlement en Raad van Advies

Op 13 augustus 1980 wordt nog een decreet geslagen. Dit twee artikelen tellende decreet werd het Algemeen Decreet A-1 genoemd. In het decreet A-1 worden het Parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. In de considerans werden er geen overwegingen genoemd, maar slechts verwezen naar het Algemeen Decreet A. Het decreet A-1 werd ook alleen door Bouterse ondertekend als bevelhebber van het Nationaal Leger en namens het Militair Gezag en aangenomen moet worden dat de overwegingen die waren opgenomen in het Decreet-A ook golden om het Parlement en Raad van Advies buiten werking te stellen.

4.31 Tussenconclusie

Vlak na de machtsovername door de militairen werd het eerste regeerteam tijdens het militair regiem beëdigd, dat volgens de regels van de Grondwet zijn werkzaamheden diende uit te voeren en daardoor enige mate van constitutionele legitimatie genoot. Al gauw werd het verschil tussen een regering die samengesteld wordt na een verkiezing op grond van een parlementaire meerderheid en een regeerteam dat aangewezen wordt door militairen zichtbaar in het bestuursstelsel. Het werd duidelijk dat een regeerteam aangewezen door militairen het moeilijk vond om hun verworven macht te delen met andere organen en zeker niet met een gekozen wetgever. In de overwegingen die waren opgenomen in het Algemeen Decreet A stond ook dat er een ernstig constitutioneel conflict was tussen de Raad van Ministers en de President van de Republiek Suriname en er waren ernstige onduidelijkheden in de verhouding tussen de regering en het toen nog bestaande Parlement. Regeerteam 1 wilde zijn medewetgevende taken niet delen met andere organen. Er kwam vrij snel een Machtigingswet om wetten bij staatsbesluit te wijzigen. Ze hadden ook moeite om gecontroleerd en geadviseerd te worden door onafhankelijke organen. In augustus worden het Parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. Dit was alleen mogelijk door de Grondwet te schorsen en de noodtoestand af te kondigen. Met de afkondiging van de noodtoestand konden de machthebbers vrijer de macht consolideren. Er was geen Machtigingswet meer nodig om wetten bij staatsbesluit te wijzigen, maar ze konden vanaf toen algemeen bindende regels bij decreet vaststellen.

Om de macht meer te kunnen concentreren tot een kleine groep werd de Nationale Militaire Raad, die op 25 februari de regeermacht in handen kreeg, nu vervangen door een nieuw militair orgaan, het Militair Gezag. Vanaf 13 augustus 1980 oefende het Militair Gezag de regeermacht uit, getuige de decreten A en A-1. In het volgende deel worden het staatsbestuur en de ontwikkeling hiervan ten tijde van de noodtoestand bestudeerd. In deze periode wordt een nieuw politiek-bestuurlijke ordening onder leiding van het Militair Gezag toegepast.

Deel II

HET STAATSBESTUUR VANAF DE NOODTOESTAND

4.32 Inleiding

In dit deel wordt het staatsbestuur tijdens de noodtoestand bestudeerd. Het beslaat niet de gehele periode tijdens de noodtoestand, maar de periode tot waar de eerste schreden werden gezet door de militairen om samen te werken met de vakbeweging en het bedrijfsleven die de opdracht hadden gekregen om voorstellen aan te dragen met betrekking tot de democratische structuren van de Republiek Suriname. Tot hier hebben enorme ontwikkelingen plaatsgevonden in de constitutie van Suriname. Het staatsbestuur komt in dit deel aan de orde binnen de contouren van Regeerteam 2, Regeerteam 3 en Regeerteam 4 dat begon vanaf 13 augustus 1980 en doorgaat tot 3 februari 1984. De verschuiving van het Surinaams constitutioneel recht heeft vooral plaatsgevonden tijdens Regeerteam 2 en Regeerteam 3. De bestaande staatsorganen werden buitenwerking gesteld, nieuwe staatsorganen werden ingesteld en toegerust met bevoegdheden. Daarna volgt een fase waarin de vakbeweging en het bedrijfsleven worden betrokken bij het nemen van politieke besluiten. Dit proces begon zich te voltrekken tijdens regeerteam 4.

De hoofdvraag in dit deel heeft evenals in deel I betrekking op de inrichting van het bestuur, maar wel vanaf de afkondiging van de noodtoestand en luidt als volgt: Welke organen waren in de periode vanaf de noodtoestand belast met het bestuur van het land? Nagegaan zal worden welke organen er waren, met welke bevoegdheden deze organen waren toegerust en op welke wijze ze de bevoegdheden hadden gekregen. Hoe waren de bestuursbevoegdheden toebedeeld aan de verschillende regeerteams en met welke organen werden deze bestuursbevoegdheden gedeeld? Bij deze zoektocht wordt ook naar antwoord gezocht wat de onderlinge verhoudingen van deze organen betreft. In de studie over het staatsbestuur zal ook in dit hoofdstuk relevante achtergrondinformatie worden gegeven over de noodzaak om regeerteams te vervangen alsook nieuwe organen in te stellen of op te heffen. In dit kader zal dan ook het turbulente jaar 1982 met als climax de Decembermoorden summier worden besproken, want na deze periode begint weer een radicale herschikking van de politiek-bestuurlijke orde, en het heeft invloed op de sociaal-maatschappelijke orde, sociaal- economische orde, educatieve orde en constitutionele orde zoals opgenomen in de regeringsverklaring van 1 mei 1980.

Het staatsbestuur tijdens het militair regiem was een uitzonderlijk ingewikkeld geheel. Op basis van de juridische bronnen en andere relevante bronnen wordt ook in dit deel het staatsbestuur beschreven. Vanwege de verwevenheid van bestuur met wet- en regelgeving zal voor een overzichtelijk geheel ook de belangrijke regelgeving worden besproken en analyses worden gemaakt.

4.33 13 augustus 1980, de staatsrechtelijke omwenteling

Op 13 augustus werden diverse maatregelen genomen op het gebied van het staatsrecht. De daadwerkelijke verschuiving van het democratisch denken naar machtsgeconcentreerd denken en het land hiernaar in te richten en te besturen begint formeel op 13 augustus 1980 met de afkondiging van het Algemeen Decreet A, waarin de noodtoestand wordt uitgeroepen. De democratische processen werden niet meer in acht genomen. Op 13 augustus werd niet alleen de noodtoestand afgekondigd ook de zittende president, Ferrier, legde zijn functie als staatshoofd neer.³⁰⁶ Op die bewuste 13 augustus namen de militairen naast de bovengenoemde besluiten ook andere besluiten met omvangrijke constitutionele gevolgen. Zo werd de Grondwet geschorst, het parlement buitenwerking gesteld en de Raad van Advies ontbonden zonder enige democratische legitimatie. Bestuursstructuren die na 25 februari 1980 door de militairen waren opgezet, werden nu ook gewijzigd. Regeerteam 1, dat op 15 maart 1980 was benoemd, werd ontbonden onder de noemer ‘teruggave van mandaat’.

De legerleiding die zonder aanwijsbare legitimatie zich bevoegd verklaarde om de bovengenoemde maatregelen te nemen bleef zelf niet gespaard. De verschuiving van macht vond ook plaats binnen de legerleiding.³⁰⁷ De legerleiding die op dat moment de centrale macht in handen had, werd vanaf toen het Militair Gezag genoemd in plaats van de Nationale Militaire Raad. Het Militair Gezag had nu de centrale macht in het land. Het staatsbestuur viel vanaf toen onder het Militair Gezag en niet meer onder de NMR. Dit werd duidelijk toen regeerteam 1 haar mandaat teruggaf aan het Militair Gezag en niet aan de Nationale Militaire Raad van wie ze op 15 maart 1980 de regeermacht had gekregen.³⁰⁸ De NMR bleef bestaan, maar werd niet bij de uitvoering van het staatsbestuur betrokken. Vanaf hier bleef de NMR op de achtergrond tot de leden van deze raad op een later tijdstip (zie par. 4.25) werden beschuldigd van een contracoup. De voorzitter van het nieuwe militair orgaan het Militair Gezag, dat nu de hoogste macht in Suriname had, was Bouterse, die eerder uit de NMR was getreden.³⁰⁹

Het Militair Gezag had vanaf 13 augustus niet alleen het staatsbestuur opgeëist, maar zich ook de volledige legislatieve functie toegeëigend. De algemeen bindende regels werden vastgesteld door de militairen en ze werden in plaats van wet vanaf nu decreten genoemd. De eerste decreten werden ook alleen ondertekend door het Militair Gezag. Het eerste decreet kwam op 13 augustus 1980 tot stand en werd het Algemeen Decreet A genoemd. Hierin werd de noodtoestand afgekondigd en de Grondwet buiten werking gesteld. Op 13 augustus volgde ook het tweede decreet, het decreet A-1. Met dit decreet werden het parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. Beide decreten werden ondertekend namens het Militair Gezag,

³⁰⁶Volgens Ooft is na de staatsgreep wel gewacht om de noodtoestand af te kondigen, maar hij stelt dat nadat was gebleken dat er een tegencoup was beraamd en er conflicten waren ontstaan tussen de Raad van Ministers en de toenmalige president, dr. Johan Ferrier, terwijl ook andere toestanden hadden geleid tot grote spanningen in het leger, werd besloten om de noodtoestand officieel af te kondigen. Ooft, 1983, Staatsgreep en staatsbestuur, p. 12. Zie ook Van Galen John Jansen, 2003, p.120. “President Ferrier, die na de staatsgreep is aangebleven, treedt in augustus af omdat de Premier hem niet toestaat de begroting bij het parlement in te dienen. Zie ook NJB 9 jan.1983 AFL, mr. Fernandes Mendes p.149 “Ferrier die grote nadruk legt op de naleving van de Grondwet, was, zeer tegen de zin van Chin A Sen, vast van plan traditioneel zoals elk jaar het nieuwe zittingsjaar van het parlement te openen. En dat ging kennelijk te ver”.

³⁰⁷ Fernandes Mendes NJB. 9 jan.1983 AFL.5., p.148-149.

³⁰⁸ Artikelen 1 en 2 Algemeen decreet A.

³⁰⁹ Fernandes Mendes NJB 9 jan.1983 AFL 5.

door Bouterse, bevelhebber van het Nationaal Leger. Vermeldenswaard is dat ook het opschrift begint met ‘Het Militair Gezag’. Het Algemeen Decreet A werd verantwoord met de overweging dat binnen de gelederen van de NMR als binnen de gelederen van het leger staatsgevaarlijke spanningen waren ontstaan.³¹⁰ In artikel 1 van het Algemeen Decreet A werd opgenomen dat “de Legerleiding de door de regering aangeboden regeermacht aanvaardt” en in artikel 2 werd de benaming “het MILITAIR GEZAG” de eerste keer per decreet gebezigd. In dit artikel werd geregeld dat de aanvaarde regeermacht uitgeoefend werd door het Militair Gezag. Ook zou volgens dit artikel het Militair Gezag een nieuwe president aanwijzen en een nieuwe Raad van Ministers aanstellen. Tevens stond er in artikel 2 dat na het aanwijzen van de President en het aanstellen van de Raad van Ministers de regeermacht binnen Suriname uitgeoefend zou worden door de President, de Raad van Ministers en het Militair Gezag. Hiermee werd door het Militair Gezag aan zichzelf de legitimiteit verschafft als te zijn de hoogste staatsmacht van het land en werd vanaf dat moment Suriname formeel bestuurd door het Militair Gezag. In artikel 5 van het Algemeen Decreet A werd opgenomen dat ‘er maatregelen, zo mogelijk bij decreet worden genomen, die waarborg geven met betrekking tot de nationale veiligheid van alle inwoners en goederen, die zich op het grondgebied van Suriname bevinden’. Ooft noemt als voorbeeld van deze maatregelen de avondklok en toezicht op de pers.³¹¹ Artikel 5 diende als grondslag om ter wille van de nationale veiligheid grondrechten te beperken, tegelijkertijd gaf het de militairen ook een ruime bevoegdheid om per decreet, maar ook zonder decreet besluiten te nemen in het leven van burgers. Dit betekende dat handelingen van het gezag niet altijd gebaseerd zouden zijn op een vooraf aanwezige juridische bepaling. Het gevolg van deze regeling was dat het opgewekte vertrouwen dat de staat met de introductie van het Algemeen Decreet A had gewekt, aldus haar besluiten te baseren op wetmatigheden, hiermee had verzwakt en er een situatie werd gecreëerd van rechtsonzekerheid. Tegelijkertijd gaf het Militair Gezag zichzelf het etiket van onbetrouwbaar, waarbij het niet ondenkbaar was dat het gezag willekeurig zou kunnen handelen, althans misbruik zou kunnen maken van zijn bevoegdheden. Na de introductie van het Algemeen Decreet A en A1 werd op 14 augustus 1980 een drietal B-decreten vastgesteld. Het betreft het Algemeen Decreet B waarin de bepalingen met betrekking tot de noodtoestand werden opgenomen, het decreet B-1 waarin Chin A Sen tot president van Suriname werd aangewezen en het decreet B-2 waarin het Hof van Justitie als orgaan ter beëdiging en inhuldiging van de met ‘presidentieel gezag belaste ambtsdrager’ werd aangewezen. De toenmalige president Ferrier was afgetreden en kon zijn presidentschap niet overdragen en er ontbrak ook een parlement om een eed of belofte af te nemen. In het decreet B-2 wordt niet meer de terminologie ‘president’ gebruikt, maar ‘ambtsdrager die met het presidentieel gezag zal worden belast’. Deze ambtsdrager zou wel een eed of belofte afleggen. Het Hof van Justitie moest een bijzondere openbare terechtzitting bijeenroepen om de eed of belofte af te nemen.³¹² In de eed of belofte die de president moest afleggen, was onder andere opgenomen dat hij beloofde om

³¹⁰ Hierover is al in deel I geschreven.

³¹¹ Ooft 1983, staatsgreep en staatsbestuur, p. 14.

³¹² In artikel 29 van de Grondwet van 1975 was opgenomen dat de president zo spoedig mogelijk na aanvaarding van zijn ambt in een vergadering van het parlement de eed (verklaring of belofte) moest afleggen. Hij zweerde (belofde) onder andere trouw te zijn aan de Grondwet. Deze eedsformule was in het Algemeen decreet B opgenomen.

de onafhankelijkheid en het grondgebied van de Republiek Suriname met al zijn vermogen te verdedigen en te bewaren en dat hij de algemene en bijzondere vrijheid, en de rechten van alle ingezetenen zou beschermen en tot de instandhouding en bevordering van de algemene en bijzondere welvaart alle middelen zou aanwenden, met de wetten en de omstandigheden die hij ter beschikking had, gelijk een goed en getrouw president schuldig was te doen.³¹³ Op 14 augustus 1980 werd een proclamatie in het Staatsblad gepubliceerd betreffende de aanvaarding van het ambt van president.³¹⁴ Hierin staat dat Chin A Sen bij decreet door het Nationaal Leger was benoemd tot president en dat hij door overlegging van een afschrift van de akte van zijn benoeming en van het proces-verbaal van zijn eedsaflegging in handen van de waarnemend-president van het Hof van Justitie, op 13 augustus 1980 zijn ambt had aanvaard.

Op 15 augustus 1981 werd een nieuw regeerteam door het Militair Gezag geformeerd, Regeerteam 2. Met Regeerteam 2 kreeg Suriname zijn eerste president die ook regeringsleider was. Hiermee begon de staatsorganisatie, zeker voor wat het bestuur en de regelgeving betreft, complexer te worden. Met deze ‘executieve’ president werd getracht om een presidentieel stelsel als regeerstelsel in te voeren.³¹⁵ Uiteraard is het hier overbodig te vermelden dat de president niet afkomstig was uit de grootste regeringspartij en dat zijn bevoegdheden niet gebaseerd waren op electorale of parlementaire legitimiteit. Hij vond zijn persoonlijke en publieke legitimatie vanuit het Nationaal Leger en in het bijzonder van het Militair Gezag. Een ‘presidentieel stelsel’ ten tijde van een militair bestuur is niet te vergelijken met een presidentieel stelsel in een democratisch regeerstelsel. De president had ook niet een allesoverheersende positie om bij politieke besluitvorming het laatste woord te hebben. Zoals later zal blijken, was er ook geen strikte scheiding tussen uitvoering en wetgeving, wat evident is bij een presidentieel stelsel. De president had ook helemaal geen directe democratische legitimatie van het volk.

In Regeerteam 2 werd Chin A Sen, die minister-president was tijdens Regeerteam 1, de president van Suriname. Hij heeft tot februari 1982 aangezeten in dit ambt. Daarna volgde in maart 1982 het derde regeerteam met een andere staatsrechtelijke organisatie. In de volgende paragrafen wordt de studie van het staatsbestuur in de periode van Regeerteam 2 vervolgd.

4.34 Toedeling van de Regeermacht in november 1980 (A-2)

In november 1980 werden het Algemeen Decreet A en het decreet A-1 aangevuld met het decreet A-2 genaamd ‘Decreet Toedeling Regeermacht’. Hier is te vermelden dat Chin A Sen op 13 augustus 1980 als president werd benoemd, terwijl het decreet A-2 pas op 20 november 1980 van kracht ging. Het decreet A-2 werkte wel terug tot 14 augustus 1980.³¹⁶ Ook is belangrijk vooraf te vermelden dat het decreet A-2 de benaming ‘Decreet Toedeling Regeermacht’ kreeg en dat in de zeven jaren militair bestuur nog meer decreten zouden volgen

³¹³ Artikel 3 Algemeen decreet B.

³¹⁴ Staatsblad 14 augustus 1980, S.B. 1980 no. 57.

³¹⁵ Zie artikel Fernandez Mendes, NJB 9 jan.1983 AFL 5.

³¹⁶ Artikel 25 A-2.

met de benaming ‘Decreet Toedeling Regeermacht’. Er werden twee decreten met de benaming toedeling van de regeermacht tijdens het militair regiem vastgesteld en gewijzigd.³¹⁷

In het decreet A-2 werden regels vastgesteld voor de nadere toedeling van de regeermacht. Immers in het Algemeen Decreet A en A-1 had het Militair Gezag zichzelf al gelegitimeerd als de macht. In het decreet A-2 werden taken en bevoegdheden gegeven aan de president, de Raad van Ministers en verder aan het Militair Gezag door de facto het Militair Gezag. Volgens dit decreet had de jure de president in overleg met het Militair Gezag de regels inzake de toedeling van de regeermacht vastgesteld. Dit decreet is dan ook getekend door president Chin A Sen en de voorzitter van het Militair Gezag, Bouterse. Het decreet werd gecontrasigneerd door de ministers van twaalf ministeries en uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse zaken en het Districtsbestuur. Er waren op dat ogenblik een president en twaalf ministeries.³¹⁸

4.35 Regeerteam 2 Chin A Sen II

Op 15 augustus 1980, twee dagen na de schorsing van de Grondwet en de buitenwerkingstelling van het parlement en Raad van Advies, werd Regeerteam 2 geformeerd. De formatie van dit regeerteam had bij de benoeming geen grondslag, maar werd zoals gezegd op 20 november 1980 met terugwerkende kracht in het Algemeen decreet A-2 geregeld en het werd hiermee gelegitimeerd met terugwerkende kracht. De constructie was dat het decreet de nieuwe macht moest legaliseren, zodat zij daaruit haar legitimiteit kon krijgen. De samenstelling en de bevoegdheden die Regeerteam 2 kreeg, kende een grote afwijking voor wat betreft de inrichting, samenstelling en bevoegdheden van de uitvoerende macht die Suriname vanaf 1975 had gekend. Het grote verschil moet geplaatst worden in de context van het politieke klimaat en het militair regiem indertijd; er was geen Grondwet, er werden geen democratische verkiezing gehouden, er was geen gekozen parlement en de regeermacht was in handen van de militairen bij gratie van het wapen. Het regeren was gebaseerd op macht en de machthebbers hadden de middelen en de faciliteiten om zelf te bepalen hoe de uitvoerende macht georganiseerd diende te worden. Allereerst werd het instituut van ceremonieel presidentschap afgeschaft. Chin A Sen werd de eerste ‘executieve president’. Hij werd op 15 augustus 1980 aangewezen door het Militair Gezag. Eerder was al gezegd dat intussen het machtsvraagstuk binnen de militaire leiding ook was verlegd. Het Militair Gezag met bevelhebber Bouterse als voorzitter zat nu in het machtscentrum en niet het militair orgaan ‘De Nationale Militaire Raad’. Vanaf 13 augustus werd volgens het Algemeen Decreet A (artikel 2) de regeermacht in Suriname gelegd in handen van het Militair Gezag en na de benoeming van de president en de Raad van Ministers zouden deze twee laatstgenoemde organen de regeermacht samen met het Militair Gezag uitoefenen. De alleenheerschappij van het Militair Gezag, die begon op 13

³¹⁷ A-2 1980, A-2A 1981, A-9 1982, A-9A 1986.

³¹⁸ Ministeries op 20 november 1980; het ministerie van Algemene zaken, het ministerie van Justitie, Leger en Politie en Buitenlandse zaken, het ministerie van Financiën, het ministerie van Economische zaken, het ministerie van Landbouw, Veeteelt, Visserij en Bosbouw, het ministerie van Opbouw, het ministerie van Binnenlandse zaken en Districtsbestuur, het ministerie van Openbare werken en Verkeer, het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling, het ministerie van Sociale zaken en Volkshuisvesting, het ministerie van Cultuur, Jeugd en Sport, het ministerie van Arbeid en volksgezondheid (zie A-2).

augustus 1980, werd vanaf 15 augustus 1980 volgens dit decreet theoretisch gedeeld door de drie organen.

4.36 Bevoegdheden Militair Gezag ten aanzien van de uitvoerende macht en de wetgevende macht

De Grondwettelijke regels inzake het regeerstelsel maakten na de afkondiging van de noodtoestand plaats voor het Algemeen Decreet A-2. Dit betekende dat de rigide Grondwet van 1975, die slechts gewijzigd kon worden met een twee derde meerderheid in het parlement, vervangen werd door de flexibele A-decreten aangevuld met de B-decreten en waar nodig de C-decreten en zelfs met staatsbesluiten en resoluties³¹⁹ die steeds mede afhankelijk van omstandigheden, vervangen of gewijzigd werden. In het decreet A-2 werden de uitvoerende macht en de wetgevende macht gecreëerd en bevoegdheden geattribueerd. Het Militair Gezag kende zichzelf in het decreet A-2 bevoegdheden toe.³²⁰ Zij werden de hoogste macht in het land en daarmee de ‘de soevereine’. Zij hadden volgens de considerans samen met de president en de Raad van Ministers de regeermacht.³²¹ Het staatsbestuur werd samengesteld door het Militair Gezag. Ten aanzien van de wetgeving werd besloten dat de president en de Raad van Ministers gezamenlijk zorgden voor de totstandkoming van algemeen verbindende regelingen en zo nodig na overleg met het Militair Gezag.³²² De president moest ook toezien op de naleving van de regelingen. Deze regeling werd aangeduid met de term “decreet”. Deze algemeen bindende regeling met of zonder strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties werd goedgekeurd door de Raad van Ministers. Deze regeling moest zo nodig wel vooraf bekeken worden door het Militair Gezag. De decreten werden gecontrasigneerd door een of meer ministers en bekrachtigd door de president.³²³ Vanaf toen werden alle decreten door zowel de president als het Militair Gezag bekrachtigd. De gehanteerde processen ten aanzien van de wetgeving vallen hier buiten bespreking en worden verder behandeld in hoofdstuk 6.

De uitvoerende macht en de wetgevende macht werden tijdens Regeerteam 2 gevormd door het Militair Gezag en Regeerteam 2. Het land werd ook door deze twee organen bestuurd. Alleen was het niet aan te wijzen namens wie zij het land regeerden. De president van de Republiek en de ministers ontleenden volgens sommigen vanaf toen wel hun mandaat aan het Militair Gezag.³²⁴ Met het decreet A-2 werd attributie van bevoegdheden toegekend, zodat deze organen de bevoegdheden uit wettelijke regels mochten uitvoeren en als overheid optreden.

³¹⁹ De wettelijke grondslag voor de uitvaardiging van decreten was opgenomen in het Algemeen decreet C en de vaststelling van de begroting van een dienstjaar vond plaats bij C-decreet.

³²⁰ Van Galen, 2003, p. 333, ‘de militairen top (aangeduid als Militair Gezag) werd voor het eerst als politieke factor geïnstitutionaliseerd’.

³²¹ ‘Overwegende, dat het in verband met de buitenwerkingstelling van de Grondwet noodzakelijk is, overeenkomstig artikel 2 van het Algemeen Decreet A van 13 augustus 1980 (S.R.S. No. 59), regels te stellen met betrekking tot de toedeling van de regeermacht aan de President, de Raad van Ministers en het Militair Gezag;’

³²² Artikel 20 lid 1 A-2 ‘Een regeling van algemeen verbindende kracht, al of niet door straf of politiedwang te handhaven, zo nodig na overleg met het Militair Gezag goedgekeurd door de Raad van Ministers, en na mede-ondertekening door een of meer Ministers bekrachtigd door de President, zal als ‘decreet’ worden aangeduid.’

³²³ Artikel 20 A 2.

³²⁴ Sedney 2017, p.112.

4.37 De president tijdens Regeerteam 2 ('executieve president')

Met de benoeming van Chin A Sen van minister-president tot president begint het experiment van het Militair Gezag om het ambt van staatshoofd en regeringsleider te leggen in handen van één persoon en van het creëren van een zogenaamde executieve president. Volgens het decreet A-2 werd de regering gevormd door de president en de Raad van Ministers (artikel 4 lid 1). De bevoegdheid tot benoeming en het ontslaan van ministers en onderministers werd gegeven aan de president (artikel 4 lid 2). Bij deze handelingen tot benoeming of ontslag was de president echter niet zelfstandig (artikel 4 lid 2). De president had medewerking van het Militair Gezag nodig, want de benoemings- en ontslagbesluiten werden mede ondertekend door het Militair Gezag. Hiermee werd de executieve bevoegdheid van de president ontkracht.

Ook de verantwoordingsplicht was in het decreet A-2 geregeld. De ministers waren vanaf toen rechtstreeks verantwoording verschuldigd aan de president (artikel 4 lid). Een aparte figuur van minister-president bestond niet meer in dit nieuw geconstrueerde regeerstelsel; wel werd in artikel 1 lid 2 van A-2 geregeld dat de president tevens regeringsleider was en hij als zodanig de bevoegdheden uitoefende die verbonden waren aan het ambt van minister-president. Dit artikel was nodig zodat er uitvoering kon worden gegeven aan geattribueerde bevoegdheden van de minister-president in diverse wetten van vóór 1980. De waarneming van de functie van de president werd in het decreet A-2 opengelaten, wel was in artikel 9 geregeld dat in de waarneming zou worden voorzien door het Militair Gezag. De ambtsperiode van de president was ook opengelaten. De ambtsperiode begon op 14 augustus 1980 en zou eindigen op een nader te bepalen tijdstip in een nog nieuw vast te stellen Grondwet (artikel 6).³²⁵ Het nieuwe ambt van presidentschap sloot uit dat de president tevens minister kon zijn anders dan voorlopige voorzieningen. De president genoot als executieve president volgens artikel 1 lid 5 immuniteit; hij hoefde gedurende zijn ambtsuitoefening niet "voor de strafrechter te verschijnen, noch in burgerlijke gijzeling te worden gebracht, noch zonder zijn toestemming als getuige in een rechtsgeding geroepen te worden". Gedurende zijn ambt was de president geen strafrechtelijke verantwoording verschuldigd.³²⁶ Aan de president werd ter voorkoming van partijdigheid beperkingen opgelegd in artikel 2. Hij mocht 'noch rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor enige onderneming, ten grondslag hebbende een overeenkomst, om winst of voordeel aangegaan met de staat of met enig deel daarvan'. Ook mocht hij 'behalve schuldbrieven, geen schuldvorderingen ten laste van de staat bezitten en mocht hij noch rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in enige concessie of onderneming van welke aard dan ook.'

4.38 Gedeelde bevoegdheden president en Militair Gezag in Regeerteam 2

De president was staatshoofd en regeringsleider. Deze regel pretendeert dat de uitvoerende macht aan de president was gegeven, maar bij nadere bestudering van het decreet A-2 is te zien dat aan de bevoegdheden van de executieve figuur van presidentschap beperkingen waren

³²⁵ Artikel 6 Algemeen Decreet A-2.

³²⁶ Artikel 10 A-2 'Bij decreet kan de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de President worden geregeld.'

opgelegd. Deze beperkingen hielden onder andere in dat de president bij de uitvoering van belangrijke bevoegdheden eerst de goedkeuring moest hebben van het Militair Gezag, terwijl bij het uitoefenen van een aantal bevoegdheden, de uitoefening gedeeld werd met het Militair Gezag. Opvallend was dat de president geen actief dienend militair mocht zijn. Hiermee werd theoretisch aan militairen verboden om het presidentschap uit te oefenen, tenzij hij uit de militaire dienst trad natuurlijk. De president voerde wel opperbevel over de strijdmacht, echter was hij bij de uitoefening van deze functie ook beperkt tot benoemen, schorsen en ontslaan van officieren bij de strijdmacht. Benoeming, schorsing en ontslaan van officieren mochten slechts op voordracht van het Militair Gezag en ook de goedkeuring van de Raad van Ministers was nodig. Ook was de president als opperbevelhebber over de strijdmacht beperkt bij het inzetten van de militairen voor de handhaving van de inwendige veiligheid en de openbare orde. Bij deze functie-uitoefening moest de president gezamenlijk optreden met het Militair Gezag. De handhaving van de veiligheid en openbare orde bleef in handen van de militairen.

4.39 De president ten aanzien van regelgeving en rechtspleging

De president had ook toezichhoudende en wet- en regelgevende bevoegdheden. Hij moest enerzijds toezien op de naleving van de algemeen verbindende regelingen, terwijl hij anderzijds samen met de Raad van Ministers belast was met de totstandkoming hiervan. Ten aanzien van het buitenlands beleid kreeg de president de bevoegdheid om verdragen te bekrachtigen. Hiervoor was eerst de goedkeuring van de regering en het Militair Gezag nodig. Ten aanzien van de rechterlijke macht had de president ook bevoegdheden. De president benoemde, beëindigde, schorste en ontsloeg de leden van de rechterlijke macht, de procureur-generaal en de leden van bijzondere colleges met rechtspraak belast. Zijn bevoegdheid tot gratieverlening werd gedeeld met het Militair Gezag. De president mocht gratie slechts verlenen na overleg met het Militair Gezag (artikel 8).

4.40 De Regering, Raad van Ministers en Onderministers

Volgens het decreet A-2 werd de regering gevormd door de president en de Raad van Ministers. De regering had in artikel 4 lid 1 de volgende bevoegdheden gekregen;

1. de algemene zorg van het bestuur van de staat;
2. de totstandkoming van algemeen verbindende regelingen;
3. het vaststellen van het regeringsbeleid. Deze bevoegdheden moesten zij wel delen met het Militair Gezag. Het regeringsbeleid mocht pas na overleg met het Militair Gezag worden vastgesteld;
4. de uitvoering van de Regeringsverklaring van 1 mei 1980;
5. zorgen voor de totstandkoming van een nieuwe Grondwet.

De Raad van Ministers bestond uit ministers en onderministers. Ze vergaderden onder voorzitterschap van de president. Uit het midden van de Raad van Ministers werden de onderraden gevormd. De president was regeringsleider en de uitvoerende macht van de departementen werd opgedragen aan de respectievelijke ministers. Deze ministers konden

bijgestaan worden door de onderministers, aan wie bepaalde onderdelen van het departement werden overgedragen. De uitvoerende macht van de ministers (artikelen 1 en 14 A-2) hield in:

1. De benoeming, schorsing en het ontslaan van het personeel;
2. De toekenning van subsidies, bijdragen, toelagen, vergoedingen, schadeloosstellingen, weddeverhoging en gratificaties;
3. Het zelfstandig beslissen in andere aangelegenheden.

Bij de aanvaarding van het ambt legden de ministers en de onderministers een eed af in handen van de president. Zij waren verplicht tot geheimhouding bij de uitoefening van hun ambt (artikel 16 lid 1). Deze geheimhoudingsplicht gold niet tegenover de president noch tegenover organen met rechtspraak belast, waaronder begrepen het Bijzonder Gerechtshof (artikel 16 lid 2).

In artikel 21 van A-2 waren twee taken van de regering uitdrukkelijk opgenomen. De regering was belast met de uitvoering van het gestelde in de regeringsverklaring van 1 mei 1980 en aan de regering was de zorg opgedragen voor een nieuwe Grondwet.

4.41 Wet- en regelgevende bevoegdheden aan de Regering en het Adviescollege

Naast het slaan van de categorie A-decreten werden ook de categorie B-decreten geïntroduceerd.³²⁷ Met het decreet B-4 (22 augustus 1980 no 64) werd het Algemeen Decreet A aangevuld. Met het Algemeen Decreet A was de Grondwet buiten werking gesteld en met het decreet B-4 werd bepaald dat ‘alle bestaande autoriteiten, organen van Suriname en de verbindende wettelijke regelingen en besluiten gehandhaafd blijven, totdat zij bij decreet eventueel zullen zijn vervangen of gewijzigd.’³²⁸ Er heerste, ondanks het compromis om met terugwerkende kracht een aantal organen en regels in ere te herstellen, staatsrechtelijk nog steeds een onzekere situatie. In dit geval op het gebied van algemeen bindende regels en overheidsbesluiten. De Grondwet was in haar werking geschorst, het parlement en de Raad van Advies waren buiten werking gesteld en er was intussen een nieuwe president benoemd. Deze belangrijke besluiten waren bij decreet genomen.

Decreten

De term decreet was nieuw en kon niet geplaatst worden binnen het rechtssysteem, waarbinnen voorheen de wet tot één van de belangrijkste bronnen van recht was en later door middel van de Machtigingswet vervangen was met het staatsbesluit. De status van het decreet dat eerst gedefinieerd was in het Algemeen A-decreet werd later samen met de ‘Toedeling van de Regeermacht’ geregeld in A-2. De positie van de wettelijke regelingen en andere besluiten werden hiërarchisch gerangschikt en er werden definities aan gegeven. Het decreet A-2 regelde de processen met betrekking tot wet- en regelgeving. De president en de Raad van Ministers

³²⁷ In de B-decreten werden de regels m.b.t. de gevolgen van de noodtoestand vastgelegd.

³²⁸ ‘Negen dagen na het Algemeen Decreet A werd het Algemene Decreet B-4 geslagen, waarin het opgeschorte grondwettelijk recht, als het ware tot nieuw leven werd geroepen.’ Ooft SJB 1982, no.9 Transitioir Staatsrecht, p.664-686.

zorgden gezamenlijk voor de totstandkoming van algemeen verbindende regelingen. Deze algemeen bindende regeling met of zonder strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties werd goedgekeurd door de Raad van Ministers. Deze regeling moest zo nodig wel vooraf bekeken worden door het Militair Gezag en de president. In artikel 20 lid 1 A-2 wordt wederom de definitie gegeven van het decreet. Op 14 november 1980 werd wat de wetgeving betreft het decreet A-2 aangevuld met het Algemeen Decreet C ‘Wettelijke Grondslag Uitvaardiging Decreten 1980’ (zie hoofdstuk 6). Op 24 december 1980 werd per staatsbesluit een adviescollege ten behoeve van de regering vastgesteld met ten minste vijf en ten hoogste zeven leden die door de president werden benoemd en ontslagen. In artikel 2 werden de taken van het adviescollege opgesomd. De belangrijkste taak van dit orgaan was het ontwerpen van decreten en het signaleren van eventuele fouten of hiaten in het systeem van decreten.

Staatsbesluiten

Was het zo dat vanaf de Machtigingswet formele wetten bij staatsbesluit werden gewijzigd of buiten werking gesteld, vanaf 20 november 1980 kreeg het staatsbesluit zijn oorspronkelijke functie terug (zie hoofdstuk 6 par. 6.19). Het staatsbesluit was vanaf toen in artikel 20 lid 2 van het decreet A-2 een algemeen verbindende regel ter uitvoering van een wet of een decreet dan wel ter regeling van niet aan de wet of het decreet voorbehouden onderwerpen. De staatsbesluiten waren besluiten genomen door de Raad van Ministers. Ze werden medeondertekend door een of meer ministers en bekrachtigd door de president.

Resoluties en ministeriële beschikkingen

In het decreet A-2 werd de status van de bestuursbesluiten geregeld. Tot deze bestuursbesluiten hoorden de resoluties en ministeriële beschikkingen. Resoluties waren volgens artikel 20 lid 3 besluiten over een of meer personen. Besluiten genomen door een minister over een of meer personen dienden eerst goedgekeurd te worden door de Raad van Ministers. De betrokken minister contrasigneerde dit besluit en de president bekrachtigde het besluit tot een resolutie. Ministeriële beschikkingen waren in artikel 20 lid 4 van het decreet A-2 geregeld. Ministeriële beschikkingen werden omschreven als besluiten genomen door een of meer ministers ter uitvoering van de aan hem opgedragen departementale taak. Deze beschikking werd ondertekend door de betrokken minister(s).

Verdragen

De status van verdragen werd ook in het decreet A-2 geregeld. In de artikelen 22, 23 en 24 waren de regelingen opgenomen. De bekrachtiging en de opzegging van verdragen geschiedde door de president. De president had in deze niet de volledige bevoegdheid. Hij moest eerst een schriftelijke goedkeuring van de regering en het Militair Gezag krijgen om Suriname te binden aan verdragen. Opmerkelijk is dat de regels over verdragen zoals geregeld in de Grondwet van 1975 letterlijk waren overgenomen in het decreet A-2. Het verdrag was hiërarchisch hoger dan alle andere wettelijke voorschriften en bij strijdigheid van wettelijke voorschriften met algemeen bindende verdragen waren deze wettelijke voorschriften niet van toepassing. Dit betekende dat decreten die in strijd waren met rechtstreeks werkende verdragen of verdragsnormen niet van toepassing waren. Maar hier stuiten we dan op problemen. Wie moest de strijdigheid constateren? Welke gevolgen (preventief en repressief) waren er verbonden aan

de strijdigheid? Deze materie was niet geregeld in het decreet A-2. Op dat ogenblik was Suriname wel partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (toegetreten in 1977), het Facultatief Protocol behorende bij het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (toegetreten in 1977).

4.42 Bevoegdheden Militair Gezag in Regeerteam 2

Belangrijke besluiten van de president en de regering werden volgens het decreet A-2 in overleg met het Militair Gezag genomen. De besluiten die verplicht in overleg met het Militair Gezag werden genomen, waren:

1. de benoemings- en ontslagbesluiten van de ministers;
2. de vaststelling van het regeringsbeleid;
3. de voorziening van de opengevallen functie van de president;
4. het inzetten van de strijdmacht (militairen) voor de handhaving van de inwendige veiligheid en de openbare orde;
5. het goedkeuren van decreten;
6. de goedkeuring van de verdragen en regelgeving.

Zowel bestuur als wetgeving werd zaak van het Militair Gezag en van Regeerteam 2. Beide organen waren verantwoordelijk voor het staatsbestuur en wet- en regelgeving.

4.43 Staatsbestuur tijdens Regeerteam 2

Uit het bovenstaande is duidelijk dat het Militair Gezag het laatste woord had bij zowel de bestuurlijke activiteiten als de regelgevende activiteiten van Regeerteam 2. Hieruit blijkt dat Regeerteam 2 geen zelfstandig en onafhankelijk uitvoeringsorgaan vormde. Er waren twee organen belast met de uitvoerende functie en de wetgevende functie en dat waren het Militair Gezag en Regeerteam 2. Het besturen van Suriname tijdens Regeerteam 2 werd verricht door de volgende organen:

- het Militair Gezag
- de president
- ministers

Deze organen hadden hun bevoegdheden in decreten vastgelegd om publiekrechtelijke handelingen te verrichten. De organen hadden in de decreten opgenomen welke organen bevoegd waren om als overheid op te treden en welke bevoegdheden ze hadden. Deze decreten kwamen wel tot stand door dezelfde organen. Het Militair Gezag had boven zich geen controleorgaan, terwijl de president en de ministers hiërarchisch een meerdere, in dit geval het Militair Gezag, boven zich hadden.

4.44 Regelgeving tijdens Regeerteam 2

Het tijdperk van decreten begon op 13 augustus 1980 met het Algemeen Decreet A waarin de noodtoestand werd afgekondigd en de Grondwet geschorst. Tijdens Regeerteam 2 werden belangrijke decreten over het staatsbestuur en hun bevoegdheden geldend gemaakt.³²⁹ Hierna volgt een tabel met de belangrijkste decreten gedurende de periode van Regeerteam 2.

A-decreten

Decreet	Benaming	Datum
Algemeen decreet A	Afkondiging noodtoestand en schorsing Grondwet	13 augustus 1980
Algemeen decreet A-1	Buitenwerkingstelling parlement en RvA	13 augustus 1980
Algemeen decreet A-2	Toedeling regeermacht	20 november 1980
Algemeen decreet A-2A	Wijziging artikel 20 lid 3 algemeen decreet A-2	23 januari 1980

In A-2A werd artikel 20 lid 3 gewijzigd. Dit artikel gaat over de bevoegdheid van de president met betrekking tot de resolutie. Bij de wijziging werd rechtgetrokken dat de resolutie een besluit is van de president in plaats van een of meerder ministers.

B-decreten

Decreet	Benaming	Datum
Algemeen decreet B	Bepalingen m.b.t. de noodtoestand	14 augustus 1980
Algemeen decreet B-1	Aanwijzing drs. Chin A Sen als President	14 augustus 1980
Algemeen decreet B-2	Aanwijzing HvJ als beëdigingsorgaan van de President	14 augustus 1980
Algemeen decreet B-3	Benoeming tot ministers c.q. onderministers	15 augustus 1980
Algemeen decreet B-4	Bepalingen m.b.t. thans geldende wettelijke ordening	22 augustus 1980
Algemeen decreet B-9	Decreet bijzondere rechtspleging	08 november 1980

Het algemeen decreet B-9 is tot de ontheffing van het Bijzonder Gerechtshof tien keren gewijzigd.

³²⁹ Sedney heeft een lijst gemaakt met de opsomming van alle decreten tussen 1980 en 1987. Sedney 2017, p.300-306.

C-decreten

Decreet	Benaming	Datum
Algemeen decreet C	Wettelijke grondslag uitvaardiging decreten	14 november 1980
Algemeen decreet C-33	Aanvaarding Wet militaire strafrechtspleging	10 november 1980
Algemeen decreet C-35	Vaststelling begroting dienstjaar 1980	17 december 1980
Algemeen decreet C-37	Decreet verdragenblad	2 december 1980
Algemeen decreet C-43	Opheffing dorpsgemeenten in Nickerie	31 december 1981
Algemeen decreet C-44	Opheffing dorpsgemeenten in diverse districten	12 maart 1981
Algemeen decreet C-51	Vaststelling begroting dienstjaar 1981	20 juli 1981

Alhoewel het de bedoeling was met de C-decreten het regulier recht te regelen, werd toch ervoor gekozen om met de C-decreten ook de grondslag te geven aan decreten en om de begroting goed te keuren. De goedkeuring van de begroting was een regeringsaangelegenheid geworden. Grondslag aan de decreten werd in zowel de A-decreten, de B-decreten als de C-decreten gegeven. Dorpsgemeenten waren gedecentraliseerde regionale bestuursorganen. Voor de opheffing hiervan is ook gekozen voor de C-decreten. Om een beeld te geven van de onderwerpen die bij C-decreet werden geregeld enkele voorbeelden: C-34 Decreet Algemene Oudedagsvoorzieningsfonds, C-36 Wijziging artikel 7 lid 4 Agrarische Wet, C-38 Telecommunicatiebedrijf Suriname, C-39 Wijziging artikel 16 lid 3 Agrarische Wet.

4.45 Einde Regeerteam 2, instelling Beleidscentrum en benoeming Regeerteam 3

In augustus 1980 werd een commissie samengesteld om een nieuwe Grondwet voor Suriname voor te bereiden.³³⁰ Ondertussen werd het Bijzonder Gerechtshof ingesteld om corruptieve handelingen van ambtsdragers met terugwerkende kracht te straffen. Een auditeur-fiscaal werd belast met de vervolging. Een lid van het Militair Gezag, Horb, werd benoemd tot auditeur-fiscaal. Dit zal in hoofdstuk 5 uitvoerig worden besproken. De Grondwetscommissie had al op 22 augustus 1980 een ontwerp Grondwet af en aangeboden aan president Chin a Sen.³³¹ Op 16 maart 1981 volgde een derde coupoging. Deze keer weer vanuit het militaire kamp.³³² Vlak voor deze derde coupoging waren de linkse coupplagers (coupoging 2) in ere hersteld (7 maart 1981). In februari 1982 gaf president Chin A Sen het mandaat van Regeerteam 2 terug aan het Militair Gezag. President Chin A Sen was afgetreden 'op verzoek van het Militair

³³⁰ *de Ware Tijd* 31 augustus 1980, p.1.

³³¹ *de Ware Tijd* 31 augustus 1980, p.1.

³³² De derde coupoging stond onder leiding van de militair majoor W. Hawker. Ooft, *Staatsgreep en Staatsbestuur*, 1983, p. 73

Gezag'. De aanleiding was een meningsverschil over het nieuwe concept Grondwet. De militairen waren niet tevreden met de aan hun toebedeelde taken en bevoegdheden. De militairen wilden behalve een adviserende rol ook een controlerende rol in het staatsbestel.³³³ Vanaf 4 februari 1982 tot 31 maart 1982 was de regeermacht alleen bij het Militair Gezag. De militairen bedachten een nieuwe constructie voor het staatsbestuur. Ze stelden een Beleidscentrum in en zorgden voor een nieuwe president, die het ambt van presidentschap moest waarnemen. Op 8 februari 1982 werd Ramdat Misier beëdigd als de nieuwe waarnemend president van Suriname. Op 24 februari 1982, een dag voor de viering van 25 februari, deelde Bouterse mee dat een nationale assemblee zou worden ingesteld. Ook werd op 25 februari 1982 de avondklok opgeheven. Op 11 maart 1982 volgde de vierde coupoging en ditmaal wederom vanuit het militaire kamp.³³⁴ Deze coup werd ook verijdeld door het Militair Gezag. Het Militair Gezag beëdigde op 31 maart Regeerteam 3.

Voordat Regeerteam 3 werd geïnstalleerd, heeft na het aftreden van Regeerteam 2 weer verschuiving plaatsgevonden in het staatsbestuur en werden nieuwe staatsorganen bij decreet gecreëerd en bevoegdheden toegekend. Om het zoveel mogelijk overzichtelijk te houden wordt hierna in een kolom een overzicht gegeven van de belangrijke decreten die werden geslagen in de periode 4 februari 1982 tot 25 maart 1982.

Decreet	Benaming	Datum
Algemeen Decreet A-3	Teruggave regeermacht aan Militair Gezag	4 februari 1982
Algemeen Decreet A-4	Aanvaarding en uitoefening Regeermacht door Militair Gezag	4 februari 1982
Algemeen Decreet A-4A	Wijziging van Algemeen Decreet A-4	30 maart 1982
Algemeen Decreet A-5	Eervolle ontheffing van drs. H. Chin A Sen uit zijn functie als hoofd van de staat	5 maart 1982
Algemeen Decreet A-6	Voorziening in de vervanging van het staatshoofd	5 februari 1982
Algemeen Decreet A-6A	Tijdelijke waarneming van het ambt van staatshoofd door mr. L.F. Ramdat Missier, vicepresident van het Hof van Justitie	7 februari 1982
Algemeen Decreet A-6B	Wijziging Alg. Decreet A-6	12 februari 1982

³³³ Van Galen 2003, p. 127. Zie ook Sedney 2017, p. 116 e.v.' Chin A Sen wilde een goede president zijn en niet louter een marionet van Bouterse.'

³³⁴ De militair Luitenant Rambocus was de leider van de vierde coupplinging. Ooft, Staatsgreep en Staatsbestuur, 1983, p. 72-75.

Algemeen Decreet A-7	Afkondiging van de oorlogstoestand	11 maart 1982
Algemeen Decreet A-7A	Berechting van personen die gedurende de oorlog-noodtoestand de nationale veiligheid daadwerkelijk in gevaar brengen	11 maart 1982
Algemeen decreet A-8	Intrekking van het Algemeen Decreet A-7	23 maart 1982
Algemeen Decreet A-9	Toedeling van de regeermacht	25 maart 1982
Algemeen Decreet A-10	Vaststelling van de wettelijke regelingen en de wijze van hun totstandkoming.	25 maart 1982
Algemeen Decreet A-11	Vaststelling van het statuut Basisrechten en plichten van het Surinaamse volk	25 maart 1982
Algemeen Decreet A-12	Instelling van een Adviescollege	25 maart 1982
Algemeen Decreet A-13	Instelling en taakomschrijving van Departementen van Algemeen Bestuur	25 maart 1982

Vanaf het Algemeen Decreet A op 13 augustus 1980 tot 1 december 1986 zijn 22 A- decreten geslagen. Van 24 februari tot en met 25 maart 1982 zijn de decreten A-3 tot en met A-13 geslagen. Deze laatstgenoemde periode was de piekperiode voor veranderingen in het staatsbestuur. In deze tabel valt op dat voor de vaststelling van wettelijke regelingen en hun totstandkoming weer gekozen wordt voor het A-decreet. In deze periode werden geen besluiten genomen over het staatsbestuur bij B-decreten.

Decreet	Benaming	Datum
Decreet C-62	Decreet Hoog Militair Gerechtshof	15 februari 1982

In tegenstelling tot het decreet Bijzondere Rechtspleging dat bij B-decreet was vastgesteld, werd ervoor gekozen om het decreet Hoog Militair Gerechtshof bij C-decreet te regelen.

4.46 Einde model executieve presidentschap en hervatting model ceremonieel presidentschap

Op 5 februari 1982 werd president Chin A Sen ontslagen en vervangen door minister-president Neyhorst. Hiermee begint de periode van Regeerteam 3. Neyhorst werd geen president, maar minister-president. Voorafgaand aan de benoeming van premier Neyhorst werd zoals gezegd

op 8 februari 1982 een nieuwe waarnemend president beëdigd. Hiermee werd in het Regeerteam 3 het ambt van staatshoofd en regeringsleider uit elkaar gehaald en werd de presidentsfunctie een symboolfunctie. Dat zogenaamde presidentieel stelsel tijdens Regeerteam 2 bleek niet te werken en er werd gekozen voor het model van ceremonieel presidentschap en executieve minister-president zoals Suriname vóór 25 februari 1980 kende, maar nu wel zonder parlement.

4.47 Het presidentschap en de waarnemend president

Het orgaan van presidentschap werd geregeld in het Algemeen decreet A-6, A-6-A en A-6-B. Na het bestuderen van het decreet A-6 kan opgemerkt worden dat de militairen behoefte hadden aan een president. De president is gekomen, maar kreeg de status van waarnemer. In het decreet A-6 werd niet het presidentschap geregeld, maar de vervanging van de president bij zijn defungeren, verhindering of ontstentenis. In het decreet A-6 werd weer een ingewikkelde constructie bedacht. In het decreet A-6 werd de vervanging van de president geregeld met een waarnemend president. In artikel 1 werd de president van het Hof van Justitie aangewezen als vervanger van de president van Suriname bij defungeren, verhindering of ontstentenis van de president, mits daarin niet door het bevoegd gezag op een andere wijze was voorzien. Bij verhindering van de president van het Hof van Justitie werd de vervanger³³⁵ van de president van het Hof van Justitie aangewezen als waarnemer van de president van het land.

4.48 De waarnemer van de president van het Hof van Justitie als waarnemend president

Twee dagen na de uitgave van het decreet A-6 werd op 7 februari 1982 het Algemeen decreet A-6A gepubliceerd. In dit twee artikelen tellende decreet werd voorzien in de functie van waarnemer van het ambt van staatshoofd. Deze ingewikkelde constructie zag er als volgt uit: Volgens het decreet A-6 werd de president van het Hof van Justitie als waarnemer van de president aangewezen. Bij verhindering of ontstentenis werd de vervanger van de president van het Hof van Justitie aangewezen als president van het land. In het decreet A-6-A werd gekozen voor de vervanger van de president van het Hof³³⁶ en hij werd aangewezen in de tijdelijke waarneming van het ambt van staatshoofd.

Het decreet A-6-A werden ondertekend door het Militair Gezag met name de bevelhebber van het Nationaal Leger, de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger en de bataljonscommandant van het Nationaal Leger.³³⁷

³³⁵ Artikel 2 A-6 Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd.

³³⁶ Dhr. L.F. Ramdat Misier vicepresident van het Hof van Justitie werd aangewezen in de tijdelijke waarneming van het ambt van staatshoofd. Ten tijde van de aanwijzing voor waarnemer van het ambt van staatshoofd was dhr. Ramdat Misier ook de president van de Krijgsraad.

³³⁷ De bevelhebber was D.D. Bouterse, de garnizoenscommandant was R.D. Horb, de bataljonscommandant was H.A. Fernandes (slotbepaling A-9). Op 7 februari werd ook het Hoog Militair Gerechtshof ingesteld. Het Hoog Militair Gerechtshof werd bij decreet C-62 ingesteld. In hoofdstuk 6 wordt het laatstgenoemde diepgaand besproken.

4.49 De president volgens A-6, A-6A en A-6B en A-6C

De president kreeg in het Algemeen decreet A-6³³⁸ de volgende taken: Hij was staatshoofd. Hij moest toezien op de naleving van de algemeen bindende regelingen. Hij benoemde, beëdigde, schorste en ontsloeg op voordracht van het Militair Gezag, na goedkeuring door de Raad van Ministers, de officieren bij de strijdmacht. Hij benoemde, beëdigde en ontsloeg op voordracht van het Militair Gezag, de ministers alsmede de leden van de rechterlijke macht, de procureur-generaal en de leden van bijzondere colleges met rechtspraak belast. Hij benoemde, schorste en ontsloeg alle personen met enige overheidstaak belast, voor zover benoeming, schorsing en ontslag ingevolge wettelijke regelingen aan de president was voorbehouden. Hij kon, na ingewonnen advies van de rechter door wie het vonnis was gewezen, en na overleg met het Militair Gezag, gratie verlenen. Hij bekrachtigde, na voorafgaande schriftelijke, goedkeuring van de regering en het Militair Gezag, de verdragen.

Het decreet A-6 was ondertekend door het Militair Gezag met name de bevelhebber van het Nationaal Leger, de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger en de bataljonscommandant van het Nationaal Leger.

In 1984 werd bij het decreet A-6C in de vervanging van het staatshoofd op andere wijze voorzien dan zoals opgenomen in A-6 en de wijziging daarvan. Volgens A-6C werd gedurende de afwezigheid van de waarnemend president het ambt van staatshoofd waargenomen door de minister-president. Voordat hij kon waarnemen moest hij in handen van de president van de Republiek Suriname een eed of belofte afleggen. Bij proclamatie van 15 oktober 1984 blijkt dat tijdens de afwezigheid van de president hij zijn bevoegdheden tijdelijk overdroeg aan de minister-president.

4.50 Bevoegdheden president volgens A-6B

Op 12 februari 1982 werd het Algemeen Decreet A-6 gewijzigd bij Algemeen Decreet A-6B. In A-6B werd de taakomschrijving van de waarnemende president aangevuld. De waarnemende president werd vanaf toen ook belast met de algemene zorg voor het bestuur van de staat en verrichtte alle overige administratieve handelingen welke ingevolge wettelijke regelingen aan de president waren voorbehouden.³³⁹ In de Nota van Toelichting werd verduidelijkt waarom de aanvulling nodig was. Hierin stond dat door de nieuwe bevoegdheid aan de president het weer mogelijk was dat bij resolutie van de president de nodige administratieve handelingen konden worden verricht.

Het decreet A-6B werkte terug tot 9 februari 1982 en werd uitgegeven op 18 februari 1982. Het decreet was ondertekend door het Militair Gezag met name de bevelhebber van het Nationaal Leger, de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger en de bataljonscommandant van het Nationaal Leger.

³³⁸ Artikel 5 algemeen decreet A-6 Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd.

³³⁹ Artikel 1 A-6B Wijziging Algemeen Decreet A-6 houdende voorziening in de vervanging van het Staatshoofd.

4.51 De waarnemend president

Vanaf de benoeming van Fred Ramdat Misier als president is de waarneming van hem als president tot de verkiezingen in 1987 constant gebleven. Ramdat Misier is gebleven tot 1987 in zijn functie als waarnemend president van Suriname. De functie van de waarnemend is tot het aantreden van een nieuwe president na de verkiezingen in 1987 ceremonieel gebleven en hij verrichtte dienovereenkomstig ceremoniële handelingen en administratieve handelingen.

4.52 Nieuwe gezagsorganen volgens A-9

In 1982 werd het Algemeen decreet A-9³⁴⁰ vastgesteld. Hierin werden regels vastgesteld voor de instelling en bevoegdheden van de belangrijke staatsorganen, die belast waren met het bestuur van het land. Deze staatsorganen werden in het decreet gezagsorganen genoemd. De gezagsorganen waren de president, het Beleidscentrum en de Raad van Ministers. De regeermacht berustte bij het Beleidscentrum en de Raad van Ministers. Zoals eerder blijkt, was voorafgaand aan het Regeerteam Neyhorst reeds op 5 februari per decreet (A-6) de vervanging van het staatshoofd geregeld.

Voorafgaand aan de installatie van het derde regeerteam tijdens de militaire periode werd op 25 maart het Algemeen Decreet A-9 gepubliceerd. Het decreet A-9 werd aangeduid als het Decreet Toedeling van de Regeermacht. Volgens het decreet A-9 waren regels voor de toedeling van de regeermacht bij decreet noodzakelijk in verband met de buitenwerkinstelling van de Grondwet en het Algemeen Decreet A-2. In het decreet A-9 werden gezagsorganen ingesteld en bevoegdheden gegeven aan de gezagsorganen. De gezagsorganen op 25 maart 1982³⁴¹ waren de president, het Beleidscentrum en de Raad van Ministers. Het Beleidscentrum en de Raad van Ministers werden aangewezen als organen met de regeermacht. De taken en bevoegdheden werden conform artikel 2 aan de twee laatstgenoemde organen toegekend in het decreet A-9. Voor de toekenning van de bevoegdheden van de president³⁴² werd verwezen naar A-6, A-6A en A-6B als grondslag. In het decreet A-9 werd het immunitetsrecht van de president geregeld. Vastgelegd werd dat de president gedurende zijn ambtsuitoefening niet voor de rechter kon worden gedaagd.³⁴³ Voor de gezagsorganen zou bij een ander decreet de strafrechtelijke verantwoordelijkheid worden geregeld.³⁴⁴

4.53 Het Beleidscentrum volgens A-9 en C-64

In het decreet A-9 werd het Beleidscentrum gecreëerd en kreeg het de hoogste bestuurlijke macht. Volgens artikel 1 lid 2 A-9 berustte de regeermacht bij het Beleidscentrum en de Raad van Ministers. Het Beleidscentrum werd door het decreet A-9 belast met het bepalen van de richting en het beleid van het revolutionair proces en het stellen van het algemeen

³⁴⁰ Algemeen decreet A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴¹ Artikel 1 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴² Artikel 3 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴³ Artikel 15 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴⁴ Artikel 16 A-9 Toedeling van de regeermacht.

regeringsbeleid.³⁴⁵ Het Beleidscentrum was ook een controlerend orgaan. De ministers en onderministers legden verantwoording af aan het Beleidscentrum.³⁴⁶ Alhoewel in artikel 6 lid 1 was neergelegd dat het Beleidscentrum werd samengesteld door het Militair Gezag en in artikel 6 lid 2 dat de minister-president ambtshalve lid was van het Beleidscentrum is in het decreet A-9 de samenstelling niet verder geregeld.

Op 25 maart werd ook een reglement van orde voor het Beleidscentrum vastgesteld. Deze vaststelling werd gedaan bij het decreet C-64.³⁴⁷ De samenstelling van het Beleidscentrum werd in C-64 duidelijk. De minister-president was ambtshalve lid. De bevelhebber en de plaatsvervangend bevelhebber van het Nationaal Leger waren onderscheidenlijk voorzitter en vicevoorzitter van het Beleidscentrum. De bevelhebber en de plaatsvervangend bevelhebber waren respectievelijk voorzitter en ondervoorzitter van het Militair Gezag. Het Militair Gezag was met deze organisatie ook het Beleidscentrum, althans onder een andere benaming.

4.54 Raad van Ministers, de minister-president en het Beleidscentrum volgens A-9

Volgens het decreet A-9 bestond de Raad van Ministers uit de ministers³⁴⁸ met hun eigen departementen. Bij de departementen konden ministers, maar ook onderministers worden benoemd. Deze onderministers hadden ook uitvoerende taken die door het Beleidscentrum werden geven. De uitvoerende macht met betrekking tot de departementen van algemeen bestuur was een overgedragen bevoegdheid.³⁴⁹ Deze overgedragen bevoegdheden hielden in het verlenen van de bevoegdheid aan de minister tot het nemen van beslissingen, voor zover deze niet aan de goedkeuring van de Raad van Ministers of aan een andere minister was onderworpen.

De minister en de onderministers werden benoemd en ontslagen op voordracht van het Beleidscentrum. Deze benoemings- en ontslagbesluiten werden mede ondertekend door het Militair Gezag. De Raad van Ministers voerde het regeringsbeleid uit. De ministers en onderministers droegen politieke verantwoording, die werd afgelegd bij het Beleidscentrum. De ministers en onderministers hadden een geheimhoudingsplicht, die niet gold tegenover de gezagsorganen (lees president en Beleidscentrum) en tegenover de organen met rechtspraak belast.

Voor de ministers, de onderministers en de leden van de andere gezagsorganen golden de volgende regels:

1. Zij mochten rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor enige onderneming, ten grondslag hebbende een overeenkomst, om winst of voordeel aangaan met de staat of enig deel daarvan.

³⁴⁵ artikelen 4, 5 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴⁶ Artikel 8 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴⁷ Decreet C-64 Vaststelling van het Reglement van Orde van het Beleidscentrum.

³⁴⁸ Artikel 7 A-9 Toedeling van de regeermacht.

³⁴⁹ Artikel 9 A-9 Toedeling van de regeermacht.

2. Zij mochten, behalve openbare schuldbrieven, geen schuldvorderingen ten laste van de staat bezitten.
3. Zij mochten rechtstreeks noch zijdelings deel hebben in enige onderneming van welke aard ook, welke belangen conflict teweeg zou kunnen brengen met hun ambt.
4. Zij moesten bij hun ambtsaanvaarding en bij hun ontslag een door de notaris goedgekeurde staat van bezittingen en schulden overleggen aan het Beleidscentrum.

De minister-president was voorzitter van de Raad van Ministers. De minister-president droeg de zorg voor de eenheid en de coördinatie van het regeringsbeleid (Neyhorst was minister-president). Volgens het decreet A-9 waren er ook onderraden die belast konden worden met speciaal aan te wijzen onderwerpen van het regeringsbeleid.

4.55 Bekrachtiging decreet A-9

Het Decreet A-9 werd op 25 maart 1982 uitgegeven. In de slotbepaling staat dat het decreet ‘op 31 maart 1982 in werking zal treden en werkt zoveel nodig terug tot 4 februari 1982.’³⁵⁰ De ondertekenaars van dit decreet waren leden van het Militair Gezag met name de bevelhebber van het Nationaal Leger, de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger en de bataljonscommandant van het Nationaal Leger.

4.56 Positie van het Militair Gezag in het Regeerteam 3 Neyhorst

In het algemeen decreet A-4A³⁵¹ werd de samenstelling van het Militair Gezag gewijzigd. Vanaf toen werd het Militair Gezag gevormd door de bevelhebber en de plaatsvervangende bevelhebber van het Nationaal Leger zijnde de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger, de heren Bouterse en Horb.³⁵² Het decreet A-4A was een wijziging van het decreet A-4 en werkte terug tot 27 maart 1982. Deze wijziging was noodzakelijk, want een der leden van het Militair Gezag, de bataljonscommandant, was inmiddels heengegaan.³⁵³ Het Militair Gezag bleef formateur van het regeerteam.

4.57 Beëdiging Regeerteam 3 Neyhorst en aankondiging Nationale Assemblée

Op basis van het Decreet A-9 werd op 31 maart het derde regeerteam beëdigd met als formateur het Militair Gezag. De leden van het Beleidscentrum werden op 5 april 1982 door de

³⁵⁰ Dit decreet werkt terug tot 4 februari 1982, omdat op deze datum een regeringscrisis plaatsvond, president Chin a Sen had zijn mandaat teruggegeven aan het Militair Gezag. Van 4 februari tot 31 maart is de regeermacht uitsluitend in handen van het Militair Gezag. In deze periode worden door het Militair Gezag ook drie decreten uitgevaardigd; het Algemeen Decreet A-13 (toedeling regeermacht), het Algemeen Decreet A-11 (mensenrechten) en het Decreet C-64 (instelling Beleidscentrum).

³⁵¹ Algemeen Decreet A-4A, S.B. 1982, no 75.

³⁵² De bataljonscommandant die volgens A-4 ook hoorde tot het Militair Gezag was op 1 april 1982 bij een vliegtuigongeluk omgekomen. Sedney, 2017, p.112.

³⁵³ H.A. Fernandes.

waarnemend president beëdigd. Op 1 mei werd een regeringsverklaring gepresenteerd voor de jaren 1982 tot 1984. Bij de presentatie stelde de minister-president in het vooruitzicht de instelling van een Nationale Assemblee. De instelling van de Nationale Assemblee was een paar weken eerder en op 24 februari 1982 al aangekondigd door de voorzitter van het Militair Gezag.

4.58 Statuut Basisrechten en plichten

Rond dezelfde periode werd een statuut met basisrechten en plichten voor de burgers vastgesteld. Op 25 maart 1982 werd per Decreet A-11 het statuut 'Basisrechten en plichten van het Surinaams volk' vastgesteld. Dit statuut moest een vervanging zijn van de grondrechten uit de geschorste Grondwet, waarin de catalogus van de grondrechten waren opgenomen. In de preambule werden de volgende overwegingen opgenomen om het statuut tot geldend recht te maken:

Overwegende, dat vanaf 25 februari 1980 condities zijn geschapen voor een daadwerkelijke dekolonisering van de Surinaamse samenleving en tevens de weg is geopend voor de opbouw van een nieuwe samenleving, welke inhoudt dat wij zowel politiek-bestuurlijk, sociaal-economisch, sociaal-maatschappelijk en cultureel-educatief zullen streven naar nationale eenheid en sociale rechtvaardigheid.

Overwegende, dat het dekoloniseren van deze samenleving noodzakelijkerwijs heeft betekend dat de Grondwet, als hoogste wet van de neo-koloniale orde, welke vóór 25 februari 1980 van kracht was, op 13 augustus 1980 (Algemeen Decreet A van 13 augustus 1980; S.B. 1980 no. 59) in haar werking is geschorst.

Overwegende, dat nochtans in de afgelopen periode met grote nauwgezetheid gestreefd is naar het waarborgen van de fundamentele rechten en vrijheden van de burgers, onder meer in het Decreet B-4 (Decreet van 22 augustus 1980, S.B. 1980 NO. 64) te bepalen dat alle bestaande wettelijke regelingen en besluiten gehandhaafd blijven totdat zij door andere, met inachtneming van het Algemeen Decreet A bij decreet vervangen, gewijzigd dan wel al of niet tijdelijk buiten werking zijn gesteld.

Overwegende, dat in deze fase van revolutionaire omvorming, het van eminent belang is, dat het Surinaamse Volk in toenemende mate deelgenoot wordt van de Nieuwe Democratie, gebaseerd op consultatie, participatie en controle van de bevolking op de Staat.

Overwegende, dat het in deze fase van revolutionaire omvorming tevens mogelijk en wenselijk is aan te geven, welke de basisrechten en plichten van het Surinaamse Volk zijn.

Overwegende ten slotte, dat de navolgende opsomming van basisrechten en plichten niet slechts bedoeld is om de fundamentele menselijke rechten voor het Surinaamse Volk te garanderen, maar tevens wijst op de verantwoordelijkheid, die wij als individuele burgers hebben ten opzichte van onszelf, onze medemens en de Surinaamse gemeenschap als geheel.

Grondrechten die mensen een menswaardig bestaan geven, zodat de mens zich in vrijheid kan ontplooien, waren met de schorsing van de Grondwet niet meer op nationaal niveau gewaarborgd. Suriname was wel partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (toegetreten in 1977), het Facultatief Protocol behorende bij het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (toegetreten in 1977). Grondrechten kunnen als waarborgnormen en of instructienormen worden gegarandeerd. In het decreet A-11 werden de burgerlijke rechten en plichten, sociale rechten en plichten, culturele rechten en plichten, economische rechten en plichten opgenomen.

Opvallend is artikel 21 lid 2 van het decreet A-11 waarin de beperking van de grondrechten werd geregeld in tijden van staat van beleg of noodtoestand:

“In geval van staat van beleg of noodtoestand of om redenen van nationaal belang, nationale veiligheid, openbare orde en goede zeden kunnen de in dit Statuut genoemde rechten bij wet worden onderworpen aan de beperking welke gedurende een bepaalde periode, afhankelijk van de situatie in het land, van kracht zullen zijn.”

Er werden basisrechten en plichten gegeven aan de burgers en gelijk ook beperkt met de noodtoestand. Het decreet A-11 legt behalve in de overweging nergens een relatie tussen het Algemeen Decreet A-11 en het Algemeen Decreet A waarin de noodtoestand was afgekondigd. Deze dubbelzinnige regeling is zeer merkwaardig. Enerzijds wordt gezegd dat burgers grondrechten hebben, anderzijds wordt gezegd dat in tijde van noodtoestand de grondrechten worden beperkt. Onduidelijk is wat de troef van deze dubbelzinnigheid is, maar het blijft niet zonder gevolgen. Groepen burgers begonnen in 1982 hun rechten op te eisen. Dat werd gedaan tijdens de beraadslagingen in het Bijzonder Gerechtshof als daarbuiten. In paragraaf 4.61 worden de protesten over de bescherming van grondrechten beschreven. Het Statuut Basis Rechten en Plichten wordt in hoofdstuk 5 uitgebreid onder de loep genomen.

4.59 Turbulente jaar 1982

Het jaar 1982 staat in de Surinaamse geschiedenis bekend als het Jaar van de Decembermoorden. De vierde ‘couppling’ van maart 1982 (paragraaf 4.25) bleef het Militair Gezag achtervolgen. Na deze coup werd Regeerteam 2 vervangen door Regeerteam 3. De politiek- bestuurlijke orde werd herschikt en er werd een ceremoniële president benoemd. Daarnaast werd een sterkere minister-president benoemd en het Beleidscentrum werd geïnstalleerd als hoogste staatsorgaan. Het Militair Gezag verloor bij een vliegtuigongeluk een belangrijk manschap (bataljonscommandant) en bestond nu uit de bevelhebber en de plaatsvervangende bevelhebber van het Nationaal Leger. De plaatsvervangende bevelhebber, die ook garnizoenscommandant was, had daarnaast binnen de rechtspleging een machtige functie.³⁵⁴ Hij was de auditeur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof en die als taak had om ambtsdragers wegens corruptie te vervolgen (zie hoofdstuk 5). De Garnizoenscommandant, die belast was met de vervolging van politieke ambtsdragers en andere ambtenaren moest de dekens kruisen met juristen in de rechtszaal. Deze juristen voelden zich niet geïntimideerd door de militairen en gaven in de rechtszaal hun visie over het militair regiem. Behalve dat ze hun cliënten verdedigden uitten ze openlijk kritiek op het militair regiem en hun werkwijze.

De personen die verdacht werden van de vierde coup werden inmiddels vervolgd. Zij werden in december 1982 uiteindelijk zonder enige vorm van strafproces geëxecuteerd. De advocaten die deze verdachten verdedigden bij het gerechtshof werden ook geëxecuteerd. Uiteindelijk werden vijftien mannen zonder vorm van proces geëxecuteerd. Alhoewel de december-executies niet horen tot object van dit onderzoek, zal hierna wel een korte beschrijving worden gegeven over de executies en de gebeurtenissen. De beschrijving is noodzakelijk omdat de executies veel invloed hebben gehad op het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving. Ze hebben ook invloed gehad op de vier zuilen die waren aangekondigd op 1 mei 1980 (par. 4.19). Dit onderzoek is feitelijk afgesloten in december 2018. Vlak voor het officieel indienen

³⁵⁴ R.D. Horb.

van het manuscript heeft de Krijgsraad op 29 november 2019 uitspraak gedaan in het juridisch proces tot veroordeling van Bouterse voor medeplichtigheid aan moord van de vijftien geëxecuteerden in 1982. In de paragrafen 4.60 en 4.61 wordt ook verwezen naar het vonnis van de Krijgsraad.³⁵⁵

4.60 Staande executies, de Decembermoorden van 1982

In de nacht van 8 op 9 december werden door militairen 15 mensen geëxecuteerd in Fort Zeelandia, het fort dat als legerbasis diende voor de militairen. De militairen hebben hiermee eigenhandig hun zwarte bladzijde uit de geschiedenis van Suriname geschreven, waarvoor nog steeds verantwoording wordt opgeëist door de nabestaanden, terwijl de verdachten (militairen en andere verdachten) weigeren het boetekleed aan te trekken. Inmiddels is in eerste aanleg een aantal verdachten veroordeeld en een aantal vrijgesproken. Wat er precies op 8 december is gebeurd, bleef lange tijd een puzzel en de uiteenlopende verhalen en constructies over die nacht bleven hun eigen leven leiden. In het vonnis van de Krijgsraad van november 2019 zijn alle relevante getuigenverklaringen opgenomen en is er meer duidelijkheid over de executies. Ook het proces-verbaal betreffende het verhoor van Bouterse als verdachte, dat afgenomen was door de rechter-commissaris op 28 juni 2001 is opgenomen in het vonnis.

Feit is wel dat de geëxecuteerden in het derde en vierde kwartaal van 1982 heel vaak het hoofdblad van de kranten haalden door het militair regiem steeds te confronteren met hun incompetentie en hun willekeurig handelen. Ze maakten het de militairen moeilijk om geliefd te blijven onder het volk en ze stelden steeds openlijk de legitimiteit van de militairen als macht van de staat ter discussie.³⁵⁶ De discussies vonden plaats in onder andere de rechtszaal door advocaten, op de universiteit door de decanen van de faculteiten, door vakbonden die zorgden voor werkneerlegging en protestacties, door journalisten die hun gevoelens over de militairen en hun kritiek op de militairen openbaar maakten. Er was in toenemende mate sprake van verzet vanuit verschillende groepen; vanuit de intellectuele kringen, vanuit de togaberoepen, vanuit de vakbonden en ze werden allen ondersteund door de media. Alhoewel deze groepen een gevaar vormden voor het militair regiem, was het grootste gevaar voor de militairen nog steeds de militairen uit eigen kring die werden verdacht van *contra coups*. Twee van de geëxecuteerden waren militairen. Zij hadden negen maanden in militaire detentie gezeten, vanwege beschuldiging van hun betrokkenheid bij de coup poging in maart 1982. Zij werden uit de gevangenis gehaald en geëxecuteerd. Hun advocaten zijn ook geëxecuteerd. De overige personen waren de voorzitter van de Moederbond (de grootste overkoepelende vakbond in Suriname), de voorzitter van de Surinaamse Raad van Advocaten, drie journalisten, een directeur van een nieuwsagentschap, een directeur en eigenaar van een radiostation, een decaan van een der faculteiten van de Universiteit van Suriname, een docent van de Universiteit en een zakenman.³⁵⁷ In deze nacht werden behalve de executies ook enkele mediahuizen en het

³⁵⁵ Vonnis van de Krijgsraad in de zaak van de auditeur-militair tegen Bouterse Desiré Delano, voorheen van beroep militair in de rang van Luitenant-Kolonel, thans President van de Republiek Suriname, 29 november 2019, vonnisnummer 46, parketnummer 3975.

³⁵⁶ Zie al de ingezonden brieven in *de Ware Tijd* in de bundels van het 3e en 4e kwartaal 1982.

³⁵⁷ Zie Sedney, 2017, 120-121. In het vonnis van de Krijgsraad van 29 november 2019 vertellen de getuigen hoe deze vijftien mensen zijn opgehaald en geëxecuteerd.

gebouw van de Moederbond afgebrand.³⁵⁸ Op 9 december werd de avondklok wederom ingevoerd. Op 14 december 1982 verscheen Bouterse als voorzitter van het Militair Gezag op de Surinaamse televisie.³⁵⁹ Hij deelde publiekelijk mee dat de vijftien mensen op verdenking van een poging tot staatsgreep waren doodgeschoten tijdens een ontsnappingspoging.³⁶⁰ Deze verklaring is zowel nationaal als internationaal niet geloofwaardig overgekomen, getuige de vele aanklachten en sancties³⁶¹ tegen Suriname na deze Decembermoorden.³⁶²

4.61 Aanlooperperiode vóór de Decembermoorden

Het probleem met vooral de advocaten speelde reeds geruime tijd.³⁶³ De geëxecuteerde advocaten waren ook raadsmanen van een aantal verdachten die moesten verschijnen bij het Bijzonder Gerechtshof. De advocaten stelden steeds de legitimiteit³⁶⁴ van het Bijzonder Gerechtshof aan de kaak. De auditeur-fiscaal (Horb) bij het Bijzonder Gerechtshof die tevens lid was van het Militair Gezag had het hierdoor erg moeilijk in de rechtszaal om de gevangenen genomen verdachten wegens corruptie met terugwerkende kracht te laten straffen. Hij was in de rechtszaal constant in de verdediging. Daarnaast speelde ook de kwestie van de twee militairen die verdacht werden van betrokkenheid van een mislukte coup poging in maart 1982. In augustus 1982 werden deze twee militairen door de rechter-commissaris op vrije voeten gesteld; maar ze werden zonder enige vorm van proces wederom aangehouden door de militairen. Deze aanhouding was een besluit van het Militair Gezag. De Orde van Advocaten was verontrust over deze beslissing van het Militair Gezag en heeft toen hierover een brief

³⁵⁸ In het vonnis van de Krijgsraad zijn ook de getuigenverklaringen over de branden opgenomen, waaruit blijkt hoe de militairen de gebouwen in brand hadden gestoken en dat aan de brandweer was verboden om de branden te blussen.

³⁵⁹ De Surinaamse televisie (STVS) was het enige medium waarmee rechtstreeks werd gecommuniceerd met het volk.

³⁶⁰ Deze gewelddadigheden zijn na een klacht door familieleden van de slachtoffers wel onderzocht door het VN-Comité voor de Rechten van de Mens. In 1995 was het comité voor de Rechten van de Mens van mening dat de slachtoffers op willekeurige wijze van het leven zijn beroofd, in weerwil van artikel 6 lid1 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten. Zie Comité voor de Rechten van de Mens, BuPo-verdrag/c/24/d/154/1983, par.15. Een onderzoek naar deze executies is hierna door het Openbaar Ministerie gestart; echter werd het strafproces in 2012 voorlopig stopgezet vanwege de aanname van de Amnestiewet (S.B.2012, no.49) door De Nationale Assemblée. De Amnestiewet is aangenomen in 2012 tijdens het kabinet van Desi Bouterse als president. Bouterse is middels democratische verkiezingen in 2010 president van het land geworden. In 2015 is hij herkozen als president. Hij is door De Nationale Assemblée herkozen na zijn verkiezingswinst in het parlement. De Amnestiewet is nog steeds punt van discussie; de Krijgsraad had het strafproces stopgezet met de rechtsvraag of een Constitutioneel Hof niet de grondwettigheid van deze Amnestiewet moet toetsen. Suriname heeft wel in de Grondwet een Constitutioneel Hof ingesteld, maar dit Hof was vanwege het ontbreken van organieke regelgeving toen nog niet geïmplementeerd (het Constitutioneel Hof is inmiddels op 4 oktober 2019 (S.B. 2019 no.118) wel goedgekeurd. De nabestaanden hebben een klacht ingediend bij het Hof van Justitie en gevraagd om hervatting van het proces. In 2015 heeft het Hof van Justitie in zijn vonnis opdracht gegeven aan het Openbaar Ministerie om de zaak voort te zetten. Op 29 november 2019 is uitspraak gedaan door de Krijgsraad, waarin Bouterse is veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf voor medeplegen aan moord. Hij is intussen in hoger beroep gegaan.

³⁶¹ Van Galen, 2003, p. 131-133. Op 10 december werd door Nederland de ontwikkelingshulp stopgezet. Ook werd de samenwerking op militair, cultureel en juridisch gebied opgezegd door Nederland.

³⁶² De nabestaanden en mensenrechtenorganisatie hebben zich uiterst ingespannen om de Decembermoorden zowel nationaal als internationaal juridisch te laten beoordelen. Na de Decembermoorden werden economische sancties tegen Suriname getroffen. Ook op diplomatiek niveau waren er vanaf toen heel veel spanningen.

³⁶³ Zie kranten uit deze periode waarin ingezonden stukken en pleidooien letterlijk zijn gepubliceerd.

³⁶⁴ Over het Bijzonder Gerechtshof en zijn legitimiteit zal in hoofdstuk 5 nader worden ingegaan.

gestuurd naar de waarnemend president van Suriname, de minister van Justitie en Politie en het Militair Gezag. De Orde maakte zich vooral zorgen over de uitvoering van rechterlijke bevelen en de handhaving van de integriteit van de rechtspleging in Suriname. De Orde typeerde het besluit van het Militair Gezag als hoogst onrechtmatig en zag deze beslissing als een volstreekte miskenning van de taak en de functies van de Rechterlijke Macht in de samenleving. Het besluit van het Militair Gezag zag de Orde als een opvatting dat het Militair Gezag verheven was boven de bestaande rechtsorde en naar eigen inzichten mocht bepalen of een rechterlijke beslissing al dan niet zou worden gerespecteerd.³⁶⁵ Ook het Hof van Justitie protesteerde naar aanleiding van deze aanhouding.³⁶⁶ In hun protestbrief kwalificeerde het Hof de aanhouding als een daad van willekeur die een rechtsstaat in gevaar brengt, in strijd is met de ware democratie en met decreet A-11 bevattende Statuut Basisrechten en Plichten (artikel 5 A-11) en artikel 5 lid 2 A-6 en artikel 1 B-4. Ook het Hof had een brief gestuurd naar de waarnemend president met afschriften naar het Beleidscentrum, de minister van Binnenlandse Zaken, minister van Justitie en Politie, de Orde van Advocaten, de procureur-generaal en de advocaat-generaal over deze onrechtmatige weder aanhouding door het Militair Gezag.

Rond augustus 1982 waren er ook problemen op de universiteit. Er was een nieuw bestuur van de universiteit benoemd door de minister van Onderwijs. De decanen van de respectieve faculteiten konden zich niet vereenzelvigen met deze benoeming en vonden dat het wetenschappelijk onderwijs in gevaar was gebracht.³⁶⁷ Het probleem op de universiteit resulteerde in maandenlange acties in de vorm van werkneerlegging en protesten van zowel de docenten als de studenten. Er werden geen colleges verzorgd en de studenten waren inmiddels de straat opgegaan. Ondertussen waren ook de vakbonden in protest en de vakbondcentrales (C-47, FAL, CLO en PWO) eisten democratische structuren in het land.³⁶⁸ De protesten werden grimmiger en de Orde van Advocaten nam publiekelijk een heel ferm standpunt in. Ook de Orde van Advocaten bepleitte de realisering van democratische grondslagen.³⁶⁹ De Orde liet het volgende bericht in de krant publiceren:

- Er heerste een crisis in Suriname.
- Dat de macht gebaseerd was op feitelijke macht dan wel de dreigende aanwezigheid van deze feitelijke macht en niet op de rechtsovertuiging van het merendeel der burgers.
- Dat het militair leiderschap – ondanks alle inspanningen – zich niet heeft weten te vertalen in effectief en algemeen aanvaard politiek leiderschap.
- Dat de pogingen om nieuwe structuren aan de basis te creëren als draagvlak voor het nieuwe geïntroduceerde politieke leiderschap, de facto vooralsnog als mislukt moeten worden beschouwd.
- Dat er een politiek vacuüm was ontstaan na 25 februari. Meningsvorming over zaken die traditioneel tot het domein van politieke partijen behoren, werden thans noodzakelijkerwijs via de functionele groepen geleid.

³⁶⁵ *de Ware Tijd* 4 augustus 1982, p.1.

³⁶⁶ *de Ware Tijd* 6 augustus 1982, p.1.

³⁶⁷ *de Ware Tijd* 27 augustus p.1, *de Ware Tijd* 26 oktober 1982, p.1.

³⁶⁸ *de Ware Tijd* 1 november 1982, p.1.

³⁶⁹ *de Ware Tijd* 3 november 1982, p.1.

Op dezelfde dag van publicatie over de zorgpunten van de Orde van Advocaten verscheen in de krant een bericht van de Associatie van directeuren en hoofddirecteuren van de media over intimidatie van mediabedrijven door militairen. Deze groep maakte zich ernstig zorgen over de persvrijheid.³⁷⁰

Al deze protesten werden uiteindelijk in de kiem gesmoord door op 8 december die kopstukken van de actievoerenden vakbonden, protesterende juristen en mediaeigenaren en mediadirecteuren op te halen, te executeren en waar nodig mediabedrijven in brand te steken en tot as te laten vergaan.

Deze executies staan nog steeds bekend als de Decembermoorden³⁷¹ en ze achtervolgen Suriname al decennialang zowel op nationaal niveau als internationaal niveau. Het is de staat Suriname en de nabestaanden nog steeds niet gelukt om de verantwoordelijken van de Decembermoorden achter slot en grendel te krijgen. Alhoewel de Krijgsraad uitspraak heeft gedaan, is er geen bevel gegeven tot gevangenneming. Bouterse is nooit aanwezig geweest op de zittingen met als gevolg dat hij nu in verzet kan gaan tegen de veroordeling. Hierna kan hij nog in beroep gaan bij het Hof van Justitie.³⁷²

In deze studie blijft het onderzoek naar de executies in de nacht van 8 op 9 december verder buiten bespreking.³⁷³ Deze executies leidden wel naar wijziging van het staatsbestuur: Het decreet A-9 bleef wel van kracht, maar het Regeerteam 3 Neyhorst trad af en maakte plaats voor Regeerteam 4.

4.62 Einde Regeerteam 3 Neyhorst en benoeming Regeerteam 4 Alibux

Op 10 december, een dag na de Decembermoorden, trad Regeerteam 3 Neyhorst af. De regeermacht werd teruggegeven aan het Militair Gezag. De regeermacht is vanaf 10 december 1982 tot de benoeming van Regeerteam 4 op 28 februari 1983, wederom alleen uitgeoefend door de militairen. In deze periode hebben de militairen geen decreten geslagen.

Op 10 december 1982 trad het derde regeerteam af en op 28 februari 1983 werd het vierde regeerteam beëdigd. Neyhorst werd vervangen met Alibux. Tussen 10 december en 28 februari lag de regeermacht weer bij het Militair Gezag. Regeerteam 4 Alibux, werd in een woelige en verontrustende periode geïnstalleerd. Het militair geweld van 8 december, waarbij 15 Surinamers zonder het commune strafproces om het leven waren gebracht, stond bij ieder nog vers in het geheugen. Intussen was ook de ontwikkelingshulp vanuit Nederland stopgezet. De

³⁷⁰ *de Ware Tijd* 3 november 1982, p.1.

³⁷¹ Kaptein Hendrik; over grenzen van strafrechtspleging; op weg naar een menselijk, maatschappelijk en juridisch haalbare afrekening van december 82, SJB december 2012, p. 30-53.

³⁷² Bouterse heeft inmiddels verzet getekend en is in hoger beroep gegaan.

³⁷³ Voor meer informatie over de Decembermoorden wordt verwezen naar: A. Ellian, p. 1645-1651. H. Fernandes Mendes, p. 75-81. Hoge Raad der Nederlanden, "DES" arrest, NJ 1994, 535, cassatie van vervolgingsbeschikking inzake Decembermoorden (18-9-2001, LJN AB1471). International Commission of Jurists, "Independent Observation Mission of the Trial of President Desire Delano Bouterse and Others in Relation to Extra-Judicial Executions that Took Place in December 1982 at Fort Zeelandia, Paramaribo, Suriname 9 Genève, 2012. E.K. Marshall, p.14-19.

avondklok³⁷⁴ die de bewegingsvrijheid van de burgers had beperkt, was nog steeds van kracht, de bevelhebber van het Nationaal Leger, Bouterse, was nog steeds de bevelhebber van de legerleiding en voorzitter van het Beleidscentrum en het Militair Gezag. Volgens de nu zwaar gecensureerde media werd Suriname zowel vanuit het buitenland als inlands bedreigd met invasies en liquidaties.

4.63 Bestuursorganen tijdens Regeerteam 3

De waarnemend president bleef ceremonieel. Uit decreet A-9 blijkt dat naast de bovengenoemde gezagsorganen met het Beleidscentrum als hoogste orgaan hiërarchisch nog een hoger orgaan was. Het Militair Gezag stond hoger dan het Beleidscentrum. Alle besluiten werden mede ondertekend door het Militair Gezag. In maart 1982 werden door het Militair Gezag twee organen ingesteld: de president die immuniteit genoot, het Beleidscentrum dat de hoogst bestuurlijke functie uitoefende, maar ook meeregeerde. Zij werden samengesteld door het Militair Gezag en alle besluiten werden mede ondertekend door het Militair Gezag. De voorzitter van het Beleidscentrum was ook de voorzitter van het Militair Gezag en tevens de bevelhebber van het Nationaal Leger. De ondervoorzitter van het Beleidscentrum was ook de ondervoorzitter van het Militair Gezag. Deze constructie is moeilijk te volgen. Het komt wel erop neer dat de voorzitter en de ondervoorzitter van het Beleidscentrum bepaalden wie de leden van het Beleidscentrum zouden zijn. Bovendien hadden ze met de bovengenoemde constructie en te allen tijde de zeggenschap en bleef het Militair Gezag hiermee de hoogste bestuurlijke macht binnen de Republiek Suriname behouden en stelden zij het algemeen regeringsbeleid vast (zie artikelen 4 en 5 A-9). De uitvoerende macht met betrekking tot de departementen was wel overgedragen aan de ministers (artikel 9 A-9), maar de ministers waren verantwoording verschuldigd aan het Beleidscentrum, lees Militair Gezag, en voerden het vastgestelde beleid van het Beleidscentrum uit (artikel 8 A-9).

Bestuursorganen tijdens Regeerteam 3 Neyhorst waren:

- Het Militair Gezag
- Het Beleidscentrum
- De minister-president
- De ministers

Het Militair Gezag was ook in dit regeerteam het hoogste orgaan. Daarnaast hadden ze ook zitting in het Beleidscentrum dat ook een controleorgaan was over het staatsbestuur.

4.64 Grote spanningen na de Decembermoorden

Vóór de installatie van het Regeerteam Alibux was de situatie in Suriname zwaar beladen, maar ook erna waren er veel spanningen. Suriname stond vooral onder internationale druk vanwege de executies van 8 december 1982. Diplomaten werden over en weer uitgewezen³⁷⁵ en er

³⁷⁴ *de Ware Tijd* 4 januari p. 1. De avondklok was vanaf 1 januari 1983 verschoven naar middernacht tot 4 uur in de ochtend. Hiermee hadden de burgers een uitgangsverbod.

³⁷⁵ Er werden Amerikaanse en Nederlandse diplomaten uitgewezen. Ook werden vanuit die landen Surinaamse diplomaten tot non grata verklaard.

werden ook economische blokkades opgelegd tegen Suriname. De zwaar gecensureerde media stonden bol van eventuele bedreigende invasies³⁷⁶ vanuit het buitenland. Beschuldigingen werden geuit naar Nederland, die zijn steun zou verlenen aan huurlingen om een invasie te plegen in Suriname. Ook de CIA (Central Intelligence Agency) werd beschuldigd van invasiepogingen. De voormalige president Chin A Sen werd ook genoemd als te zijn een vijand van Suriname die vanuit Nederland opereerde en Suriname bedreigde met zijn opgerichte Raad van Bevrijding. Terwijl in deze angstige periode burgers bang werden gemaakt met berichten over invasies uit het buitenland, waren er ook bedreigingen vanuit het leger voor de overname van de macht. In verband met het laatste werden op 30 januari 1983³⁷⁷ enkele verdachten gearresteerd die verdacht werden van een liquidatiepoging op legerautoriteiten. De verdachten bleken ook leden van het Nationaal Leger en het Militair Gezag te zijn. In dit kader werd de bataljonscommandant Horb, die lid was van het Militair Gezag en het Beleidscentrum en eerder auditeur-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof, ook gearresteerd. Hij werd in de gevangenis gezet. Horb werd na enkele dagen dood aangetroffen in zijn cel. Volgens de gecensureerde mediaberichten had Horb zelfmoord gepleegd.³⁷⁸

4.65 De minister-president en het Militair Gezag

Voorafgaand aan de benoeming van Regeerteam 4 werd midden januari 1983 door Bouterse een informateur³⁷⁹ benoemd om een nieuw regeerteam samen te stellen. Na de hoorzittingen had de informateur een rapport ingediend en vertrok als diplomaat naar Nederland. Op 1 februari 1983 werd Alibux door Bouterse benoemd tot formateur.³⁸⁰ Op 28 februari 1983 werd een Raad van Ministers benoemd en Alibux werd minister-president.³⁸¹ Het Regeerteam 4 werd overschaduwd door Bouterse, die bevelhebber van het Nationaal Leger was, maar ook voorzitter van het Militair Gezag en voorzitter van het Beleidscentrum. Staatshoofdenconferenties werden door Bouterse bezocht en toegesproken.³⁸² Ook formele bezoeken aan landen in de regio³⁸³ werden door Bouterse afgelegd.³⁸⁴ Hiermee was het Militair Gezag informeel de regering.

³⁷⁶ *de Ware Tijd* 12 februari 1983 p. 1, *de Ware Tijd* 3 juni 1983 p. 1.

³⁷⁷ *de Ware Tijd* 4 februari p. 1.

³⁷⁸ Over de doodsoorzaak van Horb verscheen een dagboek van een anonieme getuige. Dit boek werd in Suriname verboden.

³⁷⁹ *de Ware Tijd* 19 januari 1993 p. 1.

³⁸⁰ *de Ware Tijd* 1 februari 1983 p. 1.

³⁸¹ Volgens Sedney had Bouterse na de Decembermoorden en de daarop gevolgde opschorting van de Nederlandse Ontwikkelingshulp een team van deskundige bestuurders nodig, die Suriname op eigen kracht tot ontwikkeling zouden kunnen brengen. Alle pijlen wezen in de richting van de politieke partij PALU. Volgens Sedney had Bouterse ook behoefte aan bestuurders die hem nieuwe buitenlandse vrienden zouden moeten bezorgen en hem uit het diplomatiek isolement zouden moeten bevrijden. Die behoefte bracht hem in de armen van de Revolutionaire Volkspartij (RVP), een afsplitsing van de Volkspartij. Sedney vervolgt door te stellen dat met deze twee kleine linkse groeperingen als regeringspartner Bouterse heeft geprobeerd een uitweg te vinden uit de binnenlandse economische problemen en het internationaal isolement. Sedney, 2017, p. 121.

³⁸² Bouterse heeft de Conferentie van Niet Gebonden Landen in India toegesproken. Ook heeft hij de Conferentie van de Verenigde Naties toegesproken.

³⁸³ Sedney ziet Suriname als de zoete inval voor Cubaanse revolutionairen en het ideologische steunpunt van Grenada. Sedney, 2017, p.121.

³⁸⁴ Bouterse had goede betrekkingen met het buurland Brazilië. Ook had hij goede betrekkingen met linkse landen als Cuba, Grenada, Nicaragua en Libië.

4.66 Markante gebeurtenissen tijdens Regeerteam 4 Alibux

Behalve binnenlandse onrust en buitenlandse bedreigingen en blokkades hebben tijdens het regeerteam van Alibux nog andere markante gebeurtenissen plaatsgevonden en werden bestaande ambten opgeheven en nieuwe ambten gecreëerd. In haar regeerprogramma (1983-1986) zoals gepresenteerd op 1 mei 1983 (Arbeidersdag)³⁸⁵ werd aangekondigd dat er een orgaan, genaamd Centrale Staatsraad, zou worden geïnstalleerd en een nieuwe Grondwet werd beloofd. Opvallend was dat in juni 1983 het ontslag van de minister van Volksmobilisatie³⁸⁶ en Cultuur werd aanvaard.³⁸⁷ Dit ontslag was opmerkelijk, want de minister was een vertegenwoordiger van het Nationaal Leger (Sital die eerder beschuldigd was van coup 2, zie par.4.24). In de gecensureerde media stond als argument voor zijn ontslag “vanwege ernstige verschillen tussen de revolutionaire leiding, omvattende het Beleidscentrum, de Raad van Ministers en het Centrale Kader van de Revolutie enerzijds en minister Sital anderzijds”. Ook ten aanzien van de Bijzondere Rechtspleging werden belangrijke besluiten genomen. Op 6 juli 1983 werd het Bijzonder Gerechtshof opgeheven.³⁸⁸ In december 1983 werd ook het Hoog Militair Gerechtshof opgeheven. Deze Bijzondere Gerechtshoven worden in hoofdstuk 5 verder besproken.

Een ander belangrijke gebeurtenis was dat de Universiteit van Suriname, die vanaf 8 december 1982 was gesloten, in oktober 1983 toestemming kreeg om weer haar deuren te openen. De Universiteit van Suriname werd vanaf toen omgedoopt tot de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

4.67 De samenwerking met het Bedrijfsleven en de Vakbeweging

Ten aanzien van de inrichting van de staat werden formeel geen besluiten genomen. Voor het Regeerteam 4 Alibux golden dezelfde staatsrechtelijke regels zoals vastgelegd voor het Regeerteam Neyhorst. Het decreet A-9 gold ook voor Regeerteam Alibux. Het Beleidscentrum bleef het hoogste bestuurlijke orgaan. In deze periode werd veel gewerkt met gedecentraliseerde organen zoals districtsbesturen en volksmilities om volgens de militairen dichter bij het volk te staan. Deze organen waren informeel en niet bij decreet geregeld. Volgens Sedney³⁸⁹ had het linkse experiment de revolutionaire leiding vervreemd van het volk en het Nationaal Leger in een isolement gebracht. Hij stelt dat de voorzitter van het Militair

³⁸⁵ *de Ware Tijd* 2 mei 1983, p. 1.en 12.

³⁸⁶ In het onderzoek van Schalkwijk is te lezen dat het leiderschap in de eerste periode experimenteerde met een vorm van “Surinaams socialisme” en werden er volkscomites opgezet en later een ministerie van Volksmobilisatie en Cultuur. Daarnaast werden er organisaties opgezet zoals sectorale raden, regionale raden, volksmilities, revolutionair front en een Anti-Interventie comités. Deze organisaties hadden geen legitieme grondslag. Schalkwijk, 2005.

³⁸⁷ *de Ware Tijd* 9 juni 1983 p.4.

³⁸⁸ Volgens Sedney werd als tegemoetkoming aan de publieke opinie op 28 juni 1983 het Bijzonder Gerechtshof opgeheven, maar reeds de volgende dag werd het beruchte Decreet B-10 (S.B. 1983 No.55) uitgevaardigd, dat de invoer, doorvoer, het verhandelen, verspreiden, in bezit hebben, in voorraad hebben, produceren en/of verspreiden van bepaalde geschriften verbood en strafbaar stelde. Dit decreet was om te voorkomen dat het boek *De Decembermoorden*, dat in Nederland door de Raad van de Bevrijding was uitgegeven, zijn weg naar Suriname zou vinden. Sedney, 2017, p. 121-122.

³⁸⁹ Sedney, 2017, p. 121.

Gezag in januari 1984 daarom weer aansluiting probeert te zoeken bij de massa. In zijn nieuwjaarsrede³⁹⁰ op 1 januari 1984 juichte bevelhebber Bouterse de groei van de volksmilitie en de jeugdmilitie toe. Hij zag deze ontwikkelingen als teken van consolidatie en uitbouw van de revolutie. Hij hekelde de complotten, de aanvallen en de leugencampagnes van 1983 en roemde zijn gehouden toespraken in New Delhi bij de conferentie van de Niet Gebonden Landen en bij de Algemene Conferentie in de VN op oktober 1983. Een groot zorgpunt bleef echter wel de grote staking te Paranam (Paranamkwestie),³⁹¹ want hiermee kwam op dat ogenblik de grootste inkomstenbron van de staat in gevaar. Daarom nodigde Bouterse het bestuur van de Associatie van Fabrikanten (ASFA) en de Vereniging van het Bedrijfsleven (VSB) uit om deel te nemen aan een in te stellen Denkgroep en aan een interim-regering.³⁹² Hiervoor werden enkele decreten waarmee de belastingen waren verhoogd door het Militair Gezag, het Beleidscentrum en de ministers gezamenlijk geschorst. Het ging om vijf decreten³⁹³ te weten de verhoging van de bieromzetbelasting, de verhoging van de omzetbelasting van tabak en sigaretten, de verhoging van statistiekrecht op de invoer van producten, de verhoging van binnenlands gedistilleerde rum en alcoholproductie. De verhoging op babyvoeding, benzine, olieproducten en dieselolie werd ook stopgezet, terwijl de verhoging van de loonbelasting al eerder was opgeschort.

De Denkgroep werd een nieuw instituut in de staatsinrichting en werd geïnstalleerd op 25 januari 1984. Als resultaat van de Denkgroep werd op 3 februari 1984 het vijfde Regeerteam Udenhout geïnstalleerd, dat interim-regering werd genoemd, maar ook bekend stond als de crisisregering. Hiermee worden binnen vier jaren vijf regeerteams geformeerd. Hiervoor zal eerst de installatie van de Denkgroep en de gevolgen ervan worden besproken

4.68 De Denkgroep

De Denkgroep werd ingesteld bij het Algemeen Decreet A-16.³⁹⁴ In de considerans werd opgenomen dat in het belang van een verantwoorde maatschappelijke ontwikkeling in Suriname het noodzakelijk was om de door het Militair Gezag op 25 januari 1984 ingestelde Denkgroep een wettelijke basis te geven en haar rechtspositie te regelen. De Denkgroep die vanaf het Regeerteam Alibux informeel was samengesteld, werd tijdens het Regeerteam Udenhout 1 formeel ingesteld. Dit instellingsdecreet werd ondertekend door de waarnemend president, Ramdat Misier en de bevelhebber van het Nationaal Leger, Bouterse, als voorzitter van het Militair Gezag. De Denkgroep werd voor onbepaalde tijd ingesteld, maar niet langer

³⁹⁰ *de Ware Tijd* 2 jan.1984 p. 1.

³⁹¹ De arbeiders van het bauxietbedrijf te Paranam waren in actie. De bauxietinkomsten waren de grootste inkomstenbron van Suriname. 75 tot 80% van de economie draaide op de inkomsten uit de bauxietsector.

³⁹² Volgens Schalkwijk betrof dit niet zomaar een uitnodiging. Hij wijst erop dat de vakbeweging en het bedrijfsleven zich grote zorgen maakten om de achteruitgang van de economie en over vreemde buitenlandse invloeden en hadden de hand uitgestoken. Schalkwijk 1994 (Suriname, het steentje in de Nederlandse schoen), p.47.

³⁹³ E-44 Nadere wijziging van de bieromzetbelasting 1954-19833, E-45 nadere wijziging van de omzetbelasting rooktabak of sigaretten 1967, E-46 nadere wijziging van de wet houdende bepaling omtrent de accijns op het binnenlands gedistilleerd alcohol, E12-B nadere wijziging op de wet op het statistiekrecht 1973, E-27^E Nadere wijziging op tarieflijst Invoerregeling 1981-1983.

³⁹⁴ Algemeen Decreet A-16 Instelling van een Denkgroep.

dan de duur van het Regeerteam Udenhout 1. De Denkgroep was samengesteld uit: vertegenwoordigers van de Revolutionaire Leiding, vertegenwoordigers van het Bedrijfsleven en vertegenwoordigers van de Vakbeweging (artikel 2). Een vertegenwoordiger van de Revolutionaire Leiding kreeg het voorzitterschap. In de Nota van Toelichting werd opgenomen wat onder Revolutionaire Leiding werd begrepen. In de Revolutionaire Leiding waren de personen die door het Militair Gezag als zodanig werden aangewezen. Voor wat het Bedrijfsleven en de Vakbeweging betreft, werd in dezelfde Nota van Toelichting verwezen naar het Decreet A-15³⁹⁵ waarin de omschrijving van de twee organen was gegeven.

De Denkgroep werd op 25 januari 1984 ingesteld, wat werd geformaliseerd per Algemeen Decreet A-16 van 13 juli 1984. Tot deze Denkgroep behoorden de volgende aantallen vertegenwoordigers:

- 3 van de Revolutionaire Leiding;
- 2 van het Bedrijfsleven, waartoe behoorde de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) en de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFSA);
- 2 van de Vakbeweging, namelijk het A.V.V.S. de Moederbond, de Centrale van Landsdienaren (CLO), de Progressieve Werknemers Organisatie (PWO) en de Progressieve Vakcentrale C-47 (C-47).

4.69 Taken en bevoegdheden Denkgroep

De Denkgroep kreeg in artikel 4 lid 1 van A-16 als taak mee om structuren en/of instituten aan te geven die een zodanige participatie van de gehele samenleving in de verdere ontwikkeling van het revolutionair proces moesten garanderen, zodat een vorm van duurzame democratie kon worden gerealiseerd. Bijzonder aan de Denkgroep was dat ze bevoegd waren om personen en deskundigen op te roepen, informatie bij personen en/of instellingen mochten opvragen en dat de leden onschendbaar waren bij het verrichten van hun werkzaamheden. Volgens artikel 8 lid 2 van A-16 waren de leden van de Denkgroep niet gerechtelijk vervolgbaar voor hetgeen zij in de vergadering mededeelden of voor wat hun werd medegedeeld.

De adviezen die de Denkgroep gaf, waren van bijzondere aard en werden uitdrukkelijk in de Memorie van Toelichting van het decreet A-16 opgenomen dat slechts vanwege zwaarwichtige redenen adviezen van de Denkgroep niet zouden worden gevolgd.

In december 1984 bood de Denkgroep zijn advies over het invoeren van de democratische structuren aan de regering van Suriname aan. Het advies van de Denkgroep luidde dat het Militair Gezag een overgangsfase moest invoeren met een volksvertegenwoordigend lichaam.

³⁹⁵ Algemeen Decreet A-15 Instelling en werkwijze Interim-regering.

4.70 Een ‘volksvertegenwoordigend orgaan’ bekend als de benoemde Assemblee

Het advies van de Denkgroep resulteerde in de instelling van een ‘volksvertegenwoordigend orgaan’ voor Suriname dat bij Algemeen Decreet A-17 van 31 december 1984 werd geformaliseerd. Dit ‘volksvertegenwoordigend orgaan’ moest volgens het decreet de Surinaamse bevolking in het revolutionair proces naar democratische structuren van duurzame aard vertegenwoordigen. Dit orgaan was een wetgevend lichaam maar ook een nieuw constitutioneel lichaam dat was bedoeld als voorloper van een toekomstig wetgevend en controlerend orgaan bij de herinvoering van de democratie in Suriname. Op advies van de Denkgroep werd dit ‘volksvertegenwoordigend lichaam’ bij decreet ingesteld onder de benaming van “De Nationale Assemblee” (DNA). Het orgaan van de Nationale Assemblee was niet nieuw. Reeds bij aanvaarding van het ambt tot president op 15 maart 1980 had president Chin A Sen aangegeven dat hij van plan was het in te stellen. Ook Bouterse had verschillende keren uitspraken gedaan over een in te stellen assemblee. Met het decreet A-17 werd een begin gemaakt met structuren die moesten leiden naar de democratie. Met de instelling van de benoemde Assemblee kan hier geenszins worden gesproken van een volksvertegenwoordigend orgaan. De vakbeweging, het bedrijfsleven en de revolutionaire leiding waren geen politieke organen om politieke besluiten te nemen. Ze waren zeker ook niet de representanten van het volk, daarvoor dienden ze eerst gekozen te worden door het volk. Niettemin is met de instelling van de Denkgroep en de benoeming van de Assemblee de eerste stappen gezet om te komen tot algemene verkiezingen. In deel III zal verder ingegaan worden op deze twee belangrijke organen tijdens het militair regiem.

4.71 Bestuursorganen tijdens Regeerteam 4

Regeerteam 4 heeft slechts een jaar gezeten in het bestuur en er vonden in die periode geen wijzigingen in het constitutioneel recht ten aanzien van het staatsbestuur plaats. De waarnemend president bleef ceremonieel. De regermacht werd zowel nationaal als internationaal een aangelegenheid van het Militair Gezag, het Beleidscentrum, de minister-president en de ministers. Het model van staatsbestuur dat was ontwikkeld voor Regeerteam 3 (Neyhorst) werd ook gebruikt voor Regeerteam 4 (Alibux). Het decreet A-9 gold ook voor Regeerteam Alibux.

Bestuursorganen tijdens Regeerteam 4 waren:

- Het Militair Gezag
- Het Beleidscentrum
- De minister-president
- De ministers

Het Militair Gezag was ook in dit regeerteam het hoogste orgaan. Daarnaast hadden ze ook zitting in het Beleidscentrum. Het Beleidscentrum was zowel een uitvoerend als een controlerend orgaan.

4.72 Regelgeving in de periode van Regeerteam 4

In de periode van Regeerteam 4 zijn er geen A-decreten gepubliceerd. Markante juridische thema's tijdens Regeerteam 4 waren de opheffing van het Bijzonder Gerechtshof in juni 1983 en de opheffing van het Hoog Militair Gerechtshof. Na de Decembermoorden was het staatsbestuur internationaal onder druk gezet om serieuzer om te gaan met het mensenrechtenvraagstuk en de bescherming hiervan.

Decreet	Naam	Datum
Decreet B-9E	Decreet van 28 juni 1983 tot opheffing van het Bijzonder Gerechtshof en in verband daarmee enkele voorzieningen te treffen (Decreet Opheffing Bijzonder Gerechtshof)	28 juni 1983
Decreet C-77	Decreet van 10 augustus 1983 tot vaststelling begroting voor het dienstjaar 1983.	10 augustus 1983
Staatsbesluit van 18 augustus 1983	Houdende vastlegging van de samenstelling van de Legerleiding.	18 augustus 1983
Decreet C-62A	Tot opheffing Hoog Militair Gerechtshof en in verband daarmee wijzigingen van de Wet Militair Strafrechtspleging	22 november 1983

Opheffing van de bijzondere rechtsgangen vonden zowel bij B-decreet als C-decreet plaats. Vastlegging van de samenstelling van de legerleiding werd in augustus 1983 geregeld bij staatsbesluit. De reden die hiertoe had geleid, is onbekend.

4.73 Tussenconclusie

Op 25 februari 1980 werd de democratisch gekozen regering door een groep militairen gewelddadig ontheven. Met behulp van de nog bestaande structuren, zoals de ceremoniële president en het parlement, werd een nieuw regeerteam samengesteld door de militairen die zichzelf de Nationaal Militaire Raad noemden. Regeerteam 1 onttrok zich al gauw van de verplichting om eventueel verantwoording af te leggen aan het legitieme parlement. President Ferrier stapte in augustus 1980 op. Op 13 augustus 1980 werd de noodtoestand in Suriname afgekondigd. Ook werd door de militairen het parlement ontheven. De Grondwet werd buiten werking gesteld. De handelingen die op 13 augustus 1980 werden gepleegd en de besluiten die werden genomen, waren niet van de Nationale Militaire Raad, maar van een nieuw militair

orgaan, het Militair Gezag. Het Militair Gezag stelde een nieuw regeerteam samen (Regeerteam 2). Het Militair Gezag introduceerden ook de decreten als vervanging van wetten. Per decreet gaven de militairen zichzelf de legitimiteit om Regeerteam 2 samen te stellen en te installeren. Per decreet werden ook bestuurlijke en wetgevende bevoegdheden aan zichzelf en aan Regeerteam 2 gegeven. Regeerteam 2 kende een zogenaamde executieve president, maar moest haar macht ook delen met het Militair Gezag. Op 15 februari 1982 maakt Regeerteam 2 plaats voor Regeerteam 3. Regelgeving werd steeds met terugwerkende kracht tot geldend recht gemaakt. Kenmerkend was dat organen eerst informeel werden ingesteld en achteraf wettelijk geregeld. Er was wel tot zekere mate van notitie voor wetmatigheden om antwoord te kunnen geven waar bevoegdheden waren geregeld en hoe ze toegekend waren. Ook was er formeel een statuut met basisrechten en plichten vastgesteld, terwijl er bijzondere rechtscolleges in het leven waren geroepen voor berechting. Deze eis van legaliteit stond wel op zichzelf en werd niet ondersteund door de andere rechtsstatelijke beginselen. Tijdens Regeerteam 3 vinden de Decembermoorden plaats. Geschokt door deze gebeurtenissen treedt dit regeerteam af en is het staatsbestuur weer in handen van het militair gezag. Vervolgens gaan ze ertoe over om Regeerteam 4 te benoemen. Regeerteam 4 had het zwaar na de Decembermoorden. De armoede was groot en de binnenlandse en buitenlandse bedreigingen drukten zwaar op dit regeerteam. De ontwikkelingsgelden waren door Nederland ook stopgezet. Toen ook nog het grootste bauxietbedrijf in Suriname, dat nog zorgde voor de financiële inkomsten voor het land, dreigde met sluiting vanwege de werkneerlegging van de arbeiders in het bedrijf, begonnen de militairen toenadering te zoeken tot het bedrijfsleven, de producenten en de vakbeweging.

Om het hoofd te kunnen bieden aan de enorme financiële crisis en de stakingen hadden de militairen ook anderen nodig om het land te besturen. Deze samenwerking resulteerde in een Denkgroep, die het denkwerk moest doen om te komen tot democratische structuren. Als gevolg van deze samenwerking moest er behalve een benoemde Assemblee ook een nieuw regeerteam komen. Regeerteam 5 werd interim-regering genoemd; dit team moest naast het oplossen van de economische crisis in het land ook nog zorgdragen voor de democratische structuren. In dit deel wordt duidelijk dat pas na vier regeerteams de militairen weer dachten over democratische structuren, de formulering hiervan en over te gaan tot eventuele implementatie. In deel III komen het staatsbestuur tot de opheffing van de noodtoestand en de verkiezingen eind 1987 aan de orde.

Deel III

STAATSBESTUUR EN OPHEFFING NOODTOESTAND

4.74 Inleiding

Dit deel begint vanaf de periode dat de militairen samen begonnen te werken met het bedrijfsleven en de vakbeweging die de opdracht hadden om te komen met voorstellen over

democratische structuren voor de Republiek Suriname. Het gaat voornamelijk om de periode vanaf januari 1984 tot november 1987. Het staatsbestuur wordt in dit deel besproken binnen de contouren van Regeerteam 5, Regeerteam 6, Regeerteam 7, Regeerteam 8 en Regeerteam 9. Nagegaan wordt door welke organen het staatsbestuur werd geleid, hoe ze hun bevoegdheden hadden gekregen en wat de bevoegdheden waren. Ook komt in dit deel aan de orde de weg naar de algemene verkiezingen, de aanneming van de Grondwet van 1987 alsook het einde van het Militair Gezag als een constitutioneel orgaan wat ze hadden gekregen in de Grondwet '87 en de belangrijke wijziging van deze Grondwet.

4.75 Regeerteam 5 Udenhout 1 (interim-regering)

In het vorige deel is duidelijk geworden dat het staatsbestuur na 1982 door zware tijden ging. Met de financieel-economische situatie van Suriname ging het vanaf toen bergafwaarts. Het militair bestuur dat samen met de regeerteams verantwoordelijk was voor het staatsbestuur, bleek niet in staat te zijn om de economische neergang te stoppen. Daarnaast kwam nog bij kijken dat na de Decembermoorden burgers weinig vertrouwen hadden in de bestuurders. Suriname stond internationaal ook heel slecht aangeschreven. Vanwege de schending van mensenrechten werd Suriname onder internationale druk gezet. De militairen werden door deze feiten gedwongen om behalve met de regeerteams ook met anderen samen te werken. Ze zochten toenadering tot het bedrijfsleven en de vakbeweging. Al gauw werd duidelijk dat de twee laatstgenoemde organisaties niet zondermeer wilden samenwerken. Ze hadden als standpunt dat in gezamenlijk overleg maatregelen moest worden genomen om het land te besturen. Dit overleg zou uiteindelijk moeten uitmonden in het concipiëren van democratische structuren.

Allereerst werd een Denkgroep gevormd. Dit orgaan was een samenstelling van de militairen, de vakbeweging en het bedrijfsleven. Regeerteam 5 Udenhout 1 werd een week na de installatie van de Denkgroep geïnstalleerd en kreeg zijn wettelijke basis in het Decreet A-15.³⁹⁶ Op 3 februari 1984 werd Regeerteam Udenhout 1 beëdigd en werd Udenhout minister-president.

Tijdens Regeerteam 5 werden de eerste zaden gelegd voor de terugkeer van een gekozen burgerregering middels algemene verkiezingen. In ieder geval werden handelingen verricht en werd overleg gepleegd wat moest leiden tot een nieuwe grondwet waarin periodieke verkiezingen dienden te worden geregeld. Zoals gezegd werd Regeerteam 5 in de militaire periode officieel interim-regering³⁹⁷ genoemd, maar het stond vooral bekend als het crisiskabinet Udenhout. Op 3 februari 1984 werd het Algemeen Decreet A-15 gepubliceerd met in de considerans als overweging dat een interim-regering nodig was vanwege:

'het demissionair worden van de regering Alibux, de bijzondere maatschappelijke omstandigheden waarin Suriname verkeerde, de wereldwijde economische recessie met gevolgen voor Suriname, de heersende sociaaleconomische situatie in Suriname, en de daardoor vereiste nationale aanpak en de noodzaak voor de totstandkoming van democratische structuren van duurzame aard nopen tot de instelling van een interim-regering'.

³⁹⁶ A-15 (Instelling en werkwijze interim-regering) werd op 3 maart 1984 gepubliceerd.

³⁹⁷ In artikel 1 A-15 wordt Regeerteam 5 interim-regering genoemd en deze interim-periode werd in artikel 2 gebonden aan een tijdsduur van 3 februari 1984 tot 31 december 1984.

Voordat het crisisteam van Udenhout werd geïnstalleerd zat Suriname in een crisis.³⁹⁸ Behalve de verslechterde financieel-economische situatie waren er ook andere perikelen in het land. Januari 1984 was letterlijk een donkere maand voor Suriname. Deze periode kenmerkte zich door de steeds terugkerende uitvallen van de elektriciteit en olielampen. *Flashlights* waren uitverkocht. De watervoorziening was zeer slecht en stromend water uit de kraan was luxe geworden. De arbeiders van de bauxietonderneming Suralco waren nog steeds in actie en het bauxietbedrijf te Paranam had het bedrijf inmiddels gesloten. Suriname derfde een verlies van 2 miljoen gulden per dag.³⁹⁹ Ook de arbeiders van het staatsbedrijf EBS (Energie Bedrijven Suriname) dat stroom opkocht bij Suralco en deze leverde aan de huishouding, hadden hun werk neergelegd. Dit alles werd verergerd door de verhoogde prijzen in de winkels. De handel was verder op hol geslagen en verhoogde de prijzen van alle goederen. Intussen waren ook de buschauffeurs van de particuliere lijnbussen in actie en ze weigerden te rijden. De scholen begonnen vanwege vervoersproblemen van studenten en docenten langzaam hun deuren te sluiten. Regeerteam 4 Alibux heeft toen zijn mandaat terug moeten geven.⁴⁰⁰

4.76 Instelling interim-regering en zittingsduur

Met ingang van 3 februari 1984 wordt de interim-regering door het Militair Gezag ingesteld. De interim-regering werd gevormd uit ten hoogste negen personen (artikel 1 A-15). De ministers van deze interim-regering werden benoemd en ontslagen door de president op voordracht van het Militair Gezag, de vakbeweging en het bedrijfsleven; voor wat de vakbeweging en het bedrijfsleven betreft, indien en voor zover zij ministers voor de interim-regering hadden aangewezen. De zittingsduur was gebonden aan tijd. Regeerteam 5 had precies 11 maanden gekregen om zijn doelen te realiseren. De zittingsduur van deze interim-regering begon op 3 februari 1984 en zou eindigen op uiterlijk 31 december 1984.⁴⁰¹ Gezien hun onmogelijke opdracht om duurzame democratische structuren te creëren en zorg te dragen voor het oplossen van de sociaal, economische en financiële crisis binnen een korte tijdspanne is het ook niet vreemd dat Udenhout uiteindelijk niet alleen Regeerteam 5 zal voorzitten, maar ook Regeerteam 6 en Regeerteam 7 tot 21 juni 1986. In dit onderzoek wordt daarom binnen de Regeerteams 5, 6 en 7 een onderscheidenlijke aanduiding gemaakt van Regeerteam 5 Udenhout 1, Regeerteam 6 Udenhout 2 en Regeerteam 7 Udenhout 3.

³⁹⁸ Voor de informatie over de crisis zoals hieronder beschreven is *de Ware Tijd* voornamelijk als bron gebruikt. Ook in de Nota van Toelichting van A-15 is opgenomen dat ‘vanwege het feit, dat de huidige Regering haar regeermacht heeft terug gegeven, heeft het Militair Gezag, in aanmerking nemende de bijzondere maatschappelijke omstandigheden, de sociaal-economische en financiële toestand van ons land, en de noodzaak om democratische structuren van duurzame aard binnen deze regeerperiode tot stand te brengen, besloten voor een periode van in beginsel zes maanden een Interimregering te benoemen.’

³⁹⁹ *de Ware Tijd* 11 jan.1984 p. 1.

⁴⁰⁰ *de Ware Tijd* 9 jan. 1984 p. 1, zie ook K’KRANTI ‘‘begin 1984 breken ondanks het repressieve regime, waarin de PALU en de RVP een dikke vinger in de pap hebben, stakingen uit bij Suralco en de Energie Bedrijven Suriname. De PALU-regering begint duidelijk haar greep op het land te verliezen. Uiteindelijk moet de regering-Alibux aftreden en Wim Udenhout wordt de nieuwe premier. ’’K’KRANTI, *De Surinaamse Pers*, 1774- 2008, p.187.

⁴⁰¹ Artikel 2 A-15 Decreet inzake Interimregering.

4.77 Taken en bevoegdheden Regeerteam 5 nader bekeken

Voor Regeerteam 5 golden ook de regels uit het Reglement van Orde voor de Raad van Ministers van 1982. In artikel 3 A-15 werd het volgende vastgesteld: *In aanvulling op hetgeen in het 'Decreet Vaststelling Regelement van Orde voor de Raad van Ministers'⁴⁰² was bepaald, had Regeerteam 5 uitdrukkelijk tot taak:*

1. *Het tot stand brengen van democratische structuren van duurzame aard. Dit diende te geschieden in algemeen overleg met het Militair Gezag, de vakbeweging en het bedrijfsleven en de door deze in gemeen overleg aan te wijzen personen en/of lichamen;*
2. *Het vaststellen van voorwaarden en het creëren van adequate mogelijkheden om de sociale, economische en financiële problemen van de staat Suriname binnen redelijke termijn op te lossen, althans een basis voor deze oplossing mogelijk te maken;*
3. *Het behartigen van al hetgeen in de periode als bedoeld in artikel 2 (zittingsduur) voor de juiste uitvoering van het regeringsbeleid, wenselijk en noodzakelijk wordt geacht.*

De taken waren niet alleen zwaar en omvangrijk, maar ook zeer ambitieus voor een zittingsperiode van 11 maanden. De chaotisch sociale, economische en financiële problemen ordenen, democratische structuren vastleggen, het regeringsbeleid uitvoeren en tegelijkertijd bezig zijn met het *day-to-day*-werk op de ministeries lijkt niet erg realistisch en zal ook niet haalbaar zijn.

4.78 Opheffing Beleidscentrum en gevolgen

Met de inwerkingtreding van het decreet A-15 werd het bij het 'Decreet Toedeling van de Regeermacht' (A-9) ingestelde Beleidscentrum (zie par.4.45) opgeheven (artikel 6 lid 1 A-15). Na de opheffing van het Beleidscentrum werd bepaald dat de taken en bevoegdheden, die bij verschillende wettelijke regelingen waren toegekend aan het Beleidscentrum gedurende de zittingsperiode van Regeerteam 5 Udenhout 1, uitgeoefend worden door het Militair Gezag in overleg met de interim-regering (artikel 6 lid 2). Ondanks de samenwerking met het bedrijfsleven en de vakbeweging bleef hiermee de macht geconcentreerd bij het Militair Gezag. Het Beleidscentrum was in A-9 belast met onder meer het bepalen van de richting en het beleid van het revolutionair proces, het stellen van het algemeen regeringsbeleid en daarnaast was het ook nog een controlerend orgaan en legden de ministers verantwoording af aan het Beleidscentrum.

4.79 Regelgeving staatsbestuur tijdens Regeerteam 5

Tijdens Regeerteam 5 Udenhout 1 zijn de volgende decreten geslagen die gevolgen hadden voor het staatsrecht:

⁴⁰² S.B. 1982 no. 65 Regelement van Orde Raad van Ministers.

Decreet	Naam	Datum
Alg. Decr.A-15	Instelling en werkwijze Interim-regering	3 februari 1984
Alg. Decr.A-16	Instelling van een Denkgroep	13 juli 1984
Alg. Decr.A-17	Instelling De Nationale Assemblée	31 december 1984

In A-15 werd het Beleidscentrum opgeheven. De vertegenwoordigers van de Denkgroep, dat waren vertegenwoordigers van het Militair Gezag, de vakbeweging en het bedrijfsleven, namen zitting in zowel de interim-regering (Regeerteam 5) als in de benoemde Assemblée.

4.80 Grondslag en samenstelling Denkgroep

In de paragraaf 4.68 is al geschreven over de Denkgroep. Op 25 januari 1984 was de Denkgroep door het Militair Gezag ingesteld en zij bestond uit zeven leden. Deze zeven leden waren vertegenwoordigers van de Revolutionaire Leiding (drie vertegenwoordigers), de vakbeweging (twee vertegenwoordigers) en het bedrijfsleven (twee vertegenwoordigers) (artikel 2 lid 2). In de Nota van Toelichting van het decreet A-16 is omschreven wie de Revolutionaire Leiding was. Onder Revolutionaire Leiding werd verstaan de personen die door het Militair Gezag als zodanig waren aangewezen. Voor de identiteit van de vakbeweging en het bedrijfsleven werd verwezen naar het decreet A-15. In de Nota van Toelichting van het decreet A-15 was opgenomen dat met de Vakbeweging wordt bedoeld het A.V.V.S. (de Moederbond), de Centrale van Landsdienaren Organisaties, de Progressieve Werknemers Organisatie en de Progressieve Vakcentrale C-47, en met het Bedrijfsleven de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven en de Associatie van Surinaamse Fabrikanten. De leden van de Denkgroep werden benoemd en ontslagen door de president op voordracht van de desbetreffende partners (artikel 2 lid 3 A-16). De voorzitter was een vertegenwoordiger van de Revolutionaire Leiding (artikel 2 lid 4 A-10). Voor de overweging om de Denkgroep een wettelijke basis te geven wordt hierna geciteerd uit A-15.

In overweging genomen hebbende, dat het – in het belang van een verantwoorde maatschappelijke ontwikkeling in Suriname – noodzakelijk is de door het Militair Gezag op 25 januari 1984 ingestelde DENKGROEP een wettelijke basis te geven en derhalve haar rechtspositie thans te regelen;

4.81 Bevoegdheden Denkgroep

De bevoegdheden van de Denkgroep strekten zich uit tot heel Suriname. In de artikelen 4, 5 en 6 van A-16 waren de volgende taken en bevoegdheden opgenomen. De Denkgroep diende structuren en/of instituten aan te geven, die een zodanige participatie van de gehele samenleving in de verdere ontwikkeling van het revolutionair proces moesten garanderen, dat een vorm van duurzame democratie kon worden gerealiseerd. Zij moesten adviezen geven aan het Militair Gezag en de Raad van Ministers. De laatstgenoemde twee organen dienden deze adviezen te beschouwen als adviezen van bijzondere aard. Deze adviezen dienden bij staatsbesluit vastgesteld te worden. De Denkgroep had ook de bevoegdheid om personen, instellingen en deskundigen op te roepen om informatie te geven. De personen, instellingen en

deskundigen waren verplicht gehoor te geven aan deze oproep, behoudens hun ambts- of beroepsgeheim.

4.82 Geheimhoudingsplicht en onschendbaarheid Denkgroep

In artikel 8 A-16 werden de geheimhoudingsplicht en de onschendbaarheid van de leden van de Denkgroep geregeld. De leden waren verplicht tot geheimhouding van de bron van hun informatie en adviezen. In de Nota van Toelichting werd hiervoor een verklaring gegeven. *‘De geheimhoudingsplicht was opgenomen om te bevorderen dat de verlangde informatie en adviezen vlot werden verstrekt, zodat de Denkgroep haar taak naar behoren kon vervullen.’*

De leden van de Denkgroep waren ook gerechtelijk niet vervolgbaar voor hetgeen zij in de vergadering hadden medegedeeld of voor wat hun werd medegedeeld. In de Nota van Toelichting was opgenomen dat *‘het van belang was dat ten behoeve van haar werkzaamheden de leden een onschendbare positie kregen en dat deze onschendbaarheid ruim was, zodat wanneer een lid van de Denkgroep tijdens een vergadering een bepaalde mededeling zou doen, hij buiten de strafwet viel’*. Hiermee hebben de vakbeweging en het bedrijfsleven geprobeerd om hun persoonlijke veiligheid garant te stellen. Niettemin dient opgemerkt te worden dat alhoewel de vakbeweging en het bedrijfsleven wel de moed hadden opgebracht om met het Militair Gezag samen te werken, ze blijkens artikel 8 wel achterdochtig bleven op persoonlijk vlak. Met het afdwingen van onschendbaarheid per decreet werd een signaal van wantrouwen gegeven aan het Militair Gezag.

4.83 Militair Gezag tijdens Regeerteam 5

In juni 1984 werd een nieuw lid opgenomen in het Militair Gezag.⁴⁰³ De nieuwe samenstelling van dit militair orgaan zag er vanaf toen als volgt uit:

Voorzitter Bouterse (Lnt. Kol), Chefstaf Kapitein I. Graanoogst, Kapitein Boerenveen, Bataljonscommandant P. Bagwandas en 2^e Lnt. A. Gorre. Zowel Regeerteam 5 als de Denkgroep waren ingesteld door het Militair Gezag. Het Beleidscentrum werd opgeheven en de taken en bevoegdheden werden deels overgenomen door het Militair Gezag. Dit betekende dat de controle op Regeerteam 5 uitgeoefend werd door het Militair Gezag. De Denkgroep stond ook onder leiding van het Militair Gezag. Ditmaal werd ervoor gekozen om een nieuw orgaan, genoemd de Revolutionaire Leiding, als vertegenwoordiger in de Denkgroep en het Regeerteam 5 te plaatsen. Dezelfde constructie werd ook gehanteerd in de Benoemde Assemblée (par.4.90).

4.84 Revolutionaire leiding, Februari Beweging, Stanvaste Beweging

Met de installatie van Regeerteam 5 en de Denkgroep werd het orgaan ‘de Revolutionaire Leiding’ door de militairen geïntroduceerd. Na de installatie van Regeerteam 5 op 3 februari

⁴⁰³ *de Ware Tijd* 14 juni 1984 p. 1 A. Gorre werd toegevoegd bij het Militair Gezag.

1984 werd op 25 februari 1984 de Februari Beweging (aanhangers van de revolutie) omgedoopt tot de Stanvaste Beweging. Deze nieuwe naamgeving werd door Bouterse bekendgemaakt tijdens zijn toespraak in verband met de viering van 25 februari 1984. In zijn toespraak verzekerde hij de aanwezigen dat de Stanvaste Beweging geen politieke partij was.⁴⁰⁴

4.85 Topberaad

Volgens berichten uit de kranten en bekendmakingen van de militairen werd in de maanden maart '84 en april '84 Suriname weer bedreigd met een invasie van huurlingen. De media berichtten dat deze huurlingen werden getraind in Frans-Guyana. Inlands was het ook onrustig. Er heerste een grote schaarste aan brood en eerste levensmiddelen werden gehamsterd met als gevolg een schaarste van deze goederen. Als antwoord op deze problemen werd door de voorzitter van het Militair Gezag een orgaan ingesteld dat het 'Topberaad' werd genoemd. Het Topberaad had geen wettelijke basis, maar een vertrouwensbasis dat gelegd werd in een Memorandum Basisprincipes. Er heerste onzekerheid over de taken en bevoegdheden van het Topberaad. Het Topberaad had als taak om de regering te begeleiden en het politiek-strategische kader aan te geven waarbinnen het minimale politieke programma zou worden uitgevoerd. Het Topberaad stond onder leiding van de voorzitter van het Militair Gezag. De taken van het Beleidscentrum werden volgens het memorandum ondergebracht bij het Topberaad. Het Militair Gezag begint hier zijn macht te delen. De medezeggenschap is echter niet gelegitimeerd middels regelgeving. Volgens het decreet A-15 bleef het Militair Gezag de bevoegdheden van het Beleidscentrum uitoefenen. Het *Memorandum of Understanding* tussen de militairen en het Topberaad was een *Gentleman Agreement* zonder rechten en plichten. Het Topberaad bleef een informeel orgaan, maar was wel het orgaan waar de besluiten werden genomen. Uit de mediaberichten blijkt dat bij alle problemen het Topberaad bij elkaar kwam voor overleg.

4.86 Resultaten samenwerking bedrijfsleven en vakbeweging

De werkzaamheden van de diverse ingestelde organen, zoals de Denkgroep en het Topberaad en Regeerteam 5, begonnen vruchten af te werpen. Eind maart 1984 werd door de Denkgroep een introductie gegeven van de nieuwe democratische structuren met een participatief en representatief systeem.⁴⁰⁵ Deze democratische structuren zouden uiteindelijk resulteren in een benoemde Nationale Assemblee als vertegenwoordiger van het volk. Het werk van de Denkgroep en het Topberaad resulteerde ook in het formeel opheffen van de volledige censuur op de pers. De censuur werd vanaf 1 mei 1984 formeel opgeheven, met dien verstande dat de media wel de richtlijnen van de minister-president dienden te volgen.⁴⁰⁶ Na de Decembermoorden in 1982 was er volledige censuur opgelegd door de militairen aan *de Ware Tijd* (*de Ware Tijd* was een particulier dagblad), SRS (Stichting Radio Suriname was een

⁴⁰⁴ *de Ware Tijd* 26 febr.1984 p. 1.

⁴⁰⁵ *de Ware Tijd* 18 april p. 1 en 2 de Introductie van de democratische structuren zijn letterlijk gepubliceerd. Later zijn deze regels opgenomen in het decreet A-17 (instelling Assemblee) als bijlage.

⁴⁰⁶ K'RANTI! De Surinaamse pers 1774-2008, p. 187-188.

staatsbedrijf) en STVS (Surinaamse Televisie Stichting was een staatsbedrijf). Op *de Ware Tijd* na waren vanaf toen alle andere particuliere media gesloten door de militairen. Andere bijzondere verdiensten van de samenwerking waren onder andere dat met ingang van 3 augustus 1984 de avondklok werd opgeheven. Ook werd in december 1984 het Nationaal Mensen Rechten Instituut⁴⁰⁷ ingesteld. Op 31 december 1984 werden de eerste vertegenwoordigers gepresenteerd die zitting zouden nemen in de benoemde Assemblee.

4.87 Adviezen Denkgroep

In december 1984 was er nog steeds niet alleen schaarste aan de eerstelevensmiddelen maar ook aan medicamenten, deviezen en andere producten. De media stonden er vol van.⁴⁰⁸ De financiële en economische problemen waren ook nog niet opgelost. Intussen was er wel veel aandacht besteed aan het concipiëren van de democratische structuren. Begin december 1984 bracht de Denkgroep haar advies uit over het instellen van deze structuren. Het advies was om een nationale assemblee in te stellen met wetgevende en controlerende taken. De adviezen van de Denkgroep werden samen met het decreet A-17 (Instellingsdecreet Nationale Assemblee) als bijlage gepubliceerd. De adviezen betroffen:

1. de elementen voor democratische structuren van duurzame aard;
2. de overgangsfase, het politiek stelsel;
3. de Grondwet;
4. het vertegenwoordigend lichaam;
5. het Militair Gezag;
6. de regionale vertegenwoordiging.

Bij het geven van de adviezen heeft de Denkgroep zich laten leiden door drie opvattingen.⁴⁰⁹ Hierna worden de opvattingen opgesomd:

- a. *Democratie zonder legitimiteit is geen waarachtige democratie. De basis van een nieuw stelsel zal derhalve uiteindelijk het resultaat moeten zijn van de toetsing door het Surinaamse volk van de bestuurlijke organisatie wat zal moeten gelden voor het grondgebied Suriname.*
- b. *De democratische structuren van duurzame aard het volk in de gelegenheid dienen te stellen te participeren in de op democratische leest geschoeide besluitvormingsprocessen op het gebied van wetgeving en bestuur.*
- c. *Een nationale plicht is structuren te creëren die de gelijkwaardigheid van alle Surinaamse burgers moeten waarborgen.*

⁴⁰⁷ In het instellingsdecreet staat dat bij Resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties vanaf 16 december 1983 no. 38/123 alle lidstaten werden opgeroepen om internationale instituten in het leven te roepen ter bevordering en bescherming van mensenrechten. Mede ter ondersteuning van de Democratische Structuren. In Suriname heeft de Raad van Ministers op 18 december 1984 het Decreet Instelling Nationaal Instituut voor Mensenrechten goedgekeurd.

⁴⁰⁸ Zie dagbladen rond deze periode.

⁴⁰⁹ Rapport Advies van de Denkgroep, p. 17.

De Denkgroep heeft derhalve een model gekozen, een rechtsstaat, waarin zodanige elementen dienen te zijn vervat, dat:

- 1. natievorming wordt bevorderd;*
- 2. deze stimulerend werken op een versnelde nationale, regionale en sectorale ontwikkeling;*
- 3. deze de maatschappelijke rechtvaardigheid dienen en het nationaal bewustzijn bevorderen;*
- 4. deze de rechtszekerheid en voorspelbaarheid van het overheidsgedrag dienen te garanderen.*

Ten aanzien van de elementen voor de democratische structuren werden ter reflectie een aantal beginselen opgesomd. Het ging om het legitimizeitsbeginsel, het participatiebeginsel, het gelijkwaardigheidsbeginsel, het beginsel van de rechtsstaat en het beginsel van de sociale rechtvaardigheid. Over de overgangsfase was de Denkgroep het eens dat de introductie van democratische structuren van duurzame aard niet overhaast kon geschieden.⁴¹⁰ De Denkgroep stelde voor om een gefaseerde introductie met een overgangsfase en in de overgangsfase een profiel van de definitieve fase af te ronden. Zij adviseerde daarom om de benoemde Assemblee te belasten met deze specifieke taken, die uiteindelijk moesten leiden tot de inwerkingtreding van een grondwet en het operationaliseren van de door de Grondwet ingestelde organen. De overgangsfase diende niet langer dan 27 maanden te zijn. Deze overgangsfase was volgens de Denkgroep nodig, omdat het (technisch) onmogelijk was om op landelijk noch op regionaal niveau op korte termijn verkiezingen te organiseren. Bovendien diende eerst een wet te komen ter reglementering van politieke partijen.

Ten aanzien van de benoemde Assemblee had de Denkgroep geadviseerd dat de Assemblee een samenstelling diende te zijn van leden die door de drie huidige partners waren aangewezen in de Denkgroep en in Regeerteam 5. In de overgangsfase zou een assemblee worden samengesteld uit de huidige drie regeringspartners te weten de Revolutionaire Leiding, de vakbeweging en het bedrijfsleven. Vanwege redenen van pragmatische en budgettaire aard hadden zij 30 of 31 leden in gedachten. De Denkgroep had echter geen consensus kunnen bereiken over de verdeelsleutel per partner in de Assemblee. Het bedrijfsleven was het oneens met het aantal zetels dat aan hen was toegekend en kon zich er niet mee verenigen. Hun minderheidsstandpunt hierover is ook vermeld in hun advies.⁴¹¹

In het nieuw voorgestelde politiek stelsel, waarin de drie partners in zowel de regering als de benoemde Assemblee zitting hadden, diende volgens de Denkgroep dan ook geen regeling te worden ontworpen voor de oplossing van conflicten tussen de regering en de benoemde Assemblee.

De Denkgroep had ook advies uitgebracht over de grondrechten. Zij was ten aanzien van de grondrechten van oordeel dat de grondrechten vastgelegd dienden te worden. Zij beschouwden de grondrechten als een basisvoorwaarde voor de realisatie van een optimale inbreng van het volk op het gebied van consultatie en participatie. Er werd daarom voor gepleit om niet alleen de algemeen geformuleerde grondrechten vast te leggen, maar ook de sociale grondrechten op

⁴¹⁰ Rapport Advies van de Denkgroep, p. 23.

⁴¹¹ A-17 Instelling Nationale Assemblee.

te nemen in de grondwet. Ook adviseerde ze om internationale grondrechten vast te leggen in nationale wetgeving ter wille van de sociale rechtvaardigheid. Over de Grondwet adviseerde ze dat de Assemblee een pragmatische en functionele Grondwet diende op te stellen. De Assemblee diende wetgevende bevoegdheid te krijgen. Verder stelde ze voor dat de Assemblee bevoegdheden kreeg zoals het recht op initiatief, het recht van amendement, het vragenrecht en het budgetrecht.

Ten aanzien van de leden van de Assemblee werd een opmerkelijk advies uitgebracht. De Denkgroep was van oordeel dat de leden van de Assemblee teruggeroepen konden worden. Dit recht zagen ze als een direct gevolg van de toepassing van het legitimitets- en participatiebeginsel.

Ook was er advies uitgebracht over het Militair Gezag. Dit orgaan werd gezien als de ‘avant-garde’ in het revolutionair proces. Het Militair Gezag had de opdracht om voorwaarden te garanderen, waardoor de Surinaamse samenleving een vreedzame overgang naar een democratische en sociaalrechtvaardige maatschappij kon realiseren. Op deze basis kreeg het Militair Gezag een bijzondere verantwoordelijkheid bij de implementatie van de democratische structuren, aldus het advies van de Denkgroep.

De Denkgroep was voorstander van regionalisering van het bestuur. Er dienden mogelijkheden en structuren te worden gecreëerd om de districten tot maximale ontplooiing te brengen en het welzijn en de welvaart van de districtsbewoners te vergroten. Hiermee hoopten ze dat het staatsburgerschap kon worden ontwikkeld.

Op grond van deze adviezen werd per Algemeen Decreet A-17 op 31 december 1984 een assemblee ingesteld.⁴¹² Deze assemblee werd aangeduid met de term De Nationale Assemblee en bestond uit 31 leden. De Revolutionaire Leiding kreeg 14 zetels en de vakbeweging 11 zetels. De resterende 6 zetels waren bestemd voor het bedrijfsleven dat ontevreden was over de toegewezen zetels en zoals we straks zullen zien ook niet meer participeerde in de benoemde Assemblee en het nieuwe regeerteam dat hierna moest komen.

4.88 Einde Regeerteam 5 Udenhout 1 en positie Militair Gezag

Inmiddels was de zittingstermijn van Regeerteam 5 Udenhout 1 verstreken. Zij zouden tot 31 december 1984 aanblijven. Het Topberaad kwam eind december bij elkaar om te vergaderen over een nieuwe regeringsformatie dat vanaf 1 januari 1985 moest aantreden. Ondertussen was de bom gebarsten om de zetelverdeling in de Assemblee. Eind december hadden de vakbeweging en de Revolutionaire Leiding hun Assembleeleden aangewezen. Het bedrijfsleven was nog niet zover.

Tijdens Regeerteam 5 Udenhout 1 werd duidelijk dat de noodzaak voor verandering aanwezig was en werd een aanvang gemaakt met de concretisering van structuren op weg naar democratische verkiezingen. De hamvraag was echter in hoeverre de militairen in hun denken en handelen klaar waren om mee te werken aan de transitie naar de democratie. Tot nu toe was het Militair Gezag deel van de regering. De voorzitter van het Militair Gezag was bevelhebber

⁴¹² A-17 werd gewijzigd bij A-17A, A-17B en A-17C.

van het Nationaal Leger en voorzitter van het Topberaad. Het Militair Gezag bleef het hoogste orgaan in het land. De regeerteams ontleenden hun legitimiteit aan het Militair Gezag. De terbeschikkingstelling van de portefeuilles van regeerteams werd door het Militair Gezag aanvaard. Zo ook gaf Regeerteam 5 eind december 1984 zijn mandaat terug aan het Militair Gezag.

4.89 Van Parlement naar benoemde Nationale Assemblee

Het parlement van Suriname was bij Algemeen Decreet A-1 op 13 augustus 1980 buiten werking gesteld en verdween hiermee als institutioneel orgaan van het staatsbestel. Op dezelfde dag werd door het Militair Gezag de noodtoestand voor geheel Suriname afgekondigd, de Grondwet werd geschorst en de Raad van Advies buiten werking gesteld. De Raad van Advies was al snel vervangen met een adviescollege. Delen uit de Grondwet werden in ere hersteld en andere onderwerpen zoals de inrichting van de staat werden vooral bij A-decreten opnieuw geregeld. Het parlement zou zoals er af en toe werd beweerd, worden vervangen door een Assemblee (zie Regeringsverklaring 1 mei 1980). Pas eind 1984 waren de militairen zover en zou een Assemblee worden geïnstalleerd. Deze Assemblee zou volgens het decreet A-17 een volksvertegenwoordigend orgaan zijn, waarvan de leden benoemde leden waren. Conform de democratische principes waren de benoeming en de samenstelling van dien aard dat het geen volksvertegenwoordigend orgaan was. De geschiedenis leert wel dat dit zogenaamde volksvertegenwoordigend lichaam in deze overgangsfase de aanloop was naar een democratisch gekozen volksvertegenwoordiging die in 1987 ook de naam kreeg van de Nationale Assemblée. Hierna wordt eerst het decreet Instelling Nationale Assemblee en de inhoud daarvan besproken.

4.90 Benoemde Assemblee

Op 31 december 1984 werd een Nationale Assemblee bij Algemeen Decreet A-17 benoemd. Deze Assemblee werd De Nationale Assemblee genoemd, omdat volgens het decreet A-17 dit orgaan de gehele Surinaamse natie zou vertegenwoordigen. Volgens de Memorie van Toelichting ging het hier om een vertegenwoordigend lichaam dat de soevereine wil van de gehele natie tot uiting moest brengen. De Nationale Assemblee trad volgens het Instellingsdecreet (A-17) in werking op 1 januari 1985. Om verwarring te voorkomen tussen de Assemblee van 1985 en de gekozen Assemblée van 1987 zal in dit hoofdstuk verder gesproken worden van de Assemblee of de benoemde Assemblee. Bovendien is het staatsrechtelijk ook onjuist om deze Assemblee te betitelen als volksvertegenwoordigend orgaan, want dit benoemde volksvertegenwoordigend lichaam was niet door de gebruikelijke algemene, vrije en geheime verkiezingen gekozen, maar zoals reeds eerder gesteld benoemd door het Militair Gezag, het bedrijfsleven en de vakbeweging. Deze drie organen waren geen representanten van het volk. Het was geenszins een democratisch gekozen Nationale Assemblee, zoals Suriname die kent vanaf de algemene verkiezingen in 1987. De benoemde Assemblee en de huidige Nationale Assemblée zijn daarom staatsrechtelijk volgens democratische grondslagen ook niet vergelijkbaar. De benoemde Assemblee, die werd

aangeduid als de eerstgeborene van de nieuwe democratische structuren, kreeg drie belangrijke taken en bevoegdheden mee die ze binnen een bepaalde tijd dienden uit te voeren;

1. Zij kregen wetgevende bevoegdheden.
2. Zij kregen controlerende bevoegdheden (op 's lands uitgaven).
3. Zij kregen de opdracht om een Grondwet te ontwerpen.

De functionele samenstelling van de benoemde Assemblee per 1 januari 1985 volgens het Instellingsdecreet bestond uit 31 leden. Zij waren vertegenwoordigers van:

1. het Militair Gezag of de 25 Februari Beweging met 14 leden;⁴¹³
2. de vakbeweging met 11 leden. De vakbeweging was een samenstelling uit: A.V.V.S. (Algemeen Verbond van Vakbewegingen in Suriname, ook bekend als de Moederbond), P.W.O. (de Progressieve Werknemers Organisatie), de C.L.O (Centrale Landsdienaren Organisatie) en C-47 (Centrale van vakbonden, werd in 1970 door 47 verschillende vakbonden opgericht).
3. het Bedrijfsleven, dat bestond uit de ASFA (Associatie van Surinaamse Fabrikanten) en de VSB (Vereniging Surinaams Bedrijfsleven) met 6 leden.

Het was de bedoeling om met het aantreden van het nieuwe regeerteam, aldus Regeerteam 6 Udenhout 2 - op nieuwjaarsdag, 1 januari 1985 - ook de benoemde Assemblee met haar werkzaamheden te laten beginnen, maar vanwege het ontbreken van consensus over de zetelverdeling ging dit voornemen niet door. Het gevolg van dit geschil was dat alleen de ASFA, als onderdeel van het bedrijfsleven, zitting had in de benoemde Assemblee. De VSB had geen zitting in de benoemde Assemblee.

Bij de installatie van de benoemde Assemblee gaf de voorzitter van het Militair Gezag, Bouterse, een bijzondere *statement* over democratie: 'democratie is in elk land ter wereld, zo ook dus in Suriname, een noodzaak.'⁴¹⁴ Helaas heeft hij geen omschrijving gegeven van de democratie en missen we hierdoor zijn visie op de democratie.

4.91 Eerste vergadering benoemde Assemblee en voorzitterschap

Met de eerste vergadering van de benoemde Assemblee op 24 januari 1985 werd een aanvang gemaakt met de zogenaamde parlementaire werkzaamheden vanuit een partnerschap waar de ideeën, de optiek en de ontwikkelingen in de afgelopen periode iets verschillend waren. Deze eerste vergadering werd een Buitengewone Openbare Vergadering genoemd en was uitgeschreven door het toenmalige regeerteam. De vergadering werd gehouden in het parlamentsgebouw.⁴¹⁵ Op de agenda van deze vergadering stonden onder meer het oplezen van het besluit van de president betreffende de opening van de zitting van het college, de beëdiging van de griffier en toespraken van de minister-president Udenhout en de voorzitter van de Assemblee. Tijdens deze vergadering trad als voorzitter op het lid dat door de regering was

⁴¹³ Deze vertegenwoordigers werden soms vertegenwoordigers van het Militair Gezag genoemd, soms voorstanders van de 25 Februari Beweging, soms van de Revolutionaire Leiding alsook Standvaste Beweging.

⁴¹⁴ *de Ware Tijd* 25 januari 1985, p. 1.

⁴¹⁵ Dit gebouw is op 1 augustus 1996 door brand verwoest en alle documenten en handelingen zijn afgebrand.

aangewezen; besloten was dat indien de voorzitter vanwege bijzondere omstandigheden zijn werkzaamheden niet kon verrichten, het voorzitterschap waargenomen werd door het oudste lid in jaren. Voorafgaand aan deze vergadering was de benoemde Assemblee in huishoudelijke vergadering bijeengekomen waarbij de assembleeleden uit hun gelederen een kandidaat-voorzitter en vicevoorzitter hadden gekozen voor de zittingsduur van de benoemde Assemblee. De president van de Republiek Suriname had de bevoegdheid gekregen om zowel de leden als de voorzitter en ondervoorzitter van de benoemde Assemblee te benoemen. Ook kreeg hij de bevoegdheid om de leden te ontslaan. Tijdens de eerste vergadering werden door de president de twee kandidaten beëdigd als voorzitter en vicevoorzitter. Na deze plechtigheid werd vanaf toen de orde van de vergadering gehandhaafd door de nieuwbakken voorzitter.

4.92 Lidmaatschap benoemde Assemblee

De benoemde Assemblee was eigenlijk corporatistisch samengesteld. Volgens het Instellingsdecreet A-17 mocht iedere ingezetene van Suriname het lidmaatschap van de benoemde Assemblee verkrijgen, met als vereiste dat men de leeftijd van 18 jaar had bereikt, de Surinaamse nationaliteit bezat, daadwerkelijk in Suriname woonde en voorgedragen was door een functionele groepering. De uitzonderingen op deze hoofdregel waren opgenomen in de artikelen 4 en 5 A-17. Volgens Artikel 4 A-17 mochten geen lid van de Assemblee zijn; zij die rechtens van hun vrijheid waren beroofd: zij die krachtens onherroepelijke rechterlijke uitspraak wegens krankzinnigheid of zwakheid van vermogens de beschikking of het beheer over hun goederen hadden verloren; zij die onder curatele waren gesteld. In artikel 5 A-17 was ook opgenomen dat geen lid van de Assemblee konden zijn: ministers en onderministers; leden van de zittende en staande magistratuur; de voorzitter en leden van het Adviescollege; de voorzitter, leden en secretaris van de Rekenkamer. Verder werd bepaald dat bij staatsbesluit ook andere categorieën van personen mochten worden aangewezen die geen lid van de Assemblee konden zijn.

4.93 Zittingsduur en beëindiging lidmaatschap benoemde Assemblee

De zittingsduur van de benoemde Assemblee was de periode tussen de opening en sluiting van de zitting en was direct gekoppeld aan de overgangsfase van het nieuwe Regeerteam 6 Udenhout 2. De duur van de benoemde Assemblee was gesteld op 27 maanden (2 jaren en 3 maanden), maar werd bij Decreet A-17 C van 31 maart 1987 verlengd totdat een nieuwe Nationale Assemblée was gekozen.

In artikel 7 van A-17 werd limitatief opgenomen hoe het lidmaatschap van de Assemblee werd beëindigd. Dat kon op eigen verzoek: door verblijf buiten Suriname gedurende een aaneengesloten periode van langer dan drie maanden, indien een lid door het orgaan dat of de functionele organisatie die hem had aangewezen werd teruggeroepen, indien een lid onder curatele was gesteld en indien een lid terzake van misdrijf was veroordeeld.

4.94 Bevoegdheden benoemde Assemblee

Tot nu toe was het opstellen en vaststellen van decreten een aangelegenheid van de respectieve regeerteams en het Militair Gezag. Nu werd wetgeving conform A-17 toegekend aan de Assemblee, die het samen uitvoerende met de uitvoerende macht. De benoemde Assemblee kreeg dus de belangrijkste en hoogste bevoegdheid, namelijk om wetten te maken (wetten in formele zin). Met deze bevoegdheid konden zij algemeen bindende regels maken die zowel door burgers als overheid nageleefd moesten worden. In hoofdstuk 7 worden de wetgevingsbevoegdheden van de Assemblee verder besproken. Wel moet hier worden vermeld dat de wetsproducten die de Assemblee vaststelde niet met de term wet werd aangeduid, maar nog steeds decreten werden genoemd.

De bevoegdheden van de Assemblee worden hierna op een rij gezet:

1. Het vertegenwoordigen van het gehele volk van de Republiek Suriname (artikel 1 lid 2 A-17) bij de overgangsfase tot de vestiging van de democratische structuren van duurzame aard.
2. Recht van initiatief (artikel 16 lid 2): met deze bevoegdheid bezat het lid de bevoegdheid om zelfstandig wetsontwerpen in te dienen en ter goedkeuring aan de regering aan te bieden. Dit initiatiefvoorstel diende door ± 3 leden te worden ondertekend en ingediend bij de voorzitter. Indien het nodig geacht werd, kon de commissie van rapporteurs in overleg treden met de initiatiefnemer(s). De initiatiefnemer(s) dienden dit initiatief zelf te verdedigen in een openbare vergadering. Dit recht werd gebruikt op 21 augustus 1985 waarbij een aantal leden een initiatiefvoorstel indiende ter wijziging en aanvulling van het decreet A-17;
3. De wetgevende bevoegdheid ((artikel 16 lid 1 A-17): deze bevoegdheid werd een gezamenlijke bevoegdheid; de Assemblee diende het samen uit te voeren met het uitvoerend orgaan;.
4. Het recht van amendement (artikel 18 A-17): met deze bevoegdheid kreeg de benoemde Assemblee de bevoegdheid om wetsontwerpen van de ‘regering’ te wijzigen. Deze wijzigingen konden worden voorgedragen door de commissie van rapporteurs als ook door leden die geen zitting hadden in de commissie van rapporteurs. Wanneer het ging om leden die geen deel uitmaakten van de commissie van rapporteurs moesten ten minste 5 leden de wijziging ondertekenen en indienen bij de voorzitter;
5. Het vragenrecht (artikel 21 lid 1 A-17): met dit recht kon de benoemde Assemblee zich nader doen informeren door één of meer ministers met betrekking tot bepaalde vraagpunten ten aanzien van de uitvoering van het beleid dat in het regeringsprogramma was uitgestippeld. Met dit recht kreeg het lid of de gehele Assemblee de bevoegdheid om mondeling dan wel schriftelijk zich nader te laten informeren door een of meer ministers met betrekking tot bepaalde knelpunten over diens regeerbeleid, welke was vervat in het regeerplan.
6. Het interpellatierecht (artikel 21 lid 2 A-17): met dit recht kon de gehele Benoemde Assemblee de minister vragen stellen over diens aangelegenheden;
7. Het budgetrecht: dit recht is een van de meest verregaande bevoegdheden die de Assemblee had. Met het budgetrecht werd aan de benoemde Assemblee de gelegenheid

geboden om begrotingen van de ‘regering’ goed te keuren. Volgens het Instellingsdecreet werd de begroting op de eerste werkdag in de maand oktober aangeboden aan de benoemde Assemblee.

Alhoewel aan de benoemde Assemblee het vragenrecht, het recht van interpellatie en het budgetrecht was gegeven, is het decreet A-17 niet duidelijk over het afleggen van verantwoordelijkheid van de regeerteams aan dit orgaan. In hoeverre er moties van wantrouwen gehanteerd kon worden tegen individuele ministers of het regeerteam als geheel is ook onduidelijk.

4.95 Instelling Regeerteam 6 Udenhout 2

Op 1 januari 1985 was inmiddels opnieuw een regeerteam beëdigd. Deze samenstelling was op basis van consensus gedaan door het Militair Gezag, de vakbeweging en het bedrijfsleven (dezelfde consensus die werd gehanteerd bij de samenstelling van de benoemde Assemblee). Udenhout mocht opnieuw de scepter zwaaien als premier. Zijn regeerteam was ook gebonden aan een zittingsduur en wel van 1 januari 1985 tot 16 juli 1986. Dit regeerteam wordt Regeerteam 6 Udenhout 2 genoemd. Het regeerteam werd gezien als een overgangskabinet met als voornaamste taak om samen met de benoemde Assemblee duurzaam democratische structuren vorm te geven zoals het ontwerpen van een Grondwet en het opzetten van structuren van een volksvertegenwoordiging.

4.96 Regeerteam 6 Udenhout 2 en benoemde Assemblee

Begin 1985 werden de leden van de benoemde Assemblee ook beëdigd. Udenhout kwam terug als minister-president.⁴¹⁶ De deelnemende partners in het nieuwe regeerteam Udenhout 2 waren het Militair Gezag, de vakbeweging en het bedrijfsleven. De zetelverdeling in het regeerteam was als volgt: het Militair Gezag kreeg 5 ministeries, de vakbeweging kreeg 4 ministeries en het bedrijfsleven kreeg 3 ministeries. Ook de zetelverdeling in de benoemde Assemblee was onder deze drie partners verdeeld. Het Militair Gezag kreeg in de benoemde Assemblee 14 zetels, de vakbeweging 11 en de rest van de 6 zetels was bestemd voor het bedrijfsleven (ASFA en VSB). In januari 1985 hadden zowel het Militair Gezag als de vakbeweging zijn vertegenwoordigers voorgedragen voor het lidmaatschap in de benoemde Assemblee, echter was ASFA nog niet zover. Op 4 januari 1985 hebben ze wel hun vertegenwoordigers voorgedragen, terwijl de VSB zich had teruggetrokken. Op 15 februari 1985 werden de assembleeleden geïnstalleerd en beëdigd door de waarnemend president, Ramdat Missier.

4.97 Regeerteam 6 Udenhout 2 en Nationaal Instituut voor Mensenrechten

⁴¹⁶ Op oudejaarsavond 1984 werden 12 ministers geïnstalleerd. Deze ministers hadden hun eed afgelegd in handen van de waarnemend president.

Intussen was in januari 1985⁴¹⁷ een delegatie van de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens naar Suriname gekomen om de rechten van de mensen in Suriname te observeren. Ze hielden kantoor in Paramaribo en hoorden mensen die meenden dat hun rechten waren geschonden volgens de Amerikaanse Verklaring voor de Rechten van de Mens.

Voor hun aankomst in Suriname werd op 10 januari 1985 het Nationaal Instituut voor Mensenrechten ingesteld bij het decreet A-18. Als overweging werd in het decreet A-18 opgenomen ‘dat ter bevordering en bescherming van de rechten en plichten van de mens het wenselijk was om een nationaal instituut hiervoor in het leven te roepen’. De leden van dit Nationaal Instituut werden na goedkeuring door de Raad van Ministers en het Militair Gezag benoemd door de president (art.7). In de Nota van Toelichting werd vermeld dat het Nationaal Instituut een eigen onafhankelijk karakter had. Dit instituut kreeg als belangrijke taak om zorg te dragen voor een effectieve handhaving van het Statuut Basisrechten en Plichten die in 1982 bij A-11 was geregeld. Het instituut kreeg adviserende bevoegdheden (artikel 3), maar kon ook beslissingen nemen met betrekking tot vermeende schending van mensenrechten (zie Nota van Toelichting). Het Nationaal Instituut kreeg de bevoegdheid om adviezen en inlichtingen te verschaffen aan de minister van Justitie in het belang en ter bescherming van de fundamentele rechten en plichten van de mens (art. 3 lid 1). Ook waren ze bevoegd om klaagschriften te onderzoeken in verband met vermeende schending van mensenrechten (art.3 lid 2). In het decreet A-18 werd nergens verwezen naar de noodtoestand en de beperkingen van grondrechten.

4.98 Regelgeving tijdens Regeerteam 6 Udenhout 2

Belangrijke decreten die tijdens het Regeerteam 6 Udenhout 2 waren aangenomen:

	Decreet	Naam	Datum
1.	A-18	Instelling van het Nationaal Instituut Mensenrechten	10 januari 1985
2.	A-19	Voorziening regering Suriname	21 augustus 1985
3.	A-20	Instelling en taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur	12 september 1985

4.99 Eenheidsgedachte en samenwerking met politieke partijen

1985 was een lustrum jaar ; 5 jaar militair regiem en 10 jaar onafhankelijkheid. In verband met de eerste lustrumviering van 25 februari 1985 hield de voorzitter van het Militair Gezag Bouterse op 15 februari een persconferentie.⁴¹⁸ Volgens de mediaberichten noemde hij de verdiensten van 5 jaren revolutie en dat waren volgens hem de op 24 november 1983 geproclameerde Eenheidsbeweging de “Stanvaste” en de op 12 mei 1984 opgerichte 25

⁴¹⁷ 12 tot 18 januari 1985.

⁴¹⁸ *de Ware Tijd* 26 febr. 1985 p. 1.

Februari Beweging.⁴¹⁹ Als minpunten noemde hij tijdens deze persconferentie het gebrek aan bestuurlijke kennis en politieke ervaring, en dat zij er daardoor ‘geen munt uit hebben kunnen slaan’. Ook zag hij als dieptepunt de steeds terugkerende contrarevoluties ‘die steeds de klok wilden teruggedraaien’. Hij verwoordde ook de plaats van het leger als ‘de manschappen van het leger die nu niet meer tegenover, maar naast het volk staat’.⁴²⁰ Om kracht bij deze woorden te zetten werd kort daarna een directoraat Volksmobilisatie ingesteld.

Na de lustrumviering op 25 februari 1985 zette Bouterse het tijdperk van de ‘Eenheidsgedachte’ in. In dit kader begon hij gesprekken te voeren met personen en instanties om de ‘eenheidsgedachte te bevorderen en volgens hem inhoud aan te geven’.⁴²¹ Hij voerde gesprekken met politici als Jaggernath Lachmon (voorzitter van VHP), Henk Arron (voorzitter NPS), Comité van Christelijke Kerken, de Orde van Advocaten, de Vereniging van Medici. Lachmon heeft tijdens zijn gesprekken met Bouterse duidelijk gemaakt dat hij in de afgelopen vijf jaar niet met zijn achterban heeft kunnen vergaderen, maar bereid was om samen te denken aan de bevordering van de eenheid. Volgens Lachmon was deze gedachte niet nieuw. De VHP en de NPS (onder Pengel) hadden onder de naam verbroederingspolitiek al gewerkt naar de eenheid (zie hoofdstuk 1). Ook Arron vond het een positieve ontwikkeling en wilde meedenken over de eenheid in naam van de natievorming.⁴²² Op een persconferentie op 27 februari 1985 deelde Bouterse mee dat hij niet met de VHP en de NPS had gesproken, maar met Lachmon en Arron als persoon.⁴²³ Ook deelde hij publiekelijk mee dat hij de afgelopen tijd het land was doorgetrokken en gesprekken had gevoerd met verscheidene mensen en dat hij geconstateerd had dat de mensen eenheid in het land wilden en dat hij daarom alle krachten wilde bundelen om te komen tot die eenheid. Belangrijke mededeling was dat de voorzitter van de politieke partij VHP, Lachmon aan Bouterse had gevraagd om met zijn achterban te mogen praten. Bouterse kon op dit verzoek naar zijn zeggen ‘aan de doorgewinterde politicus met 32 jaar ervaring ook geen volmondige nee zeggen’. Vanaf toen begon het proces van oprichting tot opschonen en heractiveren van politieke partijen. De Benoemde Assemblee was intussen ook aan het werk om de wet op politieke partijen te concipiëren met als uitgangspunt dat iedereen die aan de wettelijke bepalingen zou voldoen, een politieke partij zou mogen oprichten.⁴²⁴

4.100 Politieke crisis in 1985: ruzie vakbonden onderling, nieuwe hearings en sociaal akkoord

Ondertussen trad in april 1985 het merendeel van de vakbeweging uit het Regeerteam 6 Udenhout 2 en uit de benoemde Assemblee.⁴²⁵ Vanuit de vakbeweging traden af de C-47 en CLO. Ze hadden een geschil met de vakbond PWO. Het twistpunt dat had geleid tot het aftreden, was de vertegenwoordiger van PWO, die als minister van Arbeid aanzat in het

⁴¹⁹ *de Ware Tijd* 26 febr. 1985 p. 1.

⁴²⁰ In *de Ware Tijd* van 26 februari 1985 is zijn toespraak letterlijk gepubliceerd.

⁴²¹ *de Ware Tijd* is hier als bron gebruikt.

⁴²² *de Ware Tijd* 26 febr. 1985, p. 1.

⁴²³ *de Ware Tijd* 28 febr. 1985, p. 1.

⁴²⁴ *de Ware Tijd* 27 febr. 1985, p. 1.

⁴²⁵ Er zijn haast geen gedetailleerde publicaties te vinden over de samenstelling (gewijzigde) en rol van de vakbeweging en het bedrijfsleven in de periode 1985 tot 1987.

regeerteam. De Moederbond, C-47 en CLO eisten na onenigheid met hem zijn vertrek, terwijl de PWO achter haar minister stond. De vakcentrales hadden op grond van artikel 7 sub c van Decreet A-17 hun vertegenwoordigers van de vakbeweging in de benoemde Assemblee in een schrijven aan de president van Suriname teruggedroepen. Ook werd aan de president gevraagd om hen ontslag te verlenen als lid van de DNA.⁴²⁶ PWO, die ook vertegenwoordiger was van de vakbeweging, was wel gebleven in zowel het Regeerteam als de Assemblee. Er waren in totaal 2 ministers van de vakbond uit de regering gestapt en 9 van de 11 afgevaardigde leden van de vakbond uit de Assemblee. Vanuit het bedrijfsleven was intussen ook ASFA uitgetreden. Na deze ruzie probeerde het Militair Gezag Regeerteam 6 te redden en begon Bouterse opnieuw met hearings om Regeerteam 6 en de Assemblee aan te vullen. Bouterse installeerde een informateur, die een eindverslag moest geven aan de voorzitter van het Militair Gezag.

4.101 Slechte financiële omstandigheden

De nationale economie bleef ongezond vanwege grote begrotingstekorten. Om deze enigszins op te vangen werd door Regeerteam 6 Udenhout 2 voorgesteld om de tarieven van belastingen te verhogen. Er werden enkele wetswijzigingen met aangepaste tariefverhogingen voor extra inkomsten voor de staat voorgesteld en doorgestuurd naar de Assemblee, echter was de druk op dit regeerteam groot en de wetsontwerpen werden enkele uren voor de vergadering ingetrokken door de minister van Financiën.⁴²⁷ Hamsteren, schaarste van goederen en deviezentekorten bleven het regeerteam achtervolgen.⁴²⁸ Er werden maatregelen getroffen zoals de operatie 'hamsteren' en er werden militairen ingezet om de schaarste aan te pakken.⁴²⁹ Desondanks konden ze de problemen niet oplossen met als gevolg dat op 26 juni 1985 regeerteam 6 Udenhout 2 zijn mandaat ter beschikking stelde aan het Militair Gezag.⁴³⁰ Regeerteam 6 Udenhout 2 dat op 1 januari 1985 was aangetreden, had het na ongeveer 6 maanden opgegeven. De terbeschikkingstelling van de portefeuilles was zoals zij dat noemden het gevolg van een 'kabinetscrisis' dat was ontstaan, omdat uit de 4 deelnemende vakbondscentrales drie vakbonden de samenwerking met de minister van Arbeid (PWO) hadden opgezegd.⁴³¹

4.102 Instelling Regeerteam 7 Udenhout 3

Eind juni 1985 wordt een nieuw regeerteam geïnstalleerd; Regeerteam 7 Udenhout 3. Tijdens dit regeerteam bleef de positie van de president ongewijzigd. De dialoog tussen Bouterse en

⁴²⁶ *de Ware Tijd* is hier als bron gebruikt.

⁴²⁷ *de Ware Tijd* 9 mei 1985 p. 1.

⁴²⁸ *de Ware Tijd* 18 mei 1985 p. 1.

⁴²⁹ *de Ware Tijd* 27 mei 1980 p. 1. Zie ook de E-decreten. Met de E-decreten werd getracht om maatregelen te treffen om de economie op rails te krijgen. In E-56 werden regels vastgesteld voor de opsporing en berechting van economische delicten. In E-57 werden regels neergelegd om smokkelen tegen te gaan. In E-57 wordt gesproken over de bestaande buitengewone economische omstandigheden.

⁴³⁰ *de Ware Tijd* 27 juni 1987 p. 1.

⁴³¹ *de Ware Tijd* 27 juni 1985 p. 1.

Lachmon en Arron werd nu intensiever.⁴³² Ook werden personen van andere oude politieke partijen betrokken bij de gesprekken. Zo werd tijdens de installatie van de nieuwe ministers in het Presidentieel Paleis een belangrijke gast verwelkomd. Deze nieuwe gast die uit wat later zal blijken tevens een nieuwe gesprekspartner was, was Willy Soemita, de voorzitter van KTPI.⁴³³ Over de KTPI is in hoofdstuk 3 geschreven.

4.103 Militair Gezag of 25 Februari Beweging

Bouterse was behalve voorzitter van het Topberaad ook de voorzitter van het Militair Gezag en voorzitter van de 25 Februari Beweging (VFB). De VFB was door hem opgericht op 12 mei 1984. In de samenleving heerste verwarring over het Militair Gezag en de VFB. Tijdens een vergadering op 13 juli 1985⁴³⁴ met de VFB-leden maakte Bouterse duidelijk dat de VFB en niet het Militair Gezag deelnam in het regeerteam en in de Assemblee. In de praktijk maakte dat weinig verschil uit, omdat Bouterse voorzitter bleef van alle organen en hij had uiteindelijk ook het laatste woord binnen deze organen.

4.104 Status voorzitter Militair Gezag en regeringsleider

Zoals gezegd was Bouterse voorzitter van niet alleen alle militaire organen, maar ook van alle belangrijke politiek bestuurlijke organen. Intussen was er een benoemde Assemblee en de bestuurlijke organen dienden verantwoording af te leggen bij de Assemblee. De vraag was of ook Bouterse verantwoording diende af te leggen in de benoemde Assemblee. Hierover werd een openbare vergadering uitgeschreven door de benoemde Assemblee. De status van de voorzitter van het Militair Gezag moest duidelijk worden geregeld.⁴³⁵ De punten van bespreking tijdens deze vergadering waren de volgende decreten:

1. Toedeling Regeermacht A-9;
2. Vaststelling wettelijke regelingen en de wijze van hun totstandkoming A-10.

Volgens het decreet A-9 werd de regeermacht uitgeoefend door het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Deze gedachte bleek nu nadere uitwerking nodig te hebben. Het argument was dat het Militair Gezag bewaker was van de revolutie en van de eenheid van het regeringsbeleid. Het Militair Gezag trad in die hoedanigheid als leider van de regering op en voor zijn optreden was staatsrechtelijk van belang dat zijn status duidelijk werd vastgesteld. De Assemblee behandelde in dit kader een conceptdecreet 'Voorzieningen voor de Regering van Suriname'. Hierin werd voorzien dat bij ontstentenis van de regeringsleider, Bouterse, hij vervangen werd door een ander lid van het Militair Gezag en niet door de premier. Als argument hiervoor werd aangevoerd dat bij de 'kabinetswisseling' de regeermacht steeds terug werd gegeven aan het Militair Gezag. Decreet A-4 was nog steeds van kracht; daarin was de sterke positie van het

⁴³² *de Ware Tijd* 28 juni 1980 p. 1.

⁴³³ *de Ware Tijd* 29 juni 1985 p. 1.

⁴³⁴ *de Ware Tijd* 11 juli 1985 p. 1.

⁴³⁵ *de Ware Tijd* 2 augustus 1985, p. 1.

Militair Gezag vastgesteld.⁴³⁶ Dit decreet regelde de aanvaarding en uitoefening van de regeermacht door het Militair Gezag. In het Decreet Voorzieningen Regering van Suriname (A-19) werd benadrukt dat de leden van het Militair Gezag nog steeds hun functies hadden met name bevelhebber, een bataljonscommandant, een chef-staf, een hoofd G-3 en een hoofd G-4. Het besluit was dat het Militair Gezag een afzonderlijk instituut was en zou bestaan met of zonder de Raad van Ministers. De argumenten waren:

1. Het Militair Gezag had in de regering een taak.
2. Het leiderschap van de regering was in handen van het Militair Gezag om continuïteit te garanderen.

Ter ondersteuning hiervan werd in augustus 1985 het Decreet Voorzieningen Regering van Suriname (A-19) goedgekeurd door de benoemde Assemblee. Hiermee kreeg de voorzitter van het Militair Gezag op 21 augustus 1985 officieel de functie van regeringsleider. Vanaf nu was naast een waarnemend president en een premier ook een regeringsleider. De regeringsleider was evenals de waarnemend president ook onschendbaar en hoefde geen verantwoording af te leggen aan de benoemde Assemblee.

4.105 Decreten of wetten in 1985

In de benoemde Assemblee heerste er onduidelijkheid over de door hen vastgestelde regels. Tot nu toe werden bindende regels met de term decreten aangeduid. Nu er een Assemblee was om algemeen bindende regels vast te stellen, bleef de vraag of de Assemblee wetten maakte of decreten. In art. 16 van A-17 stond dat de Assemblee wetten maakte, maar in het Decreet Voorzieningen Regering Suriname (A-19) stond dat de Assemblee decreten maakte. Na het debat hierover werden de leden het erover eens dat een wettelijke regeling met ‘decreet’ zal worden aangeduid.⁴³⁷ In het decreet A-19 (artikel 5) werd het decreet A-10, dat ging over de vaststelling van wettelijke regelingen, gewijzigd. In artikel 5 werd opnieuw een definitie gegeven van ‘decreet’. Een decreet was vanaf toen ‘een regeling van algemeen bindende kracht, door het Militair Gezag, de Raad van Ministers en de Assemblee goedgekeurd, en na medeondertekening door de voorzitter van het Militair Gezag en een of meer ministers bekrachtigd door de President’.

Ook artikel 2 van het decreet A-10 kreeg een toevoeging: ‘Indien het een besluit betreft van de Regering van Suriname wordt het mede-ondertekend door de leider van de Regering van Suriname’. In hoofdstuk 6 zal hierop nader worden ingegaan.

4.106 Regering Suriname en leider regering Suriname

In het decreet A-19 werd de status van de voorzitter van het Militair Gezag formeel geregeld. A-19 regelde wederom de hoogste bestuurlijke macht van Suriname. Deze werd gevormd door het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Hierin werd bepaald dat de voorzitter van het

⁴³⁶ *de Ware Tijd* 3 augustus 1985, p.1.

⁴³⁷ *de Ware Tijd* 3 augustus 1985, p.1.

Militair Gezag de leider van de regering van Suriname was. In artikel 2 werd bepaald dat los van de taken en bevoegdheden van het Militair Gezag en de Raad van Ministers de leider van de regering van Suriname inzonderheid de bevoegdheid had:

1. Toe te zien op de naleving en de uitvoering van de doelstellingen van de revolutie.
2. Toe te zien op de naleving en uitvoering van programma's van de regering van Suriname.
3. De soevereiniteit en de inwendige veiligheid van de staat Suriname te beschermen.
4. Te waken op het algemeen belang van Suriname.

4.107 Militair Gezag in A-19

Het Militair Gezag bestond volgens het decreet A-19 (artikel 1) uit de Bevelhebber van het Nationaal Leger (Voorzitter) en de volgende leden: de Chefstaf, de Bataljonscommandant, het Hoofd G-3 en het Hoofd G-4 van het Nationaal Leger. De voorzitter van het Militair Gezag werd formeel de leider van de Regering van Suriname (artikel 1 lid 2 A-19). De leider werd bij belet of ontstentenis vervangen door één door het Militair Gezag uit zijn midden aan te wijzen lid. In artikel 3 lid 1 werd opgenomen dat de leider de vergadering van de regering bijeen riep en dat hij ook de voorzitter was van de vergadering bestaande uit de leden van het Militair Gezag en de leden van het Raad van Ministers. Uit deze regeling is af te leiden dat de regering werd gevormd door het Militair Gezag en de Raad van Ministers.

Behalve de formele bestuurlijke bevoegdheid werd aan het Militair Gezag ook wetgevende bevoegdheden gegeven. Nu werd niet alleen uitdrukkelijk bepaald dat decreten eerst ook de goedkeuring dienden te hebben van het Militair Gezag, maar ook medeondertekend zou worden door het Militair Gezag. Deze positie ten aanzien van de regelgeving werd dubbel versterkt, omdat vanaf toen ook de staatsbesluiten ondertekend zou worden door de leider van de regering. Het decreet A-19 had de politieke status van de militairen versterkt terwijl intussen een assemblee was benoemd voor het concipiëren van een raamwerk voor de herdemocratisering van Suriname.

4.108 Dialoog politieke partijen en politiek akkoord

De dialoog tussen het Militair Gezag en Lachmon (VHP), Arron (NPS) en Soemita (KTPI) was intussen in een nieuwe fase terechtgekomen. De dialoog werd nu met een structureel karakter op gang gebracht en daarbij werden fundamentele zaken aan de orde gesteld. Deze dialoog die op een informele basis was begonnen, kreeg op 30 september 1985 een structureel karakter.⁴³⁸ Lachmon en Arron kregen van de militairen toestemming om binnen hun politieke partij interne besprekingen te voeren. Als argument werd aangegeven dat het Militair Gezag een breed nationaal samenwerkingsverband probeerde te creëren en om tot een meer open discussie te geraken.⁴³⁹ Hiermee werd de deur opengegooid voor politieke partijen om bij elkaar te komen en te vergaderen. Tot nu toe hadden Lachmon en Arron als persoon gesprekken gevoerd met het Militair Gezag. Nu er echter fundamentele zaken aan de orde zouden komen, zouden ze

⁴³⁸ *de Ware Tijd* 23 nov. 1985, p. 1.

⁴³⁹ *de Ware Tijd* 2 okt 1985, p.1

vanaf nu namens hun partij spreken, waartoe echter mandaat van de achterban nodig was. De VHP-leiding kreeg in een vergadering met haar achterban mandaat tot verdere dialoog met het Militair Gezag. Het besluit werd genomen in een vergadering met de kernvoorzitters van de VHP.⁴⁴⁰ Het mandaat werd in een motie vervat die met algemene stemmen was aangenomen. Het was de eerste keer in vijf jaren dat de VHP als politieke partij weer had mogen vergaderen. Op deze kernvergadering werd bekendgemaakt dat de VHP, de NPS, de KTPI en het Militair Gezag zouden werken aan een raamwerk dat op 25 november 1985 moest worden gepresenteerd. In dit raamwerk zouden voorzieningen worden getroffen betreffende onder andere de Grondwet, de Wet op Politieke Partijen en de komende algemene verkiezingen. Het raamwerk zou door alle partners worden ondertekend. Na de totstandkoming van het raamwerk waren de politieke partijen bereid om mee te werken aan een volksbijeenkomst op 25 november 1985 (10 jaar Onafhankelijkheidsdag). Op 23 november werd tussen de politieke partijen en het Militair Gezag een politiek akkoord bereikt en werd deze door de voorzitter van de benoemde Assemblee op 25 november 1985 voorgelezen in de Assemblee. Met dit politieke akkoord werd het Topberaad weer geactiveerd en namen de VHP, NPS en KTPI ook zitting in het Topberaad. Hierna wordt het politiek akkoord van 23 november 1985 geciteerd.

Politiek akkoord 23 november 1985

Het 23 november politiek akkoord

Het politiek akkoord dat het Militair Gezag en de politieke leiders Lachmon, Arron en Soemita op zaterdag 23 november 1985 hebben bereikt, is gistermiddag op de massameeting voorgelezen door de voorzitter van de Nationale Assemblee drs. Riek Aron. Het luidt:

De voorzitter van het Militair Gezag tevens voorzitter van de 25 Februari Beweging, Luitenant Kolonel D.D. Bouterse, de voorzitter van de V.H.P., Mr. J. Lachmon, de voorzitter van de N.P.S, H.A.E. Aron en de voorzitter van de KTPI, W. Soemita hebben besloten heden, zaterdag 23 november 1985, de volgende plechtige verklaring af te leggen:

- *Dat zij 2 jaar geleden op informele basis een samenspraak zijn begonnen in het kader van het werken aan de Nationale eenheid van ons volk.*
- *Dat deze dialoog op 30 september 1985 een structureel karakter kreeg, waarbij fundamentele zaken aan de orde werden gesteld, en de dialoogpartners daarbij hun politieke wil hebben gedemonstreerd de dialoog voort te zetten op basis van eerlijkheid, oprechtheid en wederzijds vertrouwen, zulks in het nationaal belang.*
- *Dat de dialoogpartners als basis voor de verdere ontwikkeling van het land de 4 vernieuwingen met betrekking tot;*
 - de sociaal-economische orde*
 - de educatieve orde*
 - de sociaal-maatschappelijk orde en*
 - de politiek-bestuurlijke orde, zoals die op 1 mei 1980 aan het volk werden gepresenteerd als politiek uitgangspunt aanvaardden, met dien verstande dat over dat inhoudelijke van de politiek-bestuurlijke vernieuwing in de verdere dialoog nader van gedachten zal worden gewisseld;*

⁴⁴⁰ *de Ware Tijd* 9 okt 1985, p. 1.

- *Dat de voorzitters van de V.H.P., en N.P.S. en de K.T.P.I., respectievelijk Mr. Lachmon, H.E.A. Arron en W. Soemita te rekenen van 25 november 1985 zitting nemen in het topberaad voor wat betreft de politiek bestuurlijke orde;*
- *Dat de dialoogpartners de voorwaarden zullen garanderen waardoor de Surinaamse samenleving een vreedzame overgang naar een democratische- en sociaal rechtvaardige maatschappij kan realiseren;*
- *Dat de dialoogpartners de rechtsstaat garanderen waarbinnen een waarachtige democratie volledig tot haar recht zak komen;*
- *Dat de dialoogpartners erop zullen toezien dat de overgangsfase niet langer zal duren dan 27 maanden en wel te rekenen vanaf januari 1985;*
- *Dat de dialoogpartners erop zullen toezien dat de Nationale Assemblee de overgangsfase op correcte wijze beëindigt;*
- *Dat de dialoogpartners erop zullen toezien dat die maatregelen worden getroffen die de beëindiging van de overgangsfase moeten begeleiden en gelijktijdig de aanvang van de definitieve fase moeten inluiden. Hierbij wordt onder meer bedoeld:*
- *Dat de vaststelling van de Grondwet, alsmede de samenstelling van de Volksvertegenwoordiging zullen geschieden overeenkomstig de beginselen van een waarachtige democratie;*
- *Dat de bij de Grondwet vereiste staatsorganen zullen worden geoperationaliseerd;*
- *Dat de dialoogpartners de politieke dialoog voortzetten, zulks zoveel als mogelijk op basis van gewisselde stukken te weten;*
- *Referentiekader bij de politieke dialoog, vanwege het Militair Gezag;*
- *Organisatorische vormgeving van de politieke discussie op nationaal niveau, vanwege het Militair Gezag;*
- *Reactie van de V.H.P., N.P.S en K.T.P.I. op de nota's van het Militair Gezag;*
- *Memorandum van de V.H.P. geaccordeerd door de N.P.S. aan het Militair Gezag aangeboden;*
- *Advies van de Denkgroep*
- *Dat bij het een en ander rekening zal worden gehouden met:*
- *Het algemeen Decreet A-16 van 13 juli 1984, houdende instelling van de Denkgroep en*
- *Het Algemeen Decreet A-17 van 31 december 1984 houdende instelling van de Nationale Assemblee.*

Paramaribo, 23 november 1985.

4.109 Opheffing noodtoestand

Een belangrijk gevolg van het politiek akkoord was dat op 25 februari 1986 de noodtoestand werd opgeheven.⁴⁴¹ In verband met de viering van 25 februari 1986 hield de regeringsleider, Bouterse, in de nacht van 24 februari 1986 zijn gebruikelijke toespraak. Tijdens deze toespraak

⁴⁴¹ De opheffing van de noodtoestand werd wettelijk op 22 maart 1986 geregeld met terugwerkende kracht vanaf 25 februari 1986 bij Algemeen Decreet van A-21.

deelde hij mee dat vanaf 25 februari 1986 de noodtoestand zou worden opgeheven.⁴⁴² Hij liet aan het publiek weten dat de regering aan het ministerie van Justitie de opdracht had gegeven om de noodtoestand op te heffen. In zijn betoog stelde Bouterse dat de noodtoestand nimmer de normale rechtsgang had verstoord, maar dat de noodtoestand bestemd was voor de bestrijding van contrarevolutionaire activiteiten.⁴⁴³

Intussen bleek dat Bouterse niet tevreden was over het functioneren van de benoemde Assemblee. Tijdens dezelfde toespraak in de nacht van 24 februari 1986 was het opmerkelijk dat Bouterse zich negatief uitliet over de benoemde Assemblee. Hij beschuldigde de Assemblee van 'het opvoeren van een schouwspel zoals het oude parlement dat deed'. Zijn letterlijke woorden waren 'dit volk heeft al genoeg geleden en poppenkast gezien'.⁴⁴⁴

Hoogstwaarschijnlijk hadden zijn woorden wel het gewenste effect bereikt. Op 15 maart 1986 werd eindelijk door het parlement het politiek raamwerk voor een concept Grondwet goedgekeurd. Immers hiervoor was de benoemde Assemblee geïnstalleerd.

Tot zover zaten de politieke partijen de VHP, NPS en KTPI in het Topberaad en hadden hiermee geparticipeerd wat de politiek-bestuurlijke orde betreft. Op 9 mei 1986 werden ze door de regeringsleider uitgenodigd om volledig te participeren in het Topberaad om uitvoering te geven aan het politieke akkoord dat eerder in het jaar was gesloten door de partijen. Opheffing van de noodtoestand geschiedde ondertussen bij A-21. Het decreet A-21 werd uitgegeven op 16 mei 1986 en werkte terug tot 25 februari 1986. In de overweging van A-21 stond dat: '*De overwegingen die in het jaar 1980 hebben geleid tot het afkondigen van de noodtoestand voor geheel Suriname, thans naar redelijk inzicht niet meer aanwezig zijn*'. Hiermee werd nog eens een stap gezet naar de terugkeer van de democratie in Suriname. Het gevolg van de opheffing van de noodtoestand was dat er vanaf hier daadwerkelijk werd gewerkt naar een nieuwe constitutionele orde, met dien verstande dat ook de vakbonden, het bedrijfsleven en de oude politieke partijen mee regeerden om de democratische verkiezingen te verwezenlijken. Uiteindelijk hadden deze drie laatst genoemde groepen vanaf 25 februari 1986 ook regeermacht en zijn ze mede verantwoordelijk voor de bestuursdaden vanaf hier tot de verkiezingen in 1987. Na het decreet A-21 zijn er geen A-decreten meer geslagen die betrekking hadden op de toedeling op de macht.⁴⁴⁵ Er zijn ook geen B-decreten meer geslagen.

4.110 Topberaad en politiek akkoord

De nieuwe samenstelling van het Topberaad zoals eerdergenoemd bracht ook vernieuwingen in het staatsbestuur met zich mee. Het Topberaad eiste dat een nieuw regeerteam werd samengesteld. Als argument werd aangevoerd dat het nieuwe team noch groeps- noch partijgebonden belangen zou behartigen.⁴⁴⁶ Op 14 mei 1986 werd de taakomschrijving van de ministeries vastgelegd in een staatsbesluit.⁴⁴⁷

⁴⁴² *de Ware Tijd* 26 febr. 1986, p. 1.

⁴⁴³ *de Ware Tijd* 26 febr. 1986, p. 1.

⁴⁴⁴ *de Ware Tijd* 26 febr. 1986, p. 1.

⁴⁴⁵ Hierna zijn de volgende A-decreten tot stand gekomen: A-22 Afkondiging van de noodtoestand in delen van Suriname in verband met de Binnenlandse Oorlog, A-23 Referendum Voorontwerp Grondwet, A-24 Decreet Politieke Organisaties, A-25 Decreet Kiesregeling, A-16 Decreet Ressornten-indeling.

⁴⁴⁶ *de Ware Tijd* 23 juni 1986 p. 1.

⁴⁴⁷ Staatsbesluit 14 mei 1986, 1986 no.23; Taakomschrijving Departementen.

Het Topberaad was intussen actief bezig met het opstellen van een nieuw regeerprogramma dat gebaseerd was op het politieke akkoord van 23 november 1985. Dit regeerprogramma zou de leidraad worden voor de nieuwe regering die nog moest komen. Deze nog te installeren regering zou als opdracht krijgen om het beleid uit te voeren volgens het genoemde regeerprogramma.⁴⁴⁸

4.111 Instelling Regeerteam 8 Radhakisun

Op 21 juni 1986 had regeerteam Udenhout 3 zijn portefeuille aan het Militair Gezag ter beschikking gesteld. Regeerteam 8 met Radhakisun als premier werd op 16 juli 1986 samen met de ministers beëdigd en ze hebben tot 13 februari 1987 aangezeten. Radhakisun werd premier van dit regeerteam. Dit regeerteam kreeg bij zijn beëdiging twee belangrijke instructies. Allereerst dienden ze nog steeds te werken met de vier vernieuwingen zoals die op 1 mei 1980 waren gepresenteerd. Ten tweede was voor Regeerteam 8 een nieuw regeringsprogramma opgesteld en hiermee dienden de stappen te worden gezet om te komen tot de verkiezingen.

Een belangrijk decreet dat werd aangenomen tijdens Radhakisun was het decreet A-22- waarin de noodtoestand in gedeelten van Suriname werd afgekondigd.

4.112 Regeerteam 8 Radhakisun en binnenlandse oorlogen

Voordat Regeerteam 8 met zijn werk kon beginnen, werden ze geconfronteerd met gewelddadigheden aan de oostgrens van Suriname in het district Marowijne. De militaire kazernes Stolkerts ijver en het Akontoe Velante Kampement werden prooi van overvallen. Dit bleek later de kiem te zijn van de Binnenlandse Oorlog in Suriname die geduurd heeft van 1986 tot 1992. De bezorgdheid over de Binnenlandse Oorlog was groot en het besluit werd genomen om de noodtoestand in delen van het land af te kondigen. Ook werd door het Topberaad besloten dat de benoemde Assemblee en het Regeerteam de voorbereidingen moesten treffen om op uiterlijk 31 maart 1988 de Algemene Verkiezingen te houden.⁴⁴⁹ De Binnenlandse Oorlog valt buiten bespreking van dit onderzoek. Vermeldenswaard is wel het gegeven dat de Binnenlandse Oorlog die in 1986 begon, een zesjarige binnenlandse burgeroorlog is geworden en met een vredesakkoord is beëindigd in 1992. De Binnenlandse Oorlog werd gevoerd tussen het Nationaal Leger en verzetsgroepen bekend als Jungle Commando, Tucajana Amazonas en andere gewapende verzetsgroepen. Een regeringscommissie heeft in Frans-Guyana het concept Kourou-vredesakkoord getekend. Dit akkoord werd niet door alle partijen geaccepteerd en kon niet uitgevoerd worden. Daarna werd in 1992 het Leonsberg akkoord getekend voor verzoening door alle partijen. Vele burgers hebben tijdens deze oorlog hun leven verloren of zijn gevlucht naar Paramaribo en buurland Frans-Guyana waar ze de status van vluchtelingen hebben gekregen. De slachting van Moiwana heeft tijdens deze oorlog plaatsgevonden. Er zijn ongeveer 72 militairen gesneuveld.⁴⁵⁰ In november 1986 zijn ongeveer veertig mensen in het

⁴⁴⁸ *de Ware Tijd* 10 juli 1986 p. 1 Vergadering Topberaad op 7 juli. Zie ook DWT 17 juli 1985 p. 1.

⁴⁴⁹ *de Ware Tijd* 13 december 1986 p. 1.

⁴⁵⁰ *de Ware Tijd* 17 november 2017, p. 1.

dorp Moiwana in district Marowijne, zoals beweerd, op brute wijze door het Nationaal Leger gedood. Het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens heeft de Staat Suriname in 2005 veroordeeld tot onder meer financiële schadevergoeding aan ongeveer 130 nabestaanden van de slachtoffers van het bloedbad.⁴⁵¹ De staat moest ook haar excuses aanbieden.⁴⁵² Tijdens de oorlog is er ook veel infrastructuur vernietigd.⁴⁵³

4.113 Militair Gezag tijdens Regeerteam 8 Radhakishun

Het Militair Gezag was nog steeds het hoogste orgaan in het land. De voorzitter van dit orgaan was, ofschoon er een waarnemend president en een minister-president waren, de regeringsleider van Suriname. Intussen waren de voorbereidingen van de verkiezingen in volle gang, terwijl de militairen defensie voerden in de Binnenlandse Oorlog. Het Militair Gezag was op twee fronten bezig; ze moesten ervoor zorgen dat ze als staatsorgaan in de nieuwe Grondwet werden opgenomen en ze waren bezig met de voorbereidingen van hun verkiezingscampagne om ook deel te nemen aan de verkiezingen.

4.114 Afkondiging noodtoestand voor deel Suriname

Vanwege de gewelddadigheden in het binnenland werd bij A-22 op 1 december 1986 de noodtoestand opnieuw afgekondigd; dit keer echter voor een deel van Suriname. Als overweging was opgenomen dat met inachtneming van de bepalingen van het Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk de regering van oordeel was dat het noodzakelijk was vanwege de buitengewone omstandigheden – voor dat gedeelte van het grondgebied van Suriname – gelet op het feit dat de openbare orde, de veiligheid van de staat en de uitoefening van het bestuur in dat gedeelte ernstig in gevaar zijn gebracht, de noodtoestand af te kondigen. De noodtoestand werd afgekondigd in de districten Marowijne, Commewijne, Para, Brokopondo en in een gedeelte van het district Sipaliwini, gelegen tussen de Marowijnerivier en 56 raden W.L.

4.115 Belangrijke besluiten Topberaad

De partners in het Topberaad waren de vakcentrales, CLO, Moederbond, PWO, VSB, ASFA, 25 Februari Beweging, VHP, KTPI en het Militair Gezag. Het Topberaad werd voorgezeten door de leider van de regering, Bouterse.⁴⁵⁴ Door de gewelddadigheden in het binnenland raakten de beraadslagingen in het Topberaad in versneld tempo. In een vergadering op 8 december 1986 werd door het Topberaad besloten dat:

1. Per maart 1987 een conceptwet door de Assemblee zou worden aangenomen.

⁴⁵¹ Case of the Moiwana Community vs. Suriname, Serie C-No.124, Inter-American Court of Human Rights (1ACrt HR), 15 June 2005, paragraph 86 (16).

⁴⁵² Dit heeft President Venetiaan in 2006 namens de Staat Suriname gedaan.

⁴⁵³ Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar de rapporten die uitgegeven zijn door de mensenrechtenorganisatie MOIWANA '86. Zie ook Ralicon 2017.

⁴⁵⁴ *de Ware Tijd* 26 januari 1987, p. 1.

2. Een referendum uiterlijk binnen 6 maanden na 31 maart 1987 zou worden gehouden.
3. De verkiezingen uiterlijk 6 maanden na aanneming van de Grondwet zouden worden gehouden.

4.116 Concept Grondwet februari 1987

Een concept Grondwet dat door een grondwetscommissie was opgesteld en voorbereid, was inmiddels al af en werd in februari 1987 door de leiders van politieke partijen besproken.⁴⁵⁵ Zij wilden de inhoud van het concept ook bespreken met hun achterban. De voorzitter van de VHP, Lachmon had in overleg met de partij kernen en sympathisanten de volgende opmerkingen over de nieuw aan te nemen Grondwet geplaatst:⁴⁵⁶

- Het nieuwe systeem was niet volmaakt, maar het fundament was echter wel goed.
- Dat in de conceptwet voor geen enkele partner buiten de verkiezingen om zetels waren gereserveerd.
- Dat hij twijfelde aan het systeem van ressortbesturen. Hij vreesde dat het in de praktijk niet goed zou werken. Het instellen van Districtsraden juichte hij echter toe.

4.117 Einde Regeerteam 8 Radhakisun en begin Regeerteam 9 Wijdenbosch

Voordat het voorontwerp van de Grondwet volgens afspraak kon worden aangenomen door de benoemde Assemblee viel Regeerteam 8 Radhakisun uit elkaar.⁴⁵⁷ Vanwege spanningen in het regeerteam stelden enkele ministers hun portefeuille ter beschikking. Ook Radhakisun trad volgens de krantenberichten af, maar hij beweerde later dat hij niet uit zichzelf was afgetreden, maar was ontslagen.⁴⁵⁸ Op 14 februari droeg Radhakisun zijn premierschap over aan de toenmalige minister van Algemene Zaken, Wijdenbosch. Vanaf toen werd Wijdenbosch waarnemend premier van Suriname. Op 31 maart trad het hele regeerteam van waarnemend premier Wijdenbosch af en werd op 7 april 1987 een zogenaamde 'interim-regering' onder leiding van Wijdenbosch beëdigd. Dit regeerteam werd zakenkabinet genoemd en zou aanzitten tot 25 november 1987. Op deze dag zouden de algemene verkiezingen plaatsvinden. Ondertussen was het voorontwerp Grondwet in de benoemde Assemblee aangenomen met algemene stemmen.⁴⁵⁹ Regeerteam Wijdenbosch kreeg bij zijn installatie als opdracht mee:

1. Een referendum voor te bereiden en uit te voeren betreffende de nieuw samengestelde Grondwet.
2. En het voorbereiden van de algemene, vrije en geheime verkiezingen.
3. Tegelijk kreeg het regeerteam als taak mee om te werken aan het oplossen van de crisis waarin de Surinaamse samenleving terecht was gekomen.⁴⁶⁰

⁴⁵⁵ Raamwerk Grondwet I en Raamwerk Grondwet II.

⁴⁵⁶ *de Ware Tijd* 2 februari 1987.

⁴⁵⁷ *de Ware Tijd* 13 februari 1987.

⁴⁵⁸ *de Ware Tijd* 13 febr. 1987.

⁴⁵⁹ *de Ware Tijd* 1 april 1987.

⁴⁶⁰ *de Ware Tijd* 8 april 1987.

In het vooruitzicht werd gesteld om het referendum te houden op 30 september 1987 en de verkiezingen op 25 november 1987.

4.118 Belangrijke decreten aangenomen tijdens Regeerteam 9 Wijdenbosch

Decreet	Naam
Algemeen decreet A-17B	Wijziging en aanvulling van het decreet houdende instelling van De Nationale Assemblée
A-17C	Verlenging zittingsduur en wijzigingen van de taken van De Nationale Assemblée
A-24	Decreet politieke organisaties
A-25	Kiesregeling
A-25A	Wijziging Kiesregeling
A-25B	Wijziging Kiesregeling
A-25C	Wijziging Kiesregeling
A-25D	Wijziging Kiesregeling
C-86	Vaststelling Begroting dienstjaar 1987

4.119 Militair Gezag tijdens Regeerteam Wijdenbosch

De verkiezingen waren nabij. De Grondwet was door de benoemde Assemblée al goedgekeurd. In deze Grondwet kreeg het Militair Gezag de plaats van een staatsorgaan. Het Militair Gezag had zich intussen ook gegroepeerd in een politieke organisatie genaamd de Nationale Democratische Partij (NDP) en maakte zich klaar om ook deel te nemen aan de verkiezingen. In het ontwerp Grondwet was opgenomen dat het Nationaal Leger de militaire voorhoede van het volk van Suriname is en tot taak heeft de verdediging van de soevereiniteit en zelfstandigheid alsmede het beschermen van de hoogste rechten en vrijheden van land en volk met het dienen van rechtsorde, vrede en veiligheid. In het voorontwerp werd ook opgenomen dat het Militair Gezag het vertegenwoordigend orgaan was van het Nationaal Leger.

4.120 Grondwet, referendum, politieke organisaties en verkiezingen

Nadat het voorontwerp van de Grondwet door de benoemde Assemblée was goedgekeurd, werd de Grondwet op 30 september 1987 bij referendum goedgekeurd en werden de verkiezingen gehouden op 25 november 1987. Hiervoor waren regels gemaakt voor politieke organisaties en regels over de verkiezingen. Op 15 september 1987 werd het Decreet op Politieke Partijen goedgekeurd door de Assemblée en op 25 september 1987 werd het Decreet Kiesregeling goedgekeurd door de Assemblée.

Referendum en de inwerkingtreding van de Grondwet

Bij het gehouden referendum van 30 september 1987 waren er 195.099 kiesgerechtigden. De resultaten zagen er als volgt uit: uit de 195.099 kiesgerechtigden hadden 120.137 gestemd. Hiermee had 62 % van het electoraat zijn stem uitgebracht en 38% had niet deelgenomen aan de stemming. 112.578 personen hebben ‘ja’ gestemd voor de Grondwet, 3576 personen hebben ‘neen’ gezegd en 3.983 stembiljetten waren ongeldig.⁴⁶¹

Vóór het referendum was door het Topberaad consensus bereikt dat na het referendum eventuele wijziging van de Grondwet niet mogelijk was en ook gewijzigde of nieuwe voorstellen in de vorm van amendementen was taboe. De Grondwet is na het gehouden referendum op 30 oktober 1987 afgekondigd en in werking getreden.⁴⁶²

Verkiezingen

Op 25 november 1987 werden drie verkiezingen gehouden. De verkiezingen om leden van De Nationale Assemblée, de verkiezingen om de leden van de Districtsraden en Ressortraden te kiezen. Voor de verkiezingen van de Assembleeleden werd in de Grondwet gekozen voor evenredige vertegenwoordigingen met grootste gemiddelde en voorkeurstemmen. Terwijl voor de vertegenwoordiging van de Ressortraden het meerderheidsbeginsel gold en voor de leden van de Districtsraden een getrapte verkiezing werd voorgeschreven.

Vóór de verkiezingen waren de meningen over de te houden verkiezingen in de oorlogsgebieden in het binnenland verschillend. Volgens het Topberaad dienden de verkiezingen in de districten Brokopondo, Sipaliwini en Marowijne te worden aangehouden tot een later tijdstip. Bouterse had echter als regeringsleider besloten dat de verkiezingen op 25 november 1987 in deze districten wel zou worden gehouden.⁴⁶³ Het Topberaad beriep zich op artikel 23 van de Grondwet, waarin stond dat in geval van oorlog, oorlogsgevaar, staat van beleg of uitzonderingstoestand of om reden van staatsveiligheid, openbare orde en goede zeden de in de Grondwet genoemde rechten bij wet worden onderworpen aan de beperkingen, welke gedurende een bepaalde periode, afhankelijk van de situatie, van kracht zullen zijn, met inachtneming van de terzake geldende internationale bepalingen. Bouterse gebruikte als tegenargument artikel 61 van het Grondwet waarin stond dat De Nationale Assemblee uit 51 leden bestaat. Volgens hem zouden bij uitsluiting van deze drie districten slechts 47 leden worden gekozen. Op 27 oktober heeft het Militair Gezag de minister van Binnenlandse Zaken, die verantwoordelijk was voor de organisatie van de verkiezingen, ontboden op het paleis en hij heeft de opdracht gekregen om de algemene, vrije en geheime verkiezingen voor het gehele land te organiseren. Dus ook in de omstreken districten Brokopondo, Marowijne en Sipaliwini.⁴⁶⁴ De politieke partijen waren hierop niet voorbereid met als gevolg dat uiteindelijk de Pendawalima, de NDP en Palu kandidaten hadden voorgedragen in deze districten en hierdoor de zetels daar vergaarde. De Pendawalima kreeg 4 zetels, de NDP kreeg 2 zetels en Palu had 4 zetels in het binnenland gekregen.

⁴⁶¹ *de Ware Tijd* 7 okt.1987, p.3. Zie ook Rapport ‘Uitslag van de verkiezingen gehouden op 25 november 1987’ van het Onafhankelijk Kiesbureau van november 1988.

⁴⁶² Adhin 1995, Het referendum in het Surinaams Juristenblad, 1985 no. 1/2.

⁴⁶³ *de Ware Tijd* 20 okt 1987, p. 1.

⁴⁶⁴ *de Ware Tijd* 29 okt.1987, p. 1.

Na de verkiezing op 25 november zag het resultaat landelijk er als volgt uit:⁴⁶⁵

Front: 40 zetels

NDP: 3 zetels

Palu: 4 zetels

Pendawalima: 4 zetels

De oude politieke partijen VHP, NPS en KTPI hadden samengebundeld en zichzelf Front genoemd. Ze hadden de verkiezingen in 1987 massaal gewonnen. Uit de 51 zetels hadden ze 40 zetels gehaald. De militairen die als NDP de verkiezingen waren ingegaan, kregen maar 3 zetels uit de 51.⁴⁶⁶ Hieraan is te zien dat het grootste deel van de burgers de militairen hadden afgewezen en gekozen hadden voor de oude politieke partijen. In ieder geval hadden de burgers het militair bestuur afgewezen en de democratie omarmd. De rol van de militairen was echter niet uitgespeeld. Ze hadden hun positie in de Grondwet goed geregeld.

De verkiezingen in de oorlogsgebieden waren door het Onafhankelijk Kiesbureau niet bindend verklaard.⁴⁶⁷ Desondanks zijn op 11 december 1987 alle Assembleeleden beëdigd en op 14 december 1987 toegelaten tot De Nationale Assemblée. Met de verkiezingen in 1987 is invulling gegeven aan de democratische structuren en is Suriname vanaf toen een democratische rechtsstaat. Hoe fragiel of hoe sterk de democratische rechtsstaat hierna was en nog is, moet in een ander onderzoek worden beoordeeld.

4.121 Belangrijke bestuurlijke veranderingen door gewijzigde Grondwet van 1987

Wijziging van de Grondwet van 1987⁴⁶⁸

Bij wet van 8 april 1992, no. 38 werd de Grondwet van 1987 gewijzigd. De gewijzigde Grondwet kreeg in tegenstelling tot de Grondwet van 1987 wel een Memorie van Toelichting op de wijzigingen. De wijzigingen bleken niet alleen van juridisch-systematische, technisch-juridische en grammaticale aard te zijn, maar er waren ook belangrijke inhoudelijke wijzigingen. De allerbelangrijkste wijziging betrof de positie van het Militair Gezag. Hierna volgt een citaat van het algemene deel van de MvT van de gewijzigde Grondwet waarin wordt vermeld waarom de wijziging noodzakelijk was.

Nog voordat het Voorontwerp van de Grondwet ter goedkeuring bij referendum aan het Surinaamse volk werd voorgelegd (hetgeen op 30 september 1987 plaatsvond), waren er – zowel vanuit politieke partijen als vanuit maatschappelijke organisaties – ernstige inhoudelijke

⁴⁶⁵ Front: 40 zetels (Paramaribo 16, Wanica 7, Nickerie 5, Coronie 2, Saramacca 3, Commewijne 4, Para 3). NDP: 3 zetels (Paramaribo 1, Marowijne 1, Sipaliwini 1). Palu: 4 zetels (Brokopondo 2, Marowijne 2). Pendawalima: 4 zetels (Brokopondo 1, Sipaliwini 3). Rapport Onafhankelijk Kiesbureau; Uitslag van de verkiezingen gehouden op 25 november 1987 (Nationale Assemblée, Districtsraden en Ressortraden) van november 1988, p.21.

⁴⁶⁶ Sedney 2017, p. 234-235.

⁴⁶⁷ *de Ware Tijd* 5 dec.1987, p. 1. Zie ook Rapport 'Uitslag van de verkiezingen gehouden op 25 november 1987' van het Onafhankelijk Kiesbureau van november 1988.

⁴⁶⁸ Memorie van Toelichting van de gewijzigde Grondwet van 1992.

bedenkingen gemaakt tegen bepaalde artikelen ervan, met name tegen die bepalingen welke betrekking hebben op de positie en de rol van het leger, waaraan ook politieke functies zijn toegekend.

Evenwel werd de Grondwet – ondanks haar gedeeltelijk tekortschieten, niet alleen in materieel maar ook in formeel opzicht – toch met overweldigende meerderheid geaccepteerd, teneinde het ingezette herdemocratiseringsproces niet te stagneren en het volk de gelegenheid te bieden door middel van vrije en geheime verkiezingen zijn vertegenwoordigers aan te wijzen. Wel heeft het in de bedoeling gelegen, om na het aantreden van de Regering in 1988 een wijziging van de Grondwet tot stand te brengen. Maar door diverse omstandigheden zijn de initiatieven tot de realisatie van deze in het vooruitzicht gestelde wijziging niet verwezenlijkt.

Intussen is, als gevolg van de gebeurtenissen op 24 december 1990, de kritiek van de bevolking op sommige gedeelten van de Grondwet toegenomen. Daarom is het noodzakelijk om nu, na de verkiezingen van 25 mei 1991, de Grondwet in dier voege te wijzigen, dat het leger niet langer andere dan de in een democratische rechtsstaat normale militaire taken en functies heeft.

Behalve de wijziging van die artikelen, welke op taak en bevoegdheden van het Nationaal Leger – en wat daarmee samenhangt – betrekking hebben, zijn er ook andere belangrijke inhoudelijke wijzigingen voorgesteld, welke strekken tot opheffing van enkele knelpunten en onduidelijkheden, die bij de praktische toepassing van de Grondwet aan het licht zijn gekomen.

Tevens is van de gelegenheid gebruik gemaakt, om wijzigingen in diverse artikelen aan te brengen, teneinde geconstateerde juridische-systematische, technische-juridische en grammaticale onvolkomenheden te corrigeren, hetgeen echter – gelet op de urgentie van de Grondwetswijziging – zeker niet uitputtend kan worden genoemd.

De inhoudelijke wijzigingen betroffen het Nationaal Leger, de Veiligheidsraad, De Nationale Assemblée, de Verenigde Volksvergadering, de Regering en het Constitutioneel Hof. In dit onderzoek zal aandacht besteed worden aan de wijzigingen ten aanzien van het Nationaal Leger. Tot dan had het Militair Gezag zitting in het Nationaal Leger en had het Nationaal Leger grondwettelijk politieke functies. Wilde het staatsbestuur afrekenen met het Militair Gezag dan diende het eerst de Grondwet te wijzigen en de politieke functies van het Nationaal Leger te schrappen. Dat is dan ook gebeurd door de wijziging van de Grondwet in 1992. Hierna worden de motieven zoals genoemd in de Memorie van Toelichting om het Militair Gezag terug te sturen naar het militaire kamp besproken.

Militair Gezag en Nationaal Leger

In de Grondwet van 1987 werd het Nationaal Leger (een ‘Gewapende Macht’) ‘de militaire voorhoede van het volk van Suriname’ genoemd. Ze hadden de volgende taken gekregen: De taak van ‘verdediging van de soevereiniteit en zelfstandigheid’ van de Republiek; ‘het beschermen van de hoogste rechten en vrijheden van land’; ‘het dienen van de rechtsorde, vrede en veiligheid’ en het arbeiden ‘aan de nationale opbouw en de bevrijding van de natie’ (artikel 177). De leiding aan deze taken werd gegeven door het Militair Gezag, die ‘het vertegenwoordigd orgaan van het Nationaal Leger’ werd genoemd. Ook werd hun taak uitdrukkelijk genoemd. Het Militair Gezag had tot taak ‘de voorwaarden te garanderen, waardoor het Surinaamse volk, in buitengewone omstandigheden, onder leiding van het Nationaal Leger middels verdedigingsstructuren op directe wijze participeerde in de verdediging van het land (artikel 180 lid 8).

Het democratisch gekozen bestuur ging ervan uit dat aan het leger staatsrechtelijk erkende politieke functies waren opgedragen en dat deze niet pasten bij de functionering van een democratische rechtsstaat, waarvan de grondslagen in de Grondwet waren vastgelegd en derhalve konden 'dergelijke bepalingen niet langer worden gehandhaafd'. In de Memorie van Toelichting staat dat daarom voorgesteld is om het artikel IV sub B en sub D te schrappen. Daarnaast werd ook voorgesteld om ter voorkoming van elke ongewenste associatie ook het opschrift 'Gewapende Machten' te vervangen door 'Leger en Politie' wat de normale taak van het leger respectievelijk de politie was (zie Artikel IV sub A). Voorts is de militaire dienstplicht alsook de burgerdienstplicht (artikel 180 leden 3 en 4) geschrapt (zie Artikel IV sub D).

Er werd een nieuw artikel 177 opgenomen in de Grondwet. Hierin werden de taken van het Nationaal Leger duidelijk omschreven en werd vastgesteld dat het leger zijn taak uitoefent 'onder verantwoordelijkheid van en in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels'. Ook werd de definitie gegeven van bevoegd gezag. Constitutioneel werd met bevoegd gezag bedoeld 'de middels vrije en geheime verkiezingen democratisch tot stand gekomen Regering, met de geen militair zijnde President als Opperbevelhebber en Minister van Defensie als politiek verantwoordelijke organen'.

Ten aanzien van de militairen werden nog meer wijzigingen in de Grondwet opgenomen. Hierna worden de overige wijzigingen op een rij gezet.

'Dat wanneer een militair lid wordt van een der volks vertegenwoordigende organen ze van rechtswege op non-actief worden gesteld. Dat voor de militairen bij de uitoefening van enkele grondrechten bij wet aan regels en beperkingen werden onderworpen.' Dit betekende dat regels met betrekking tot het openbaar maken van gedachten en gevoelens dan wel de uitoefening van het recht van vereniging, van vergadering en van betoging door militairen bij wet zullen worden gesteld (artikel 179 lid 2). Dat in de Veiligheidsraad niet twee vertegenwoordigers van het Nationaal Leger zitting hebben, maar de Bevelhebber. Dat de samenstelling van de Staatsraad (adviesorgaan van de Regering) gewijzigd werd en zitting hebben in de Staatsraad de vertegenwoordigers van de vakbeweging, de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en de vertegenwoordigers van de in de Nationale Assemblee participerende politieke partijen. Hiermee werd de wettelijke samenstelling van de Staatsraad gewijzigd, waarin ook vertegenwoordigers van het Nationaal Leger zitting hadden.

Met de bovenstaande Grondwettelijke wijzigingen is constitutioneel de macht van het Militair Gezag, althans de militairen, teruggebracht naar de functies die de militairen hadden vóór 25 februari 1980. De macht van de leden van het Militair Gezag als burgers kon echter niet beperkt worden. Deze militairen hebben gebruikmakend van de democratische rechtsstaat met juridische instrumenten de status van 'bevoegd gezag' gekregen. In 1996 hebben deze inmiddels ex- militairen verenigd in de politieke organisatie de Nationale Democratische Partij (NDP) de meerderheid in het parlement kunnen bemachtigen en konden ze de regering vormen. Ze hadden van 1996 tot 2000 de regeermacht. Hun bestuurlijke capaciteiten schoten echter te kort. Maar ook hun financieel-economisch beleid zorgde voor achteruitgang van de welvaart en het welzijn van de burgers. Er was ook onenigheid tussen de president (Wijdenbosch uit regeerteam 9) en de voorzitter van NDP Bouterse, die adviseur was van Bouterse.⁴⁶⁹ In het jaar

⁴⁶⁹ Jagdew 2016, p.762-781.

2000 werden massale volksdemonstraties gehouden over het slecht beleid van de regering. De vakbonden, het bedrijfsleven en de oppositionele politieke partijen stonden aan de voorhoede van deze betogingen. Onder druk van de volksopstand was de toenmalige president genoodzaakt om vervroegde verkiezingen te houden. In 2010 heeft de NDP wederom de meerderheid in het parlement gehaald en heeft toen de regering gevormd. De toenmalige voorzitter van het Militair Gezag, Bouterse, werd op democratische wijze gekozen tot president. In 2015 werden weer de reguliere verkiezingen gehouden en Bouterse is nogmaals op democratische wijze gekozen tot president van Suriname.⁴⁷⁰ Anno 2020 verkeert het land wederom in een slechte financieel-economische situatie met een grote teruggang van de welvaart en het welzijn van de burgers en een flinke inflatie. Er is geprobeerd om met behulp van het Internationaal Monetaire Fonds (IMF) met een herstel- en stabilisatieplan het tij te keren. Ook wordt middels het aangaan van leningen geprobeerd om het huishouden van Suriname draaiend te houden. In hoeverre het lukt, is nog een vraag.

4.122 Slot

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van het staatsbestuur met de Regeerteams 5, 6, 7, 8 en 9. Hieruit blijkt hoe het staatsbestuur in deze periode was ingericht, door welke organen het staatsbestuur werd geleid, hoe ze de bevoegdheden hadden gekregen en welke bevoegdheden ze hadden. Ook is het proces naar de algemene verkiezingen onderzocht en beschreven. Aan deze verkiezing mochten alleen politieke partijen deelnemen. In dit hoofdstuk is ook de plaats van het Militair Gezag alsook het einde van het tijdperk van het Militair Gezag besproken.

Regeerteam 5 was een samenstelling van ministers uit drie groepen. Het staatsbestuur werd in de praktijk gedeeld door het Militair Gezag, het bedrijfsleven en de vakbeweging met als wettelijke basis het decreet A-15. Deze drie groepen hadden 27 maanden gekregen om de voorgeschreven doelen te realiseren. Binnen dit tijdsbestek werden enerzijds de structuren van duurzame aard geconcipieerd, terwijl anderzijds de sociale, economische en financiële problemen dienden opgelost te worden. De staatsmacht die tot nu toe bij het Beleidscentrum was geconcentreerd, werd met de opheffing van dit orgaan gegeven aan het Militair Gezag en aan Regeerteam 5. Bij nadere bestudering blijkt dat de Denkgroep een heel belangrijke rol heeft gehad in het machtscentrum. De Denkgroep gaf adviezen aan het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Deze adviezen waren van bijzondere aard en werden vastgesteld bij staatsbesluit. De Denkgroep bleef echter achterdochtig en dwong garanties af voor hun eigen veiligheid. Ze hadden in het decreet A-16 hun geheimhoudingsplicht en onschendbaarheid afgedwongen. Uiteindelijk werden Regeerteam 5 en de Denkgroep ondersteund door het Topberaad met als resultaten: de nieuwe democratische structuren met een participatie- en representatief systeem, formele opheffing van de censuur op de pers, opheffing van de avondklok en instelling van het Nationaal Mensenrechten Instituut.

Wie verantwoordelijk was/waren voor het staatsbestuur na de opheffing van het Beleidscentrum was nog niet helemaal helder. Het Beleidscentrum was weliswaar opgeheven, maar het was onduidelijk of deze was vervangen met de Denkgroep die per decreet was

⁴⁷⁰ Jagdew 2016, 762-781.

ingesteld of door het Topberaad dat zijn legitimiteit ontleende aan een *memorandum of understanding*.

Regeerteam 5 Udenhout 1 was operationeel in de fase van introductie met een overgangsfase. Op 1 januari 1985 begon de overgangsfase met Regeerteam 6 Udenhout 2 en een benoemde Assemblee. Regeerteam 6 Udenhout 2 kreeg een maximale benoemingstermijn van 27 maanden. In het decreet A-17 werden de taken, verantwoordelijkheden en procedures van de benoemde Assemblee beschreven. Een belangrijke bevoegdheid van de benoemde Assemblee ten aanzien van het bestuur was dat zij controle zou uitoefenen op het bestuur en het bestuur verantwoording diende af te leggen bij de benoemde Assemblee. In hoeverre de voorzitter van het Militair Gezag, die volgens het decreet A-4 de regeermacht aanvaardde en uitoefende ook verantwoording moest afleggen, was nog onduidelijk. De partners bedachten een constructie om in het decreet A-19 de staatsrechtelijke positie van de voorzitter van het Militair Gezag te versterken. Hij kreeg hierin de status van regeringsleider en hoefde daarom geen verantwoording af te leggen aan de benoemde Assemblee. De regeringsleider was onschendbaar. Nadat het besluit was gevallen dat de voorzitter van het Militair Gezag aan niemand verantwoording was verschuldigd, begon hij intensiever te werken aan de dialoog met de bestaande oude politieke partijen. De politieke partijen waren slim en eisten een politiek akkoord en zitplaatsen in het Topberaad. Zij werden als gesprekspartners opgenomen om te komen tot het opzetten van democratische structuren. Naast de vakbeweging en het bedrijfsleven deden nu ook de politieke partijen mee, wat ook resulteerde in de opheffing van de noodtoestand in 1986, de aanneming van een nieuwe Grondwet en de democratische verkiezingen in november 1987.

In de gehele periode van 25 februari tot en met 25 november 1987 waren er 9 regeerteams die samen met de militairen Suriname bestuurden.

Het functioneren van deze regeerteams wordt ingedeeld in drie markante momenten:

2. de periode tot de noodtoestand;
3. de periode vanaf de afkondiging van de noodtoestand;
4. de periode tot de opheffing van de noodtoestand tot de verkiezingen in 1987.

Het onderzoek over stadbestuur van Suriname gedurende 1980 tot en met 1987 is binnen de contouren van deze drie genoemde markante momenten geconcentreerd. Het is niet overbodig om nogmaals te vermelden dat het benoemen van de negen regeerteams als het uitvoerend orgaan belast met het bestuur van het land, schijn was. De regeerteams waren in de greep van de militairen, die zich eerst hadden georganiseerd als de NMR en vervolgens werden overgenomen door het Militair Gezag. De regeerteams waren niet autonoom; ze stonden onder toezicht en controle van de militairen, die, zoals uit het onderzoek blijkt, ook van tijd tot tijd van naam en samenstelling veranderden. Daarnaast legden de respectieve regeerteams voor hun dagelijkse werkzaamheden verantwoording af bij de militairen en/of organen die door de militairen waren ingesteld, waar de militairen zelf sterke invloed op hadden door zelf zitting te nemen in deze organen. Ook moesten de verschillende regeerteams uitvoering geven aan werkzaamheden die per decreet waren geregeld, en zoals uit hoofdstuk 6 duidelijk zal worden, waren deze decreten door de militairen vastgesteld en/of gecontrasigneerd. De regeerteams bestonden uit een staatshoofd en/of regeringsleider en ministers en werden verantwoordelijk

gesteld voor de departementale taken. Ze werden benoemd door een President of soms door het Militair Gezag en gaven hun portefeuilles terug aan het Militair Gezag. Volgens Sedney berustte het hoogste bestuurlijke gezag de facto altijd bij de Revolutionaire Leiding, maar werd de jure in verschillende organen en onder verschillende namen ondergebracht.⁴⁷¹

Tot dusverre is duidelijk dat de regeerteams niet voldeden aan de eisen die gesteld werden aan het bestuur van een democratische rechtsstaat. Ze legden geen verantwoording af voor hun bestuurshandelingen aan een gekozen volksvertegenwoordiging. Ze waren volledig verantwoordelijk voor het stellen van algemeen bindende regels. Ook hierover hadden ze geen verantwoordingsplicht aan een gekozen volksvertegenwoordiging. De regeerteams werden aangewezen door de militairen en niet benoemd naar aanleiding van de resultaten van periodiek georganiseerde parlementaire verkiezingen. De vraag blijft of deze teams wel aangeduid kunnen worden als een regering binnen het noodrecht. De noodtoestand was op 15 maart 1980 afgekondigd; dat was op de dag van de installatie van het eerste Regeerteam Chin A Sen nog niet formeel afgekondigd. Maar tot dan werden wel buitenwettelijke maatregelen getroffen door een buitenwettelijk orgaan, de NMR. De NMR zette burgers onder huisarrest, stelde de avondklok in, schortten de verkiezingen van maart op en benoemden zelf formateurs om een regeerteam te formeren, die Burgerraad werd genoemd.

Uit het onderzoek blijkt dat het bestuur (de regering) in de zeven jaar niet alleen negen regeerteams heeft gekend, maar dat die samengingen en ondersteund werden met steeds weer nieuwe bestuursstructuren met bijbehorende benamingen die toezichhoudende, uitvoerende en adviserende bevoegdheden kregen; het een en ander was afhankelijk van onenigheden, bedreigingen en hernieuwde zienswijzen van de militairen. Ook de maatschappelijke druk vanwege de slechte financiële omstandigheden, noodzaakte de militairen tot bestuurlijke wijzigingen. Elke actie, die in die periode bedreigend was voor de voortgang van de bestuurders, werd beantwoord met een reactie vanuit de militairen, hetzij met een nieuw regeerteam, hetzij met nieuwe organen, hetzij met nieuwe rechtscolleges, hetzij met nieuwe decreten, hetzij met nieuwe samenwerkingsverbanden en akkoorden. Deze manier van besturen heeft geduurd tot 25 november 1987 toen op grond van een nieuwe Grondwet een burgerregering legitiem werd gekozen die gestoeld was op algemeen aanvaarde democratische beginselen die gelden voor vrije verkiezingen.

Tijdens het militair regiem werd eind 1985 als hoogste orgaan een benoemde Assemblee geïnstalleerd. Dit zogenaamde volksvertegenwoordigend orgaan kreeg als belangrijke functie de wil van het volk te vertegenwoordigen en kreeg onder andere als taak om algemeen bindende regels vast te stellen. Hiervoor werden handelingen van het staatsbestuur gelegitimeerd door decreten die werden vastgesteld door de regeerteams en de militairen. Zoals we gezien hebben in dit hoofdstuk dat de benoeming van bestuursstructuren afhankelijk was van gewijzigde omstandigheden, zo zullen we zien dat de wetgeving in de periode 1980 tot 1987 ook afhankelijk was van de processen die tot de steeds wisselende bestuursstructuren hadden geleid. In hoofdstuk 6 wordt de ontwikkeling binnen de wetgeving onderzocht, maar eerst zal de

⁴⁷¹ Sedney 2017, p. 111-113.

ontwikkeling binnen de rechtspleging onder de loep worden genomen. Ook hier zal blijken dat de militairen een deel van de rechtspleging als hun eigen terrein zagen. De trias politica bleef, voor wat betreft een onafhankelijke en elkaar balancerende uitvoerende macht en wetgevende macht, leeg.

Hoofdstuk 5 RECHTSPLEGING

Deel I

Rechtspleging tot afkondiging noodtoestand

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een algemeen historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van het instituut der rechtspleging en de organisatie van de rechterlijke macht vóór 1980. Vervolgens wordt de bijzondere rechtspleging in de periode 1980 - 1987 besproken met behulp van de tijdsindeling zoals ook gehanteerd bij het onderzoek over het staatsbestuur. De tijdsindeling voor de rechtspleging ziet er als volgt uit:

1. Rechtspleging tot de afkondiging van de noodtoestand;
2. Rechtspleging vanaf de noodtoestand;
3. Rechtspleging en de opheffing van de noodtoestand.

De bijzondere rechtscolleges waren tijdens het militair regiem door het staatsbestuur bij decreet ingesteld. In deze gaat het om het Bijzonder Gerechtshof, de Krijgsraad te Velde en het Hoog Militair Gerechtshof. Later werd ook het Nationaal Instituut Mensenrechten ingesteld.

Dit hoofdstuk moet antwoord geven op de volgende vragen:

Hoe was de rechtspleging in de periode '80 - '87 ingericht? Welke bijzondere rechtscolleges waren er ingesteld en welke bevoegdheden en competenties hadden ze? Wat was de onderlinge verhouding van de bijzondere rechtsinstanties met de rechterlijke macht, het staatsbestuur en de wetgever? Voldeden de bijzondere rechtsinstellingen aan de eisen die gelden voor een rechtsprekend orgaan in een democratische rechtsstaat en welke gevolgen had het noodrecht op de rechtspleging?

5.2 Korte historische ontwikkeling rechterlijke macht

Het Surinaams recht is van Nederlandse oorsprong en dat geldt ook voor de rechtspleging en de organisatie van de rechterlijke macht. De ontwikkeling van het Surinaams staatsrecht begon op gang te komen rond de periode 1850 met de benoeming van een gouverneur-generaal en een Koloniale Raad door Nederland (zie par. 4.3). De historische ontwikkeling van de rechterlijke macht begon echter reeds in 1670.⁴⁷² Rond deze periode was er naast een Politieke Raad ook een Raad van Justitie.

⁴⁷² In 1662 had de Engelse Willoughby patent van de koning van Engeland op Suriname gekregen. In 1667 hebben de Zeeuwen Suriname veroverd en hebben ze de kolonisten medezeggenschap gegeven in bestuur en justitie door het instellen van een Politieke Raad en een Raad van Justitie. In 1667 werd Suriname veroverd door de Zeeuwse Abraham Crijnsen. Tussen 1692 en 1815 had de West Indische Compagnie speciaal octrooi op Suriname. In 1815 kreeg Suriname een Regeringsreglement. Voor meer informatie over het Surinaams staatsrecht wordt verwezen naar het proefschrift van Ooft, 1972. Hierin zijn het octrooirecht naar koloniaal staatsrecht en het koloniaal staatsrecht vanaf 1816 tot 1865 grondig beschreven. Ooft, 1972. Ook Schalkwijk heeft in zijn proefschrift onderzoek gedaan naar de historische ontwikkeling van Suriname. Schalkwijk, 1994.

De literatuur bespreekt de ontwikkeling van de rechterlijke macht vanuit verschillende tijdperken. Biswamitre⁴⁷³ verdeelt de geschiedenis van de rechterlijke macht in drie perioden:

1. De eerste periode omvat anderhalve eeuw van 1670 tot 1815.
2. De tweede periode duurt ongeveer een halve eeuw van 1815 tot 1865.
3. De derde periode is van 1865 tot heden.

De hiervoor genoemde derde periode zal verder gespecificeerd worden in vier perioden; dit vanwege de bijzondere ontwikkelingen van het constitutioneel recht dat daarna heeft plaatsgevonden. Het gaat om de volgende perioden:

1. 1865 tot 1975
2. 1975 tot 1980
3. 1980 tot 1987
4. 1987 tot heden

Hierna wordt in een tabel een overzicht gegeven van tijdperken, de wettelijke kaders die golden voor de rechtspleging en de gehanteerde benaming gedurende de verschillende perioden.⁴⁷⁴

Tijdperk	Wettelijk kader	Rechtspleging	Opmerking
1670		Raad van Justitie en Politieke Raad	De Raad van Justitie telde 5 personen en deed uitspraak in civilibus/civiele zaken. De Politieke Raad telde 5 personen. Deze had een adviserende en wetgevende rol, maar deed ook aan uitspraak in strafzaken.
1682	Staatsregeling		
1687		Gouverneur en Raad van Politie	
1689		Raad van Civiele Justitie (Hof van Justitie)	
1815/16	Regeringsreglement	Hof van Civiele Justitie	Het lekencollege werd afgeschaft en het nieuwe Hof van Justitie werd ingesteld met gegradueerde leden.
1828		Hof van Politie ontbonden en verplaatst naar het Hof van Civiele en Criminele Justitie.	
1863	Regeling Afschaffing der Slavernij per 1 juli 1863		
1865	Reglement op het Beleid der Regering		Invoering concordantiebeginsel in Suriname.
1865	Regeringsreglement op het beleid van de regering/Regeringsreglement		
1868		Reglement Inrichting en Samenstelling Rechterlijke Macht (RIS)	
1909	Geldende tekst RIS		De geldende tekst van RIS werd opnieuw afgedrukt (om herhaaldelijke wijzigingen en aanvullingen op te schonen).
1935		Nieuwe Reglement voor de Surinaamse Rechterlijke Organisatie	Er worden 3 kantongerechten ingesteld. Het Hof van Justitie wordt voornamelijk appelrechter.
1936	Staatsregeling		
1951	Regeringsreglement		
1954	Statuut		
1955	Staatsregeling		
1960	Geldende tekst RIS		Geldende tekst van RIS werd opnieuw uitgegeven na herhaaldelijke wijzigingen en aanvullingen.
1975	Grondwet 1975		

Deze tabel geeft een overzicht van jaartallen, het wettelijk kader en de ontwikkelingen die invloed hadden op de rechtspleging.

⁴⁷³ Biswamitre; Biswamitre heeft in 1963 een artikel geschreven met als titel 'Iets uit de geschiedenis van de rechterlijke macht van Suriname'. Dit artikel heeft geen paginanummering. Biswamitre, 1963.

⁴⁷⁴ De periode 1987 tot heden wordt in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

5.3 Periode 1670 tot 1815

Zoals eerder beschreven begint de ontwikkeling van de rechtspleging in Suriname rond 1670 met de instelling van een Raad van Justitie door de toenmalige gouverneur.⁴⁷⁵ Deze Raad van Justitie had vijf leden en kreeg de functie van rechtspraak in burgerzaken. Naast deze Raad van Justitie werd ook een Politieke Raad met ook een samenstelling van vijf leden benoemd. Alhoewel de Politieke Raad een adviserende en wetgevende rol had, werd aan de Raad ook een rechtsprekende functie toebedeeld. De Politieke Raad deed uitspraken in strafzaken in de kolonie. Volgens Ooft was vóór de inwerkingtreding van het octrooirecht (1682)⁴⁷⁶ reeds door gouverneur Lichtenberg op 16 februari 1669 als eerste gouverneur in het nieuw veroverde gebied een Raad van vijf personen ingesteld.⁴⁷⁷ Uit het onderzoek van Ooft blijkt dat de Letters Patent van Willoughby in 1662 zo een lichaam had voorgeschreven, zodat de inwoners ook invloed konden hebben op de gang van het bestuur. Ooft constateert in zijn onderzoek dat door het ontbreken van gebrekkige basisgegevens over de bestuursperiode tussen 1662 tot 1682 er helaas geen vaste opvatting is over het rechtskarakter van deze raden.⁴⁷⁸

In mei 1683 wordt een nieuwe raad ingesteld die de Raad van Politie en Criminele Justitie werd genoemd. Deze telde zeven leden en werd later aangevuld met nog eens vijf leden. Naast bestuurlijke bevoegdheden had deze raad ook rechtsprekende bevoegdheden in strafzaken. Dit Hof kon vonnis vellen in strafzaken.⁴⁷⁹ De gouverneur was voorzitter van dit Hof en vormde samen met de raadsleden van het Hof de regering. Volgens Ooft bezigen oudere schrijvers de volgende drie namen voor dit hof: Het Hof van Politie en Criminele Justitie, de Raad van Politie en de Politieke Raad. Deze namen worden door elkaar gebruikt, maar hebben steeds hetzelfde orgaan voor ogen.⁴⁸⁰

In de periode van het octrooirecht⁴⁸¹ rond 1682 kreeg Suriname een eigen Staatsregeling, waarin twee rechtscolleges werden opgenomen; een voor strafzaken en een voor civiele zaken. Strafzaken werden behandeld door de gouverneur en de Raad van Politie, en civiele zaken werden behandeld door de Raad van Civiele Justitie. De Raad van Civiele Justitie werd in 1689 opgericht. Deze Raad van Civiele Justitie werd ook het Hof van Civiele Justitie genoemd.⁴⁸² De gouverneur was voorzitter van deze Raad.⁴⁸³

De inlijving van Nederland door Frankrijk (1810 - 1813 het Keizerrijk van Napoleon) heeft ook invloed gehad op de ontwikkeling van de rechtspleging in Suriname. In die periode waren

⁴⁷⁵ Gouverneur Lichtenberg werd op 10 februari 1669 gouverneur van Suriname. Zie ook Ooft, p. 23. Op 16 februari 1669 werd door gouverneur Lichtenberg een Raad van vijf personen ingesteld.

⁴⁷⁶ De eerste staatsregeling in 1682 kreeg de vorm van een speciaal octrooirecht. Tijdens dit octrooirecht golden de volgende regels: Voor het personen- en familierecht was Oudhollands en Oud Zeeuws recht van toepassing, voor het verbintenissenrecht en voor roerende zaken, inclusief slaven, het Romeins recht en voor onroerend goed was dat een eigen feodaal recht. Quintus Bosz 1969 (De weg tot de invoering van de nieuwe wetgeving in 1869 en de overgang van het nieuw burgerlijk recht), p. 71.

⁴⁷⁷ Ooft 1972, p. 23.

⁴⁷⁸ De installatie van de nieuwe Raad werd gezien als de voorzetting van de reeds bestaande organisatie onder de Engelsen (Willoughby) Ooft 1972, p. 23.

⁴⁷⁹ Ooft 1972, p. 22.

⁴⁸⁰ Ooft 1972, p. 23-26.

⁴⁸¹ 23 september 1682.

⁴⁸² Ooft 1972, p. 28-29.

⁴⁸³ Volgens Truideman stond de Raad van Civiele Justitie bekend als het Zwarte Hof, omdat de leden een zwarte toga aandeden. R. Truideman 1987, p. 3.

in Nederland de rechterlijke instellingen op de Franse leest geschoeid, waardoor de inlijving ook gevolgen had voor Suriname. Immers het Nederlands recht werd steeds ingeplant in de koloniën. Het code civil dat het Romeins recht als bron had, werd uiteindelijk ook gecodificeerd als het recht in Suriname. In 1816 zien we dat Suriname een nieuwe Regeringsreglement krijgt waarin het Hof van Civiele Justitie werd ingesteld en het lekencollege werd vervangen met gegraduateerde leden.

5.4 Periode 1815 tot 1865

Met het Regeringsreglement van 1816 werd de rechtspraak in Suriname hervormd. Uit het onderzoek van Ooft blijkt dat niet minder dan 45 van de 110 bepalingen (artikel 48-94) van het Regeringsreglement van 1816 gewijd zijn aan het rechtswezen. Ook de toenmalige rechterlijke organisatie van de rechterlijke macht werd in dit reglement opgenomen.⁴⁸⁴ Er werd een Hof van Justitie ingesteld dat uitsluitend belast was met criminele en civiele zaken. In 1828 werd het toenmalige Hof van Politie ontbonden en verplaatst naar het Hof van Civiele en Criminele Justitie dat bestond uit een president en zes leden, allen benoemd door de koning in Nederland. Een belangrijk artikel in dit Regeringsreglement was artikel 62 waarin “de regering wordt verboden om zich in te mengen met zaken die bij de rechterlijke macht aanhangig zijn gemaakt”.⁴⁸⁵ Hiermee werd de scheiding tussen rechtspraak en bestuur een feit in Suriname.⁴⁸⁶

5.5 Periode 1865 tot 1975

De periode 1863 tot 1975 is een zeer markante periode in de Surinaamse historie. Op 1 juli 1863 werd de slavernij afgeschaft.⁴⁸⁷ In 1865 werd het eerste Reglement op het Beleid der Regering geïntroduceerd waarin naast de bestuurlijke regels ook regels voor de rechtspleging waren opgenomen. Nederland kreeg in 1848 zijn eerste Grondwet en werd onder invloed hiervan aan Suriname zijn eerste Reglement op het Beleid der Regering gegeven. Vanaf toen werd het instituut van Gouverneur en dat van de Koloniale Staten ingevoerd.⁴⁸⁸

Dit Reglement omvatte regels die de rechtspleging in Suriname verder ontwikkelde. Hierin werden onder andere de competentiebevoegdheden van het Hof van Justitie uitgebreid en werden de ontslaggronden van de leden van het Hof opgenomen.⁴⁸⁹ Drie jaar later werd in 1868

⁴⁸⁴ In 1868 werd de organisatie van de rechterlijke macht echter afzonderlijk geregeld in de Surinaamse Wet R.O.G.B.1868 no. 14. Ooft, p. 39- 43.

⁴⁸⁵ Volgens Biswamitre wordt deze positie door de jaren heen verzwakt, doordat de gouverneur-generaal vergaande bevoegdheden krijgt. In het Reglement van 1828 had de gouverneur-generaal het recht om uitvoeringen van vonnissen op te schorten en de loop van rechtsgedingen te schorsen. Deze bevoegdheid wordt in 1832 ingetrokken, maar in 1845 werd deze bevoegdheid weer gegeven aan de gouverneur-generaal.

⁴⁸⁶ De grondslag voor de onafhankelijkheid der rechters werd gelegd in artikel 62 van het Regeringsreglement van 1816 met de woorden ‘van allen invloed vrij en onafhankelijk’. Ooft beschrijft dit als een deugd der Koloniale Bestuurders dat zij het in dit artikel neergelegde verbod van elke tussenkomst in rechtszaken zo getrouw hebben geëerbiedigd. Ooft 1972, p. 40

⁴⁸⁷ Op 1 juli 1863 werd de slavernij in Suriname afgeschaft en hiermee werd de “dag der vrijheden” ingeluid, terwijl ook de algehele emancipatie van de slaven in de Nederlandse koloniën een feit werd. Ooft 1972, p. 50. Zie ook Mitrasing, Van Buiskool en Van Helsdingen.

⁴⁸⁸ Suriname kreeg het censuskiesrecht.

⁴⁸⁹ De gouverneur kon buiten deze ontslaggronden de leden ook ontslaan.

bij verordening het Reglement voor de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht geïntroduceerd.⁴⁹⁰ In 1869 werd de codificatie in Suriname ingevoerd. Dit concordantiebeginsel hield in dat het Surinaams recht zoveel mogelijk overeenkomstig de Nederlandse bestaande wetten geregeld diende te worden, met dien verstande dat slechts zodanige afwijkingen van de Nederlandse wetten aangebracht mochten worden, die als verbetering van de Nederlandse wetten konden worden aangemerkt.⁴⁹¹ Suriname werd in 1869 legislatief voor het eerst een apart rechtsgebied.⁴⁹² De verhouding tussen wet en rechtspraak kreeg een belangrijke verschuiving. De rechter diende vanaf toen volgens de wet recht te spreken; hij mocht in geen geval de innerlijke waarde of billijkheid van de wet beoordelen (art.13 Algemene Bepalingen).⁴⁹³ Ook werd in 1869 het beginsel dat “niemand tot straf vervolgd of veroordeeld mag worden, dan op de wijze en in de gevallen bij algemene verordening voorzien” in artikel 1 van het Wetboek van Strafvordering opgenomen.

Suriname had in 1935 de Wet Algemene Bepalingen (Wet AB) gekregen. Ook was in 1935 een nieuw Reglement op de Rechterlijke Organisatie ingevoerd en waren er drie Kantongerechten en het Hof van Justitie als appelrechter ingesteld. Met het Regeringsreglement van 1935 werden drie kantongerechten ingesteld met als standplaats Paramaribo. Ook werden de competenties van de kantonrechters in zowel het burgerlijk recht als in het strafrecht uitgebreid.⁴⁹⁴ Het Hof van Justitie was vanaf toen voornamelijk appelrechter en neemt vanaf toen als zodanig kennis van het hoger beroep van alle daarvoor niet onvatbaar verklaarde vonnissen en beschikkingen door de Kantonrechters in burgerlijke zaken geweest. Gelijktijdig werd ingevoerd dat het Hof van Justitie in alle zaken met drie rechters zou vonnissen. Na herhaaldelijke aanvullingen en wijzigingen werd de geldende tekst van RIS in 1960 opnieuw uitgegeven.

5.6 Rechtswezen volgens Staatsregeling 1955⁴⁹⁵

Na de Tweede Wereldoorlog viel Suriname onder het Statuut (1954) en werd zijn status van kolonie gewijzigd in Rijksdeel. Op grond hiervan kreeg Suriname opnieuw een Staatsregeling (1955) en verkreeg vanaf toen autonomie in binnenlandse aangelegenheden. In Rijksdeel Suriname werd vanaf toen recht gesproken in naam van de koning (artikel 88 Staatsregeling). De koning was hoofd van de regering, maar werd vertegenwoordigd door de gouverneur in Suriname (art. 11). De codificatieplicht werd nog steeds gehanteerd. In artikel 89 was opgesomd welke regels zoveel mogelijk overeenkomstig regels in Nederland dienden te worden geregeld.

⁴⁹⁰ In 1868 wordt de organisatie van de rechterlijke macht afzonderlijk geregeld in de Surinaamse Wet R.O.G.B.1868 no. 14. Ooft 1972, p. 39- 43.

⁴⁹¹ Van der Schroeff, Adhin en Wijnholt 1969, Een eeuw Surinaamse codificatie, p. 64 e.v.

⁴⁹² Wijnholt 1969, Een eeuw Surinaamse codificatie, p. 57.

⁴⁹³ Wijnholt 1969, Een eeuw Surinaamse codificatie p. 53.

⁴⁹⁴ Ramdat Missier 1969, Een eeuw Surinaamse codificatie, p. 46 e.v.

⁴⁹⁵ De Staatsregeling van 1955 is vanaf 1955 tot 1 januari 1975 enkele keren gewijzigd. De wijzigingen zijn integraal opgenomen in de bijgewerkte uitgave van de Staatsregeling van 1955 tot 1 januari 1975 waarvan de uitgave tot stand is gekomen onder verantwoordelijkheid van prof. mr. dr. C.D. Ooft en met medewerking van mr. S. Fr. Polanen. De fundamentele wijzigingen betreffen vooral het kiesstelsel. In deze paragraaf wordt gewerkt met de staatsregeling van 1955 en de wijziging tot 1 januari 1975.

Het betrof in deze het burgerlijk recht, handelsrecht, de burgerlijke rechtsvordering, het strafrecht, de strafvordering, het auteursrecht, het industriële eigendom, het notarisambt en bepalingen omtrent maten en gewichten.

De kennisneming van alle geschillen van burgerrechtelijke aard was uitsluitend toegekend aan de rechterlijke macht (art.91). De motiveringsplicht van de rechter en de openbaarheid van terechtzittingen waren in artikel 95 opgenomen. De rechtsmacht van de Hoge Raad over rechtszaken in Suriname was gedelegeerd bij Rijkswet (art.101). Het Hof van Justitie was het opperste gerechtshof voor geheel Suriname en hield toezicht op de geregelde afdoening van alle rechtsgedingen en de behoorlijke vervolging van alle misdrijven. Het Hof van Justitie was samengesteld uit een president, vicepresident⁴⁹⁶ en leden van het Hof van Justitie. Zij werden door de koning, na overleg met de gouverneur voor het leven benoemd (art.102).

Het openbaar ministerie bij het Hof van Justitie werd uitgeoefend door of namens de procureur-generaal. Ook de procureur-generaal werd door de koning na overleg met de gouverneur benoemd en ontslagen (art.103). Voor het uitoefenen van de functie van president, vicepresident, lid van het Hof van Justitie, de procureur-generaal en de advocaat-generaal was gegradueerd zijn een van de vereisten (art.106). De ontslaggronden waren limitatief opgenomen (art.107). Inmenging in rechtszaken was verboden. Ingevolge artikel 112 was inmenging in rechtszaken verboden.

5.7 Grondwet 1975 en rechtspleging

In 1975 werd met de onafhankelijkheid van Suriname de Staatsregeling van 1955 vervangen door de Grondwet 1975. Hierin werden de grondbeginselen van de rechterlijke macht opgenomen. Ook de hoofdlijnen van de organisatie der rechterlijke macht en haar functie tot rechtspraak werden geregeld (hoofdstuk VI).⁴⁹⁷ De rechtspraak was ingevolge de Grondwet opgedragen aan de rechterlijke macht met als hoogst rechtsprekend orgaan het Hof van Justitie. De bijzondere regelingen zoals de competentie van de rechter en organisatie betreffende de rechterlijke macht was reeds opgenomen in de Wet Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht (RIS).⁴⁹⁸ De rechters werden voor het leven benoemd door de president (staatshoofd). Recht werd gesproken in naam van de Republiek Suriname. Het Hof van Justitie had een president, een vicepresident en leden. Ook in de Grondwet van 1975 waren er duidelijke regels over de inmenging in de rechtspraak. In art. 135 werd het verbod van inmenging in rechtszaken opgenomen.

⁴⁹⁶ In 1971 is het ambt van vicepresidentschap ingevoerd met een aanvulling van de Staatsregeling.

Vermeldenswaard is dat toen ook de Surinaamse Juridische Faculteit volledig werd erkend. Bezitters van een Surinaamse graad in de juridische wetenschappen werden vanaf toen toegelaten tot het hoge ambt van president, vicepresident en lid van het Hof van Justitie. Het lekencollege was reeds afgeschaft in 1815 en er was een nieuw Hof van Justitie ingesteld met gegradueerde leden.

⁴⁹⁷ In 1816 is door het Regeringsreglement aan het Hof van Justitie de onafhankelijkheid gegeven. In dit reglement was de gehele organisatie van de rechterlijke macht in het reglement geregeld. In 1868 werd een afzonderlijke regeling gemaakt voor wat de organisatie betreft, welke regeling nu bekend staat als het huidige Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht bekend als RIS (RIS is de Surinaamse versie van de Wet op de Rechterlijke Organisatie van Nederland). Zie ook Ooft 1972, p. 39.

⁴⁹⁸ In Nederland was de Wet op de Rechterlijke Organisatie in 1827 ingevoerd.

5.8 Inrichting en samenstelling rechterlijke macht

In artikel 131 van de Grondwet 75 was opgenomen dat de rechterlijke macht werd gevormd door de president en de leden van het Hof van Justitie en de procureur-generaal (PG) bij het Hof. De RIS regelde de zaken nader. De competentie van de rechters was geregeld in de RIS (artikel 1). De rechterlijke macht kende rechtspraak in eerste aanleg en in tweede aanleg. In eerste aanleg werd recht gesproken door de Kantonrechter en in tweede aanleg werd recht gesproken door het Hof van Justitie (HvJ).

Alhoewel de regels zoals de grondbeginselen over de rechterlijke macht haast identiek waren overgenomen uit de Grondwet van Nederland, werd ten aanzien van het Openbaar Ministerie hiervan afgeweken. De procureur-generaal die hoofd is van het Openbaar Ministerie maakt in Suriname deel uit van de rechterlijke macht. De Grondwet schreef voor dat deze hoge functionaris lid is bij het Hof van Justitie en de rechters zijn lid van het Hof van Justitie. (art. 131 lid 1). Evenals de rechters werd de procureur-generaal ook voor het leven benoemd. Hij vertegenwoordigt de staat in rechte en werd belast met opsporing, vervolging en de ten uitvoerlegging van strafvonnissen.. Het Openbaar Ministerie bij het Hof van Justitie werd uitgeoefend namens de procureur-generaal (art. 137) (zie par. 5.13).

5.9 Gerechtsorganen (hogere en lagere gerechten)

In 1975 had Suriname een Hof van Justitie en drie Kantongerechten. Het Hof van Justitie fungeerde in praktisch alle zaken - burgerrechtelijke en strafrechtelijke - en als appelinstantie. Het Hof van Justitie was de hoogste instantie van de rechterlijke macht en hield toezicht op de geregelde afdoening van alle rechtsgedingen. In sommige gevallen trad het op als eerste en hoogste instantie. Het Hof vonnist met drie rechters met de president als voorzitter. In bepaalde gevallen zoals ambtsmisdrijven fungeerde het Hof van Justitie als eerste en hoogste aanleg. Ook ten aanzien van ambtenarenzaken bleef het Hof van Justitie eerste en hoogste instantie.⁴⁹⁹

De drie lagere gerechten waren het Eerste Kanton, het Tweede Kanton en het Derde Kanton. In de lagere gerechten werd recht gesproken door een enkelvoudige rechter. De rechters in de Kantongerechten werden door de president van het Hof van Justitie uit de leden van het Hof aangewezen voor de duur van twee jaren.

De Surinaamse wetgeving kende nog twee andere lagere gerechten te weten de Krijgsraad en het Medisch Tuchtcollege. De Krijgsraad berechtte in strafbare feiten gepleegd door militairen en was samengesteld uit een lid van het Hof van Justitie als president en twee leden (militairen) uit het Nationaal Leger van Suriname. In appel trad het Hof van Justitie op als appelinstantie, die samengesteld was uit de president van het Hof, een lid van het Hof en een lid-plaatsvervanger (militair) uit het Nationaal Leger. Het Medisch Tuchtcollege behandelde zaken tegen medici, apothekers en andere werkers uit de medische beroepen met als samenstelling

⁴⁹⁹ Het Hof van Justitie treedt als eerste en hoogste instantie op in zaken van ambtenaren/landsdienaren, die in verband met hun rechtspositie tegen de staat Suriname procederen. Het Hof trad ook in eerste en hoogste instantie op in tuchtzaken tegen advocaten, notarissen en deurwaarders. (Momenteel hebben advocaten hun eigen tuchtcollege). Zie ook Hoever-Venoaks (diss.) 1999.

een lid van het Hof als voorzitter en twee leden uit de medische beroepen. Het Hof van Justitie was ook hier de hoge beroepsinstantie en was samengesteld uit de president van het Hof en twee leden van het Hof.

De Grondwet van 1975 (art. 139) schreef ook een toetsingsorgaan voor, genaamd het Constitutioneel Hof. Er is echter nimmer uitvoering gegeven aan dit toetsingsorgaan dat volgens de Grondwet belast was met de beoordeling van de grondwettigheid van wettelijke regelingen en maatregelen. In betreffende artikel 139 was vastgelegd dat het Constitutioneel Hof gevormd werd door de voorzitter en vier leden. De president van het Hof van Justitie was voorzitter van dit Hof. De vier leden werden op voordracht benoemd. Drie leden hiervan werden voorgedragen door het parlement en één lid werd voorgedragen door het Hof van Justitie uit het Hof.

5.10 Bevoegdheden rechterlijke macht 1975

Kennisneming van rechtsgeschillen werd in artikel 132 Grondwet opgedragen aan de gewone rechter. Rechtsgeschillen die niet uit burgerrechtelijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan, dienden volgens hetzelfde artikel bij wet te worden geregeld. In deze ging het om administratieve rechters belast met administratieve rechtspraak, in zowel eerste als tweede aanleg.⁵⁰⁰

Ten aanzien van het opleggen van sancties was de hoofdregel dat het alleen aan de gewone rechter behouden was om straffen op te leggen. Uitzondering op deze regel normeerde de Grondwet door deze slechts bij wet te regelen. Deze uitzondering gold alleen ten aanzien van de vrijheidsstraffen die betrekking hadden op het straf- en tuchtrecht voor militairen, aldus artikel 132 lid 4 Grondwet 75.

De Grondwet van 1975 regelde in artikel 133 ook het individuele toetsingsrecht door de rechter. De grondrechten waren in hoofdstuk 1 van de Grondwet geregeld en de rechter had de bevoegdheid om de strijdigheid van wettelijke bepalingen te toetsen aan de grondrechten uit de Grondwet (lees hoofdstuk 1 Grondwet). In geval toepassing van een bepaling van een wet strijdig werd geoordeeld met een of meer bepalingen van hoofdstuk 1 van de Grondwet, verklaarde de rechter die toepassing voor dat geval ongeoorloofd.

Met de vervolging van strafbare feiten was het Openbaar Ministerie belast. Hier werd een uitzondering gemaakt met betrekking tot militairen. Bij wet kon ten aanzien van strafrechtspleging voor wat de militairen betreft, door een ander orgaan worden vervolgd. Het Openbaar Ministerie vertegenwoordigt de staat in rechte. Het Openbaar Ministerie werd uitgeoefend door of namens de procureur-generaal. De procureur-generaal was het hoofd van

⁵⁰⁰ In het Ontwerp Grondwet van Suriname met bijbehorende Memorie van Toelichting (p. 40) van 1975 worden de richtlijnen gegeven over de inrichting, samenstelling en bevoegdheden van de rechterlijke macht. Zo is bepaald dat “aan de wetgever voorts is voorgedragen – vanzelfsprekend met inachtneming van de grondwettelijke voorschriften dienaangaande – de inrichting, samenstelling en bevoegdheid van de rechterlijke macht te regelen. Hij kan daarbij bepalen dat aan de werkzaamheden van de rechterlijke macht mede wordt deelgenomen door personen die niet daartoe behoren. Deze bepaling maakt het mogelijk in een rechterlijk college, dat deel uitmaakt van de rechterlijke macht, naast de in dat college zitting hebbende rechters, personen te benoemen die geen rechters zijn, maar wier deskundigheid op een bepaald gebied van rechtspraak voor een goede rechtspraak van belang kan zijn. Invoering van juryrechtspraak wordt hierdoor echter niet mogelijk gemaakt”.

het Openbaar Ministerie. De procureur-generaal was ook belast met de justitiële politiezorg en “waakt over de uitoefening van de taak van de politie”. Hij gaf instructies aan de politie ter voorkoming, opsporing en nasporing van strafbare feiten.

Hoewel het Openbaar Ministerie belast was met de vervolging, werd het algemeen vervolgingsbeleid bepaald door de regering. Tevens mocht in het belang van de staatsveiligheid de regering in concrete gevallen bevelen geven met betrekking tot de vervolging ervan.

5.11 Onafhankelijkheid rechterlijke macht

De leden van de rechterlijke macht met de rechtspraak belast en de procureur-generaal werden bij staatsbesluit voor het leven benoemd (art. 146). De benoeming van de leden met de rechterlijke macht belast, geschiedde na advies van het Hof van Justitie. De wet regelde de vereisten van benoembaarheid. De wijze van ontslag van de leden van de rechterlijke macht en de procureur-generaal werden limitatief opgesomd (artt.147 en 148). De limitatieve gronden waren: op eigen verzoek, wanneer zij de leeftijd van vijftenzestig jaar hadden bereikt, bij onder curatele stelling, bij gebleken ongeschiktheid wegens aanhoudende ziels- of lichaamsziekte of wegens ouderdomsgebreken. In al deze gevallen dienden de leden van de rechterlijke macht en de procureur-generaal op voordracht van het Hof van Justitie en de Raad van Advies te worden gehoord. Hierbij werd de betrokkene in de gelegenheid gesteld om verweer te voeren (onafhankelijk karakter). De leden van de rechterlijke macht en de procureur-generaal werden uit hun ambt gezet bij staatsbesluit na voordracht van het Hof van Justitie en na de Raad van Advies gehoord te hebben.

5.12 Motiveringsplicht, openbaarheid en verbod inmenging in rechtszaken

De rechter had de verplichting om vonnissen te motiveren en hier gold ook het openbaarheidsbeginsel bij uitspraken. De rechter diende alle gronden waarop vonnissen werden gewezen op te nemen in het vonnis (art.134). Ten aanzien van strafzaken diende de rechter ook artikelen van wettelijke regelingen op te nemen in het vonnis. Uitspraken van rechters waren openbaar en uitzonderingen werden bij wet geregeld (art. 134 lid 3 en 4). Rechtspraak geschiedde in naam van de Republiek (artikel 138). Artikel 135 Grondwet verbood inmenging in rechtszaken.

5.13 Openbaar Ministerie

Het Surinaams en Nederlands rechtstelsel vertoont vanwege het concordantiebeginsel veel overeenkomsten. Zo werd naast de zittende magistratuur ook de staande magistratuur al diep in de historie constitutioneel geregeld. Het Openbaar Ministerie had in 1975 aan het hoofd een procureur-generaal geassisteerd door twee advocaten-generaals, een aantal officieren en substituut-officieren van Justitie. De belangrijke taken van het Openbaar Ministerie waren vastgelegd in de Grondwet 75; ze bereiden de strafzaken voor ter berechting door de rechters,

waarbij het Openbaar Ministerie optrad als openbare aanklager. Hiervoor had de procureur-generaal het politieapparaat ter beschikking voor het opsporen van strafbare feiten. Na verhoor van een verdachte en zo nodig opsluiting door de politie kwam vervolgens het vervolgingsapparaat van de procureur-generaal in actie. Deze bracht de zaak voor ter berechting bij de rechter.

Ook de taken van de procureur-generaal waren in de Grondwet 75 geregeld. De procureur-generaal was evenals de rechters voor het leven benoemd. Hij vertegenwoordigde de staat Suriname in en buiten rechte. Een andere belangrijke taak die de procureur-generaal had, was het uitvoeren van het door de regering uitgestippelde algemene vervolgingsbeleid, terwijl ook hier evenals bij de rechtspraak elke inmenging van buiten verboden was.

Ten aanzien van de relatie tussen het Openbaar Ministerie en het ministerie van Justitie en Politie was de grondwetgever in 1975 afgeweken van het organisatiestelsel zoals Nederland toen kende in de relatie tussen deze beide organen. Het Openbaar Ministerie was niet een afdeling van het ministerie van Justitie en Politie en als zodanig stond het niet in een hiërarchische ondergeschikte relatie tot de minister van Justitie en Politie. Het Openbaar Ministerie was een onderdeel van de rechterlijke macht die zijn taak onafhankelijk van de regering uitoefende.⁵⁰¹ In Nederland valt het Openbaar Ministerie onder verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Politie. In Suriname valt het Openbaar Ministerie onder de rechterlijke macht en wordt uitgeoefend door of namens de procureur-generaal.

De kerntaak van het Openbaar Ministerie was de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde door opsporing en vervolging alsmede de tenuitvoerlegging van strafvonnissen. De uitoefening van deze bevoegdheid was uitsluitend gebonden aan de wet zoals opgenomen in artikel 1 Wetboek van Strafrecht en artikel 1 Wetboek van Strafvordering.

In het Ontwerp Grondwet van Suriname met behorende Memorie van Toelichting van 1975 staat hierover het volgende. “Teneinde grondwettelijk duidelijk vast te leggen, dat de beslissing omtrent het al of niet instellen van een vervolging een zaak is, die tot de competentie van het Openbaar Ministerie behoort en niet tot die van de regering is in verband met de bevoegdheidsregeling van de Procureur-Generaal de voorschriften opgenomen, dat de regering uitsluitend het algemeen vervolgingsbeleid bepaalt, tenzij het belang van de staatsveiligheid de regering noopt in concrete gevallen bevelen met betrekking tot de vervolging te geven.”⁵⁰²

5.14 Rechtspleging tot 25 februari 1980

Ten aanzien van het functioneren van de rechterlijke macht ging de Grondwet van 1975 uit van het beginsel van een duidelijke scheiding van de rechterlijke macht van de uitvoerende macht en de wetgevende macht met heldere regels over de *checks and balances*. De rechterlijke macht voldeed tot 25 februari formeel en inhoudelijke aan de eisen van onafhankelijkheid. Tot 25

⁵⁰¹ Punwasi is van oordeel dat deze relatie een zeer verstandige keuze is geweest van de grondwetgever, zulks gelet op de kleinschaligheid van de Surinaamse samenleving en de verwevenheid van de politiek met welhaast alle sectoren van de samenleving. Punwasi, SJB 2008, p. 48 - 54. Alhoewel Punwasi deze zienswijze gebaseerd heeft op de materie zoals geregeld in de Grondwet van 1987, moet hier vermeld worden dat deze onderlinge relatie tussen het Openbaar Ministerie en de regering in zowel de Grondwet van 1975 als de Grondwet van 1987 identieke regels geeft.

⁵⁰² Ontwerp Grondwet Suriname met bijbehorende Memorie van Toelichting 1975. p. 42.

februari 1980 waren de rechtsprekende organen bij (Grond) wet ingesteld. Er was een deugdelijke procesgang door de wetgever gewaarborgd. Ook werden de beginselen volgens de Wet Algemene Bepalingen toegepast. De rechterlijke macht was onafhankelijk, het verbod op inmenging in de rechtspraak was gewaarborgd en regels werden volgens de Algemene Bepalingen toegepast. Praktisch alle rechtszaken betreffende burgerrechtelijk, strafrechtelijk, administratiefrechtelijk, militairrechtelijk en tuchtrechtelijk werden behandeld door rechtsgeleerden; in eerste instantie bij een enkelvoudige rechter, dan wel bij de collegiale Krijgsraad of het collegiale Medisch Tuchtcollege. In alle gevallen was er beroepsmogelijkheid bij het Hof van Justitie als beroepsorgaan mogelijk.⁵⁰³ Alle rechtszoekenden waren gelijkwaardig voor het recht.

5.15 Rechterlijke macht vanaf 25 februari 1980

Om de rechtspleging vanaf 25 februari 1980 te bespreken is het nodig om eerst terug te gaan naar de dagen van de crisis in 1979. In de kwestie-SKM II (hoofdstuk 3) was er sprake van een samenloop van strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties, terwijl daarnaast ook politiek werd bemiddeld. De regering wilde het probleem juridisch conform de Personeelwet oplossen en het Openbaar Ministerie was bezig met de strafrechtelijke vervolging. De auditeur-militair verklaarde in de kwestie SKM-II dat de drie militairen die waren aangehouden, de kans liepen om een gevangenisstraf van 12 jaar te krijgen op verdenking van militair oproer (zie par.3.15). Terwijl een strafrechtelijk onderzoek liep en het proces bij de Krijgsraad op tafel lag, werden de militairen op grond van de Personeelwet buiten functie gesteld. De buitenfunctiestelling werd een beleidsaangelegenheid van de regering genoemd. De regering heeft in deze kwestie een bestuursrechtelijke sanctie zoals opgenomen in de Personeelwet opgelegd. Volgens artikel 23 van de Personeelwet kon *'een landsdienaar, indien gronden aanwezig zijn voor het in overweging nemen van zijn schorsing of ontslag, buiten functie worden gesteld'*. Op grond van artikel 63 lid 2 van de Personeelwet kon een tuchtstraf niet worden opgelegd alvorens de betrokken dienaar in de gelegenheid was gesteld zich ter zake mondeling of schriftelijk te verantwoorden. De samenloop van strafrechtelijk en tuchtrechtelijk onderzoek was ook geregeld in de Personeelwet. Artikel 63 lid 3 gaf de regels over de samenloop van een strafrechtelijk en tuchtrechtelijk onderzoek. In dat geval mocht geen tuchtstraf worden opgelegd, alvorens de procureur-generaal in de gelegenheid was gesteld ter zake advies uit te brengen.

Het proces bij de Krijgsraad was gaande. De drie SKM-bestuursleden (Sital, Neede en Abrahams), die naast de buitenfunctiestelling ook waren gearresteerd, moesten wachten op de uitspraak van de Krijgsraad op 26 februari 1980. Voordat het zover kwam, hadden de militairen in de nacht van 25 op 26 februari de staatsmacht overgenomen. Hierdoor ging de berechting van de militairen op 26 februari niet door; de uitspraak van de Militaire Krijgsraad werd voor 14 dagen aangehouden. Deze mededeling werd gedaan door de kantonrechter in het Tweede

⁵⁰³ Volgens de Personeelwet functioneert het Hof van Justitie als ambtenarenrechter. In de Personeelwet zijn bezwaar en beroep binnen de administratie geregeld alsook beroep bij de rechter. In dit geval is het Hof van Justitie als ambtenarenrechter als eerste en laatste rechtsinstantie. Zie ook proefschrift Hoever-Venoaks, 1999.

Kanton. De rechtspleging hierover werd vanwege de onzekere toestand in het land aangehouden.⁵⁰⁴

5.16 Rechtspleging vanaf 25 februari 1980 tot noodtoestand

Vanaf 25 februari beginnen de militairen, die inmiddels het staatsbestuur helemaal hadden overgenomen ook te interveniëren in de rechtspleging. In de Regeringsverklaring van mei 1980 was opgenomen dat er een nieuw berechtingscollege ingesteld zal worden om corruptiezaken te onderzoeken (par. 4.8). Ook hadden de militairen bij Wet van 3 april 1980 amnestie gekregen. In deze wet werd opgenomen dat voor de personen die in verband met de gepleegde militaire ingreep zich schuldig hadden gemaakt aan een strafbaar feit, de strafrechtelijke gevolgen daarvan opgeheven werden (par.4.7). In de Amnestiewet werd het volgende opgenomen:

“In overweging genomen hebbende, dat door de heersende buitengewone omstandigheden het, ingevolge artikel 136, tweede lid van de Grondwet voor de Republiek Suriname, wenselijk is om voor personen, die zich in verband met de 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, de strafrechtelijke gevolgen daarvoor op te heffen”.⁵⁰⁵

In deze wet werd amnestie verleend aan degenen die in verband met de militaire ingreep van 25 februari 1980 zich schuldig hadden gemaakt aan een strafbaar feit, begaan in de periode van 25 februari tot en met 31 maart 1980.⁵⁰⁶

Verklaring	26 febr.1980	Stopzetting van de berechting van de militairen door de Krijgsraad
Amnestiewet	3 april 1980	Opheffing van de strafrechtelijke gevolgen van de personen die de militaire ingreep hadden gepleegd (periode 25 februari tot en met 31 maart 1980)
Regeringsverklaring	1 mei 1980	Voornemen om een berechtingscollege in te stellen ter berechting van corruptiezaken

Verskillende manieren ter interventie in de rechtspleging (1980)

Deel II

5.17 Rechtspleging vanaf noodtoestand

Op 13 augustus 1980 werd bij Algemeen Decreet de noodtoestand afgekondigd (zie par. 4.33) en werd de regeermacht uitgeoefend onder de benaming “het Militair Gezag” (art.2 Algemeen Decreet-A). De Grondwet werd geheel in haar werking geschorst (art. 4 Algemeen Decreet-A) en vanaf nu zouden algemeen bindende regels bij decreet worden vastgesteld (art. 6 Algemeen

⁵⁰⁴ Surinaamse dagbladen 26 februari en 27 februari 1980.

⁵⁰⁵ Artikel 136 lid Grondwet 1975: “Amnestie wordt bij of krachtens de wet verleend.”

⁵⁰⁶ Amnestiewet van 3 april 1980.

Decreet-A). Bij het Algemeen Decreet A-1 werden op 13 augustus 1980 ook het Parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. In het Algemeen Decreet B werden op 14 augustus nog andere maatregelen genomen over het bestuur van het land. Met dit decreet werd Chin A Sen belast met het presidentieel gezag over geheel Suriname (art. 1 Algemeen Decreet B). Ook werd in dit decreet opgenomen dat de plechtige beëdiging en inhuldiging van Chin A Sen de dato 15 augustus 1980 zou plaatsvinden in een plechtige zitting van het Hof van Justitie (art. 2 Algemeen Decreet-B).

In art. 4 van het Algemeen Decreet-B werd het volgende opgenomen:

“Na het afleggen van deze eed of belofte wordt met het Presidentieel gezag belaste gehuldigd door de President van het Hof van Justitie in Suriname, die bij deze gemachtigd wordt de volgende plechtige verklaring uit te spreken; Wij ontvangen en huldigen, in naam van de Republiek Suriname, en krachtens Decreet no. B-1, als bekleder van het hoge ambt van de President. Wij wensen u toe de kracht en sterkte, die nodig zullen blijken bij de vervulling van dit hoge en zeer verantwoordelijke ambt. Zo waarlijk helpen ons God Almachtige.”

De militairen werkten veel met proclamaties en op 14 augustus 1980 werd een proclamatie uitgegeven betreffende de aanvaarding van het ambt van presidentschap door Chin A Sen waarin stond dat Chin A Sen bij decreet van het Nationaal Leger is benoemd tot president na overlegging van een afschrift van een akte van zijn eed aflegging in handen van de waarnemend president van het HvJ.⁵⁰⁷

Het opvallende was dat Chin A Sen zijn eed niet had afgelegd in handen van de president van het Hof van Justitie, maar in stede daarvan in handen van de waarnemend-president van het Hof van Justitie. In het Decreet B-2 werd het Hof van Justitie als orgaan voor de beëdiging en inhuldiging van de met het presidentieel gezag belaste ambtsdrager genoemd en in een plechtige zitting zou deze eed worden afgenomen (artikel 1 B-2). In artikel 2 B-2 werd ook de samenstelling van het Hof van Justitie bij deze gelegenheid geregeld. Het Hof van Justitie was in dit geval samengesteld uit de president, bij verhindering of ontstentenis van deze, de vicepresident, en alle overige leden van het Hof. De rol van deze vicepresident wordt, zoals uit het onderzoek gebleken is, heel belangrijk in de komende jaren. Wat blijkt! De vicepresident van het Hof was tevens de vicepresident van de Krijgsraad belast met de berechting van de militairen (SKM-kwestie II). In de vorige hoofdstukken over staatsbestuur is reeds vermeld dat deze vicepresident in 1982 waarnemend president van Suriname wordt (decreet A-6) en dat hij tot de verkiezingen in 1987 de waarnemend president van Suriname was.

De rechterlijke macht is een onmisbaar deel in een samenleving, niet alleen om geschillen te beslechten, maar ook de rechtsstaat te beschermen. Er is een verbod op eigenrichting en zowel de overheid als de burgers zijn gebonden aan de wet. De rechterlijke macht ziet toe op de naleving van het legaliteitsbeginsel. Met de schorsing van de Grondwet in augustus 1980 werd de juridische grondslag van de rechterlijke macht en de rechtspleging weggehaald. Om het vacuüm op te vullen hebben de militairen een decreet (B-4) gemaakt om met terugwerkende kracht tot 13 augustus 1980, delen uit de geschorste Grondwet weer te activeren. Hiermee

⁵⁰⁷ S.B. 1980 no. 57.

werden de hoofdstukken over de rechtspraak in de buiten werking gestelde Grondwet weer geldend gemaakt. In artikel 1 B-4 stond het volgende: “Alle op het tijdstip van inwerkingtreding van het Algemeen Decreet A van 13 augustus 1980 zo mede het Algemeen Decreet no. A-1 van 13 augustus 1980 bestaande autoriteiten en organen van Suriname, verbindende wettelijke regelingen en besluiten blijven gehandhaafd totdat zij door andere met inachtneming van het genoemde Algemeen Decreet A bij decreet zijn vervangen, gewijzigd dan wel al of niet tijdelijk buiten werking zijn gesteld.”

Gedurende de schorsing van de Grondwet was het Reglement voor de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht wel van kracht. De bevoegdheid om kennis te nemen van alle rechtsgeschillen door de rechterlijke macht was opgenomen in artikel 2 van dit Reglement. De algemene wetboeken hadden hun werking ook niet verloren. Het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafrecht, de Wetboeken van het Burgerlijk – en het Strafproces, het Wetboek van Koophandel en de Wetten op het gebied van Bestuursrecht (Administratierecht) hadden volgens het decreet B-4 rechtskracht.

Naast bovenstaande regeling over de rechterlijke macht als rechtsinstituut werden ook twee andere wettelijke regels aangepast.⁵⁰⁸ Het eerste betrof de opsporingsbevoegdheid van de procureur-generaal. Het Openbaar Ministerie was tot nu toe met uitsluiting van elk ander orgaan belast met de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Inmenging was grondwettelijk verboden. Uitzondering hierop was dat in het belang van de staatsveiligheid de regering wel de bevoegdheid had om instructies te geven aan het Openbaar Ministerie. De opsporingsbevoegdheden die tot nu toe grondwettelijk aan de procureur-generaal waren geattribueerd, werden nu gewijzigd. De procureur-generaal zou vanaf toen volgens decreet B-5 zijn opsporingsbevoegdheid moeten delen met de militaire politie. In het decreet B-5 werd aan de militaire politie ook algemene opsporingsbevoegdheid gegeven. In art. 1 B-5 werd opgenomen dat *‘met de opsporing van strafbare feiten de militaire politie mede belast was en dat de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering van toepassing waren dan wel overeenkomstige toepassing’*. De commandant van de militaire politie en zijn plaatsvervangers werden aangewezen als hulpofficieren van justitie als bedoeld in art 143 van het Wetboek van Strafvordering (art. 2 B-5). Deze bevoegdheid was gebonden aan een tijdslimiet en wel tot 1 januari 1983 (art. 3). Hiermee werd de mogelijkheid geopend voor de militairen om naast de procureur-generaal rechtsgeldige bevelen te geven tot opsporing van bepaalde personen. De tweede aanpassing betrof een staatsbesluit ter uitvoering van het Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht.⁵⁰⁹ Dit staatsbesluit betrof de wijziging van de zittingsplaatsen van de Kantonrechters die uitgebreid werden.

⁵⁰⁸ Decreet B-4 en Decreet B-5.

⁵⁰⁹ Op 26 augustus 1980 werd bij Staatbesluit (26 augustus 1980, S.B. 1980 no. 70) het staatbesluit van 17 oktober 1965 (G.B 1965 no. 123) ter uitvoering van art. 28 van het Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht gewijzigd.

Algemeen Decreet	13 augustus 1980	- Schorsing Grondwet - Buitenfunctiestelling parlement en Adviesraad - Introductie decreten
Algemeen Decreet A	13 augustus 1980	Afkondiging noodtoestand en schorsing Grondwet
Algemeen Decreet B	14 augustus 1980	Bepalingen m.b.t. de noodtoestand
	14 augustus 1980	Chin A Sen werd belast met het presidentieel gezag
B-2	14 augustus 1980	Aanwijzing van het Hof van Justitie als beëdigingsorgaan van de president
B-3	15 augustus 1980	Benoeming ministers
B-4	22 augustus 1980	Inwerkingstelling delen uit de Grondwet m.n. de hoofdstukken over de rechterlijke macht en de geldende wettelijke regelingen
B-5/B-5A	22 augustus 1980/ 25 maart 1983	Verruiming van de algemene opsporingsbevoegdheid van de militaire politie tot 1 januari 1983
Staatsbesluit	26 augustus 1980	Wijziging zitplaatsen rechterlijke macht
B-9	8 september 1980	Instelling Bijzonder Gerechtshof
C-31	11 november 1980	Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, Strafvordering en het Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht.
C-33	10 november 1980	Wijziging Wet Militaire Strafrechtspleging; de militairen werden competent verklaard om kennis te nemen van zaken in deelneming begaan door burgers en militaire verdachten.

Hierna worden chronologisch nog enkele markante gebeurtenissen en wijzigingen in de rechtspleging op een rij gezet.⁵¹⁰

Na de uitbreiding van de opsporingsbevoegdheid in augustus 1980 werd in de maand september 1980 een speciaal berechtingscollege ingesteld dat het Bijzonder Gerechtshof werd genoemd. Deze instelling vond plaats per Decreet B-9.⁵¹¹ In het decreet B-9.1 werd de samenstelling van het Bijzonder Gerechtshof geregeld.⁵¹² Hierin werd op voordracht van de Raad van Ministers en het Militair Gezag vanaf 8 september 1980 voor de duur van het bestaan van het Bijzonder Gerechtshof de samenstelling geregeld. Het Bijzonder Gerechtshof kende leden, ledenplaatsvervangend, griffiers en substituut-griffiers en de auditeurs-fiscaal.

Er werden 3 auditeurs-fiscaal benoemd, waaronder een lid van het Militair Gezag (Horb). Het Bijzonder Gerechtshof wordt verder besproken in par. 5.19. In november 1980 werd het Decreet C-31 gewijzigd. Enkele bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, het Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht werden herzien.⁵¹³ Dit decreet werd aangehaald als “Aanpassing en Wijzigingsdecreet Strafvordering”.

Tot nu toe gold de gouden regel dat uitsluitend de rechter kennisnam van alle rechtszaken. We zien echter dat de militairen hiervan afweken. In november 1980 werd bij C-33 de Wet op

⁵¹⁰ Deze wijzigingen zijn in bovenstaande kolom opgenomen.

⁵¹¹ Op 8 september 1980 werd bij Decreet (B-9) het speciaal berechtingscollege (Decreet Bijzondere Rechtspleging) ingesteld.

⁵¹² Op 6 oktober 1980 wordt B-9.1 geslagen ter uitvoering van artikel 12 lid 2 en lid 4 en de artikelen 15 en 19 lid 3 van het Decreet Bijzondere Rechtspleging (B-9). Op 27 oktober 1980 werd het Decreet Bijzondere Rechtspleging gewijzigd bij B-9A en werkte terug tot 8 september 1980.

⁵¹³ Op 11 november 1980 werden bij Decreet C-31 enkele bepalingen van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht gewijzigd.

Militaire Strafrechtpleging⁵¹⁴ aangevuld in het kader van de competentieregeling van de met militaire rechtspraak belaste rechtsmacht.⁵¹⁵ In dit decreet werd de militaire rechter competent verklaard in zaken die in deelneming waren begaan tussen burgerlijke en militaire verdachten die onbetwist verwantschap met elkaar vertoonden.

Over deze vergaande ingrepen in de rechtspleging heeft Ooft⁵¹⁶ zijn licht laten schijnen. Hij schreef in zijn boek dat “het rechtswezen in alle hoofdzaken gebleven is zoals het was vóór de staatsgreep”. Hij stelt verder dat degenen die de macht hadden overgenomen op 25 februari 1980 niet van plan waren om de rechtsorde in het land zonder meer opzij te zetten. Zijn argumenten waren dat de algemene wetboeken hun kracht niet hadden verloren en dat het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafrecht, de Wetboeken van het Burgerlijk en Strafproces en het Wetboek van Koophandel waren blijven gelden en alle bestuursrechtelijke wetten ook intact waren. Hij stelde verder dat door de wetten te handhaven, het procederen bij de onafhankelijke rechter verzekerd was, maar dat naast het gewone recht ook het noodrecht gold en toetsing van het noodrecht viel buiten de competentie van de onafhankelijke rechter, aldus Ooft.⁵¹⁷

Noodtoestand en noodrecht was uiteraard bij velen bekend, maar vele Surinamers werden voor het eerst geconfronteerd met dit fenomeen. Alhoewel Ooft wel het onderscheid maakt tussen de gewone rechtspraak en rechtspraak volgens het noodrecht, ontbreekt in zijn betoog dat het in de praktijk tot willekeur kan leiden bij de toepassing ervan. Golden de gewone rechtspraak en rechtspraak volgens het noodrecht naast elkaar of werden ze door elkaar toegepast? Kenmerkend voor de gewone rechtspraak is dat het toegankelijk is voor alle burgers op gelijke voet. De rechtspleging volgens het noodrecht roept allerlei vragen op. Voor wie gold de rechtspraak in het noodrecht en wanneer en vooral door wie werd het toegepast? Ook is van belang om te weten tot hoe lang de rechtspleging volgens het noodrecht zou gelden. De noodtoestand is pas in 1986 opgeheven. Hoe zag de rechtspleging volgens het noodrecht eruit?

Naast de gewone rechtspraak is nu duidelijk dat in de noodtoestand bijzondere vormen van rechtspraak werden geïntroduceerd. Deze bijzondere vormen van rechtspraak werden toegewezen aan rechtsinstanties die per decreet door de regeerorganen in het leven werden geroepen. De nieuwe rechtsinstanties waren het Bijzonder Gerechtshof, de Krijgsraad te Velde en het Hoog Militair Gerechtshof en op 10 januari 1985 kwam het Nationaal Instituut Mensenrechten erbij.

In dit onderzoek zal vanaf hier de gewone rechtspraak worden verlaten en zullen de nieuw geïntroduceerde bijzondere vormen van rechtspleging verder worden onderzocht.

In de volgende paragrafen zullen de nieuwe rechtsinstanties onder de loep worden genomen.

	Bijzondere vorm van rechtspleging	Instelling	Opheffing
1	Het Bijzonder Gerechtshof	8 september 1980 en werkte terug tot 1970	28 juni 1983
2	Het Hoog Militair Gerechtshof	5 februari 1982	22 november 1983
3	De Krijgsraad te Velde	11 maart 1982	23 maart 1982

⁵¹⁴ Artikel 132 lid 1 en 4 Grondwet 1975; lid 1 “Alle rechtsgeschillen behoren tot de kennisneming van de gewone rechter.” Lid 4 “De oplegging van straffen behoort tot de bevoegdheid van de gewone rechter, behoudens door de wet te bepalen uitzonderingen, welke ten aanzien van vrijheidsstraffen alleen betrekking kunnen hebben op het straf- en tuchtrecht voor militairen.”

⁵¹⁵ Op 10 november 1980.

⁵¹⁶ Ooft 1982, Staatsgreep en staatsbestuur, p. 53.

⁵¹⁷ Ooft 1982, Staatsgreep en staatsbestuur, p. 55.

4	Het Nationaal Instituut Mensenrechten	10 januari 1985	Na 1987
---	---------------------------------------	-----------------	---------

5.18 Noodzaak bijzondere rechtsinstanties

Na de overname van de macht uitten de militairen talloze keren hun morele bezwaren tegen oude politici, die zich in hun ogen decennialang hadden vergrepen aan de staatskas. Zij hadden na de machtsovername dan ook de toezegging gedaan dat mensen die verdacht werden van corruptie ook veroordeeld zouden worden (zie Regeringsverklaring 1 mei 1980 par. 4.19). Er zou gerechtigheid komen. Maar de vraag was hoe, want al gauw bleek dat dit probleem complexer was dan aanvankelijk gedacht werd. Corruptie was niet altijd te bewijzen en hierdoor was het niet eenvoudig om een strafrechtelijk proces volgens het commune recht op gang te brengen. Bovendien hadden de militairen daarvoor de ondersteuning van zowel het Openbaar Ministerie als van de rechterlijke macht nodig voor de opsporing, vervolging en berechting.

Behalve de procesrechtelijke problemen waren er nog andere problemen die de militairen bezighielden. Hun regiem werd vaker bedreigd met “tegencoups” en zij dienden steeds alert te blijven en waar nodig zo snel mogelijk te handelen om hun vijanden te elimineren. Uit het onderzoek blijkt dat de tegencoups vaak voorbereid werden door ook militairen om het nieuwe regiem onderuit te halen en hierdoor was de gewapende bedreiging tot overname van het gezag reëel.

Deze genoemde factoren hebben geleid tot de instelling van de bijzondere organen belast met rechtsspraak. Deze organen werden bij decreet ingesteld. Twee hiervan, het Bijzonder Gerechtshof en de Krijgsraad te Velde, functioneerden in tijd van nood- en oorlogstoestand. De derde, dat was het Hoog Militair Gerechtshof, werd in 1982 ingesteld en was bedoeld om militairen te berechten. Het Hoog Militair Gerechtshof functioneerde als een militair tribunaal. Het Nationaal Instituut voor Mensenrechten moest optreden als een mensenrechtentribunaal.

5.19 Bijzonder Gerechtshof

Het Bijzonder Gerechtshof⁵¹⁸ werd ingesteld op 8 september 1980 (met terugwerkende kracht tot 1970) en opgeheven op 28 juni 1983 (te rekenen vanaf 1 maart 1983).⁵¹⁹ Het Bijzonder Gerechtshof werd gezien als een speciaal berechtingcollege belast met corruptiezaken. Een bijzonderheid aan dit college was dat het met terugwerkende kracht tot 1970 in werking werd gesteld. Dit gerechtshof diende recht te spreken in bijzondere gevallen met terugwerkende kracht tot 1970. Deze bijzondere gevallen werden in het decreet getypeerd als handelingen die gepleegd waren door mensen “in een publieke hoedanigheid” en die niet zonder meer strafbaar zouden zijn, maar die op grond van algemeen aanvaarde normen van ethiek en moraal absoluut verwerpelijk waren en dus strafwaardig konden zijn. Iemand met publieke hoedanigheid werd in B-9 gedefinieerd als iemand die ambtenaar was, of als hij door zijn overheidsfunctie meer invloed had of kon uitoefenen dan iemand die niet met de overheid in verband stond. Hiermee

⁵¹⁸ B-9.

⁵¹⁹ B-9E.

werd de rechtspositie van bekleeders van het ambt van bestuursorganen, die politieke bestuurders en ook ambtenaren waren, gewijzigd. De ambtenaren konden vanaf de instelling van het Bijzonder Gerechtshof niet zonder meer een beroep doen op de Personeelswet en de ambtenaren die verdacht werden van corruptie hadden geen toegang meer tot de gewone rechtspraak bij de onafhankelijke rechter en zoals zal blijken, waren er ook geen mogelijkheden gecreëerd op hoger beroep op uitspraken van het Bijzonder Gerechtshof.

Oogmerk van het Bijzonder Gerechtshof was om corruptie te bestrijden en uit het decreet blijkt dat alles geoorloofd was om de corruptie te bestrijden. Volgens het decreet was corruptie niet altijd op grond van de wet strafbaar en moest het Bijzonder Gerechtshof daarom toch een straf of een maatregel opleggen om zo de overtreder te treffen voor zijn foutieve (corruptieve of tegen ethiek en moraal gerichte) handelingen. Het Bijzonder Gerechtshof diende “algemeen aanvaarde normen van ethiek en moraal” te toetsen.

5.20 Uitgangspunten en toepassingsbereik Decreet Bijzondere Rechtspleging

Het decreet Bijzonder Gerechtshof ging uit van een aantal overwegingen. Hierna worden de overwegingen uit het decreet overgenomen. “De militairen erkenden dat sinds 25 februari Suriname in een buitengewone omstandigheid was komen te verkeren. Zij constateerden dat er personen waren die zich in strijd met de belangen van de gemeenschap hadden gedragen. Deze personen hadden op ethische en/of moreel onverantwoorde wijze gebruik gemaakt van machts- en geldmiddelen van de staat en de gemeenschap. Het was echter niet mogelijk om deze personen op grond van de bestaande wetgeving te vervolgen. Ook ontbraken er regels om ten aanzien van hun persoon en hun vermogen bijzondere maatregelen te treffen. De behoefte bestond ook om deze personen te onderwerpen aan bijzondere regels voor hun inbewaringstelling en hun vrijheidsbeneming.” Daarom kon door de instelling van een speciaal berechtingcollege de handelingen van de verdachte personen worden getoetst. In de Nota van Toelichting werd verder uitleg gegeven over de overwegingen. Hierna volgt een citaat uit de NvT: *“kenmerkte het regiem vóór 25 februari 1980 zich door moreel en ethisch onverantwoord gebruik van machts- en geldmiddelen, hetwelk diepe wonden had geslagen in de Surinaamse samenleving in het algemeen en in de werkkraft van de individuele landsdienaren dan wel het landsdienarencorps in het bijzonder. De regering had conform de door haar in de Regeringsverklaring van 1 mei 1980 aan de Surinaamse gemeenschap toezeggingen gedaan nl. dat ze aan de situatie van moreel verval een definitief einde zou maken en heeft haar wegen gezocht teneinde de opsporing, vervolging en berechting van ernstige misdragingen in de periode tussen 1 januari 1970 en 25 februari 1980 en ook daarna te bevorderen. De bijzondere rechtspleging zou dan ook aan die ontstane rechtsbehoeften voldoen”*.

In de Nota Van Toelichting werd een opmerkelijk argument opgenomen over de democratie; *‘dat de bovenstaande regeling ook moet bijdragen tot de daadwerkelijke terugkeer van de democratie.’* En de *‘dat de daartoe gehanteerde middelen moeten worden geacht uit te stijgen boven vergelding en aanleiding moeten geven tot het stellen dan wel herstellen van normen ter waarborging van een behoorlijk algemeen bestuur waarin rechtszekerheid en rechtsveiligheid hoogtij vieren.’*

Als overweging werd opgenomen *‘dat geconstateerd werd dat er een leemte bestond in het geldende geheel van de rechterlijke organisatie en de rechtsbedeling, terwijl de rechterlijke competentie, steunend op het geldend recht ontoereikend bleek te zijn voor kennisneming en berechting van al die gedragingen.’* Volgens het decreet dienden *‘alle gedragingen van vóór 25 februari 1980 in een publieke hoedanigheid gepleegd, die niet positiefrechtelijk strafbaar waren gesteld, doch die op grond van algemeen aanvaarde normen van ethiek en moraal absoluut verwerpelijk waren en dus strafwaardig voorkomen, derhalve aan een tuchtrechtelijke beoordeling te worden onderworpen.’*

5.21 Competentie, inrichting en samenstelling Bijzonder Gerechtshof

De competentie van het Bijzonder Gerechtshof strekte over heel Suriname. Het Hof besliste in alle zaken die vielen onder het decreet en nam ook kennis van verzoeken tot invrijheidstelling, ingediend door personen die als gevolg van het bepaalde in het decreet in bewaring werden gehouden. Het Hof besliste over “alle gevallen, die – al dan niet strafwaardig in de zin van het Wetboek van Strafrecht – een onregelmatigheid opleveren in de zin van artikel 1 van dit besluit en hun grondslag vinden in de sedert 1 januari 1970 geschapen dan wel geheerst hebbende feitelijke toestand” (artikel 11).

Het Bijzonder Gerechtshof als orgaan werd gevormd door vijf leden. Uit deze vijf leden werden twee leden aangewezen door het Militair Gezag.⁵²⁰ De auditeur-fiscaal, die belast was met de opsporing, werd ook aangewezen door het Militair Gezag. De president en de overige leden werden bij decreet benoemd. Ook werden er plaatsvervangende leden benoemd. Aan het orgaan werden een griffier en een substituut-griffier toegevoegd (artikel 12).

5.22 Vereisten lidmaatschap

Deskundigheid werd als belangrijke vereiste gesteld voor de leden. Volgens het decreet dienden onder haar leden deskundigen te zijn die behoorden tot verschillende beroepen. Het orgaan moest van zodanige samenstelling zijn dat het in staat was van de door hetzelfde te behandelen zaken met een zo groot mogelijk inzicht in de feitelijke omstandigheden en verhoudingen kennis te nemen. Andere vereisten die werden gesteld, waren het bezitten van de Surinaamse nationaliteit en ingezetene zijn en de volle ouderdom van dertig jaar (griffiers vijftienvintig jaar) hebben bereikt. De vereiste voor de president, zijn plaatsvervanger alsmede de griffier was een academische opleiding aan de Universiteit van Suriname of een daarmede gelijkgestelde universiteit met de hoedanigheid van meester in de rechten. Tussen de leden van het Bijzonder Gerechtshof was er een verbod van bloedverwantschap of aanverwantschap tot en met de derde graad in de rechte linie dan wel de vierde graad in de zijlinie. Ook mochten zij niet met elkaar in het huwelijk verbonden zijn. Verder moesten ze een eed of belofte afleggen

⁵²⁰ Bij de aanwijzing van de twee leden door het Militair Gezag wordt verwezen naar artikel 2 van het Algemene Decreet A van 13 augustus 1980 waarin stond dat de regeermacht uitgeoefend wordt onder de benaming: ‘het Militair Gezag’.

in handen van de president van het land en hun vergoeding werd bij decreet vastgesteld (artikelen 13 en 14).

5.23 Bevoegdheden Bijzonder Gerechtshof

Het Bijzonder Gerechtshof was gescheiden van de gewone rechterlijke macht die belast was met burgerlijke en strafrechtsspraak. Het nieuwe gerecht werd in het decreet beschouwd als een onafhankelijk bijzonder ad-hoc gerecht, waarvan de rechters de functie hadden van strafrechter en tuchtrechter.

Het Bijzonder Gerechtshof had in het decreet B-9 beslissende bevoegdheid in drie gevallen:

1. Het beslissen omtrent het opleggen van maatregelen zoals genoemd in het decreet;
2. Het beslissen in andere zaken zoals verzoeken tot invrijheidstelling ingediend door personen dientengevolge het decreet;
3. Beslissingen te nemen over die gevallen, die - al dan niet strafwaardig in de zin van het Wetboek van Strafrecht een onregelmatigheid opleveren in de zin van artikel 1 van het decreet en hun grondslagregel.

Naast de bovengenoemde bevoegdheden kreeg het Bijzonder Gerechtshof nog een bijzondere bevoegdheid. Zij oordeelden *'over personen, die vanaf 1 januari 1970 zich schuldig hadden gemaakt aan gedragingen die indruisen tegen algemeen aanvaarde ethische en morele normen in de samenleving, welke gedragingen al dan niet strafbaar waren gesteld in het Wetboek van Strafrecht of in de enige andere wet en daarbij - tijdens de toen geschapen feitelijke toestand – hetzij gebruik hebben gemaakt van hun positie binnen het staatsapparaat hetzij als derden gebruik hebben gemaakt van personen met een deel van de staatstaak belast, hetzij gebruikmakende van hun bijzondere positie jegens de staat landsdienaren, natuurlijke personen of rechtspersonen hebben aangezet tot zodanige gedragingen, zulks al dan niet met het doel zichzelf of anderen te bevoordelen, hetzij voordeel hebben getrokken of getracht hebben te trekken uit gedragingen van personen, als hierboven omschreven, kunnen, indien zij op grond van hun handelen of nalaten geacht moeten worden zich desbewust te hebben gedragen in strijd met de materiële belangen van de staat en/of de Surinaamse gemeenschap of desbewust afbreuk te hebben gedaan aan deze belangen'*.

Andere bevoegdheden die het Bijzonder Gerechtshof had in het decreet B-9, waren verbeurd verklaren van goederen en geldmiddelen, oordelen over de schuld of onschuld en de sancties toepassen en het had ook de bevoegdheid om een onderzoek te verbieden.

Voor de normering in het Decreet Bijzondere Rechtspleging werd ondersteuning gezocht in het Wetboek van Strafrecht en de Wet op de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht. Van elk onderzoek werd proces-verbaal opgemaakt. Voor het opmaken van het proces-verbaal werd aansluiting gezocht in het Wetboek van Strafrecht. Zo gold ten aanzien van alle beslissingen en processen-verbaal de artikelen 14 en 17 van het Wetboek van Strafrecht. Voor het Bijzonder Gerechtshof golden ook de artikelen 18-22 uit de Wet op de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht.

5.24 Opsporingsbevoegdheden

Volgens het decreet B-9 was de auditeur-fiscaal belast met het opsporingsonderzoek. Dit opsporingsonderzoek strekte uit tot het gehele grondgebied van Suriname. Bij het opsporingsonderzoek kon de auditeur-fiscaal hulp inroepen van de legereenheid (de militaire politie) en de openbare burgerlijke en gewapende macht. Volgens het Decreet Bijzondere Rechtspleging diende elk onderzoek waarmee een aanvang was gemaakt ook afgesloten te worden. Vormvoorschriften zoals die golden in het formele strafrecht waren niet van toepassing. Bij gebleken vermoeden van schuld diende de zaak door middel van een akte van beschuldiging aanhangig te worden gemaakt bij het Bijzonder Gerechtshof.

De personen belast met het onderzoek hadden de bevoegdheid om de beschuldigde staande te houden, naar zijn naam, voornamen en woon- en verblijfplaats te vragen. De personen belast met het onderzoek hadden ook het recht om personen van wie redelijkerwijs verwacht mocht worden dat zij inlichtingen omtrent de beschuldigde kon verschaffen ook staande te houden en hun personalia op te nemen.

5.25 Bevoegdheden bewaring, huisarrest en inverzekeringstelling en verzamelen van bewijs

De auditeur-fiscaal had de bevoegdheid om tijdens het onderzoek de inbewaringstelling steeds voor een periode van dertig dagen te verlengen. De beschuldigde moest bij de inbewaringstelling zo spoedig mogelijk worden gehoord door of vanwege de auditeur-fiscaal. Van het verhoor werd er proces-verbaal opgemaakt. Vóór de ingang van de verlengingstermijn werd de verdachte ook gehoord.

Een bijzonder middel dat de auditeur-fiscaal had tijdens het onderzoek, was het huisarrest dat aan de verdachte kon worden opgelegd. Het huisarrest kon worden opgelegd in het belang van het onderzoek of in het belang van de beschuldigde. Deze bijzondere sanctie moest wel eerst beoordeeld worden door het Bijzonder Gerechtshof. Het huisarrest gold voor dertig dagen en kon steeds voor dertig dagen worden verlengd.

De auditeur-fiscaal had ook de bevoegdheid om de beschuldigde in verzekering te stellen voor ten hoogste tweemaal vierentwintig uren. Deze inverzekeringstelling kon voor ten hoogste tweemaal vierentwintig uren worden verlengd. Er was geen machtiging vereist voor het binnentreden van woningen en het betreden van andere plaatsen en ter inbeslagneming ook tegen de wil van de eigenaar of de bewoner.⁵²¹

⁵²¹ Van den Bosch bespreekt het Decreet Bijzonder Gerechtshof en de werking hiervan uitgebreid in het artikel Bijzondere rechtspleging in Suriname in het Nederlandse Juristenblad. Van den Bosch, 1982.

5.26 Wijziging Decreet Bijzondere Rechtspleging en bijzondere positie auditeur-fiscaal

Het Decreet Bijzondere Rechtspleging werd een aantal keren gewijzigd.⁵²² In 1982, de laatste wijziging voor de opheffing van het Hof, werd het decreet met goedkeuring van het Militair Gezag en de Raad van Ministers gewijzigd. In deze wijziging werd expliciet opgenomen op welke wijze en op welke plaats de betaling van de geldsom die bij afdoening buiten proces door de auditeur-fiscaal was opgelegd, moest geschieden.

Bij decreet van 8 maart 1982 werd door het Militair Gezag besloten dat van de drie auditeurs-fiscaal die op 6 oktober 1980 waren benoemd bij het Bijzonder Gerechtshof, een van ze belast zou worden met de coördinatie van de werkzaamheden van de auditeur-fiscaal. Dit decreet werkte terug tot 8 september 1980. Wat dit decreet zo bijzonder maakte, is dat de persoon die belast werd met de coördinatie van de werkzaamheden van de auditeur-fiscaal ook de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger was, die tot dan ook de decreten had ondertekend en zoals in de studie te zien is als lid van het Militair Gezag en plaatsvervanger van de bevelhebber de decreten door bleef tekenen tot zijn dood in 1983 (Horb).

5.27 Opheffing Bijzonder Gerechtshof

Tijdens Regeerteam 4 Alibux werd op 29 juni 1983 het Bijzonder Gerechtshof opgeheven bij Decreet B-9E. Als overweging werd in de Memorie van Toelichting opgenomen “dat in verband met de veranderde omstandigheden, het noodzakelijk was om het ingestelde Bijzonder Gerechtshof in te trekken en in verband daarmee bijzondere voorzieningen te treffen”. Het Bijzonder Gerechtshof kon niet abrupt worden ingetrokken. Daarvoor was er een regeling gemaakt. Aan het Bijzonder Gerechtshof werd tot en met 5 juli 1983 de gelegenheid gegeven om alle bij dit college in behandeling zijnde zaken overeenkomstig de bepalingen van het Decreet Bijzondere Rechtspleging af te doen. Daarna werden alle zaken door de auditeur-fiscaal overgedragen aan de procureur-generaal bij het Hof van Justitie, zodat de procureur-generaal alle lopende zaken volgens het commune strafrecht verder kon afhandelen. Ten aanzien van de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Bijzonder Gerechtshof en de door de auditeur-fiscaal gepleegde afdoeningen buiten proces waarvan bij de inwerkingtreding van het decreet tot opheffing, de tenuitvoerlegging nog niet of niet ten volle was geschied, diende deze afgehandeld te worden overeenkomstig hetgeen in het Decreet Bijzondere Rechtspleging was bepaald. De opheffing van het decreet werkte terug tot 1 maart 1983.⁵²³

De opheffing vond plaats in een openbare zitting van het Bijzonder Gerechtshof.⁵²⁴ De president van het Bijzonder Gerechtshof hield ter gelegenheid hiervan een toespraak waarin hij toegaf wat in de samenleving reeds werd beweerd.⁵²⁵ Allereerst zou het decreet in strijd zijn met het rechtsbeginsel neergelegd onder andere in artikel 1 lid 1 van het Surinaams Wetboek

⁵²² B-9 is gewijzigd bij B-9A, B-9B, B-9C en B-9D.

⁵²³ Na de opheffing van het Bijzonder Gerechtshof bij B-9E zijn er ook daarna wijzigingen aangebracht bij B-9.1, B-9.2, B-9.3 en B-9.4.

⁵²⁴ *de Ware Tijd* 1 september 1983.

⁵²⁵ *de Ware Tijd* 1 september 1983.

van Strafrecht inhoudende dat geen feit strafbaar is dan uit kracht van een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. Dit beginsel gaat ervan uit dat niemand gestraft mag worden voor een feit door hem begaan op het moment dat dit feit niet bij wet strafbaar is gesteld. Ook zou de omschrijving van het strafbaar feit in artikel 1 lid 1 van het decreet B-9 zo algemeen en vaag zijn dat het rechtsprekend college daaraan onvoldoende houvast zou hebben ter toetsing van de strafbaarheid van het feit. Hiermee concludeerde de president van het Hof publiekelijk dat de bijzondere rechtspleging niet gestoeld was op het legaliteitsbeginsel.

5.28 Bijzonder Gerechtshof nader bekeken

Het decreet Bijzonder Gerechtshof stond haaks op artikel 1 uit het Wetboek van Strafrecht, waarin de meest fundamentele mensenrechten zijn beschermd. Tot de instelling van het Bijzonder Gerechtshof was het materieel strafrecht voornamelijk te vinden in het Wetboek van Strafrecht van 1910 en dat is gebaseerd op het Nederlandse Wetboek van 1886, dat weer een voortvloeisel was van het Franse Wetboek van Strafrecht, de Code Penal. Belangrijke regel uit het Wetboek van Strafrecht was artikel 1 lid 1 waarin het legaliteitsbeginsel is vastgesteld dat als oogmerk heeft om burgers te beschermen tegen machtsmisbruik en willekeur van de overheid en daarmee bescherming biedt aan de meest fundamentele rechten van de mens. Volgens artikel 1 lid 1 Sr is geen feit (gedraging) strafbaar dan uit kracht van een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. Ook is de bevoegdheid om gedragingen strafbaar te stellen en met een bepaalde straf te bedreigen uitsluitend toevertrouwd aan de wetgever.

Het legaliteitsbeginsel in artikel 1 Sr. gaat verder en het verbiedt om strafrechtelijke aansprakelijkheid te vestigen voor gedrag dat ten tijde van het gedrag niet strafbaar was. Hier is er een verbod opgelegd op de terugwerkende kracht van strafbaarstelling van gedrag. In artikel 1 lid 3 Sr. is ook opgenomen dat 'bij verandering in de wetgeving na het tijdstip waarop het feit is begaan, worden de voor de verdachte gunstigste bepalingen toegepast'.

Het Decreet Bijzonder Gerechtshof was niet alleen in strijd met het legaliteitsbeginsel uit het Wetboek van Strafrecht, maar was ook in strijd met fundamentele mensenrechtenverdragen en in het bijzonder met het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BuPo), gesloten op 19 december 1966 te New York. Suriname was in 1976 toegetreden tot het BuPo en ook tot het Facultatieve Protocol, waarin het individuele klachtrecht was geregeld. In hoeverre BuPo doorwerking had, werd na de instelling van het Bijzonder Gerechtshof discutabel en er waren veel twijfels over de *fair trial* van de verdachten. Volgens de Grondwet van 1975 dienden verdragen door het parlement goedgekeurd (artt.113 en 114) en gepubliceerd (artt.117 en 118) te worden in het verdragenblad voor de doorwerking, en dat was tot nu toe niet gebeurd. Wat was het geval? In 1966 had Nederland het BuPo-verdrag gesloten en conform het Statuut van 1954 en de Staatsregeling van 1955 was hiermee Suriname ook partij bij het BuPo. Tijdens de onafhankelijkheid had Suriname bedongen dat ze uitdrukkelijk zelf zouden toetreden tot een aantal mensenrechtenverdragen, waaronder het BuPo en zo is Suriname in 1976 volgens de regels van zijn eigen Grondwet toegetreden tot het BuPo. Alleen had Suriname voor de formele rechtskracht in Suriname het verdrag niet gepubliceerd in het Verdragenblad. Waar Suriname zich echter wel aan had gehouden, was zijn rapportageplicht conform artikel 40 BuPo. In een rapport van 1 mei 1979 had Suriname aangetoond welke maatregelen zij had

genomen om uitvoering te geven aan de rechten zoals opgenomen in het verdrag en over de vooruitgang die waar te nemen was.⁵²⁶ Dit rapport is op 16 juli 1980 in de Commissie voor de Rechten van de Mens behandeld. Deze behandeling heeft plaatsgevonden na de machtsovername van de militairen, maar echter vóór de instelling van het Bijzonder Gerechtshof. Hieraan voorafgaand was in de Regeringsverklaring van 1 mei 1980 (zie par. 4.19) wel opgenomen dat er een Bijzonder Gerechtshof zou worden ingesteld om mensen te berechten vanwege corruptie.

Bij het beroep op BuPo tijdens de rechtszaken bij het Bijzonder Gerechtshof werd de doorwerking van BuPo in twijfel getrokken en zelfs ontzegd.⁵²⁷ Hierover waren er verschillende meningen. Van den Bosch vond het vreemd dat er getwijfeld werd over de doorwerking van BuPo. Hij stelde dat formeel deze beslissing niet onjuist was, maar het doet eigenaardig aan dat men wel toetreedt tot een verdrag en aan de vereisten tot rapportage voldoet, doch zodra het op gelding binnen de eigen rechtsorde aankomt, de niet-bekendmaking aangegrepen wordt om onder de werking van het verdrag uit te komen.⁵²⁸ Adhin deed ook zijn licht schijnen over de interne werking van verdragen die reeds gesloten waren door Nederland en zei dat hierdoor Suriname al gebonden was aan de verdragen.⁵²⁹ Adhin concludeerde dat de bekendmaking van die verdragen in het Traktatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden ook voor Suriname geldig is, aangezien de Rijkswet van 1961 houdende de regeling inzake de bekendmaking van internationale overeenkomsten en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties ex-additionele artikelen I en II Grondwet nog steeds van kracht zijn. Ook K.S. Adhin⁵³⁰ bespreekt de inwerkingtreding van het verdrag en zij bekeek de zaak vanuit het internationaal recht. Volgens haar is de staat vanuit volkenrechtelijk standpunt gebonden aan het verdrag en het is een algemeen beginsel van volkenrecht dat een staat geen mankementen van zijn eigen interne orde mag inroepen als rechtvaardigingsgrond voor het niet nakomen van een internationale verplichting. Zij wijst erop dat dit beginsel ook opgenomen is in het Weens Verdrag inzake het Verdragenrecht (23 mei 1969) welk verdrag een codificatie is van bestaand internationaal gewoonterecht en waarin staat: *A party may not invoke the provisions of its internal law as justification for its failure to perform a treaty* (art.27).

In december 1980 werd bij decreet C-37 het decreet Verdragenblad houdende regeling inzake de bekendmaking van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties aangenomen. In artikel 7 van dit decreet werd opgenomen dat op het tijdstip van de inwerkingtreding van dit decreet de geldigheid voor Suriname van de Rijkswet van 22 juni 1961 (Stb1961 no.2017, G.B. 1961 no.119) zou vervallen.⁵³¹

⁵²⁶ Van den Bosh, Bijzondere rechtspleging in Suriname, NJB, 14 februari 1982, AFL.7, p. 173-180.

⁵²⁷ Voor de debatten hierover wordt verwezen naar de artikelen over de rechtszaken en vonnissen van het Bijzonder Gerechtshof die zijn gepubliceerd in het dagblad De West.

⁵²⁸ Van den Bosh, Bijzondere rechtspleging in Suriname, NJB, 14 februari 1982, AFL.7, p. 175.

⁵²⁹ Adhin K.S., De Surinaamse Rechter en de toepassing van verdragen, SJB 1981, p. 564-585 en J. Adhin p. 477.

⁵³⁰ Adhin K.S., De Surinaamse Rechter en de toepassing van verdragen, SJB 1981, p. 570-571.

⁵³¹ Decreet C-37 van 12 december 1980.

Op grond van het decreet Bijzonder Gerechtshof werden mensen geïdentificeerd en vervolgd en zijn er ook vonnissen uitgesproken. De auditeur-fiscaal had grote macht en hoorde tot een der leden van het Militair Gezag (zie par.4.56). Vanwege zijn onervarenheid en gebrek aan technische en juridische kennis⁵³² waren de beraadslagingen heftig en agressief. In het dagblad De West zijn de rechtszaken en het proces van de beraadslagingen letterlijk gepubliceerd.⁵³³ Ook de vonnissen zoals uitgesproken door het Bijzonder Hof zijn letterlijk gepubliceerd in De West. Aangezien mijn onderzoek gaat over de wijze waarop de rechtspraak was georganiseerd en niet hoezeer de rechtspraak in de praktijk plaats vond, zal de inhoudelijke bespreking van de beraadslagingen en de uitspraken niet verder worden besproken.

5.29 Hoog Militair Gerechtshof

Na het ontslag van Regeerteam 2 op 5 februari 1982 (par.4.45) werd op 15 februari 1982 het Hoog Militair Gerechtshof (HMG) ingesteld. De regeermacht was door Regeerteam 2 teruggegeven aan het Militair Gezag. Zoals bekend, was vanaf 4 februari 1982 tot 31 maart 1982 de regeermacht alleen bij het Militair Gezag (par.4.45). Daartussen was op 8 februari 1982 Ramdat Misier beëdigd als de waarnemend-president van Suriname. Vóór de instelling van het HMG waren enkele markante besluiten genomen door het Militair Bestuur. Op 9 februari 1982 werd bij Decreet C-63 de Wet Militaire Strafrechtspleging gewijzigd waarin in artikel 1 werd opgenomen dat de taak van het Openbaar Ministerie inzake de militaire strafvordering uitgeoefend zal worden door de auditeur-militair of diens plaatsvervanger op voordracht van het Militair Gezag.⁵³⁴

Op 9 februari 1982 werd bij C-63A ook de benoeming en ontslag van de president van de Krijgsraad geregeld. De president van de Krijgsraad was tot nu toe Ramdat Misier, maar nu werd hij benoemd tot waarnemend-president van Suriname. Hij werd met dit decreet tijdelijk ontheven als president van de Krijgsraad en er werd tijdelijk een ander lid van het Hof van Justitie benoemd als president van de Krijgsraad, die zoals blijkt tevens plaatsvervangend president van het Bijzonder Gerechtshof was (art. 1 lid 2 C-63A).⁵³⁵

Op 15 februari 1982 werden bij Staatsbesluit de leden van de Krijgsraad ontheven en nieuwe benoemd. Als argument werd opgenomen dat in verband met de instelling en de samenstellingen van het HMG het noodzakelijk was de Krijgsraad opnieuw samen te stellen.⁵³⁶

Waarom was een Hoog Militair Gerechtshof nodig? Tot nu toe had het Hof van Justitie gefungeerd als hoger beroeps instantie voor de gewone rechtspraak waarin de Krijgsraad in eerste aanleg vonnis wees. De bevoegdheid als hoger beroepsorgaan werd nu per decreet gegeven aan het Hoog Militair Gerechtshof. Om dit te regelen werd artikel 26 van de Wet

⁵³² De vonnissen zijn niet te vinden bij het Hof van Justitie, het Parket en het Archief. De beraadslagingen en de uitspraken zijn wel letterlijk gepubliceerd in het dagblad De West.

⁵³³ Deze informatie is verkregen uit het dagblad De West waarin de beraadslagingen en uitspraken letterlijk zijn gepubliceerd.

⁵³⁴ S.B. 1982 no. 27.

⁵³⁵ S.B. 1982 no. 28.

⁵³⁶ S.B.1982, no. 29.

Militair Strafrechtspleging vervallen verklaard.⁵³⁷ Verwezen werd naar het Algemeen Decreet A-3⁵³⁸, het Algemeen Decreet A-4⁵³⁹ en het Algemeen Decreet A-6⁵⁴⁰ om het HMG in te stellen. Het HMG diende een burgerpresident te hebben en militaire bijzitters in plaats van gegradueerde magistraten. De opstellers van dit decreet waren volgens de Memorie van Toelichting van mening “*dat de beoordeling van strafbare gedragingen van de militair aan militairrechtelijk geschoolde c.q. personen, die vertrouwd zijn met het militair bedrijf en met daarin heersende zeden en gewoonten overgelaten moet worden*”. Zij verwierpen het instituut van Hof van Justitie als beroepsinstantie voor militairen die in eerste instantie bij de Krijgsraad terecht hadden gestaan. Volgens de Memorie van Toelichting liggen de normen en gebruiken van militairen anders dan in een burgermaatschappij. Het HMG zagen ze dan ook als een voorziening in een leemte in de Surinaamse militaire rechtspleging. Het HMG kreeg vergaande bevoegdheden ten aanzien van sanctieoplegging. Het HMG kreeg de bevoegdheid om de doodstraf op te leggen.

5.30 Inrichting en samenstelling Hoog Militair Gerechtshof

Het Hof bestond uit een president en een plaatsvervangend president en ten minste drie leden en ten hoogste vijf leden. De vereiste voor de president en de plaatsvervangende president waren de leeftijd van 30 jaar en het hebben van de hoedanigheid van meester in de rechten (bij voorkeur kennis van het militair recht). Ook de leden moesten ten minste 30 jaar oud zijn en bij voorkeur officieren of gewezen officieren bij de krijgsmacht zijn. Beide groepen legden dezelfde eed of belofte af die ook voor de rechterlijke macht was voorgeschreven. De president, de plaatsvervangende president en de leden werden op voordracht van het Militair Gezag door de president van het land benoemd bij staatsbesluit. De benoemings-, schorsings- en ontslaggronden waren identiek aan de gronden die golden voor benoeming, schorsing en ontslag voor de leden van de rechterlijke macht. Tussen de leden die een zaak behandelen, was bloedverwantschap tot en met de vierde graad of zwagerschap verboden. Leden van het Hof die deelgenomen hadden aan een zaak in eerste aanleg, mochten geen zitting nemen bij dezelfde zaak bij het HMG. De taak van het Openbaar Ministerie werd overgenomen door een advocaat-generaal of diens vervanger. Vereisten voor de advocaat-generaal of zijn plaatsvervanger waren ook de leeftijd van 30 jaar en de hoedanigheid van meester in de rechten. De advocaat-generaal en zijn plaatsvervanger werden aangewezen door het Militair Gezag. Bij het HMG werden griffiers en substituut-griffiers toegevoegd. Deze griffiers en substituut-griffiers waren werkzaam bij het Hof van Justitie en het Kanton Gerecht.

⁵³⁷ G.B.1975 no. 175.

⁵³⁸ S.B.1982 no. 9.

⁵³⁹ S.B.1982 no. 21.

⁵⁴⁰ S.B.1982 no. 23.

5.31 Zitting en openbaarheid HMG en proces instellen hoger beroep bij HMG

Het HMG zetelde in Paramaribo en hield zijn zittingen in het gebouw van het Hof van Justitie. Ze konden ook buiten Suriname zitting nemen, maar dan met een schriftelijke machtiging van het Militair Gezag. In de Memorie van Toelichting werd als voorbeeld aangehaald de gevallen waar een gedeelte van de Surinaamse krijgsmacht buiten Suriname gelegerd was. De zittingen waren openbaar. Het HMG stelde een datum vast, waarop de openbare behandeling van een zaak diende plaats te vinden.

Het instellen van hoger beroep bij het HMG was schriftelijk en aan een termijn gebonden. Nadat de Krijgsraad vonnis had uitgesproken, diende binnen 14 dagen hoger beroep te worden getekend. Het recht op hoger beroep kwam toe aan:

1. de verdachte;
2. de raadsman van de verdachte;
3. de auditeur–militair ambtshalve;
4. de auditeur-militair in opdracht van de militair die met commando over de strijdkrachten was belast. Voor deze laatste vereiste was volgens de Nota van Toelichting gekozen, omdat in een bepaald geval het uit militair oogpunt van belang kon zijn om het oordeel van het HMG te weten, terwijl de zaak door de auditeur-militair uit strafrechtelijk oogpunt juist als afgedaan werd beschouwd.

5.32 Hoog Militair Gerechtshof en andere wettelijke regelingen

De hoofdelijke aanvraag, de stemming en het nemen van besluiten in de raadkamer waren geheim. De behandeling van zaken werd, behoudens de afwijkingen, bij dit decreet vastgesteld, terwijl de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering overeenkomstig van toepassing waren. Ook voor benoeming, schorsing en ontslag van de president, plaatsvervangend president en de leden werd verwezen naar het RIS.

5.33 Krijgsraad en Hoog Militair Gerechtshof

Het HMG was beroepsinstantie van zaken voorgelegd bij de Krijgsraad in eerste aanleg. Het HMG kon het vonnis overnemen, verbeteren, gedeeltelijk of geheel vernietigen. Het HMG had ook het recht om de zaak terug te verwijzen naar de Krijgsraad. Dit recht had het HMG wanneer het tot de constatering was gekomen dat de Krijgsraad niet had beslist over de hoofdzaak. Leden van het Hof die deelgenomen hadden aan een zaak in eerste aanleg, namen geen zitting bij dezelfde zaak bij het HMG. In de Nota van Toelichting stond dat de mogelijkheid opengelaten moet worden dat leden van het HMG ingeschakeld kunnen worden bij zittingen van de Krijgsraad. Volgens de Nota van Toelichting kon het, gelet op de schaarse deskundigheid op het gebied van de militaire rechtspleging, gebeuren dat door ziekte enzovoorts de samenstelling van een volwaardige Krijgsraad problemen kon opleveren.

5.34 Hoog Militair Gerechtshof, Hof van Justitie, verdachte en raadsman

De regels die van toepassing waren voor de rechterlijke macht ten aanzien van benoeming, schorsing en ontslag golden ook voor de president, de plaatsvervangend president en de leden van het HMG. De uitspraken door het HMG in appel stonden in hun kracht gelijk aan een uitspraak geweest door het Hof van Justitie. Voor de tenuitvoerlegging van de uitspraken van het HMG was de procureur-generaal bij het Hof van Justitie belast.

De verdachte kreeg het recht van bijstand door een raadsman. Ook anderen dan de officieren die lid waren van het HMG of de Krijgsraad konden fungeren als raadsman. Er waren strikte regels voor de raadsman. Wanneer de verdachte om een raadsman verzocht, zou de president van het HMG door tussenkomst van de militair die met het commando over de strijdkrachten was belast, een raadsman aanwijzen en deze aan de verdachte toevoegen. Ook kon de president ambtshalve tot toevoeging van een raadsman overgaan indien de verdachte geen raadsman gekozen had of de verdachte terecht moest staan voor een feit, waarop de doodstraf, dan wel levenslange gevangenisstraf was opgesteld.

5.35 Wijziging Wet Militaire Strafrechtspleging

Met het instellen van het HMG werd ook de Wet op Militaire Strafrechtspleging gewijzigd⁵⁴¹. In deze ging het om de benoemingsprocedures bij de Krijgsraad en bij het HMG. Voor de wijziging werd de auditeur-militair uit het Openbaar Ministerie van de gewone rechterlijke macht aangewezen. De president van de Krijgsraad werd, gehoord door de procureur-generaal, door het Hof van Justitie uit de leden van het Hof aangewezen. De wijziging betrof ook de vervanging van de leden van de Krijgsraad van lagere rang of andere anciënniteit bij het terechtstaan van een militair van hogere rang of anciënniteit. Deze leden werden niet langer vervangen door het Hof van Justitie, maar door de leden van het HMG.

De taak van het Openbaar Ministerie werd in de militaire strafvordering uitgeoefend door de auditeur-militair of diens plaatsvervanger. De auditeur-militair en zijn plaatsvervanger en de leden werden door de president van Suriname op voordracht van het Militair Gezag bij decreet benoemd en ontslagen. De auditeur- militair en zijn vervanger dienden de hoedanigheid van meester in de rechten te bezitten met nodige kennis en/of ervaring op het gebied van de Militaire Strafrechtspleging. Hierin werd ook geregeld dat de griffie van de Kantongerechten tevens fungeerde als de griffie van de militaire rechter.

5.36 Opheffing Hoog Militair Gerechtshof

Op 22 november 1983⁵⁴² werd het Hoog Militair Gerechtshof opgeheven. Met deze opheffing werd ook de Wet Militaire Rechtspleging opgeheven. Als overweging werd alleen opgenomen dat het noodzakelijk was om het HMG op te heffen. De opheffing vond plaats na goedkeuring

⁵⁴¹ G.B.1975 no.175

⁵⁴²C-62A, November 1983.

door het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Het Decreet Militair Gerechtshof en alle uitvoeringsvoorschriften werden ingetrokken en het ingestelde HMG werd opgeheven. Alle bij het HMG nog in behandeling zijnde zaken werden met ingang van dat tijdstip aan het Hof van Justitie van Suriname overgedragen.

In de Nota van Toelichting werd opgenomen dat in het belang van de rechtszekerheid nodig geacht werd om het HMG als beroepsinstantie tegen vonnissen van de militaire rechter op te heffen en als beroepsinstantie tegen dergelijke vonnissen werd wederom het Hof van Justitie aangewezen. Ook werd in de Nota van Toelichting opgenomen dat de militaire deskundige geen militair behoeft te zijn; hij moet wel deskundig zijn in militaire zaken. Mogelijk is deze opheffing een gevolg van het vernietigende onderzoeksrapport van de OAS inzake de mensenrechtensituatie in Suriname (par.7.43 Het Statuut Basisrechten en Plichten).⁵⁴³

5.37 Krijgsraad te Velde; haar bevoegdheden, instelling en opheffing

Op 11 en 12 maart 1982 werd volgens de mediaberichten een poging gedaan tot een nieuwe staatsgreep (vierde coupoging) om het toen heersende gezag omver te werpen (par.4.45). Deze tegencoup was volgens berichten mislukt en de ‘couplegers’ werden gevangen genomen. Om deze ‘couplegers’ te berechten werd een bijzondere berechtinginstantie ingesteld bij Decreet A-7A genaamd ‘de Krijgsraad te Velde’.⁵⁴⁴ De Krijgsraad te Velde was een militair gerecht en was volgens vernoemd decreet bedoeld voor degenen die een poging ondernamen om het wettige militair of burgerlijk gezag met wapens omver te werpen. Volgens het decreet maakte “de nationale veiligheid en de gewichtige belangen van de gehele Surinaamse gemeenschap, het noodzakelijk dat krachtige maatregelen getroffen dienden te worden tegen personen die daadwerkelijk stappen ondernemen, waardoor onze nationale veiligheid in ernstig gevaar is gebracht”. Ook werd verwezen naar de noodtoestand, de oorlogstoestand en het Algemeen Decreet A-3⁵⁴⁵ en het Algemeen Decreet A-4.⁵⁴⁶ Dit decreet wordt aangeduid als het decreet ter handhaving nationale veiligheid gedurende de oorlogstoestand en noodtoestand. De bevoegdheden van de Krijgsraad te Velde waren:

1. Het opleggen van de doodstraf aan de verdachte;
2. De verdachte eventueel voor verdere berechting overdragen aan de Krijgsraad;
3. Het bepalen van dag en tijdstip waarop het doodvonnis wordt voltrokken.

De Krijgsraad te Velde werd gevormd door het ‘Kader van het Nationaal Leger’ dat als rechters optrad. Deze militaire rechtbank kreeg vergaande bevoegdheden om straffen op te leggen. Zo konden zij naast het opleggen van gevangenisstraf ook de doodstraf opleggen, terwijl deze Krijgsraad ook nog functioneerde als eerste en laatste aanleg. Uitspraken van de Krijgsraad te Velde waren bindend en niet vatbaar voor hoger beroep. De Krijgsraad te Velde was een erg machtig instituut. Dit orgaan was zelf belast met de uitvoering van alle procedurele regels en

⁵⁴³ Report on the situation of human rights in Suriname, General Secretariat Organization of American States, Washington, D.C.20006, 1983 cidh (OAS/Ser.L/II.61, Doc.6 rev.1,October 5, 1983).

⁵⁴⁴ Algemeen decreet A-7A, 11 maart 1982.

⁵⁴⁵ Teruggave regeermacht aan het Militair Gezag.

⁵⁴⁶ Uitoefening regeermacht door het Militair Gezag.

was niet alleen belast met de opsporing, maar ook met de tenuitvoerlegging van vonnissen. De Krijgsraad te Velde bepaalde de dag en het tijdstip waarop doodvonnissen werden uitgevoerd. Volgens het decreet werden de verdachten aan wie geen doodstraf was opgelegd, overgedragen aan de Krijgsraad. De auditeur-militair nam in dit geval de zaak over.

Het bijzondere aan de Krijgsraad te Velde was dat dit instituut slechts kon functioneren in oorlogstoestand. De oorlogstoestand was op 11 maart 1982 bij Decreet A-7 uitgeroepen. Toen de oorlogstoestand later werd opgeheven (23 maart 1982), was de Krijgsraad te Velde niet meer nodig en werd deze daarom ook opgeheven.

5.38 Oorlogstoestand

De oorlogstoestand was op 11 maart 1982 om 24.00 uitgeroepen voor geheel Suriname. De afkondiging vond plaats in het Algemeen Decreet A-7.⁵⁴⁷ De volgende overwegingen lagen hieraan ten grondslag:

- 1. Dat de huidige situatie met name als gevolg de gewapenderhand aangespannen omwenteling van het Staats- en/of Militair Gezag door twee of meer onverantwoordelijke personen zodanige vormen heeft aangenomen, dat er zonder meer sprake is van een oorlogstoestand.*
- 2. Dat – nu tevens het algemeen belang en de nationale veiligheid hierdoor in ernstig gevaar zijn gebracht – het noodzakelijk is tijdelijk de oorlogstoestand in Suriname af te kondigen.*
- 3. Voorts wordt verwezen naar de afgekondigde noodtoestand, het Alg. decreet A-3 (S.B. 1982 no.9) en het Alg. decreet A-4 (S.B. 1982 no.21).*

Dit decreet was ondertekend door het Militair Gezag, vertegenwoordigd door de bevelhebber van het Nationaal Leger, de garnizoenscommandant van het Nationaal Leger en de bataljonscommandant van het Nationaal Leger. Als standplaats is volgens het decreet Paramaribo opgenomen en stond tussen haakjes Fort Zeelandia.

5.39 Doodstraf

De Krijgsraad te Velde legde de doodstraf op.⁵⁴⁸ Dit werd geregeld bij het decreet A-7A en werd genoemd “de berechting van personen die gedurende de oorlogsnoodtoestand de nationale veiligheid daadwerkelijk in gevaar brengen. Vonnissen met doodstraf waren bindend en niet vatbaar voor hoger beroep. De doodstraf werd voltrokken door een peloton middels kogels. De veroordeelde zou de executie geblinddoekt ondergaan. Ooft beschrijft de Krijgsraad te Velde als een standrechtelijke instantie om snelrecht te plegen.⁵⁴⁹ Dit college heeft slechts eenmaal gefunctioneerd.⁵⁵⁰ De militair Wilfred Hawker die gezien werd als de leider van de coup poging is op 13 maart 1982 door een vuurpeloton geëxecuteerd wegens hoogverraad.⁵⁵¹

⁵⁴⁷ S.B. 11 maart 1982, 1982 no.50.

⁵⁴⁸ De laatste keer dat de doodstraf op basis van een rechterlijk vonnis was uitgevoerd, dateert van 1927.

⁵⁴⁹ Zie Ooft 1984, Surinaams staatsrecht voor en na de omwenteling, tweede druk, p. 39.

⁵⁵⁰ Er vindt een executie plaats op 13 maart 1982. Ooft, 1982, Staatsgreep en Staatsbestuur 1983, p. 73.

⁵⁵¹ Ooft 1982, Staatsgreep en Staatsbestuur, p.73.

5.40 Intrekking oorlogstoestand en handhaving noodtoestand

Met het Decreet A-8 werd op 23 maart 1982 het Algemeen Decreet A-7 ingetrokken en daarmee ook de oorlogstoestand. Als overweging hiervoor werd opgenomen dat “het algemeen belang en de nationale veiligheid mitsdien de voortdoring van de oorlogstoestand niet langer noodzakelijke maken”. In de tweede overweging werd echter benadrukt “dat in het algemeen belang en de nationale veiligheid het nog wenselijk bleef om vooralsnog de noodtoestand voor geheel Suriname te handhaven”. Verwezen werd naar de decreten ter afkondiging van de noodtoestand, de teruggave van de regeermacht aan het Militair Gezag, de aanvaarding en uitoefening van de regeermacht door het Militair Gezag. In het decreet werden twee belangrijke besluiten genomen; de oorlogstoestand werd ingetrokken en de noodtoestand bleef onverkort gehandhaafd. Het decreet trad in werking op 23 maart 1982.

5.41 Statuut Basisrechten en Plichten, het decreet A-11

Ondertussen was op 8 februari 1982 Regeerteam 2 afgetreden. 25 maart 1982 was vanuit het staatsrecht gezien weer zo'n markante dag. Op deze dag werden drie belangrijke decreten geslagen; één op het gebied van het bestuur (A-9), één over de totstandkoming van wettelijke regels (A-10) en één over de erkenning van grondrechten (A-11). Ook werd een nieuwe taakverdeling van de ministeries gemaakt.⁵⁵² Daarnaast werd de opsporingsbevoegdheid van de militaire politie verlengd.⁵⁵³ Op 25 maart 1982⁵⁵⁴ werd bij A-9 de regeermacht toebedeeld aan Regeerteam 3 Alibux (zie par.4.62). Tot dan was de regeermacht van 4 februari 1982 tot 25 maart 1982 uitsluitend bij het Militair Gezag.

Bijzonder was de inwerkingtreding van het decreet A-11 op dezelfde dag.⁵⁵⁵ Deze regelde de vaststelling van het Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk (BRP). In de overweging werd opgenomen dat het wenselijk was een statuut houdende Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk af te kondigen en daaraan kracht van wet toe te kennen. Ook werd verwezen naar het algemeen decreet A-4.⁵⁵⁶ Het Statuut Basisrechten en Plichten was als bijlage gevoegd bij het algemeen decreet A-11.⁵⁵⁷ De basisrechten leken ogenschijnlijk op de grondrechten zoals opgenomen in de Grondwet van 1975, maar bij nadere bestudering blijkt dit niet juist te zijn. Opvallend was dat onder andere de toegang tot de rechter zoals opgenomen in art. 12 Grondwet 1975 in het Statuut Basisrechten en Plichten ontbrak. In de plaats hiervan werd in art. 5 BPR een andere strekking gegeven.

⁵⁵² Decreet A-13

⁵⁵³ B-5A

⁵⁵⁴ S.B. 1982 no. 61.

⁵⁵⁵ S.B.1982 no. 63.

⁵⁵⁶ Uitoefening van de regeermacht door het Militair Gezag.

⁵⁵⁷ In art. 1 A-11 werd opgenomen “af te kondigen en kracht van wet toe te kennen aan het als bijlage bij dit decreet Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaams Volk”.

Ter illustratie hierna een vergelijking tussen art. 12 Gw'75 en art. 5 BRP.

Art. 12 Gw'75	Art. 5 BRP
<ol style="list-style-type: none"> 1. Een ieder heeft recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid. Buiten de gevallen en anders dan op de wijze door de wet bepaald, mag niemand zijn vrijheid worden ontnomen. 2. Hij aan wie anders dan op rechterlijk bevel de vrijheid is ontnomen, heeft het recht aan de rechter zijn invrijheidstelling te verzoeken. Hij wordt in dat geval door de rechter gehoord binnen een door de wet te bepalen termijn. De rechter gelast de onmiddellijke invrijheidstelling indien hij de vrijheidsontneming onrechtmatig oordeelt. 3. Ieder aan wie onrechtmatig zijn vrijheid is ontnomen, heeft recht op schadeloosstelling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een ieder heeft recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid. 2. Niemand zal van zijn vrijheid worden beroofd, anders dan op gronden en procedures vastgesteld bij wet. 3. Een ieder aan wie zijn vrijheid is ontnomen, heeft recht op een behandeling overeenkomstig de menselijke waardigheid.

Artikel 5 BRP was erg algemeen en haast niet uitvoerbaar in de praktijk. Toegang tot de rechter was niet geregeld. Ten aanzien van de beperking van de grondrechten werden ook andere uitgangspunten gehanteerd. Het BRP was alleen een opsomming van een aantal beperkte grondrechten, terwijl de effectuering hiervan ontbrak. Hiermee was het BPR slechts een formaliteit. Hieronder ook de tekst van art. 18 Gw '75 en de tekst van art. 21 BRP

Art. 18 Gw'75	Art. 21 BRP
<p>Van de bevoegdheid tot het beperken van een grondrecht mag uitsluitend gebruik worden gemaakt, voor zover de beperkingen in een democratische samenleving noodzakelijk zijn en zij de kern van het grondrecht niet aantasten.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De uitoefening van rechten impliceert de vervulling van plichten van de Surinaamse burger ten opzichte van de gemeenschap. 2. In geval van staat van beleg of noodtoestand of om redenen van nationaal belang, nationale veiligheid, openbare orde en goede zeden kunnen de in dit Statuut genoemde rechten bij wet worden onderworpen aan de beperkingen welke gedurende een bepaalde periode, afhankelijk van de situatie in het land, van kracht zullen zijn. 3. Dit Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk wordt bij decreet vastgesteld.

Op dezelfde dag (25 maart) werd ook het decreet A-13 afgekondigd waarin de instelling en de taakomschrijving van de Departementen van Algemeen Besturen was geregeld. Justitie was onderdeel van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het ministerie werd nu genoemd “ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie. Justitie was een directoraat met onder andere als taak “de zorg van de rechterlijke organisaties en de personele aangelegenheden van de Rechterlijke Macht en de zorg voor de rechtshulp” (art. 5 lid 2 f en g). Ook werd op 25 maart 1983 bij B-5A de algemene opsporingsbevoegdheid van de militaire politie tijdelijk verlengd. Na de publicatie van deze basisrechten en plichten in maart 1982 hebben in december 1982 de Decembermoorden plaatsgevonden. Over onder andere deze moorden in relatie tot de basisrechten en plichten is uitgebreid onderzoek gedaan door de Organisatie van de Amerikaanse Staten.⁵⁵⁸ Hierna enkele bevindingen van de OAS.⁵⁵⁹

74. The State of Suriname was admitted to the United Nations on November 4th 1975, and became a member of the Organization of American States on June 8th 1977. The Charters of

⁵⁵⁸ Report on the situation of human rights in Suriname, General Secretariat Organization of American States, Washington, D.C.20006, 1983 cidh (OAS/Ser.L/II.61, Doc.6 rev.1, October 5, 1983).

⁵⁵⁹ Rapport OAS, 1983, p. 22-23.

both organizations include dispositions related to the promotion, respect and guarantee of human rights.

75. Suriname is also party to the International Covenant on Civil and Political Rights, the Facultative Protocol of that Covenant, and to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. In addition, it is party to several international treaties relating to human rights.

76. The present system relating to human rights, established by General Decree A-11, suffers grave deficiencies in light of the international obligations of Suriname. In this respect, it bears pointing out that by Article 2 (2) of the International Covenant on Civil and Political Rights: where not already provided for by existing legislative or other measures, each State party to the present Covenant undertakes to take the necessary to give effect to the rights recognized in the present Covenant.

77. The following rights established in the Covenant and The American Declaration are not recognized in the aforementioned decree:

The right to Justice (see art.2 (3) of the Covenant and XVIII of the American Declaration on the rights and Duties of Man.

The non retroactive character of criminal (penal) laws (see art.9 and 14 of the Covenant and XXVI of the American Declaration.

The prohibition of imprisonment for debts (art.11 of Covenant and XXV of the American Declaration)

The right of suffrage and participation in Government (art.255 of the Covenant and art. XX of the Universal Declaration).

Moreover, although decree A-II recognizes certain rights, that recognition is insufficient if the language of the Decree is compared with the formulations used in the Covenant and in the American Declaration. Such in case of:

The right to nondiscrimination established in art.2 of the General Decree which does not make express mention of discrimination based on political reasons (see art.2 of the Covenant).

The right to enter and exit the territory of Suriname is not established in art.5 of the Covenant and VIII of the American Declaration).

The rights to trade union freedom, is not mentioned in art. 9 which refers to freedom of association (see art.22 of the Covenant and XII of the American Declaration.

78. The 1975 Constitution of Suriname included the above-mentioned rights.

79. The provisions for states of exception in art.21 of Decree A-11, are in flagrant violation of art.4 of the International Covenant On Civil and Political Rights. These violations effect the necessary conditions for declaring a state of emergency, the absolute non derogability of certain rights and the criteria governing the suspension of derogable rights.

80. With regard to the necessary conditions to declare a state of emergency, while in the language of the Covenant there must exist an exceptional situation endangering the life of the Nation, Decree A-11 allows derogation under any situation, including reasons of national interest, national security, public order and public morals.

81. The Covenant establishes as non-derogable the rights established in articles 6 (right to life); 7 (prohibition of torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment); 8, paragraphs 1 and 2 (prohibition of slavery or servitude; 11 (prohibition of imprisonment for debts); 15 (nonretroactive character of criminal law); 16 (recognition as persons before the

law) and 18 (right to the freedom of thought, conscience and religion). On the other hand, General decree A-11, allows the derogation of all the rights established in the Decree.

82. Finally, it must be pointed out that while the Covenant requires that the suspension of all other rights be strictly limited to the exigencies of the situation, that it not be incompatible with other obligations pursuant to international law, and that it not engender discrimination, the general decree only demands that the situation of the country be considered, without establishing deadlines nor mechanisms to review the suspension of rights.

De OAS heeft met haar onderzoek over het Statuut Basis Rechten en Plichten (A-11) felle kritiek geuit op de naleving van mensenrechtenverdragen in Suriname. De staat Suriname is lid van de Verenigde Naties en de Organisatie van Amerikaanse Staten. Bovendien ook partij bij diverse mensenrechtenverdragen. Het huidige systeem met betrekking tot de mensenrechten, ingesteld bij het Algemeen Decreet A-11, leed volgens het rapport ernstige tekortkomingen in het licht van de internationale verplichtingen van Suriname.

Wanneer in de bestaande nationale wetgeving of met andere maatregelen niet reeds voorzien zijn, verbindt elke staat die partij is bij internationale verdragen zich ertoe de rechten die in het huidige verdrag worden erkend, te doen gelden. Er is op gewezen dat de verdragen vereisen dat de opschorting van rechten strikt beperkt moet blijven tot de eisen van de situatie en dat termijnen of mechanismen voor de opschorting van de rechten moet worden herzien. De beperking van de grondrechten was niet correct en was op flagrante wijze in strijd met mensenrechtenverdragen. Volgens het decreet A-11 konden de grondrechten niet alleen beperkt worden ten tijde van de noodtoestand zoals in mensenrechtenverdragen opgenomen, maar ook in nationaal belang, nationale veiligheid, openbare orde en goede zeden. Volgens de OAS was het decreet A-11 een grove mensenrechtenschending.

Op 31 maart 1982 was Regeerteam 3 ingesteld. Het trad af op 28 februari 1983 en op dezelfde dag werd Regeerteam 4 ingesteld. Na de Decembermoorden was regeren moeilijk. Er was een grote druk van zowel nationale zijde als internationale zijde. In juni werden opnieuw decreten geslagen. Op 10 juni 1983 werd bij C-75 het decreet inzake uitlevering vastgesteld waarin werd opgenomen dat Surinamers niet uitgeleverd kunnen worden (art. 2 lid 2).⁵⁶⁰ Met het decreet C-75 werd de Surinaamse uitleveringswet 1926 ingetrokken.⁵⁶¹ Deze nieuwe regeling had hoogstwaarschijnlijk te maken met de eventuele verdachten betrokken bij de Decembermoorden en het verzoek tot uitlevering van deze personen.

Ondertussen draaide de geruchtenmachine over de Decembermoorden en de namen van de opdrachtgevers die hierbij betrokken waren. Hierover rouleerde een boek van een auteur die zich opwierp als ooggetuige van de Decembermoorden. Om de geruchtenmachine centraal in te perken werd een impopulaire maatregel getroffen. Op 29 juni 1983 werd bij B-10 verboden om “tot invoeren, doorvoer, verhandelen, verspreiden, in bezit te hebben, in voorraad te hebben, te produceren of te reproduceren van bepaalde geschriften”.⁵⁶² In de overweging werd verwezen naar art. 21 lid 2 van het Decreet Statuut Basisrechten en Plichten, het belang van de

⁵⁶⁰ S.B. 1983 no. 52.

⁵⁶¹ G.B. no. 1926 no. 103.

⁵⁶² S.B. 1983 no. 55.

openbare orde en rust en de nationale veiligheid. Bij overtreding van het verbod stond gevangenisstraf van ten hoogste 1 jaar of geldboete van ten hoogste 5000,- gulden. Het strafbaar feit werd als misdrijf beschouwd. Op 20 juli 1983 verscheen een uitvoeringsbesluit op dit decreet. Per Staatsbesluit werd bepaald dat ter uitvoering van art. 1 lid 2 decreet B-10 het verboden was om genoemd boek bij zich te hebben. Hierin wordt het boek aangeduid als geschrift. Dit geschrift werd bij naam genoemd met als titel: De Decembermoorden in Suriname (verslag van een ooggetuige).⁵⁶³De auteur van dit boek is tot op heden anoniem gebleven.

Deel III

5.42 Rechtspleging en opheffing noodtoestand

Na een rumoerig 1983 te hebben doorstaan, kwamen begin 1984 weer wijzigingen in het staatsbestuur. Op 3 februari 1984 werd bij A-15 een interim-regering (Regeerteam 5) ingesteld. De instelling van dit regeerteam ging samen met de opheffing van het Beleidscentrum (art.6). De zittingsduur van Regeerteam 5 was van 3 februari 1984 tot 31 december 1984 (zie par. 4.76). De bijzondere gerechtorganen waren ingesteld tijdens de regeerperiodes van Regeerteam 1, Regeerteam 2 en Regeerteam 3. Na de gebeurtenissen in december 1982 (zie par. 4.59, 4.60 en 4.61) trad Regeerteam 3 af en kwam Regeerteam 4 in het zadel. Regeerteam 4 zat aan in de periode van een zware crisis, waarbij de ontwikkelingsgelden door Nederland waren stopgezet, het grootste bauxietbedrijf dreigde met sluiting, er waren binnenlandse en buitenlandse bedreigingen en de armoede begon zorgelijke vormen aan te nemen. Het ging slecht met de economie. Suriname zat in een grote financiële crisis. Burgers verloren hun vertrouwen in het bestuur. De militairen wisten intussen dat ze niet alleen, maar samen het land moesten besturen. Ze zochten toenadering tot de vakbonden, het bedrijfsleven en oud-politici. Onder internationale druk en de eisen die het maatschappelijk leven stelden om politiek langs democratische lijnen te voeren werden een aantal belangrijke maatregelen getroffen. Deze maatregelen waren onder meer het opheffen van de bijzondere rechtsorganen. In juni 1983 werd het Bijzonder Gerechtshof opgeheven. De Krijgsraad te Velde was samen met de oorlogstoestand in maart 1982 reeds opgeheven. Het Hof Militair Gerechtshof werd ingetrokken op 22 november 1983.

De noodtoestand werd per 25 februari 1986 opgeheven en in juni 1986 werd een politiek akkoord gesloten voor het houden van democratische verkiezingen.

Met de instelling van Regeerteam 5 Udenhout op 3 februari 1984 werd de verwachting gewekt dat de democratisering op gang zou komen. Hoe werd vanaf toen de rechtspleging geregeld? Regeerteam 5 had maar 27 maanden de tijd om zijn doelen te realiseren. Zij moesten in dit kort tijdsbestek duurzame democratische structuren creëren en zorgdragen voor het oplossen van de sociale, economische en financiële crisis. In november 1984 werden wel wijzigingen aangebracht in het rechtswezen. In deze ging het om de Krijgsraad. De benoeming van de leden

⁵⁶³ Staatsbesluit 20 juli 1983, S.B. 1983 no.

van de Krijgsraad werd aangepast. De benoeming van de president van de Krijgsraad werd weer een aangelegenheid van het Hof van Justitie. Bij Decreet C-63E⁵⁶⁴ werd in de Wet Militaire Strafrechtspleging in art. 17 het volgende toegevoegd:

- Het Hof van Justitie benoemt na de Procureur-Generaal en het Militair Gezag te hebben gehoord, één van de leden tot President van de Krijgsraad.
- De Minister van Binnenlandse Zaken, Districtsbestuur en Justitie en van Leger en Politie benoemen, na het Militair Gezag te hebben gehoord, officieren of eervol ontslagen officier van het Nationaal Leger tot leden van de Krijgsraad.

Naast de Wet Militaire Strafrechtspleging werd ook het Wetboek van Strafrecht gewijzigd. In 1984 werd bij decreet C-80⁵⁶⁵ het Wetboek van Strafrecht nader gewijzigd. De wijzigingen betroffen terminologische aanpassingen en om bepalingen in overeenstemming te brengen met de geldende voorschriften. Ook worden er wijzigingen aangebracht om ervoor te zorgen dat in tijde van onrust het wettig gezag en andere staatsorganen normaal konden blijven functioneren. Strafsancties tegen de veiligheid van de staat en andere staatsorganen werden verhoogd. Zo werd in artikel 128 opgenomen dat de aanslag ondernomen met het oogmerk om de hoogste militaire gezagsdrager van het leven of de vrijheid te beroven of het uitoefenen van zijn ambtsverrichtingen ongeschikt te maken, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke straf van ten hoogste twintig jaren. Ook bij geweld tegen de regering, stoffelijke steun aan omwenteling en gewapend conflict, werden met hoge straffen strafbaar gesteld.

Ondertussen werd op 31 december 1984 de benoemde Assemblee ingesteld. Begin januari 1985 werd opnieuw een bijzondere vorm van rechtspleging geïntroduceerd, die het Nationaal Instituut Mensenrechten werd genoemd.

5.43 Nationaal Instituut Mensenrechten; bijzondere vorm van rechtspleging

Vanwege de schending van mensenrechten in december 1982 werd Suriname onder internationale druk gezet. De samenwerking tussen de militairen, de vakbeweging en het bedrijfsleven werd een feit. Naast het opheffen van de bijzondere rechtsorganen werden nieuwe instituten ingesteld. In dit geval gaat het om het Nationaal Instituut Mensenrechten (NIM).

Op 10 januari 1985 werd bij A-18⁵⁶⁶ het Nationaal Instituut Mensenrechten ter bevordering en bescherming van de Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk ingesteld. In de overweging werd opgenomen dat “ter bevordering en bescherming van de fundamentele rechten en plichten van de mens het wenselijk is een Nationaal Instituut hiervoor in het leven te roepen.”

Dit Nationaal Instituut Mensenrechten kreeg als taak (art. 2 A-18):

- a. de vorming van de bewustwording van de samenleving omtrent fundamentele rechten en plichten van de mens en ontwikkeling van respect daarvoor;

⁵⁶⁴ S.B. 1984 no. 83.

⁵⁶⁵ S.B. 1984 no. 17.

⁵⁶⁶ S.B. 1985 no. 1.

- b. het bestuderen van de nationale en internationale wetgeving en procedures op het gebied van de fundamentele rechten en plichten van de mens en het doen van aanbevelingen daaromtrent, teneinde de nationale wetgeving in overeenstemming te brengen met de standaarden vervat in de bestaande verdragen, verklaringen en andere internationale instrumenten inzake deze rechten en plichten;
- c. het bevorderen van de samenwerking met de Verenigde Naties en de Organisatie van de Amerikaanse Staten (O.A.S.) gespecialiseerde organen, alsmede met andere gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties ter bevordering van implementatie van de bestaande internationale regels inzake mensenrechten;
- d. informaties en begeleiding aan commissies, groepen personen die zich op de hoogste wensen te stellen van de fundamentele rechten en plichten in Suriname.

Aan bevoegdheden kreeg het Nationaal Instituut het volgende in artikel 3:

- 1. Het Nationaal Instituut is bevoegd desgevraagd of eigener beweging adviezen en inlichtingen te verschaffen aan de Minister in het belang en ter bescherming van de fundamentele rechten en plichten van de mens.
- 2. Het Nationaal Instituut is voorts bevoegd klaagschriften te onderzoeken in verband met vermeende schending van de in lid 1 bedoelde rechten en plichten.

Uit artikel 11 kan afgeleid worden dat de bevoegdheden van het Nationaal Instituut meer was dan alleen onderzoek doen. In artikel 11 lid 1 was opgenomen dat ‘de besluiten van het Nationaal Instituut worden genomen bij gewone meerderheid van stemmen, door de leden van het Nationaal Instituut die aan de behandeling der zaak hebben deelgenomen. In artikel 11 lid 2 was opgenomen dat ‘beslissingen van het Nationaal Instituut schriftelijk aan de klager en andere belanghebbende werden medegedeeld’ en dat ‘deze beslissingen in authentieke afschriften dienden te worden gezonden naar het Militair Gezag en de Raad van Ministers (art. 11 lid 2). In de Nota van Toelichting werd aangegeven dat voor een effectieve handhaving van het statuut “heeft ondergetekende het nodig geoordeeld een Nationaal Instituut Basisrechten en Plichten in het leven te roepen, die behalve een adviserende bevoegdheid ook beslissingen kan nemen met betrekking tot vermeende schendingen van deze rechten”.

Opvallend is de bevoegdheid van het Nationaal Instituut met betrekking tot toetsing van klaagschriften. In art 13 werd volgens het decreet het onderwerp competentiegeschriften geregeld. Dit hield in dat het Nationaal Instituut geen klaagschriften in behandeling kon nemen “indien hij van oordeel was dat deze niet verenigbaar zijn met bepalingen van andere wettelijke regelingen of een misbruik betekenen van het recht van petitie”. Voor het getuigenverhoor door het Nationaal Instituut waren de artt. 144, 145 lid 2 en 147 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van overeenkomstige toepassing (art. 18).

In artikel 23 werd beroep op besluiten van het Nationaal Instituut geregeld. Voor de klager was beroep open bij het Hof van Justitie. De indiening van beroep was aan een termijn gebonden. In artikel 23 lid 2 was het volgende neergelegd: “dit beroep moet worden ingediend binnen een maand na de schriftelijke mededeling van het besluit van het Nationaal Instituut”. Het Hof van Justitie had bij overschrijding van dit termijn in geval van overmacht wel de bevoegdheid een beroep “niettemin ontvankelijk te verklaren.”

In artikel 24 waren evenals in het Statuut Basisrechten en Plichten ook de regels opgenomen over de rechtsstreekse werking van directe mensenrechtennormen, die als volgt luiden: “onverminderd het bepaalde in dit decreet blijven alle rechten en bevoegheden krachtens internationale regelen toegekend aan personen en organisaties onverkort gehandhaafd”.

In de Nota van Toelichting van het decreet A-18 wordt een opsomming gegeven van verdragen waarin de fundamentele rechten, vrijheden en plichten van de mens zijn vastgesteld, de status daarvan in Suriname en de gebondenheid van Suriname aan regels vervat in “voormelde internationale instrumenten voor de rechten, vrijheden en plichten van de mens.” Genoemd werden:

1. De Internationale Verdragen inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, met het facultatief protocol, en Verdragen inzake Economische, Sociale- en Culturele Rechten van 19 december 1966, waarbij Suriname partij werd op 28 december 1976;
2. De Amerikaanse Verklaring van de Rechten en Plichten van de Mens (aangenomen door de Negende Internationale Conferentie van Amerikaanse Staten (Bogota 1984);
3. Het Charter van de Organisatie van de Amerikaanse Staten (waarvan Suriname sinds 18 juni 1977 lid is).

Naast deze verdragen wordt in de Nota van Toelichting ook verwezen naar het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden waarin de basisrechten en plichten van de mens zijn opgenomen (Trb. 195 no. 55) en dat voor Suriname in werking was getreden op 31 december 1955.

Vervolgens werd in de Nota van Toelichting opgenomen “dat i.v.m. de nieuwe situatie in Suriname is voor de onverkorte handhaving van deze basisrechten het Decreet houdende vaststelling van het Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaams volk tot stand gebracht, waarin de voornaamste mensenrechten en vrijheden zijn opgesomd (A-11) en dat dit statuut voor een groot deel geënt was op internationale ontwikkeling op het gebied van mensenrechten.”

Ter waarborging van de richtige uitvoering van de taak van het Nationaal Instituut werden volgens de Nota van Toelichting waarborgen opgenomen waaronder de bevoegheden van het Nationaal Instituut om terzake van schending van de rechten, getuigen en deskundigen te horen. In het decreet zijn de vereisten voor de leden niet vastgelegd, maar in de Nota van Toelichting was wel opgenomen dat voor de uitvoering van het decreet van belang was dat “de leden, althans een deel van de leden, juridisch onderlegd dienen te zijn, aangezien bij behandeling van klachten veelal juridische vraagstukken te pas kunnen komen.” Ook werd in de Nota van Toelichting vermeld dat het Nationaal Instituut een onafhankelijk karakter had.

De vereisten voor benoeming waren niet opgenomen in een decreet. De leden van het Nationaal Instituut werden wel voor 3 jaar benoemd door de president na goedkeuring door de Raad van Ministers en het Militair Gezag (art.7 lid 1). Het Nationaal Instituut bestond uit ten minste vijf en ten hoogste zeven leden (art. 5) met ook een secretaris. De secretaris maakte de notulen op en deze notulen werden volgens artikel 10 lid 5 gezonden naar het Militair Gezag en de Raad

van Ministers. Op 2 augustus 1985 werden bij resolutie⁵⁶⁷ de voorzitter en de leden van het Nationaal instituut benoemd.

Bij de uitvoering van dit decreet had een ieder, betrokken bij de uitvoering “van, bij of krachtens dit decreet”, de geheimhoudingsplicht (art 20) en bij schending van deze plicht werd de persoon gestraft (art 25) met een gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste vijfduizend gulden. De strafbare feiten werden als misdrijven beschouwd.

Op 21 augustus 1985 werd “voorziening voor de regering van Suriname getroffen” middels het Algemeen Decreet A-19. De hoogste bestuurlijke macht werd in het decreet A-19 geregeld. Het decreet A-19 werd goedgekeurd door de Benoemde Assemblee. De bestuurlijke macht was vanaf toen bij de regering van Suriname.⁵⁶⁸ De regering van Suriname bestond uit het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Met het decreet A-19 kreeg de voorzitter van het Militair Gezag officieel de functie van regeringsleider (zie par.4.104). Kort daarna werd in februari 1986 de noodtoestand opgeheven.

5.44 Wijziging A-18 met A-18A

Op 24 maart 1986 werden bij A- 18A⁵⁶⁹ wijzigingen aangebracht in het Decreet Nationaal Instituut Mensenrechten. Het intitulé en considerans werden gewijzigd en in de plaats van de basisrechten en plichten van het Surinaamse volk werden “respectievelijk” de fundamentele rechten en plichten van de mens gewijzigd in “de fundamentele rechten van de mens”. De belangrijke wijzigingen zijn hierna in een kader geplaatst.

Algemeen decreet A-18	Algemeen decreet A-18A
De basisrechten en plichten van het Surinaamse Volk/de fundamentele rechten en plichten van de mens	De fundamentele rechten van de mens
Artikel 1 lid 1: In het belang en ter bescherming van de rechten en plichten van de mens wordt ingesteld een Nationaal Instituut van het Surinaamse Volk, kortweg genoemd het Nationaal Instituut.	Artikel 1 lid 1: Er wordt ingesteld een Nationaal Instituut ter bevordering en bescherming van de fundamentele rechten van de mens kortweg genoemd het Nationaal Instituut.
Artikel 1 lid 3: Het Nationaal Instituut ressorteert onder de verantwoordelijkheid van de minister, belast met Justitiële aangelegenheden, kortweg genoemd de Minister.	Artikel 1 lid 3: Het Nationaal Instituut heeft een administratieve binding met de Minister van Algemene Zaken.
Artikel 2 lid 1: De vorming van de bewustwording van de samenleving omtrent fundamentele rechten en plichten van de mens en ontwikkeling van respect daarvoor.	Artikel 2 lid 1: De bevordering van de bewustwording van de samenleving omtrent fundamentele rechten en plichten van de mens en ontwikkeling van respect daarvoor.
Artikel 2 a, b, c, d	Artikel 2 a, b, c, d, e

⁵⁶⁷ Resolutie 1985 no. 52.

⁵⁶⁸ Bij resolutie van 10 december 1985 no. 7441(1985 no. 75) werd het kabinet van de regeringsleiders ingesteld te rekenen vanaf 1985.

⁵⁶⁹ S.B.1986 no. 17.

	Artikel 2 lid e De behandeling van klaagschriften in verband met vermeende schending van mensenrechten.
Artikel 2	Artikel 2: Overal waar in dit artikel gelezen wordt ‘rechten en plichten’ wordt gelezen ‘rechten’.
Artikel 2 lid d: Informaties en begeleiding aan commissies, groepen personen die zich op de hoogte wensen te stellen van de fundamentele rechten en plichten in Suriname.	Artikel 2 lid d: Informaties en begeleiding aan commissies en personen die zich op de hoogte wensen te stellen van de fundamentele rechten in Suriname.
Artikel 3 lid 1: Het Nationaal Instituut is bevoegd desgevraagd of uit eigener beweging adviezen en inlichtingen te verschaffen aan de Minister in het belang en ter bescherming van de fundamentele rechten en plichten van de mens. Artikel 3 lid 2: Het Nationaal Instituut is voorts bevoegd klaagschriften te onderzoeken in verband met vermeende schending van de in lid 1 bedoelde rechten en plichten.	Artikel 3: Het Nationaal Instituut is bevoegd desgevraagd of uit eigen beweging adviezen en inlichtingen te verschaffen aan alle daarvoor in aanmerking komende instanties/organen in het belang van en ter bescherming van de fundamentele rechten van de mens.
Artikel 5 lid 1: Het Nationaal Instituut bestaat uit een oneven aantal leden en wel ten minste 5 leden en ten hoogste 7 leden.	Artikel 5 lid 1: Het Nationaal Instituut bestaat uit een oneven aantal leden en wel ten minste 5 leden en ten hoogste 7 leden, waarvan één op voordracht van de regering door de President tot voorzitter wordt benoemd.
Artikel 7 lid 1: De in het vorige lid bedoelde leden worden benoemd door de President voor de duur van ten hoogste drie jaren na verkregen goedkeuring van de Raad van Ministers en het Militair Gezag.	Artikel 7 lid 1: De in artikel 5 bedoelde voorzitter, leden en plaatsvervangende leden worden door de President op voordracht van de Regering benoemd voor de duur van ten hoogste drie jaren.
Artikel 10 lid 3: Beraadslagingen van het Nationaal Instituut zijn niet openbaar. Artikel 10 lid 5: De secretaris van het Nationaal Instituut maakt van het besprokene notulen op, welke notulen worden gezonden aan het Militair Gezag en de Raad van Ministers.	Artikel 10 lid 5: Notulen van de openbare zittingen worden aan de Regering toegezonden.
Artikel 11 lid 2: Het Nationaal Instituut deelt zijn beslissingen schriftelijk mede aan de aanklager en andere belanghebbende. Van deze beslissing worden authentieke afschriften gezonden aan het Militair Gezag en de Raad van Ministers.	Artikel 11 lid b: Het Nationaal Instituut brengt zijn beslissingen schriftelijk ter kennis van de aanklager, andere belanghebbenden en de Regering.
Artikel 13: Het Nationaal Instituut neemt geen klaagschriften in behandeling, indien hij van oordeel is dat deze niet verenigbaar zijn met bepalingen van andere wettelijke regelingen of een misbruik betekenen van het recht van petitie.	Artikel 13 lid 1: Klaagschriften zullen in voorkomende gevallen, waarbij het Nationaal Instituut materieel niet bevoegd is, worden doorgeleid naar de daarvoor geëigende instanties. Lid 2: Het Nationaal Instituut zal een klaagschrift onder vermelding van haar bevindingen ter kennis brengen van het Openbaar Ministerie zodra en zover het bij de behandeling daarvan tot het oordeel is gekomen, dat daarvoor gronden bestaan. Lid 3: Indien de klager besluit tot de instelling van een civiele procedure met betrekking tot dezelfde zaak als in het desbetreffende klaagschrift bedoeld,

	kan het Nationaal Instituut op een desbetreffende verzoek mededeling van stukken doen aan de behandelende rechterlijke instantie.
Artikel 24: Onverminderd het bepaalde in dit decreet blijven alle rechten en bevoegdheden krachtens internationale regelen toegekend aan personen en organisaties onverkort gehandhaafd.	Artikel 24: ongewijzigd

Met het decreet A-18A werd de functie van NIM als mensenrechtentribunaal gewijzigd. NIM werd vanaf nu een adviserend orgaan over de schending van mensenrechten. Klagers konden vanaf nu hun klacht deponeren bij het Openbaar Ministerie of een civiele procedure aanhangig maken bij schending van mensenrechten (artikel 13 A-18A).

5.45 Algemene opsporingsbevoegdheid aan militaire politie

De militaire politie kreeg op 22 augustus 1980 bij B-5⁵⁷⁰ opsporingsbevoegdheid van strafbare feiten voor de periode van 22 augustus 1980 tot 1 januari 1983. In 1983 wordt de opsporingsbevoegdheid van de militaire politie tijdelijk bij decreet-5A ⁵⁷¹ verlengd van 1 januari 1983 tot 1 januari 1985. Volgens het decreet was de verlenging noodzakelijk in het kader van de drugs- en criminaliteitsbestrijding. De commandant van de militaire politie en zijn vervanger werden aangewezen als hulpofficier van Justitie bedoeld in artikel 143 Wetboek van Strafvordering. Deze verlenging werkte terug tot 1 januari 1983 en verloor zijn werking op 1 januari 1985. Op 16 februari 1985 werd bij B-5B⁵⁷² wederom aan de militaire politie opsporingsbevoegdheid gegeven. Nu werd in de overweging opgenomen dat het noodzakelijk is om de militaire politie opsporingsbevoegdheid te geven in het kader van criminaliteitsbestrijding. Vanaf nu was met de opsporing van strafbare feiten mede belast de militaire politie, en de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering zijn van overeenkomstige toepassing. De commandant van de militaire politie en zijn plaatsvervanger werden aangewezen als hulpofficier van Justitie als bedoeld in artikel 143 van het Wetboek van Strafvordering. In de Nota van Toelichting werd uitgelegd dat vanaf nu het tijdelijke karakter van de opsporingsbevoegdheid van de militaire politie werd opgeheven in verband met het feit dat de taak van de militaire politie is verzaamd mede in verband met de bescherming van de nationale veiligheid.⁵⁷³

5.46 Opheffing noodtoestand en daarna

In 1986 werd na het politiek akkoord van 25 februari 1986 bij het decreet A-21 de noodtoestand opgeheven. Met het decreet A-22 werd opnieuw de noodtoestand afgekondigd in delen van het land. Deze afkondiging was uitgeroepen vanwege de uitgebroken gewelddadigheden aan de

⁵⁷⁰ S.B.1980 no. 65.

⁵⁷¹ S.B. 1983 no. 33.

⁵⁷² S.B. 1985 no. 14.

⁵⁷³ De opsporingsbevoegdheid van de militaire politie is pas in 1990 ingetrokken door de democratisch gekozen regering. Zie Wet 4 mei 1990; Intrekking van het decreet B-5B.

oostgrens van Suriname in het district Marowijne wat uiteindelijk heeft geleid tot de Binnenlandse Oorlog en pas in 1992 is beëindigd met het Kourou-vredesakkoord en het Leonsberg-vredesakkoord (zie par.4.112).

Alhoewel op 1 december 1986 de noodtoestand voor een deel van Suriname weer werd afgekondigd, hebben zich er toen met betrekking tot de rechtspleging geen noemenswaardige ontwikkelingen voorgedaan. Alle bijzondere rechtsinstututen waren inmiddels opgeheven en rechtspraak was een aangelegenheid van de commune rechtspraak. De noodtoestand volgens het decreet A-22 had een ander karakter dan de noodtoestand tussen augustus 1980 en februari 1986. De tweede noodtoestand was uitgeroepen vanwege een binnenlandse oorlog. Deze oorlog valt buiten dit onderzoek.

5.47 Slot

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van de rechtspleging in de periode 1980 -1987. Hieruit blijkt dat naast de commune rechtspraak er nog bijzondere rechtscolleges waren ingesteld in zowel straf-, burger- en bestuursgeschillen. Aan deze rechtscolleges werden bijzondere bevoegdheden gegeven zoals opsporing, vervolging, rechtspraak en zelfs de uitvoering van hun eigen uitspraak. De bestuursautoriteiten hadden zelf de bijzondere colleges ingesteld middels decreten, zoals het Bijzonder Gerechtshof met als bevoegdheid om met terugwerkende kracht strafrechtelijke, privaatrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties op te leggen. Ook was de verhouding tussen het staatsbestuur, dit rechtscollege en de wetgever (decretor) met elkaar verweven. Het Militair Gezag was niet alleen het allerhoogste bestuursorgaan, maar maakte ook de decreten. Het Bijzonder Gerechtshof was bij decreet ingesteld en een lid van het Militair Gezag was auditeur-fiscaal van dit Hof. De auditeur-fiscaal was belast met de opsporing en vervolging van verdachten. Het Hoog Gerechtshof was een hoger beroepsinstantie van de Militaire Krijgsraad, dat ook bij decreet was ingesteld en waarin ook de samenstelling en bevoegdheden waren geregeld. Burgers die verdacht werden van gevaar voor de veiligheid van het Militair Gezag werden door dit militair tribunaal berecht. Ook hier was sprake van verwevenheid tussen het bestuur, de rechtspleging en de wetgever. Ook bij de betrokkenheid bij de Krijgsraad te Velde ontbrak deze verwevenheid niet. Integendeel, voor de machthebbers was het vrij eenvoudig om bij decreet de oorlogstoestand uit te roepen, waar alles geoorloofd was. Dit Militair Tribunaal was niet alleen belast met de opsporing en vervolging, maar ook met de rechtspraak en uitvoering van het doodvonnis.

De basisrechten en plichten werden formeel bij decreet vastgelegd; de artikelen waren echter te algemeen en gewoon een opsomming van een aantal grondrechten. De effectuering hiervan ontbrak in de rechtspleging. De toegang tot de rechter bij de schending van de grondrechten was niet geregeld. Toegang tot een onafhankelijke rechter is een fundamenteel grondrecht en is ook een der belangrijkste principes van een rechtsstaat. Het Statuut Basisrechten en Plichten van 1982 was een dooie mus. Met het Nationaal Instituut Mensenrechten van 1985 werd gepoogd om een mensenrechten klagbank op te zetten, waar men toegang kreeg om een klaagschrift te deponeren. NIM kreeg de bevoegdheid om klaagschriften te onderzoeken in verband met vermeende mensenrechtenschending. NIM stond onder zware controle van het

Militair Gezag. Na een jaar werd NIM als mensenrechttribunaal gewijzigd en kreeg het alleen een adviserende rol over de bescherming van mensenrechten. Hiermee was NIM zijn rol in de rechtspleging kwijt. Het was een schrale troost dat de “basisrechten en plichten” werden gewijzigd in “fundamentele rechten en plichten” en later in “fundamentele rechten”. Uit het decreet A-18A is te constateren dat de militairen een teken gaven dat ze zich terugtrekken uit het rechtswezen; echter zien we ook dat NIM als adviesorgaan geen dreigend orgaan was waarover controle door de militairen uitgeoefend diende te worden.

De ingestelde bijzondere rechtsinstituten waren geen onafhankelijke rechtsorganen, maar stonden zwaar onder invloed van het militair bestuur. De inmenging van het militair bestuur met de rechtspleging is evident en het jarenlange beginsel van verbod van inmenging in rechtszaken is in deze periode zwaar geschonden.

Aan de militaire politie werden ook opsporingsbevoegdheden per decreet gegeven om in concrete gevallen bepaalde personen te vervolgen. Dit was blijkbaar noodzakelijk, omdat het niet mogelijk was om het Openbaar Ministerie instructies dan wel bevelen te geven tot opsporing en vervolging van personen die door het staatsbestuur werden geïdentificeerd als te zijn een gevaar.

Hoofdstuk 6 REGELGEVING

Deel I

Regelgeving tot afkondiging noodtoestand

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk begint met een summiere historische ontwikkeling van de regelgeving in Suriname. Deze ontwikkeling wordt thematisch weergegeven aan de hand van de verschillende regelingen en wetgevingsorganen die Suriname tot nu toe heeft gekend. Hierna wordt een korte schets gegeven van de regelgeving tussen 1975 en 1980 met de nadruk op de procedurele regels en de betrokken organen.⁵⁷⁴ Vervolgens wordt de regelgeving in de periode tussen 1980 en 1987 onder de loep genomen.⁵⁷⁵ Begin jaren tachtig en met de inwerkingtreding van de Machtigingswet werden algemeen bindende regels bij staatsbesluit vastgesteld. In augustus 1980 werden algemene bindende regels bij decreet geregeld. Deze decreten werden gecategoriseerd in A-, B-, C-, E-, L- en N-decreten.⁵⁷⁶ Alhoewel deze categorisering tot augustus 1987 is gehanteerd, zien we dat de formele procedurele regels niet altijd standvastig waren, doch ze werden beïnvloed door de steeds terugkerende veranderingen in het staatsbestuur.

Ook in dit hoofdstuk zal de regelgeving ingekaderd worden volgens de tijdsindeling zoals gehanteerd bij het onderzoek over het staatsbestuur en de rechtspleging. De tijdsindeling voor de regelgeving ziet er als volgt uit:

4. Regelgeving tot de afkondiging van de noodtoestand;
5. Regelgeving vanaf de noodtoestand;
6. Regelgeving en de opheffing van de noodtoestand.

De formele wetgevingsprocedures, die vanwege de steeds veranderende wetgevingsprocessen in het bijzonder ten aanzien van de decreten, zijn in categorieën ingedeeld en onderzocht. Dit hoofdstuk moet antwoord geven op de volgende vragen: Hoe kwamen na de schorsing van de Grondwet en na de aanneming van de Machtigingswet de algemeen bindende regels en algemene maatregelen van bestuur tot stand? Welke organen waren daarbij formeel betrokken en welke bevoegdheden waren aan ze gegeven? Wat waren de onderlinge verhoudingen tussen de wetgever en het staatsbestuur? Voldeed de regelgeving tijdens het militair regiem aan de eisen zoals gesteld in een democratische rechtsstaat en welke gevolgen had de noodtoestand op de regelgeving?

⁵⁷⁴ De regelgeving in deze periode worden echter niet uitputtend besproken, omdat er veel literatuur hierover te vinden is. Zie Adhin, Mitrasing, Ooft, Hoever-Venoaks en Damen, Bechan-Pherai.

⁵⁷⁵ Bechan-Pherai, *SJB* 2019, p.67-78.

⁵⁷⁶ Sedney heeft in zijn boek over “de Toekomst van ons Verleden” een catalogus gemaakt van alle decreten die uitgegeven zijn tussen 1980 en 1987. Sedney 2017, p. 300-306.

6.2 Kort historische ontwikkeling regelgeving in Suriname

Om de rechtsregels van het rechtsgebied Suriname en de ordening hiervan te begrijpen moet teruggeblikt worden op het verre verleden dat gemakshalve wordt ingedeeld in de perioden 1662 tot 1815, 1815 tot 1865 en 1865 tot 1948. Vanaf 1869 werd de codificatieplicht ingevoerd en werden de belangrijke wetten uit Nederland gecodificeerd. Hierdoor vertonen de wettelijke regels zowel formeel als materieel sterke gelijkenissen.⁵⁷⁷ Door de in beginsel geslaagde Surinaamse codificatie kreeg het Nederlands recht een blijvende dominante betekenis in de rechtsontwikkeling.⁵⁷⁸ Ter ordening van de kolonie Suriname werden vanaf de 17^e eeuw constitutionele organen ingesteld om rechtsregels vast te stellen en waar nodig te ontwikkelen.

Hierna wordt in een tabel een overzicht gegeven van de tijdperken van de status van Suriname.⁵⁷⁹ Tijdens de verschillende tijdperken waren er steeds verschillende regels van kracht.

Tijdperk	Status
±1500	Ontdekking Guiana
1500-1667	Tijdperk van “staatsloosheid”
1651-1667	Engelse volksplanting
1667-1781	Bezit van Zeeland
1781-1783	Bezit van Engeland
1783-1799	Bezit van de (Bataafse) Republiek
1799-1802/04	Engels koloniaal protectoraat
1804-1816	Engels interregnum
1816-1865	Nederlands wingewest
1865-1955	Nederlandse kolonie
1955-1975	Autonoom (gelijkwaardig) rijksdeel in het Koninkrijk der Nederlanden
Vanaf 25 november 1975	Republiek Suriname

6.3 Koloniale Verordeningen

In 1662 had de Engelse Willoughby patent gekregen van de koning van Engeland op Suriname. In 1667 hebben de Zeeuwen Suriname veroverd. In de periode 1682 tot 1815 werd Suriname volgens een speciaal octrooi bestuurd. In dit octrooi waren aan de planters bevoegdheden gegeven om de kolonie te besturen.⁵⁸⁰ Het instituut van volksvertegenwoordiging dateert in Suriname vanaf 1682. Het college heette Hof van Politie,⁵⁸¹ maar stond ook bekend als de

⁵⁷⁷ Mitrasing 1981, p. 14-16, Baal 2008, p. 43-64.

⁵⁷⁸ Baal, 2008, p. 45.

⁵⁷⁹ Hier is gebruik gemaakt van het schematisch overzicht uit het boek van Mitrasing “Ons Rechtsbestel, Inleiding tot het Surinaams recht, 1981, p. 229.

⁵⁸⁰ Voor detail informatie hierover wordt verwezen naar het proefschrift van Schalkwijk. Schalkwijk 1994, p.365.

⁵⁸¹ Volgens Ooft was de volledige naam van het Hof van Politie het Hof van Politie en Criminele Justitie. Dit Hof sprak namelijk ook recht in strafzaken. Er was immers geen “machtenscheiding”. Men noemde het ‘Hof’ omdat het ook een volksvertegenwoordiging was en dus ook politiek bedreef, ook wel De Politieke Raad. Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p.37.

Politieke Raad, omdat, zoals Ooft het karakteriseert, het Hof ook politiek bedreef. Het Hof bestond uit 10 leden en naar de mening van Ooft met de “moderaatste, aanzienlijkste en verstandigste” ingezetenen van het land. Zij werden door de gouverneur verkozen.⁵⁸² Deze vorm van vertegenwoordiging heeft geduurd tot 1816. Vanaf toen werd Suriname overgenomen door het Koninkrijk der Nederlanden en verliest het Octrooi van 1682 zijn werking.⁵⁸³ In de periode van 1816 tot 1865 werd Suriname veel meer vanuit Nederland bestuurd middels koninklijke besluiten.

Van 1816 tot 1832 was er nog geen sprake van een eigenlijke volksvertegenwoordiger.⁵⁸⁴ In 1832 begint de volksvertegenwoordiging vaste vorm te krijgen en kreeg dit college de benaming van Koloniale Raad.⁵⁸⁵

Vervolgens komen we terecht in de periode 1865 tot 1948 die gepaard ging met veel ontwikkelingen op het constitutionele gebied. In 1865 kreeg Suriname gedeeltelijk zelfbestuur in koloniaal verband. Vlak na de afschaffing van de slavernij werd het Regeringsreglement van 1865⁵⁸⁶ ingevoerd. Hierin was opgenomen dat de ordening van de kolonie zou gebeuren middels koloniale verordeningen.⁵⁸⁷ In artikel 54 was neergelegd dat de gouverneur de bevoegdheid had tot het uitvoeren van besluiten, houdende algemene maatregelen en strekkende om uitvoering aan onder meer koloniale verordeningen te geven. Dit was mogelijk gemaakt omdat in het Regeringsreglement van 1865 een vertegenwoordigend lichaam, genoemd de Koloniale Staten, werd ingesteld. Met dit Regeringsreglement werd een representatieve volksvertegenwoordiging gekozen. Deze werd nu niet meer de Koloniale Raad genoemd maar de Koloniale Staten, waarvan 9 leden rechtstreeks werden gekozen en 4 benoemd door de gouverneur. De leden kregen de bevoegdheid van “medewerking” aan de Wetgevende Macht, het recht van initiatief en het vragenrecht. Met dit regeringsreglement begint zich de “Trias-Politica-Doctrine” in Suriname te ontwikkelen.

6.4 Het concordantiebeginsel en de wettelijke regelingen

In 1869 werd de codificatieplicht in Suriname ingevoerd. Geheel volgens het concordantiebeginsel werden de wetboeken die in Suriname werden gebruikt zoveel mogelijk in overeenstemming gebracht met de in Nederland geldende wetboeken. In die periode waren

⁵⁸² Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p.37. Zie ook Ooft, De Staten, geschiedenis rechtskarakter en samenstelling, 1963.

⁵⁸³ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 37.

⁵⁸⁴ Er waren wel colleges die de naam droegen van “Hoge Raad”, maar deze colleges waren zwak en afhankelijk. Ze bestonden uit vooraanstaande ambtenaren, die voor hun benoeming en ontslag direct van de gouverneur afhankelijk waren. Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 38.

⁵⁸⁵ Ooft noemt deze Koloniale Raad ook zwak als volksvertegenwoordigend college, maar dat de samenstelling toch iets beter was dan van de Hoge Raad. In de Koloniale Raad hadden zitting: de Procureur-Generaal, de Administrateur van Financiën en zes der aanzienlijkste ingezetenen van Suriname (drie eigenaren-grondbezitters en drie administrateurs-ingezetenen). Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 38.

⁵⁸⁶ Het Reglement op het beleid de Regering in de Kolonie Suriname is vastgesteld op 31 mei 1865 (G.B.1865 no. 55) en bij publicatie van 17 oktober 1865 afgekondigd (G.B. 1865 no.12).

⁵⁸⁷ De koloniale verordeningen waren vastgesteld door de gouverneur en de Koloniale Staten. De gouverneur, als vertegenwoordiger van de koning, was belast met de uitvoerende macht. Het adviesorgaan, de Raad van Bestuur, gaf advies over de koloniale verordeningen.

er drie wetgevingsproducten die elk een eigen wetgever hadden. De koning en de Staten-Generaal in Nederland maakten samen de rijks- of staatswetten. De koning vaardigde de Koninklijke Besluiten uit in de vorm van Algemene Maatregelen van Bestuur. De koning en de gouverneur vaardigden de gouvernementsbesluiten (landsbesluiten) uit. De gouvernementsbesluiten waren ter uitvoering van hogere wettelijke regelingen. Hierna volgt een tabel met de wetgevingsorganen en de wettelijke regelingen.

	Wetgevingsorganen	Wettelijke regeling
1	Koning en Staten-Generaal	Rijks- of staatswetten
2	Koning	Koninklijke besluiten (algemene maatregelen van bestuur)
3	Koning en gouverneur	Gouvernementsbesluiten (landsbesluiten)
4	Gouverneur en Koloniale Staten	Koloniale Verordening

In 1901 werd een gewijzigd regeringsreglement (1901) ingevoerd.⁵⁸⁸ Het kiesstelsel werd gewijzigd; hiervoor werden alle leden (13 leden) van de Koloniale Staten gekozen door de kiesgerechtigden. De leden hadden nog steeds de bevoegdheid van “medewerking” aan de Wetgevende Macht, het recht van initiatief en het vragenrecht. In dit reglement kreeg de koning de bevoegdheid om alle koloniale verordeningen - op een enkele uitzondering na - te vernietigen en door een koninklijk besluit te vervangen.⁵⁸⁹

In 1936 kreeg Suriname opnieuw een Staatsregeling⁵⁹⁰, waarin het aantal leden van de Koloniale Staten werd uitgebreid tot 15. Hieruit werden 10 leden gekozen door de kiezers en 5 leden benoemd door de gouverneur.⁵⁹¹

6.5 Landsverordeningen

In 1936 werd de Staatsregeling ingevoerd met een wijziging in de samenstelling van het aantal leden met naast het gekozen stelsel nu ook een benoemd stelsel. Met het nieuwe kiesstelsel werd ook het census- en capaciteitskiesrecht geïntroduceerd. Met deze Staatsregeling veranderde de naamgeving van de Koloniale Verordeningen in Landsverordeningen. Tien jaar later werd in 1945 de Nederlandse Wet Algemene Bepalingen (Wet A.B.) ook ingevoerd in Suriname met de benaming “Wet Algemene Bepalingen van Wetgeving”.⁵⁹²

In 1948 kreeg Suriname een andere Staatsregeling⁵⁹³ en hierin werd het census- en capaciteitskiesrecht vervangen door het algemeen kiesrecht. De Staten van Suriname werd

⁵⁸⁸ Stb. 1901 no.5, G.B.1901 no. 16.

⁵⁸⁹ Adhin 1973, Een Eeuw Ontwikkeling van het Staatsrecht (Van kolonie tot autonoom deel).

⁵⁹⁰ Surinaamse Staatsregeling Stb.1936 no. 909, G.B. 1936 no. 156

⁵⁹¹ Volgens Ooft was het stelsel van benoemde leden niet makkelijk verdedigbaar. Als argument werd aangevoerd de werkelijkheid; dat grote bevolkingsgroepen in Suriname slecht en vaak in het geheel niet in de Staten vertegenwoordigd waren. Hij noemt in dit geval de districtsbewoners. Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p.39.

⁵⁹² Landsverordening van 23 juli 1945 G.B. 1945 no. 112.

⁵⁹³ Surinaamse Staatsregeling Stb. 1948 no194, G.B. 1948 no. 73.

uitgebreid met eenentwintig leden, en de leden werden allemaal gekozen door het electoraat. In 1950 trad de Interim-regeling⁵⁹⁴ in werking.⁵⁹⁵ Met deze regeling kreeg Suriname het recht om zijn inwendige aangelegenheden zelfstandig te bekrachtigen (besturen). Het college werd een echt parlement. In deze Landsregeling bleef de benaming landsverordening gehandhaafd. In 1954 werd het Statuut⁵⁹⁶ voor het Koninkrijk der Nederlanden geïntroduceerd. In het Statuut van 1954 werd de basis van de nieuwe institutionele structuur vastgelegd.⁵⁹⁷ Het Statuut kende voor wat betreft de binnenlandse aangelegenheden autonomie aan Suriname toe. Suriname kreeg de bevoegdheid om zijn Staatsregeling zelf te wijzigen, verwerpen of door een andere regeling te vervangen, maar in een aantal gevallen diende wel eerst de goedkeuring van de koninkrijksregering te worden gevraagd, en met name op defensiegebied en bij buitenlandse betrekkingen. Vanaf deze periode werd Suriname een zelfstandig rijksdeel binnen de statutaire rechtsorde.⁵⁹⁸ Voor de wetgeving werd de benaming landsverordening ook toen gebruikt, tot dit vervangen werd op 25 november 1975 met de terminologie ‘wet’. Volgens de staatsregeling waren de ministers verantwoordelijk voor alle bestuursdaden.⁵⁹⁹ In de landsverordening op de Ministeriële Verantwoordelijkheid⁶⁰⁰ was wel opgenomen dat de ministers zorg zouden dragen voor de uitvoering en naleving van alle wettelijke regelingen die in Suriname geldig zijn (artikel 2).⁶⁰¹ De Staten kregen het recht om burgerbindende regels tot landsverordening te maken. Zij oefenden deze wetgevende taak samen uit met de gouverneur. Ooft geeft aan dat de medewerking van de gouverneur (die alle verordeningen moet ondertekenen) slechts van formele aard was, omdat de staatsregeling, de constitutie, dit zo wil. Ook was volgens hem de medewerking van de ministers bij de totstandkoming van een landsverordening omvangrijker, omdat de ministers deze landsverordening ontwierpen, voor het ontwerp verantwoordelijk waren en na de goedkeuring door de Staten voor de goede uitvoering moeten zorgdragen.⁶⁰² Hij was ook van mening dat de wetgevende functie echter bij de Staten bleef, want zij dienden alle landsverordeningen na onderzoek goed te keuren.⁶⁰³

6.6 Wetten

Met de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 werd de landsverordening vervangen door de term ‘wet’. De Staatsregeling werd vervangen door de Grondwet en de Staten van Suriname werd vervangen door de term ‘Parlement’. In artikel 87 van de Grondwet van 1975 werd neergelegd dat de Regering en Parlement in gezamenlijk overleg de wetten tot stand brengen

⁵⁹⁴ Interim-Regeling Stb. 1949 no. 575, G.B. 1950 no. 10.

⁵⁹⁵ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 39.

⁵⁹⁶ Statuut Stb. 1955 no. 133, G.B. 1955 no. 53.

⁵⁹⁷ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 39.

⁵⁹⁸ Bij de inwerkingtreding van het Statuut op 29 december 1954 kreeg Suriname zelfstandigheid in de eigen aangelegenheden en werd het karakter der Staten ook helemaal gelijk aan dat van een goede volksvertegenwoordiging in een democratische Staat. Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, Paramaribo, 1973, p.40.

⁵⁹⁹ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 26.

⁶⁰⁰ Landsbesluit 27 januari 1970, G.B. 1970, no.5 Taakomschrijving van Departement van Algemeen Bestuur.

⁶⁰¹ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 26.

⁶⁰² Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 197, p. 45.

⁶⁰³ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 26.

en zowel de Regering als het Parlement wetsvoorstellen kan doen.⁶⁰⁴ Als overgangsbepaling werden in de Grondwet additionele artikelen opgenomen. In artikel II werd neergelegd “dat op het tijdstip van inwerkingtreding van de Grondwet bestaande Rijkswetten en algemene maatregelen van Rijksbestuur, die in Suriname gelden, en landsverordeningen de staat van wet krijgen.”

6.7 Besluiten gouverneur, landsbesluiten en staatsbesluiten

Volgens de artikelen 54 van het Regeringsreglement 1865, artikel 3 van de Staatsregeling 1936 en artikel 3 van de Staatsregeling 1948 werden besluiten die genomen werden door de gouverneur aangeduid met de term “besluiten van de gouverneur”. In de Staatsregeling 1950 en de Staatsregeling 1955 werden de besluiten van de gouverneur “landsbesluiten” genoemd.⁶⁰⁵ Volgens Adhin⁶⁰⁶ is in het Regeringsreglement van 1865 aan de Gouverneur de bevoegdheid verleend tot het uitvaardigen van besluiten, houdende algemene maatregelen en strekkende om uitvoering aan onder meer koloniale verordeningen te geven (artikel 54); “Betrof het in der beginne slechts besluiten ter uitvoering van een hogere wettelijke regeling, na de invoering van de ministeriële verantwoordelijkheid werd in Landsregeling van 1956 – die de term “landsbesluiten” introduceerde - de eis losgelaten, dat het landsbesluit moest strekken om aan een hogere regeling uitvoering te geven.” Mitrasing geeft hiervoor als verklaring dat het opleggen van straffen of politiedwang ingrijpt in de sfeer van de vrijheid en het vermogen van de mens en dat een dergelijke inbreuk alleen door de wetgever mag worden gepleegd.⁶⁰⁷ Na de invoering van de Statutaire rechtsorde bleef de redactie van 1950 ook in de Staatsregeling van 1955 gehandhaafd (art. 24 lid 1). Volgens Adhin⁶⁰⁸ werd de term staatsbesluit gebruikt voor zowel een wettelijke regeling van de lagere orde als voor de juridische vorm van een bestuursmaatregel; “hier is wederom getrouw de Proeve (van een nieuwe Grondwet van Nederland) nagevolgd, waarbij Koninklijke Besluit door Staatsbesluit is vervangen (in Nederland pleegt men beide soorten Koninklijke Besluit informeel als groot – KB en klein KB⁶⁰⁹ aan te duiden.” Ooft kwam ook tot de conclusie dat in navolging van Nederland Suriname (onofficieel) de benaming van groot/klein staatsbesluit gebruikt.⁶¹⁰

In artikel 94 lid 1 van de Grondwet van 1975 was vastgelegd dat de regering staatsbesluiten kan uitvaardigen houdende algemene regelen. In artikel 95 was geregeld dat voorschriften door straf of politiedwang te handhaven alleen worden gegeven krachtens de wet en de wet regelt

⁶⁰⁴ Artikel 87 Grondwet 1975

⁶⁰⁵ Het Regeringsreglement van 1865 verleende de gouverneur de bevoegdheid tot het uitvaardigen van besluiten, houdende algemene maatregelen en strekkende om uitvoering aan onder meer koloniale verordeningen te geven (art.54). Betrof het in den beginne slechts besluiten ter uitvoering van een hogere wettelijke regeling, na invoering van de ministeriële verantwoordelijkheid in 1950 - die de term landsbesluiten introduceerde - is de eis losgelaten dat het landsbesluit moest strekken om aan een hogere regeling uitvoering te geven (art. 42 lid 10). Na de invoering van de Statutaire rechtsorde bleef de redactie van 1950 ook in de Staatsregeling van 1955 gehandhaafd (art. 24, lid 1). Hoever-Venoaks en Damen, 2003, p. 139.

⁶⁰⁶ Adhin, SJB 1978 no.17, p 134.

⁶⁰⁷ Mitrasing 1981, p. 258.

⁶⁰⁸ Adhin 1978 SJB no. 17 p. 131.

⁶⁰⁹ Ooft, SJB 1978, p.131, zie ook Adhin SJB 1996, p. 50.

⁶¹⁰ Ooft SJB 1978, p. 13.

de op te leggen straffen en de politiedwang.⁶¹¹ Handhaving van strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties zou uitsluitend bij wet geregeld worden.⁶¹² Ooft wees erop dat het grote Staatsbesluit tweeslachtig is, omdat het een product van wetgeving is (bindende regel) en tevens dient ter uitvoering van een hogere regeling, en dus óók een bestuursdaad is.⁶¹³ In de additionele artikelen met name artikel III van de Grondwet 1975 werd het volgende neergelegd: ‘De op het tijdstip van inwerkingtreding van de Grondwet bestaande landsbesluiten houdende algemene maatregelen krijgen de staat van staatsbesluit houdende algemene regelen.’

6.8 Bestuursbesluiten resolutie en beschikkingen

A. Resolutie

Bestuursbesluiten werden ook bij resolutie vastgesteld. In de wetten werden aan de gouverneur en later aan de president bevoegdheden gegeven om besluiten die geen algemene maatregelen inhielden bij resolutie vast te stellen. Deze term vinden we niet terug in Nederland, maar wordt specifiek alleen in Suriname gebruikt.⁶¹⁴ Van Heldsdingen⁶¹⁵ beschrijft resoluties als “de gewone besluiten, welke geen algemene maatregelen inhouden, worden – anders dan in de Nederlandse Antillen – niet met de benaming ‘besluit’ aangeduid, doch ‘resoluties’ genoemd, een benaming die in de staatsregeling niet voorkomt. Buiskool⁶¹⁶ definieert de resolutie als de besluiten van de Gouverneur, die geen algemene maatregelen inhouden. Volgens hem is de resolutie, ofschoon deze benaming tot 1970 niet speciaal bij wettelijke regeling was vastgesteld, als zodanig dan ook officieel door de administratie gebruikt. Het staatsbesluit van 27 januari 1970⁶¹⁷, houdende instelling en taakomschrijving van Departementen van Algemeen Bestuur gaf de term “resolutie” de juridische legitimatie; In artikel 4 lid 2 werd vastgesteld dat ‘ingeval het een besluit van de Gouverneur betreft, dit als resolutie zal worden aangeduid’. Ooft beschrijft de resolutie als een gewoon uitvoeringsbesluit, dus een bestuursdaad, van de Gouverneur – onder de verantwoordelijkheid van een minister. Hij noemt de resolutie als een schriftelijk stuk, waarin een besluit van de Gouverneur wordt opgenomen.⁶¹⁸ Hij zegt terecht dat de term resolutie niet in de Grondwet van 1975 werd genoemd, maar heeft wel in de staatkundige praktijk haar ingang gevonden; De gouverneur nam besluiten bij resolutie en vanaf 1975 is het de president die besluiten bij resolutie neemt. Ooft noemt de resolutie ook wel de (kleine) staatsbesluiten en dat deze een eenmalige werking hebben en ze bevatten géén algemeen voor de burgers bindende regels.⁶¹⁹

⁶¹¹ De Memorie van Toelichting van de Grondwet 1975 definieert bestuursdwang als van overheidswege beletten, wegnemen, verrichten of in de vorige toestand herstellen van wat in strijd met een bindend voorschrift is of wordt gehouden, gemaakt of gesteld, ondernomen, nagelaten, beschadigd of weggenomen.

⁶¹² Volgens Mitrasing betekent het opleggen van straffen of politiedwang ingrijpen in de sfeer van de vrijheid en het vermogen van de mens en dat een dergelijke inbreuk alleen door de wetgever mag worden gepleegd. Hij betoogt dat een bevoegdheid hiertoe aan de regering leidt tot willekeur en onrecht. Mitrasing 1981, p. 258.

⁶¹³ Ooft, Staatsinrichting van de Republiek Suriname, 1976, 3^e druk, p. 69-70.

⁶¹⁴ De term resolutie voor een bestuursbesluit is niet in de Nederlandse leerboeken te vinden; het is een term die specifiek in het Surinaams bestuursrecht voorkomt. Hoever-Venoaks en Damen, 2003, p. 142.

⁶¹⁵ Van Heldsdingen 1957, p. 91.

⁶¹⁶ Buiskool 1954, p. 307.

⁶¹⁷ Landsbesluit 27 januari 1970, G.B. 1970 no. 5 Taakomschrijving van Departement van Algemeen Bestuur.

⁶¹⁸ Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973 p. 23.

⁶¹⁹ Ooft, Staatsinrichting van de Republiek Suriname, 1976, 3^e druk, p. 69.

B. Beschikking

De beschikking is een juridisch instrument dat het bestuur ter beschikking heeft om eenzijdige publiekrechtelijke rechtshandelingen te plegen. Het begrip beschikking is in Suriname voor het eerst gebruikt in 1951. Op 3 augustus 1951 werden ter uitvoering van artikel 59 van het Statuut bij landsbesluit de departementen van algemeen bestuur ingesteld alsook de omschrijving gegeven van de taken van deze departementen en werden enkele bevoegdheden aan de landsminister overgedragen.⁶²⁰ De overweging hiervan was de wenselijkheid dat aan de regeringsraad en de landsminister toekomende verantwoordelijkheid op het gebied van de uitvoerende macht opnieuw de bestuursdienst in departementen te verdelen, de taken van deze departementen te omschrijven en de bevoegdheden aan de landsminister over te dragen. Bij het landsbesluit van 27 januari 1970 houdende instelling en taakomschrijving van Departementen van Algemeen Bestuur is in artikel 4 de beschikking omschreven als een genomen besluit van de ministers met betrekking tot onder andere benoemen, schorsen en ontslag van personeel, toekennen van subsidie, bijdragen, vergoedingen, schadeloosstelling, gratificaties en het zelfstandig beschikken in andere aangelegenheden.

Adhin⁶²¹ heeft een analyse gemaakt van de beschikkingen van Suriname en is tot de conclusie gekomen dat in tegenstelling tot Nederland de beschikkingen regelend van aard kunnen zijn, hetzij ter uitvoering van bepalingen van wet of staatsbesluit (delegatie), hetzij als zelfstandige besluiten houdende beleidsregels in het kader van de uitoefening van een discretionaire bestuursbevoegdheid (pseudowetgeving). Ooft beschrijft een ministeriële beschikking als een besluit van een minister (het schriftelijk stuk).⁶²² Er wordt een onderscheid gemaakt tussen ministeriële beschikkingen en beschikkingen van andere bestuursorganen met ook regelgevende bevoegdheden; de functie van de beschikking zoals hierboven door Adhin beschreven blijft echter hetzelfde.

6.9 Wet en regelgeving volgens de Grondwet van 1975

In de Grondwet van 1975 werd de overgang van de landsverordeningen en landsbesluiten in respectievelijk wetten en staatsbesluiten in additionele artikelen geregeld.⁶²³ Bij de inwerkingtreding van de Grondwet van 1975 bleven de verbindende wettelijke regelingen en andere besluiten gehandhaafd totdat zij door andere werden vervangen. De bestaande rijkswetten en algemene maatregelen van rijksbestuur en landsverordeningen die golden, kregen de staat van wet.⁶²⁴ De bestaande landsbesluiten houdende algemene maatregelen kregen de staat van staatsbesluit houdende algemene regelen. In de slotbepaling werd opgenomen dat met de inwerkingtreding van de Grondwet 75 de “Staatsregeling van Suriname” kwam te vervallen.

⁶²⁰ Landsbesluit 3 augustus 1951, G.B. 1951, no. 90 Instelling van Departementen van Algemeen Bestuur, vaststelling van de omschrijving der taak van deze departementen en overdracht van enkele bevoegdheden aan de Landsminister.

⁶²¹ Adhin SJB dec.1993 p. 21.

⁶²² Ooft, Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname, 4^e druk, 1973, p. 23.

⁶²³ In de artikelen I, II, III werden de overgangsbepalingen opgenomen voor de algemeen bindende regelingen, de bestaande rijkswetten, algemene maatregelen van Rijksbestuur en landsverordeningen en landsbesluiten.

⁶²⁴ Staatsbesluit van 25 november 1975, S.B.1975, no. 2, houdende publicatie van de tekst van de Grondwet in het staatsblad van de Republiek Suriname.

6.10 President en wetgevende taken

Met de onafhankelijkheid op 25 november 1975 verkregen alle landsverordeningen de status van wet. De tekst van de Grondwet 1975 is door de Staten van Suriname (Parlement) goedgekeurd op 19 november 1975 en op 24 november werd de Grondwet door de gouverneur vastgesteld bij staatsbesluit.⁶²⁵ In de Grondwet 1975 werd aan de president, die ook staatshoofd was een belangrijke taak gegeven; hij kreeg de opdracht om toe te zien op de naleving van de Grondwet. De president werd de hoeder van de Grondwet en werd bij gekwalificeerde meerderheid door het Parlement gekozen. Haalde de presidentskandidaat deze gekwalificeerde meerderheid niet, dan werd de samenstelling van de kiesgerechtigden gewijzigd; behalve de leden van het Parlement namen aan de verkiezingen ook deel: de president en leden van het Hof van Justitie, de voorzitter en de overige leden van de Raad van Adviseurs en de voorzitter en de overige gewone leden van de Rekenkamer. In deze tweede ronde werd het gewone meerderheidsstelsel gehanteerd. De ambtsperiode van de president was vijf jaar en nadat de president twee aaneengesloten ambtstermijnen had vervuld, was hij gedurende tien jaar niet herkiesbaar. Om verkozen te kunnen worden tot president diende de kandidaat de Surinaamse nationaliteit te bezitten, dertig jaar te zijn en niet uitgesloten te zijn van de verkiesbaarheid tot lid van het Parlement. De president had in het staatsbestuur een ceremoniële functie en de regering werd gevormd door de president en de ministers. Alle wetten en staatsbesluiten werden door de president en mede door een of meer ministers of onderministers ondertekend. De president werd vervangen door de vicepresident. Deze vicepresident was voorzitter van de Raad van Advies.

Wetsvoorstellen van de regering werden door de president naar het Parlement gezonden. Na goedkeuring van een wetsvoorstel werd deze door het Parlement gezonden naar de president. De regering diende het besluit te nemen dat de president het wetsvoorstel bekrachtigde. Na bekrachtiging werd het wetsvoorstel verheven tot wet en mocht de regering overgaan tot afkondiging van de wet in het Staatsblad.

Volgens de Grondwet was de persoon die tot het tijdstip van de inwerkingtreding van de Grondwet gouverneur was, ook de persoon die de bevoegdheid van de president kreeg, totdat met inachtneming van de Grondwet een president was aangewezen.⁶²⁶ Op 25 november 1975 is de laatste gouverneur de eerste president geworden en hij was tot augustus 1980 president van Suriname. Een gekozen president zoals procedureel vastgelegd in de Grondwet 1975 heeft Suriname niet gehad.

6.11 Parlement en zijn wetgevende bevoegdheden

De Staten van Suriname, die vanaf 1975 het Parlement werd genoemd, telde nu negenendertig leden. Het Parlement werd de wetgever en samen met de regering brachten zij in gezamenlijk overleg de wetten tot stand. In de Grondwet 1975 waren in hoofdstuk V onder de kop ‘wetgeving en bestuur’ de regels betreffende de wetgeving vastgelegd. De regering en het

⁶²⁵ Staatsbesluit van 25 november 1975, S.B. 1975, no. 2, houdende publicatie van de tekst van de Grondwet in het staatsbesluit van de Republiek Suriname.

⁶²⁶ Artikel V additionele artikelen Grondwet 1975.

Parlement zorgden samen voor de totstandkoming van wetten. Zij dienden in gezamenlijk overleg wetten tot stand te brengen (artikel 87). Zowel de regering als het Parlement had de bevoegdheid om wetsvoorstellen in te dienen bij het Parlement (initiatiefrecht). Door tussenkomst van de president werden de wetsvoorstellen van de regering aan het Parlement aangeboden. Het Parlement had het recht om de regeringsvoorstellen te wijzigen (amendementsrecht).

6.12 Raad van Advies en wetgevende taken

De Raad van Advies was volgens de Grondwet 1975 een adviserend orgaan. De voorzitter van de Raad van Advies had een sleutelrol. De vicepresident van Suriname was voorzitter (en lid) van de Raad van Advies. Hij nam bij afwezigheid van de president het ambt van presidentschap waar. De ondervoorzitter van de Raad van Advies had ook een belangrijke functie. Bij de afwezigheid van zowel de president als de vicepresident nam hij het ambt van presidentschap waar (artikel 80 Grondwet 1975).

De Raad van Advies was een orgaan dat advies gaf over: 1) alle zaken waarover de regering advies vroeg (gevraagd en ongevraagd). 2) wetsvoorstellen, staatsbesluiten en verdragen. 3) alle geschillen van bestuur die bij staatsbesluit werden beslist (artikel 81 Grondwet 1975).

6.13 Wetgevingsprocedure wetten en staatsbesluiten

Wetsvoorstellen werden vooral gedaan door de regering. De president diende, na de Raad van Advies gehoord te hebben, de wetsvoorstellen van de regering in bij het Parlement. Ook de wetsvoorstellen van het Parlement werden eerst gezonden naar de president. Het Parlement kon met zijn amendementsrecht wetsvoorstellen van de regering wijzigen. De regering had het recht om haar ingediende wetsvoorstellen te wijzigen of in te trekken totdat het Parlement besloten had tot aanvaarding of verwerping hiervan. Na aanvaarding of verwerping door het Parlement werd de president door het Parlement hiervan in kennis gesteld. De president bekrachtigde het aanvaarde wetsvoorstel met instemming van de regering en het wetsvoorstel kreeg na bekrachtiging de status van wet. Vervolgens werd de wet door de regering afgekondigd in het Staatsblad. De inwerkingtreding van de wet was ook geregeld in de Grondwet. In artikel 92 stond vermeld dat een wet in werking trad op de dertigste dag na haar afkondiging, tenzij er anders was bepaald. Er was uitdrukkelijk in de Grondwet opgenomen dat een wet niet in werking kon treden voordat zij was afgekondigd.

Na de aanvaarding van een wetsvoorstel mocht de president niet zondermeer overgaan tot bekrachtiging. Er was aan de regering de bevoegdheid gegeven om het besluit te nemen dat de president een wetsvoorstel zoals aanvaard door het Parlement mocht bekrachtigen (artikel 91 Grondwet 1975). Op deze regels waren er uitzonderingen gemaakt. De president mocht een wetsvoorstel niet bekrachtigen indien ten eerste (artikel 97 Grondwet 1975) een wetsvoorstel of bepalingen daaruit voortvloeiende na de aanvaarding door het Parlement was ingediend bij het Constitutioneel Hof ter toetsing over de verenigbaarheid met de bepalingen van hoofdstuk I van de Grondwet, waarin de grondrechten waren opgenomen. De tweede uitzondering stond

in het verlengde van de eerste uitzondering (artikel 100 Grondwet 1975). Mocht het Constitutioneel Hof wel onverenigbaarheid constateren, dan was in de Grondwet vastgelegd dat de president betreffend wetsvoorstel of onderscheidenlijke niet mocht bekrachtigen. Het besluit van de regering aan de president tot aanvaarding van een goedgekeurd wetsvoorstel werd door de president ter kennisname gegeven aan het Parlement.

Wetsvoorstellen werden na aanvaarding door het Parlement door de president, behalve naar de regering ook naar de procureur-generaal bij het Hof van Justitie gezonden. Pas veertien dagen na de toezending naar de procureur-generaal mocht de president een aanvaard wetsvoorstel bekrachtigen (artikel 97 lid 1 Grondwet 1975). Hierop was er weer een uitzondering gemaakt. Indien de regering van oordeel was dat er zwaarwegende redenen van algemeen belang waren dat een wetsvoorstel terstond kracht van wet krijgt, moest de president ondanks het voorstel tot toetsing wel bekrachtigen (artikel 101 lid 1 Grondwet). Hiermee werd echter het verzoek tot toetsing niet buiten werking gesteld. De procedure en het proces tot toetsing door het Constitutioneel Hof diende ondanks de bekrachtiging normaal voortgang te vinden (artikel 101 lid 2). De regering had in de Grondwet 1975 de bevoegdheid gekregen om staatsbesluiten houdende algemene regelen uit te vaardigen (wetten in materiële zin). Deze staatsbesluiten dienden evenals de wetten in het staatsblad afgekondigd te worden en traden in werking nadat zij waren afgekondigd (artikel 94 Grondwet 1975). De inwerkingtreding van het staatsbesluit was evenals de wet ook bepaald op de dertigste dag na haar afkondiging, tenzij anders bepaald in het staatsbesluit.

Zowel de wetten als de staatsbesluiten waren algemeen bindende regels.⁶²⁷ De wetten kwamen tot stand in een samenwerking tussen de regering en het Parlement (wetten in formele zin). Staatsbesluiten werden gemaakt door de regering (wetten in materiële zin). Alle wetten en staatsbesluiten werden door de president en mede door een of meer ministers of onderministers ondertekend (artikel 40 lid 3 Grondwet 1975). Beide wetsproducten werden gepubliceerd in het Staatsblad (artikel 92 lid 3 Grondwet 1975).

6.14 Sanctiestelsel volgens de Grondwet

Met de regels betreffende de sanctiebepaling gaf de Grondwet 1975 het belangrijkste materieel verschil tussen wetten en staatsbesluiten. De Grondwet had opgedragen dat handhaving van voorschriften middels straf (strafrechtelijke handhaving) of politiedwang (bestuursrechtelijke handhaving) krachtens de formele wet diende te geschieden. De op te leggen straffen en politiedwang mochten alleen bij formele wet worden geregeld. In staatsbesluiten werden geen sancties opgenomen. Alleen de wet in formele zin bepaalde welke straffen opgelegd konden worden en welke vormen van politiedwang konden worden toegepast. Hiermee kreeg de regering niet de bevoegdheid om geboden en verboden te regelen met sancties.

⁶²⁷ Artikel 94 lid 1 Grondwet: “De regering kan staatsbesluiten, houdende algemene regelen, uitvaardigen.”

6.15 Toetsingsrecht

Wetten waren onschendbaar. Hierop waren er enkele uitzonderingen die waren bepaald in de artikelen 101, 102, 118 en 133 van de Grondwet 1975. Toetsing van wetten of wetbepalingen was conform de Grondwet van 1975 wel mogelijk. In artikel 97 Grondwet was het Constitutioneel Hof (CH) aangewezen als toetsingsorgaan om de verenigbaarheid van een wetsvoorstel te toetsen aan hoofdstuk I van de Grondwet waarin grondrechten waren neergelegd. Welke organen mochten een verzoek indienen bij het CH ter toetsing? Wat hield het verzoek in? Verzoekers waren de president of de procureur-generaal of ten minste een derde van het grondwettelijk aantal leden van het Parlement. Zij konden aan het CH verzoeken om een wetsvoorstel zoals aanvaard door het Parlement te toetsen met een of meer bepalingen van hoofdstuk I van de Grondwet. Wat waren de gevolgen bij indiening van een verzoek bij het CH? De president mocht desbetreffend voorstel niet bekrachtigen voordat het CH een beslissing had genomen. Na oordeel van het CH dat er wel sprake was van onverenigbaarheid met een grondrecht uit hoofdstuk I mocht de president betreffende bepaling uit het wetsvoorstel of het wetsvoorstel niet bekrachtigen. In de gevallen waarbij de president het wetsvoorstel op verzoek van de regering vanwege zwaarwegende redenen van algemeen belang wel had bekrachtigd en daarna het CH na toetsing van oordeel was dat er sprake was van onverenigbaarheid, zou de betreffende bepaling uit de wet of de wet buiten werking treden. De overige gevolgen van de beslissing van het CH dienden bij wet te worden geregeld. In de periode 1975 tot 1980 is nimmer een toetsingsprocedure aan het CH voorgelegd. Het CH heeft niet gefunctioneerd, omdat het niet ingesteld was.

Ook de rechter had het toetsingsrecht, zij het beperkt (artikel 133 Grondwet). In deze gaat het om het individueel klachtrecht. In dit geval kon de rechter een aan hem concreet voorgelegd geval, de toepassing van een bepaling van een wet, indien strijdig geoordeeld met een of meer bepalingen van hoofdstuk I van de Grondwet, die toepassing voor dat geval ongeoorloofd verklaren. Wettelijke voorschriften die niet verenigbaar waren met ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties mochten ook niet toegepast worden (artikel 118).

6.16 Organen betrokken bij wetgeving

De wetgevingsorganen en ambten die volgens de Grondwet 1975 betrokken waren bij de wetgeving waren het Parlement, de regering, de president en de Raad van Advies. De ministers of onderminister waren ook betrokken bij de wetgeving; ze hadden de bevoegdheid om wetten te contrasigneren. De Raad van Advies had een adviserende bevoegdheid. Wetten waren onschendbaar behoudens de grondwettelijke uitzonderingen. De rechter had een beperkt toetsingsrecht; hij had de bevoegdheid om in een aan hem concreet voorgelegd geval toepassing van een bepaling van een wet die strijdig was met een of meer bepalingen van hoofdstuk I van de Grondwet, die toepassing voor dat geval ongeoorloofd te verklaren. Het Constitutioneel Hof kreeg wel het toetsingsrecht, maar dit Hof is nimmer ingesteld.

6.17 Wetgeving vanaf 1980 tot afkondiging noodtoestand

Alhoewel na de machtsovername op 25 februari 1980 de regering werd afgezet, diende zij ook formeel haar ontslag in. Het Parlement bleef op dat ogenblik als orgaan nog gehandhaafd (zie par.4.12) Het Parlement was nodig om de Amnestiewet goed te keuren (zie par.4.18). Deze Amnestiewet zorgde voor de opheffing van de strafrechtelijke gevolgen van personen die zich in verband met de op 25 februari 1980 gepleegde militaire ingreep schuldig hadden gemaakt aan strafbare feiten. In mei 1980 werd nog een wet door het Parlement goedgekeurd, de bekende Machtigingswet 1980 (zie par.4.20). Deze wet verleende de machtiging aan de regering tot het treffen van voorzieningen in verband met de heersende buitengewone omstandigheden. Met deze wet werd het Parlement ontlast van zijn wetgevingstaken. In de considerans van de Machtigingswet werd opgenomen ‘dat in verband met de buitengewone omstandigheden, aan de regering wetgevende bevoegdheden worden verleend teneinde haar in staat te stellen bij de uitvoering van haar programma een doeltreffend en slagvaardig beleid te voeren’. De heersende buitengewone omstandigheden werden in de wet niet omschreven. In deze periode was de noodtoestand nog niet afgekondigd en kan de op 20 mei 1980 aangekondigde ‘buitengewone omstandigheden’ niet vergeleken worden met de noodtoestand die op 13 augustus 1980 werd afgekondigd. In deze Machtigingswet werd aan Regeerteam I Chin A Sen de bevoegdheid gegeven om bij staatsbesluit algemeen bindende regels uit te vaardigen met oplegging van strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties (straf- of politiedwang). De Machtigingswet schreef wel voor dat het verboden was om bepalingen uit hoofdstuk I van de Grondwet⁶²⁸ en de Wet houdende Algemene Bepalingen van Wetgeving bij staatsbesluit te wijzigen. De regering kreeg met deze Machtigingswet ook de bevoegdheid om bij staatsbesluit bestaande wetten tijdelijk buiten werking te stellen, te wijzigen of daarvan afwijkende regels te geven. De Machtigingswet somde de wetten op die bij staatsbesluit gewijzigd mochten worden. Deze waren de Personeelswet, de Deviezenwet, de Agrarische wet, de Domeinwet, de Investeringswet en de Arbeidswet. In dit onderzoek worden de staatsbesluiten op grond van de Machtigingswet getypeerd als de “staatsbesluiten nieuwe stijl”. Bij de wijziging van de genoemde wetten die bij staatsbesluit konden worden gewijzigd, werd in de Machtigingswet als voorwaarde opgenomen dat “*deze staatsbesluiten vóór de afkondiging eerst naar het Parlement werden toegezonden*”. Deze voorwaarde was slechts een formaliteit, want de bevoegdheden van het parlement inzake de toegezonden staatsbesluiten waren verder niet geregeld.

De Machtigingswet kondigde ook aan dat deze ‘solo’-wetgevingsbevoegdheid van de regering zou eindigen op de dag waarop de zittingsduur van het nieuw gekozen Parlement aanving. Hiermee werd niet alleen de indruk gewekt dat de uitoefening van bestuurlijke bevoegdheden en de wetgevende bevoegdheden door één orgaan in deze buitengewone omstandigheden tijdelijk van aard waren, maar dat de buitengewone omstandigheid van tijdelijke aard was.

⁶²⁸ De grondrechten waren in hoofdstuk I van de Grondwet van 1975 neergelegd.

6.18 Staatsbesluit nieuwe stijl en wijziging Grondwet

Met de Machtigingswet werd vanaf toen de inhoud en functie van staatsbesluiten gewijzigd. Staatsbesluiten werden eerder gebruikt om wettelijke regelingen van lagere orde te regelen en waren de juridische vorm voor het nemen van algemene maatregelen door de regering. Overtreding van gegeven verboden of niet-nakoming van geboden kon niet leiden tot strafvervolging of tot toepassing van politiedwang.⁶²⁹ Met de Machtigingswet werd de functie van staatsbesluiten ineens veranderd. Wetten van hogere rang, met name wetten in formele zin, werden middels staatsbesluiten gewijzigd. Ook was het vanaf toen toegestaan om strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sancties in staatsbesluiten te regelen. In mei 1980 was de Grondwet van 1975 nog niet geschorst. Wat er nu wel gebeurde, is dat met de aanneming van de Machtigingswet de Grondwet was gewijzigd. Deze bijzondere vorm van wijziging had uiteraard gevolgen. Behalve dat er toegestaan werd dat wetten bij staatsbesluit werden gewijzigd, werd vanaf toen ook het sanctiestelsel zoals opgedragen in de Grondwet van 1975 “gedelegeerd” aan een lager wetgevingsorgaan dat formeel toestemming kreeg om sancties bij staatsbesluit vast te leggen. Dit lager wetgevingsorgaan was ook het bestuur van de staat, die belast was met zowel de uitvoering als de wetgeving. Deze verschuiving op het gebied van wetgeving heeft tot 22 augustus 1980 geduurd. Op 22 augustus 1980 werd de term decreet officieel geïntroduceerd. Vanaf toen werden algemeen bindende regels bij decreet vastgesteld. De staatsbesluiten nieuwe stijl kregen met de introductie van de decreten hun oorspronkelijke functie terug en vanaf toen werden sancties bij decreet geregeld.

6.19 Staatsbesluiten vóór en na de Machtigingswet

Voor de overzichtelijkheid wordt het wetgevingsproduct staatsbesluit tijdens het militair regiem hierna in drie periodes onderverdeeld:

1. Staatsbesluiten tussen 25 februari en 20 mei 1980. In deze periode was de regering ontbonden door de militairen. De militairen hadden een eigen regering geïnstalleerd (regeerteam I) en het Parlement was nog intact. In deze periode zijn er ongeveer 11 staatsbesluiten gepubliceerd.⁶³⁰
2. Staatsbesluiten tussen 20 mei 1980 en 22 augustus 1980 volgens de Machtigingswet. De militairen hadden een eigen regering geïnstalleerd (regeerteam I) en het Parlement was nog intact. In deze periode zijn er ongeveer 20 staatsbesluiten gepubliceerd.⁶³¹

⁶²⁹ Ontwerp-Grondwet van Suriname met bijbehorende Memorie van Toelichting van 1975, p.32.

⁶³⁰ 7 maart 1980, wijziging en aanvulling van de salarisregeling 1950; 7 maart 1980, aanvulling van de salarisregeling 1950; 7 maart 1980, aanvulling van de voorzieningen voor de onderwijzeressen-A-titulair en onderwijzeres-titulair; 12 maart 1980, wijziging Azijnbesluit; 13 maart 1980, aanvulling salarisregeling 1950; 13 maart 1980, wijziging salarisregeling 1950; 25 maart 1980, buitenwerkingstelling staatsbesluit houdende ontbinding van het Parlement; vaststelling van de dag der kandidaatstelling en dag van stemming in verband met de nieuwe verkiezing van het Parlement van Suriname; 28 maart 1980, aanvulling salarisregeling 1950; 28 maart 1980, houdende toediening van extra periodieke verhoging aan alle landsdienaren in de rang van kantoor assistent A of B; 21 april, vaststelling van de vorm en opdruk van het muntbiljet.

⁶³¹ 23 mei 1980, uitgifte van bijzondere frankeerregels (bloemenserie); 23 mei 1980 uitgifte van bijzondere frankeerregels (klederdrachtserie); 23 mei 1980, uitgifte van bijzondere frankeerregels (200 jaar Grote Stadskerk), 23 mei 1980, uitgifte van bijzondere frankeerregels (kinderzegels); 23 mei 1980, uitgifte van

3. Staatsbesluiten vanaf 22 augustus 1980. De militairen hadden een eigen regering geïnstalleerd (Regeerteam 2) en het Parlement was op 22 augustus ontbonden.

Vanaf genoemde periode 3 werden de nieuwe bepalingen van de toen geldende wettelijke ordening vastgelegd. Algemeen bindende regels werden vanaf toen bij decreet vastgesteld. Vanaf deze periode is het staatsbesluit als wetgevingsproduct en de formele kant hiervan niet meer interessant voor het onderzoek en het zal verder buiten beschouwing worden gelaten. Opgemerkt moet wel worden dat staatsbesluiten vanaf 22 augustus 1980 weer de status van uitvoering van een hogere regeling kregen en daarnaast ook een handeling van bestuursdaad werd. Bij een nadere inhoudelijke bestudering valt op dat vanaf 22 augustus 1980 bestuurlijke sancties ook bij staatsbesluit werden geregeld.

Deel II

6.20 Regelgeving vanaf noodtoestand

Per 13 augustus 1980 werd de noodtoestand afgekondigd, de Grondwet geschorst, het Parlement en de Raad van Advies buiten werking gesteld. De noodtoestand begon op 13 augustus om 18.00 en het was ook vastgesteld dat de noodtoestand zou gelden tot zij uitdrukkelijk werd opgeheven. De constitutionele wijzigingen werden niet meer bij wet of staatsbesluit nieuwe stijl gedaan, maar per decreet en wel bij A-decreet. Dit decreet werd uitgegeven op 21 augustus 1980 en werkte terug tot 13 augustus 1980.

Vanaf hier komen de decreten vanaf de periode 1980 tot 1987 aan de orde. Uit het onderzoek blijkt dat de decreten werden gerangschikt in de categorieën A, B, C, E, L en N. De E-, L- en N-decreten zijn voor dit onderzoek niet van belang en deze decreten worden dan ook buiten beschouwing gelaten. Enige duiding van deze decreten is echter wel wenselijk. De E-decreten regelden de economische toestand. In de L-decreten werden de regels over de landhervorming vastgelegd. De N-decreten regelden de nationaliteit verkregen middels naturalisatie en hierin zijn de namen opgenomen van personen die in deze periode de Surinaamse nationaliteit hebben gekregen. Voor dit onderzoek zijn de A-, B- en een aantal C-decreten van belang.

bijzondere frankeerregels (tropische vissen serie); 23 mei 1980, *uitgifte van bijzondere frankeerregels (serie Suriname in ontwikkeling)*; 23 mei 1980, *uitgifte van bijzondere frankeerregels (serie Suriname in ontwikkeling)*; 23 mei 1980, uitgifte van permanente luchtpostzegel (Powisie zegel); 30 mei 1980, instelling van het Ministerie van Leger en Politie en Ministerie van Planning en Ontwikkeling; 9 juni 1980, toekenning van een vergoeding aan de leden van de luchtvaartexamencommissie en de vakexaminatoren; 17 juni 1980, wijziging salarisregeling 1950; 30 juni 1980, vijfde Algemene Volkstelling in het jaar 1980; 2 juli 1980, vervanging ministers bij ontstentenis of verhindering; 7 juli 1980, inwerkingtreding van de wet van 14 aug. 1979 regelende de verplichte verzekering tegen wettelijke aansprakelijkheid inzake motorrijtuigen; 14 juli 1980, wijziging van het Rijbesluit 1957; 30 juli 1980, aanvulling salarisregeling 1950; 4 augustus 1980, uitvoering van de artikelen 4 lid 2, 6 en 8 van de Universiteitswet (Staatsbesluit Natuur Technische Faculteit); uitvoering van artikel 10 van de Loterijwet; 7 augustus 1980, opheffing van het Ministerie van Sociale Zaken en instelling van het Ministerie van Sociale Zaken, Jeugd en Sport.

6.21 Decreten

De term decreet is geen nieuw begrip, maar dateert vanaf het Romeins recht. Bevelen van hoge Romeinse ambtenaren, voornamelijk de praetor en later de uitspraken van de keizer werden *decreta principes* genoemd; ze hadden kracht van wet. In de loop der tijden is de term decreet in vele Europese landen gebruikt. Het gaat steeds om besluiten die van de overheid afkomstig zijn, zonder dat de volksvertegenwoordiging erbij betrokken wordt. Volgens Ooft was een decreet nu ook een wet, waarin voor de burgers bindende regels staan en wie deze decreten overtreedt gestraft kan worden met boete, hechtenis of gevangenisstraf.⁶³²

Het bestuderen en analyseren van de regelgeving tijdens het militair bestuur was niet een eenvoudige taak. Om uiteindelijk een heldere, overzichtelijke en leesbare tekst te kunnen schrijven moest eerst de weg gevonden worden in een groot aantal en niet altijd even duidelijke regels over onder meer de steeds terugkerende wijzigingen en aanvullingen van decreten, het regelen van dezelfde thema's in zowel de A-, B- als C-decreten, de steeds terugkerende "terugwerkende kracht" van regels, het steeds benoemen van nieuwe regeerteams en andere organen en instituten met belangrijke bestuurlijke en regelgevende bevoegdheden.

Aangezien in het hoofdstuk over Staatsbestuur reeds uitgebreid het ondersteunend verhaal over de steeds wijzigende omstandigheden is beschreven en om niet steeds nodeloos in herhaling te treden wordt dit hier achterwege gelaten. Gekozen is om in dit hoofdstuk de formeel juridische kant van de regelgeving tijdens het militair bestuur te bespreken en de belangrijkste decreten die betrekking hadden op de wet- en regelgeving te onderzoeken. Voor een goed overzicht is in paragraaf 6.44 een tabel met de A- en B- decreten toegevoegd.

Hierna wordt een begin gemaakt met een opsomming van de belangrijkste regels die betrekking hadden op de regelgeving in 1980.

Decreten	Benaming	Datumbekendmaking	Terugwerkende kracht
Algemeen Decreet A	Afkondiging noodtoestand	13 augustus 1980	
Algemeen Decreet B-4	Decreet met bepalingen voor de geldende wettelijke ordening	22 augustus 1980	13 augustus 1980
Algemeen Decreet C	Wettelijke grondslag voor het uitvoeren van decreten	14 november 1980	14 augustus 1980
Decreet A-2	Toedeling Regeermacht	20 november 1980	14 augustus 1980
Decreet C-37	Decreet Verdragenblad	2 december 1980	

6.22 Decreten augustus 1980

Naast het uitroepen van de noodtoestand en de schorsing van de Grondwet en het introduceren van decreten was op 13 augustus de regeermacht terug bij de legerleiding. De regeermacht

⁶³² Ooft, Staatsgreep en staatsbestuur, 2^e druk, 1982, p.22.

werd vanaf toen uitgeoefend onder de benaming ‘Het Militair Gezag’ met als voornaamste bevoegdheid het aanwijzen van een president en het samenstellen van de Raad van Ministers. In dit decreet was opgenomen dat de uitoefening van de regeermacht door uitsluitend het Militair Gezag van korte duur was. Zodra de president was aangewezen en de Raad van Ministers geformeerd, zou de regeermacht een gezamenlijke verantwoordelijkheid worden van deze drie organen.

Per 13 augustus 1980 zouden besluiten per decreet afgekondigd worden middels bekendmaking in het Staatsblad van Suriname. In het Algemeen Decreet-A deed de term decreet haar intrede. In artikel 6 werd vastgelegd dat algemeen bindende regels door middel van decreten kenbaar zouden worden gemaakt. Deze decreten zouden door of vanwege de president worden getekend en door of vanwege het Militair Gezag worden gecontrasigneerd. Deze decreten hadden algemeen bindende kracht; zij zouden bij publicatie in werking treden, tenzij daarin uitdrukkelijk anders was bepaald. Decreten zouden volgens hetzelfde artikel ook zo spoedig mogelijk via de publiciteitsmedia worden bekendgemaakt en ook in het Staatsblad worden geplaatst. Het decreet werd in artikel 6 gedefinieerd als een regeling van algemeen verbindende kracht met het karakter van een wet in formele zin in een periode van noodtoestand. Het eerste Algemeen A-Decreet werd ondertekend door de bevelhebber van het Nationaal Leger namens het Militair Gezag.

6.23 Algemeen bindende regels middels decreten

De term decreet was nieuw binnen de wetgeving. Onduidelijk was of de decreten de plaats van wetten in formele zin of het staatsbesluit nieuwe stijl (zie par. 6.18) hadden overgenomen. Er heerste vanaf de Machtigingswet al een legislatieve verwarring en met artikel 6 uit het Algemeen A-Decreet werd de verwarring alleen groter. Met het Decreet A-2 van november 1980 dat bekend werd als de Toedeling van de Regeermacht kwam er meer duidelijkheid. In dit decreet werden de wettelijke regelingen en andere besluiten hiërarchisch gerangschikt en de definities gegeven. Het decreet werd ook hierin gedefinieerd. Ook werd de juridische status van decreten geregeld en de procedure van de totstandkoming werd opnieuw neergelegd. Het decreet had gedurende het bestaan van de noodtoestand het karakter van een wet in formele zin en werd gedefinieerd als een regeling met algemeen verbindende kracht (art. 20 A-2). Volgens genoemd decreet (A-2) werden vanaf nu strafrechtelijke sancties en politiedwang bij decreet geregeld. Deze verbindende regeling diende goedgekeurd te worden door de Raad van Ministers, mede ondertekend door een of meer ministers en bekrachtigd door de president. Opvallend is dat in het Decreet Toedeling Regeermacht (A-2) werd neergelegd dat de burgers gedwongen waren decreten te accepteren als een wet in formele zin. Het decreet zou al of niet door straf of politiedwang worden gehandhaafd en als het nodig was, zou hierover ook overleg zijn met het Militair Gezag.⁶³³ Hierna worden chronologisch de belangrijkste decreten die betrekking hadden op de wet- en regelgeving onder de loep genomen.

⁶³³ Artikel 20 lid 1 A-2: Een regeling van algemeen verbindende kracht, al of niet door straf te handhaven, nodig na overleg met het Militair Gezag, goedgekeurd door de Raad van Ministers, en na medeondertekening door een of meer Ministers bekrachtigd door de President, zal als “decreet” worden aangeduid.

6.24 Algemeen Decreet A

Het allereerste decreet is het Algemeen Decreet A waarin de noodtoestand voor heel Suriname werd afgekondigd. Bij dit Algemeen Decreet A werden ook andere belangrijke staatsrechtelijke besluiten genomen; de Grondwet werd in haar werking geschorst (art.4). Een belangrijk gevolg hiervan was dat het constitutioneel formeel proces tot vaststelling van algemeen bindende regels geen grondslag meer had. In het kader hiervan werd in het Algemeen Decreet A nog een ander belangrijk besluit genomen en met name dat vanaf 13 augustus 1980 algemeen bindende regels met algemeen bindende kracht aan het publiek bekend werden gemaakt door middel van decreten (artikel 6).

6.25 Inwerkingtreding en juridische status Algemeen Decreet A

Het Algemeen Decreet A is op 13 augustus in werking getreden, terwijl de uitgavedatum in het staatsblad dateert van 21 augustus. De vraag die hier gesteld kan worden, is wanneer een algemeen bindende regeling in werking treedt. Is het op de dag van de ondertekening of op de dag van de uitgave? Algemeen bindende regels worden voor zowel de overheid als de burgers vastgesteld. Wanneer weten vooral de burgers welke regels geldend recht zijn? Voor de rechtszekerheid en ter voorkoming van willekeur worden rechtsregels formeel gepubliceerd in het Staatsblad. De inwerkingtreding van geboden en verboden wordt daarom geacht te werken vanaf de datum van de uitgave in het staatsblad. De vraag hier is of in de periode van noodtoestand hiervan mag worden afgeweken? Volgens Ooft⁶³⁴ “is het geboden in toestanden van nood – indien het niet anders kan – noodrecht tot geldend recht te verklaren, dikwijls met terzijdestelling van het recht in gewone omstandigheden.” Hij stelt dat van de wet kan worden afgeweken; het subjectief noodrecht dat van natuurlijke oorsprong is, geniet gelding boven het gewone recht; bevoegdheden van het gewone burgerlijk gezag kunnen worden overgedragen aan het Militair Gezag, dat beter is geëquipeerd om de nakoming van geboden en verboden te begeleiden en zo nodig af te dwingen, aldus Ooft. Deze argumenten gaan natuurlijk niet op. Juist door het overdragen van de bevoegdheden van het gewone burgerlijk gezag aan het Militair Gezag om de vrijheidssfeer van burgers te beperken, worden burgers in een onzekere toestand gebracht en is onwillekeurig handelen van het gezag niet ondenkbaar.

6.26 Gevolgen Algemeen Decreet A voor wetsvoorschriften

Met het Algemeen Decreet A werd de gehele Grondwet in haar werking geschorst. De Grondwet is de allerhoogste wet, de moederwet van een land en heeft juridisch de hoogste status in de hiërarchie van wettelijke voorschriften. In de Grondwet worden de constitutionele organen ingesteld en bevoegdheden gegeven. Ook worden in deze constitutioneel geschreven geschriften de relatie tussen burger en overheid geregeld, alsook de grenzen van overheidsbevoegdheden aangegeven. De vrijheid en gelijkheid van burgers zijn genormeerd in de Grondwet. Dit alles was geregeld in de Grondwet van 1975. Deze Grondwet werd in 1980

⁶³⁴ Ooft, Surinaams Staatsrecht voor en na de omwenteling, 1984, p. 4.

verwisseld met het Algemeen Decreet A. Was het Algemeen Decreet A een boven andere juridische documenten verheven wettelijk voorschrift? Met de classificatie als invalshoek werd de nieuwe, uniedocumentaire Grondwet met 156 artikelen terzijde gelegd en komt daarvoor in de plaats een document van 6 artikelen welke met de vele wijzigingen een Multi documentair karakter kreeg. Hieruit blijkt ook dat een rigide Grondwet plaats heeft moeten maken voor flexibele regelgeving ten aanzien van de staatsinrichting en grondrechten.⁶³⁵

6.27 Algemeen Decreet A-I en status wetgevingsorganen

Tegelijkertijd met het Algemeen Decreet A volgde op 13 augustus ook het Algemeen Decreet A-I. Hierin werden het Parlement en de Raad van Advies, de twee belangrijke organen bij het proces tot wetgeving, buiten werking gesteld. De buitenwerkingstelling gold tot nader orde en het decreet trad onmiddellijk in werking. Het Algemeen Decreet A-1 was een aanvulling op het Algemeen Decreet A. Met het buiten werking stellen van de Grondwet werden de grondwettelijk functionerende organen belast met legislatieve bevoegdheden ook buiten werking gesteld, waarmee formeel vaststond dat vanaf 13 augustus de algemeen bindende regels vielen onder de verantwoordelijkheid van het Militair Gezag. In dit geval waren inderdaad het Parlement en de Raad van Advies in deze nieuwe toestand overbodig. In de Grondwet van 1975 had het Parlement ten aanzien van wetgeving het recht van initiatief, het recht van amendement en het goedkeuringsrecht van algemeen bindende regels. De Raad van Advies was in de Grondwet van 1975 constitutioneel het adviserende orgaan van conceptuele wettelijke voorschriften, alvorens deze doorgeleid werden naar het Parlement voor het verdere proces van verheffing tot wet.

6.28 Algemeen Decreet B

Op 14 augustus 1980 werd ook het eerste Algemeen Decreet B uitgegeven. Hierin werd de bevoegdheid tot aanwijzing van een president door het Militair Gezag vastgelegd. Ook werd bij dit decreet de beëdiging, inhuldiging en tekst van de eed of belofte van de president geregeld (zie hoofdstuk 4). Dit decreet werd namens het Militair Gezag getekend en uitgegeven op 21 augustus door de minister van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur. Het Algemeen Decreet B had een incidenteel karakter. Dit zal blijken uit het Algemeen Decreet C waarin was neergelegd dat de B-decreten de gevolgen van de noodtoestand regelden met een tijdelijk of incidenteel karakter.

Op 22 augustus 1980 werden bij Decreet B-4 de bepalingen met betrekking tot de toen geldende wettelijke ordening vastgesteld. In het Decreet B-4 werd bepaald dat bestaande autoriteiten en organen van Suriname en verbindende wettelijke regelingen van Suriname gehandhaafd blijven totdat ze bij decreet vervangen, gewijzigd dan wel al of niet tijdelijk buiten werking zijn gesteld. In B-4 is de verschuiving voor wat de tekeningbevoegdheid betreft te constateren; het decreet werd getekend door de president en gecontrasigneerd door de minister-president, tien

⁶³⁵ Artikel 54 Grondwet 1975 lid 1: 'Bij wet kunnen veranderingen in de Grondwet worden aangebracht. Het Parlement kan een wetsvoorstel tot verandering niet aanvaarden dan met de stemmen van ten minste twee derde van het grondwettelijk aantal stemmen'.

ministers en het Militair Gezag. Dit decreet werd uitgegeven door de minister van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur.

6.29 Algemeen Decreet C

Een maand later werd op 14 november 1980 het Algemeen Decreet C uitgegeven, waarin de grondslag werd gelegd voor het uitvaardigen van decreten. Het Decreet C werkte terug tot 14 augustus 1980. In het Algemeen Decreet C werd ten aanzien van decreten het volgende geregeld:

- de wettelijke grondslag van decreten;
- het min of meer permanente karakter van decreten;
- de vaststelling van nieuwe regelingen alsook de wijziging van bestaande wetten;
- de organen die bevoegd waren om de algemeen burgers bindende regels vast te stellen;
- de strafbepalingen in decreten;
- afkondiging van decreten.
- de drie categorieën van decreten;
- de terugwerkende kracht van het Algemeen Decreet C.

6.30 Wetgevingsorganen en bevoegdheden conform Algemeen Decreet C

In het Algemeen Decreet C werden de wetgevingsorganen en hun bevoegdheden geregeld. De regering werd gevormd door de president en de Raad van Ministers. De regering kreeg de bevoegdheid om algemeen burgers bindende regels vast te stellen. Zij hadden de volgende wetgevingsbevoegdheden:

- bindende regels vast te stellen met betrekking tot de onderwerpen die voortvloeiden uit de Regeringsverklaring van 1 mei 1980;
- bindende regels vaststellen die noodzakelijk of wenselijk waren voor een richtig en behoorlijk bestuur;
- bindende regels vaststellen tot het treffen van maatregelen ter nadere ordening van de samenleving;
- strafrechtelijke en bestuursrechtelijke (politiedwang) sancties als handhaving-instrument per decreet te treffen.

Evenals in het Algemeen Decreet A werd ook in het Algemeen Decreet C bepaald dat decreten afgekondigd werden in het Staatsblad. Ook werd nu vermeld dat decreten in werking traden op de dertigste dag na hun afkondiging, tenzij in het decreet anders was bepaald. Tevens mocht per decreet worden bepaald dat de afkondiging op een andere wijze kon geschieden.

6.31 Categorisering decreten A, B, C

Ter bevordering van de systematiek van de decreten werden de decreten in het Algemeen Decreet C in drie categorieën verdeeld, te weten in A-, B- en C-decreten. De E-, L-, en N-

decreten werden niet genoemd. Artikel 4 van het Decreet C gaf een opsomming van wat bij A- B- en C- decreet geregeld diende te worden.

Categorie A-decreten stelde regels vast betreffende de noodtoestand en de direct daarmee gepaard gaande regelingen. De categorie B-decreten stelde regels vast over de gevolgen van de noodtoestand en droegen een tijdelijk en/of incidenteel karakter. De categorie C-decreten bevatten regelingen met een min of meer permanent karakter. In de C-decreten werden geen regelingen vastgesteld die in verband stonden met de noodtoestand. De C-decreten werden onderverdeeld in groepen en zo nodig mocht gebruik gemaakt worden van andere letters. Met de omschrijving van de C-decreten kan voorzichtig de conclusie worden getrokken dat deze decreten een ordenende functie kregen.

6.32 Algemeen Decreet A-2 en voorgeschreven wet- en regelgeving

Het Algemeen Decreet A-2 was getekend op 20 november 1980 en ook gepubliceerd op 20 november 1980. Eerder was op 14 november 1980 het Algemeen Decreet C uitgegeven waarin de grondslag voor het uitvoeren van decreten was geregeld. Het decreet A-2 had als voornaamste doelstelling de regeermacht te regelen. Hierin werden de uitvoerende organen ingesteld en bevoegdheden gegeven. Met het staatsbesluit nieuwe stijl was reeds gebleken dat de uitvoerende macht ook belast was met de taken van de wetgevende macht en dat werd in dit decreet nogmaals bevestigd. Het proces van wetgeving en de verschillende wettelijke voorschriften werden ook in dit decreet geregeld.

Regeerteam 2 Chin A Sen was inmiddels samengesteld. Formeel werd conform het Algemeen Decreet A de regering nu gevormd door het Militair Gezag, de president en de Raad van Ministers. Zij kregen in het decreet A-2 als belangrijke taak mee om zorg te dragen voor een nieuwe Grondwet (artikel 21).⁶³⁶ Het decreet A-2 was een uitwerking van artikel 2 van het Algemeen Decreet A. De indruk wordt gewekt dat het hier gaat om een zogenaamde organieke wetgeving, maar bij nadere bestudering is het decreet een vervanging van de hoofdstukken uitvoerende macht en wetgevende macht uit de Grondwet van 1975. In artikel 11 werd vastgelegd dat de bestaande wettelijke regelingen, betrekking hebbende op de president, nader bij decreet kunnen worden gewijzigd of ingetrokken. Hiermee werd duidelijk dat wetten bij decreet gewijzigd of ingetrokken konden worden. Dit had ook gevolgen voor de Machtigingswet, waarin opgesomd was welke wetten bij staatsbesluit konden worden gewijzigd. Met het decreet A-2 had de Machtigingswet geen betekenis meer. Alhoewel in zowel het Algemeen Decreet C als het decreet A-2 niet vermeld werd dat de Machtigingswet was komen te vervallen, wordt aangenomen dat de positie van staatsbesluiten die was gegeven in de Machtigingswet, nu werd ingenomen door decreten.

In het decreet A-2 werden de geldende definities gegeven van de geldende wet- en regelgeving. Hierna volgen de definities in een tabel.

⁶³⁶ Er was begin 1982 wel een Ontwerpgrondwet. Dit Ontwerp staat bekend als het Ontwerpgrondwet Commissie Lim A Po. De militairen hadden echter deze Ontwerpgrondwet ingetrokken en hebben daar in de plaats het decreet Toedeling Regeermacht en het Decreet Statuut Basis Rechten en Plichten van het Surinaamse volk bekendgemaakt als vervanging van een Grondwet. Rapport Wetgeving Binnen het Revolutionair Proces (periode 4 februari tot 4 april, p. 7-8).

Decreet A-2	Definitie
Artikel 20 lid 1 <i>Decreet</i>	“Een regeling van algemeen verbindende kracht, al of niet door straf of politiedwang te handhaven, zo nodig na overleg met het Militair Gezag, goedgekeurd door de Raad van Ministers, en na medeondertekening door een of meer minister(s), bekrachtigd door de president zal als “decreet” worden aangeduid.”
Artikel 20 lid 2 <i>Staatsbesluit</i>	“Een besluit houdende algemeen bindende regels, genomen door de Raad van Ministers ter uitvoering van een wet of een decreet dan wel ter regeling van niet aan de wet of decreet voorbehouden onderwerpen, en na medeondertekening door een of meer ministers, bekrachtigd door de president, zal als “staatsbesluit” worden aangeduid.”
Artikel 20 lid 3 <i>Resolutie</i> <i>A-2A wijziging</i> <i>definitie resolutie</i>	“Een besluit ten aanzien van een of meer personen, genomen door een of meer ministers en goedgekeurd door de Raad van Ministers, en na medeondertekening, door de betrokken minister(s) bekrachtigd door de president, zal als “resolutie” worden aangeduid.” Op 23 januari 1981 wordt het decreet A-2 gewijzigd en met name wordt de definitie van de resolutie aangepast. A-2A. Artikel 1 Resolutie “Een besluit ten aanzien van een of meer personen dan wel ter uitvoering van een bestuursmaatregel, genomen door de president en medeondertekend door een of meer ministers, zal als resolutie worden aangeduid.”
Artikel 20 lid 4 <i>Ministeriële</i> <i>beschikking</i>	A-2 “Een besluit genomen door een of meer ministers ter uitvoering van de aan hem of hen opgedragen departementale taak door de betrokken minister(s) ondertekend, zal als “ministeriële beschikking” worden aangeduid.”

Decreten, staatsbesluiten, resoluties en ministeriële beschikkingen volgens A-2 en A-2A

6.33 Verdragen

Het decreet A-2 regelde ook de positie van verdragen in de rechtsorde. Verdragen werden bekrachtigd door de president. Daarvoor werd eerst goedkeuring verkregen van de regering en het Militair Gezag. Na de bekrachtiging werden verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties in het Verdragenblad bekendgemaakt. Uitdrukkelijk werd bepaald dat de staat niet gebonden was aan het verdrag en een verdrag niet kon worden opgezegd zonder de goedkeuring van de president en het Militair Gezag (artikelen 22, 23, 24). Hiermee bleven de regering en het Militair Gezag hun legislatieve positie ten aanzien van internationale regels ook behouden.

De doorwerking van de *selfexecutive* bepalingen werd ook erkend in dit decreet. In artikel 24 werd opgenomen dat “wettelijke voorschriften geen toepassing vinden, indien deze toepassing niet te verenigen is met algemeen verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, nadat deze bekend zijn gemaakt.” Met deze erkenning werd voortgebouwd op het monistische stelsel zoals het werd gehanteerd vanaf de Grondwet van

1975.⁶³⁷ Theoretisch was hiermee de gang naar de rechter open voor een ieder die meende dat een decreet of bepalingen uit een decreet in strijd waren met een *selfexecutive* verdrag of verdragsbepaling. Op 2 december 1980 is het decreet C-37 uitgegeven. Hierin is de publicatie van verdragen in het Verdragenblad geregeld.⁶³⁸

6.34 Inwerkingtreding en juridische positie decreten A-2 en A-2A

Alhoewel het decreet A-2 was getekend op 20 november 1980 werkte het terug tot 14 augustus 1980; dat was de dag na het uitroepen van de noodtoestand, de schorsing van de Grondwet, het invoeren van decreten en de buitenwerkingstelling van het Parlement en de Raad van Advies. Dit decreet was ook geldig totdat een nieuwe Grondwet kwam. Hiermee was het decreet A-2 met 25 artikelen meer een vervanging van de Grondwet van 1975 dan het Algemeen Decreet A met de 6 artikelen.

Op 23 januari 1981 werd het decreet A-2 gewijzigd. Artikel 20 lid 3 dat een omschrijving gaf van de resolutie, werd nu gewijzigd in het Decreet A-2A. In artikel 1 werd als resolutie aangeduid een besluit ten aanzien van een of meer personen dan wel ter uitvoering van een bestuursmaatregel, genomen door de president en medeondertekend door een of meer ministers. Dit decreet werkte terug tot 14 augustus 1980. Volgens de Nota van Toelichting was als gevolg van de grote haast waarmee het decreet Toedeling Regeermacht van 20 november 1980 (A-2) tot stand was gekomen de definitie van de term resolutie minder juist. Er was een te enge omschrijving aan dit begrip gegeven. Naast besluiten ten aanzien van een of meer personen worden ook bestuursmaatregelen van de president in de rechtsvorm van een resolutie gegeven.

6.35 Vervallen verklaren van A-2 middels A-4

Tot nu toe waren de regels over de decreten geregeld in het Algemeen Decreet A, het Decreet A-2 en A-2A, het Decreet B-4 en het Algemeen Decreet C. Deze decreten dateren van 1980, zij het met terugwerkende kracht. In februari 1982 gaf Chin A Sen (Regeerteam 2) zijn mandaat terug aan het Militair Gezag (par.5.11). De militairen stelden toen het Beleidscentrum in en benoemden een ceremoniële waarnemend president. In de periode 4 februari 1982 tot 25 maart 1982 zijn een groot aantal decreten tot stand gekomen. Met het decreet A-4 (4 februari 1982) werd het decreet A-2 vervallen. Van 4 februari tot 31 maart 1982 was de regeermacht alleen bij de militairen. In artikel 4 lid 4 van het decreet A-4 werd dan ook geregeld dat “tot aan de beëdiging van de nieuwe Raad van Ministers hebben decreten, alleen getekend door het Militair Gezag, algemeen verbindende kracht.”

⁶³⁷ In artikel 118 Grondwet 1975 was ook vastgesteld dat wettelijke voorschriften geen toepassing vinden, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, nadat deze bekend zijn gemaakt.

⁶³⁸ Decreet C-37 Decreet Verdragenblad.

6.36 A-10 en verbindende regelingen

Op 25 maart 1982 werden nieuwe gezagsorganen ingesteld en bevoegdheden gegeven bij Decreet A-9 (par.5.1). Hiervoor was in A-6 en wel in artikel 5 lid 2 opgenomen dat de waarneming als Hoofd van de Staat aangewezen functionaris belast zal zijn met het toezien op de naleving van algemeen verbindende regelingen. Regeerteam 3 Neyhorst trad aan op 25 maart 1982. Op dezelfde dag (25 maart) wordt het Decreet A-10 uitgegeven waarin de vaststelling van de wettelijke regelingen en de wijze van hun totstandkoming werden geregeld. Nu het decreet A-2 inmiddels was ingetrokken, dienden er opnieuw regels te komen over de rechtsvormen van besluiten. Dit decreet werkte terug tot 4 februari 1982. Hierna volgt een tabel met de definities zoals opgenomen in het decreet A-10.

Decreet A-10

Artikel	Benaming	Definitie
Artikel 1	Decreet	Een regeling van algemeen verbindende kracht, al of niet door straf of politiedwang te handhaven, door het Militair Gezag en de Raad van Ministers goedgekeurd, en na medeondertekening door een of meer ministers, bekrachtigd door het Militair Gezag en de President.
Artikel 2	Staatsbesluit	Een besluit houdende algemeen verbindende regels, genomen door de Raad van Ministers, ter uitvoering van een wet of een decreet, dan wel ter regeling van niet aan wet of decreet voorbehouden onderwerpen, en na medeondertekening door een of meer Ministers, bekrachtigd door de President.
Artikel 3	Resolutie	Een besluit ten aanzien van een of meer personen dan wel ter uitvoering van een bestuursmaatregel, genomen door de President en medeondertekend door een of meer Ministers.
Artikel 4	Beschikking	Een besluit genomen door een of meer Ministers, ter uitvoering van de aan hem of hen opgedragen departementale taak en door betrokken Minister(s) ondertekend.

6.37 C-64 en C-65 en verbindende regelingen

Op 25 maart werden ook de Decreten C-64 en C-65 uitgegeven.⁶³⁹ In deze twee decreten waren er ook regels te vinden over het formele proces dat in acht diende te worden genomen bij de totstandkoming van de decreten. C-64 ging over de vaststelling van het reglement van orde voor het Beleidscentrum. In artikel 2 lid 2 C-64 werd neergelegd dat regelingen van algemeen bindende kracht de goedkeuring van het Beleidscentrum behoeven. Bij C-65 werd het reglement van orde voor de Raad van Ministers vastgesteld. In artikel 2 lid 4a van het decreet C-65 werd als een der taken van de Raad van Ministers opgenomen dat zij ‘in het bijzonder beraadslaagt en besluit over ontwerpen van algemeen verbindende regelen.’

⁶³⁹ C-64 Reglement van Orde voor het Beleidscentrum, C-65 Reglement van Orde voor de Raad van Ministers.

Deel III

6.38 Regelgeving en opheffing noodtoestand

Na de decreten A-10, C-64 en C-65 van begin 1982 hebben er geen markante ontwikkelingen plaatsgevonden op het gebied van wet- en regelgeving. Op 28 februari 1983 werd Regeerteam 4 Alibux samengesteld. Tijdens dit regeerteam waren er ook geen markante regels op het gebied van de regelgeving vastgelegd. De regels uit het decreet A-10 hadden nog steeds gelding. Inmiddels werd vanwege de slechte economische situatie in het land toenadering gezocht tot maatschappelijke groeperingen. In januari 1984 werd de Denkgroep geïnstalleerd en op 3 februari 1984 werd Regeerteam 5 Udenhout 1 geïnstalleerd (par 4.75). Zij moesten zorgdragen voor de realisatie van duurzame democratie.

6.39 Benoemde Assemblee

Als resultaat van de inspanningen van de Denkgroep werd eind 1984 en begin 1985 een nieuw orgaan ingesteld. Deze werd De Nationale Assemblee genoemd. De leden werden benoemd. De benoemde Assemblee kreeg wetgevende en controlerende taken. Ook kregen ze als opdracht mee om te zorgen voor een nieuwe grondwet. De benoemde Assemblee werd bij Algemeen Decreet A-17 benoemd, die samengesteld was uit vertegenwoordigers van de militairen, het bedrijfsleven en de vakbond. Volgens dit instellingsdecreet was de benoemde Assemblee een vertegenwoordigend lichaam dat de soevereine wil van de gehele natie tot uiting moest brengen. De benoemde Assemblee trad op 1 januari 1985 in werking. De benoemde Assemblee bestond uit 31 leden, waarvan 14 door het Militair Gezag waren voorgedragen, 11 door de vakbeweging en 6 door het bedrijfsleven.

De leden van de benoemde Assemblee werden benoemd en ontslagen door de president. De benoeming geschiedde op voordacht van de in het vorige lid bedoelde organen en functionele organisaties, ieder voor wat betreft de door hen voorgedragen personen.

De bevoegdheden van de benoemde Assemblee worden hierna op een rij gezet:

1. het vertegenwoordigen van het gehele volk van de Republiek Suriname (artikel 1 lid 2 A-17) bij de overgangsfase tot de vestiging van de democratische structuren van duurzame aard;
2. recht van initiatief (artikel 16 lid 2 A-17): met deze bevoegdheid bezat het lid de bevoegdheid om zelfstandig wetsontwerpen in te dienen en ter goedkeuring aan de regering aan te bieden. Dit initiatiefvoorstel diende door \pm 3 leden te worden ondertekend en ingediend bij de voorzitter. Indien het nodig geacht werd, kon de Commissie van Rapporteurs in overleg treden met de initiatiefnemer(s). De initiatiefnemer(s) dienden dit initiatief zelf te verdedigen in een openbare vergadering;
3. de wetgevende bevoegdheid (artikel 16 lid 1 A-17): deze bevoegdheid werd een gezamenlijke bevoegdheid; de Benoemde Assemblee diende het samen uit te voeren met het uitvoerend orgaan;
4. het recht van amendement (artikel 18 A-17): met deze bevoegdheid kreeg de Benoemde Assemblee de bevoegdheid om wetsontwerpen van de 'regering' te wijzigen. Deze

wijzigingen konden worden voorgedragen door de Commissie van Rapporteurs alsook door leden die geen zitting hadden in deze commissie. Wanneer het ging om leden die geen deel uitmaakten van de Commissie van Rapporteurs moesten ten minste 5 leden de wijziging ondertekenen en indienen bij de voorzitter;

5. het vragenrecht (artikel 21 A-17): met dit recht kon de benoemde Assemblee zich nader doen informeren door een of meer ministers met betrekking tot bepaalde vraagpunten ten aanzien van de uitvoering van het beleid dat in het regeringsprogramma was uitgestippeld. Met dit recht kreeg het lid of de gehele benoemde Assemblee de bevoegdheid om mondeling dan wel schriftelijk zich nader te laten informeren door een of meer ministers over bepaalde knelpunten over diens regeerbeleid dat was vervat in het regeerplan;
6. het interpellatierecht: met dit recht kon de gehele benoemde Assemblee de minister vragenstellen over diens aangelegenheden;
7. het budgetrecht: met het budgetrecht werd aan de benoemde Assemblee de gelegenheid geboden om begrotingen van de 'regering' goed te keuren.

6.40 Benoemde Assemblee en wetgeving

In het decreet A-17 werd het proces van wetgeven uitvoerig geregeld. De benoemde Assemblee en het Regeerteam oefenden gezamenlijk de wetgevende macht uit. Inmiddels was ook Regeerteam 6 Udenhout 2 benoemd. Zowel de benoemde Assemblee als het Regeerteam kon voorstellen van wet doen. De nadere uitwerking hiervan diende door het desbetreffende orgaan te worden geregeld.

Aan de openbare beraadslagingen over een voorstel van wet ging altijd een onderzoek van dat voorstel vooraf. De benoemde Assemblee bepaalde in haar Reglement van Orde de wijze waarop dit onderzoek zou worden ingesteld. De benoemde Assemblee had het recht om wijzigingen in een voorstel van wet van de regering aan te brengen.

Nadat door de benoemde Assemblee over een voorstel van wet was besloten, werd dit schriftelijk ter kennis gebracht van de betrokken minister. De betreffende minister verrichtte het nodige voor afkondiging van de wet. De afkondiging werd gedaan door het te plaatsen in het Staatsblad van de Republiek Suriname. Het wetsvoorstel verkreeg hierdoor kracht van wet. De betrokken minister of onderminister had bij de behandeling van een wetsvoorstel zitting in de vergadering van de benoemde Assemblee en had als zodanig een raadgevende stem en mocht zich daarbij laten bijstaan door deskundigen.

Ieder lid van de benoemde Assemblee had het recht, hetzij mondeling hetzij schriftelijk, de minister nadere informatie te vragen over beleidsaangelegenheden die hem regarden. Dit recht kon ook door de benoemde Assemblee in haar geheel worden uitgeoefend. Het besluit door de benoemde Assemblee over een bij haar ingediend wetsvoorstel diende te worden genomen binnen dertig dagen na ontvangst van het voorstel. Deze termijn kon door de benoemde Assemblee ten hoogste met eenmaal dertig dagen worden verlengd. Indien binnen de genoemde termijn de benoemde Assemblee geen besluit met betrekking tot het ingediende wetsvoorstel had genomen, werd het voorstel als aangenomen beschouwd.

6.41 Geen wetten, maar decreten

Door de politieke crisis in 1985 (par. 4.100) en de nog steeds verslechterende financiële omstandigheden (par.4.101) werd eind juni 1985 Regeerteam 7 Udenhout 3 geïnstalleerd. De voorzitter van het Militair Gezag was ondertussen ook de regeringsleider geworden. Nu de benoemde Assemblee wetgevende bevoegdheden had, bleef de vraag of deze met de term wet of decreet aangeduid zou worden. In de benoemde Assemblee heerste er onduidelijkheid hierover. In art. 16 van A-17 was neergelegd dat de Assemblee wetten maakten, maar in het Decreet Voorzieningen Regering Suriname A-19 stond dat de Assemblee decreten maakten. Na een debat hierover door de benoemde Assemblee werden de leden het erover eens dat vanwege de uitzonderlijke situatie een wettelijke regeling met ‘decreet’ zoals vastgelegd in het decreet A-17 zal worden aangeduid.⁶⁴⁰ Er kwam wel een toevoeging in het decreet A-17 met een artikel waarin stond dat de benoemde Assemblee ook verdragen goedkeurt.

6.42 A-19 en wettelijke regels

In het decreet A-19 (artikel 5) werd het decreet A-10, dat ging over de vaststelling van wettelijke regelingen, gewijzigd. In artikel 5 werd opnieuw een definitie gegeven van ‘decreet’. Een decreet was vanaf toen ‘een regeling van algemeen bindende kracht, door het Militair Gezag, de Raad van Ministers en de Assemblee goedgekeurd, en na medeondertekening door de voorzitter van het Militair Gezag en een of meer ministers bekrachtigd door de President.’ Ook artikel 2 van het decreet A-10 kreeg een toevoeging. Artikel 5 van het decreet A-19 luidde als volgt: ‘Indien het een besluit betreft van de Regering van Suriname wordt het medeondertekend door de leider van de Regering van Suriname.’ Zoals eerder geschreven was de leider van de regering de voorzitter van het Militair Gezag.

Hierna wordt in een tabel de herdefiniëring gegeven van decreten en staatsbesluiten volgens het decreet A-19.

Artikel	Benaming	Definitie
Artikel 5	Decreet	Een regeling van algemeen bindende kracht door het Militair Gezag, de Raad van Ministers en de Assemblee goedgekeurd, en na medeondertekening door de voorzitter van het Militair Gezag en een of meer ministers bekrachtigd door de President.
Artikel 5	Staatsbesluit	Een besluit houdende algemeen verbindende regels, genomen door de Raad van Ministers, ter uitvoering van een wet of een decreet, dan wel ter regeling van niet aan wet of decreet voorbehouden onderwerpen, en na medeondertekening door een of meer Ministers, bekrachtigd door de President. Toevoeging op dit artikel: Indien het een besluit betreft van de Regering van Suriname wordt het medeondertekend door de leider van de Regering van Suriname.’

⁶⁴⁰ *de Ware Tijd* 3 augustus 1985, p.1.

6.43 Opheffing noodtoestand, aannname nieuwe Grondwet, verkiezingen en overgangsrecht

Na de sluiting van het politiek akkoord op 23 november 1985 (par.4.108) werd de noodtoestand op 25 februari 1986 opgeheven. Een belangrijk gevolg van de opheffing van de noodtoestand op het gebied van regelgeving was het concipiëren en goedkeuren van een grondwet op basis waarvan de democratische verkiezingen zijn gehouden. In maart 1986 wordt het concept Grondwet goedgekeurd door de benoemde Assemblee. Na overleg hierover met de leiders van politieke partijen werd een referendum voorbereid en gehouden op 30 september 1987. Hierna werden op 25 november 1987 de verkiezingen gehouden. In de Grondwet van 1987 werd in artikel 183 een overgangsbepaling opgenomen. Hierin is bepaald dat uitgevaardigde decreten van kracht blijven totdat zij door andere volgens de Grondwet zijn vervangen en dat zij, voor zover zij inhoudelijk in strijd zijn met de Grondwet, niet later dan aan het einde van de eerste zittingsperiode van De Nationale Assemblée met deze Grondwet in overeenstemming moeten zijn gebracht, bij gebreke waarvan zij hun rechtskracht verliezen.

6.44 Einde decretentijdperk

Bij wet van 1 januari 1988 werden ingevolge artikel 183 van de Grondwet een aantal A-decreten ingetrokken.⁶⁴¹ Hierin werden het Algemeen Decreet A-17 en alle wijzigingen op A-17 en A-10 met alle wijzigingen hierop ingetrokken (artikel 1). Ook werd in deze wet opgenomen dat de volgende decreten kwamen te vervallen na het kiezen van de president en de vicepresident: Dat waren A-4, A-4A, A-6 en de wijzigingen hierop, A-9 en wijzigingen, A-12 en A-19 (artikel 2).⁶⁴² Ook werd het decreet A-11 ingetrokken (artikel 3).⁶⁴³

In de Memorie van Toelichting van bovengenoemde wet van 1 januari 1988 werd ten aanzien van de wettelijke regels het volgende opgenomen: “aangezien de besluiten “staatsbesluit”, “resolutie” en “ministeriële beschikking” reeds vóór 25 februari 1980 burgerrecht hadden verworven en in de toelichting van Algemeen Decreet A-2A de resolutie expliciet als zodanig bevestigd als verworvenheid van het Surinaams administratief recht, is het wenselijk deze besluiten opnieuw vast te stellen en de wijze van totstandkoming en de inhoud daarvan in overeenstemming te brengen met de regels van de Grondwet. Een ontwerp, waarin deze instrumenten van bestuur worden geregeld, is spoedig te verwachten”.

Ook de status van het decreet werd in de Memorie van Toelichting expliciet opgenomen. Hierin stond: “Met betrekking tot het “decreet” is het evident dat met het operationeel worden van de Grondwet het “decreet-tijdperk” is afgesloten. Ten slotte kan worden opgemerkt dat dit ontwerp slechts de strekking heeft om die decreten in te trekken die het operationeel worden

⁶⁴¹ Wet van 21 januari 1981, S.B. 1981 no.10, houdende de intrekking van een aantal A-decreten ingevolge artikel 183 van de Grondwet van de Republiek Suriname.

⁶⁴² A-4 Aanvaarding en uitoefening van de regeermacht door het Militair Gezag. A-4A Aanvaarding en uitoefening van de regeermacht door het Militair Gezag. A-6 met wijzigingen Voorzieningen in de vervanging van het Staatshoofd. A-9 met wijzigingen Toedeling van de Regeermacht. A-12 Instelling van een Adviescollege. A-19 Voorziening voor de Regering van Suriname.

⁶⁴³ A-11 Vaststelling van het Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaamse Volk.

van de Grondwet belemmeren en daardoor de afsluiting van de overgangsfase en het inluiden van de definitieve fase, zoals bedoeld in het advies van de Denkgroep, mogelijk maken.”

Hierna volgt een tabel met de A-en B decreten uit de periode 1980 tot 1987 vanaf de noodtoestand.

A-decreten

Code	Datum	Onderwerp
Decreet A	13-08-80	Afkondiging noodtoestand en schorsing Grondwet
A-1	13-08-80	Buitenwerkingstelling parlement en leden Raad van Advies
Decreet A-1A	16-09-80	Ontslag en pensioen voorzitter & leden Raad van Advies
Decreet A-2	20-11-80	Toedeling regeermacht
Decreet A-2A	23-1-81	Wijziging Art. 20 lid 3 van Algemeen Decreet A-2
Decr. A-3	04-02-82	Teruggave regeermacht aan Militair Gezag
Decr. A-4	04-02-82	Aanvang, en uitoefening Regeermacht door Militair Gezag
Decr. A-4A	30-03-82	Wijziging van Alg. Decr. A-4
Decr. A-5	05-03-81	Opheffing Strafbaarheid t.a.v. Sital e.a.
Decr. A-5	05-02-82	Eervolle ontheffing van Drs. H.Chin A Sen uit zijn functie als hoofd van de staat
Decr. A-6	05-02-82	Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd
Decr. A-6A	7-02-82	Tijdelijke waarneming van het ambt van Staatshoofd door mr. L.F. Ramdat Missier, vice-president van het Hof van Justitie
Decr. A-6B	12-02-82	Wijziging Alg. Decr. A-6 van 5-2-82 houdende voorziening in de vervanging van het Staatshoofd
Decr. A-6C	12-10-84	Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd
Decr. A-7	11-03-82	Afkondiging van de oorlogstoestand
Decr. A-7A	11-03-82	Berechting van personen die gedurende de oorlogsnoodtoestand de nationale veiligheid daadwerkelijk in gevaar brengen
Decr. A-8	23-03-82	Intrekking van het algemeen decr. A-7
Decr. A-9	25-03-82	Toedeling van de regeermacht
Decr. A-9A	10-11-86	Wijziging Alg. Decreet A-9
Decr. A-10	25-03-82	Vaststelling van de wettelijke regelingen en de wijze van totstandkoming.
Decr. A-11	25-03-82	Vatstelling van het Statuut van Basisrechten en Plichten van het Surinaamse volk
Decr. A-12	25-03-82	Instelling van een Adviescollege
Decr. A-13	25-03-82	Instelling van taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur
Decr. A-14	12-09-83	Instelling van taakomschrijving Departementen Van Algemeen Bestuur
Decr. A-15	03-02-84	Instelling en werkwijze interim-regering
Decr. A-16	13-07-84	Instelling van een Denkgroep
Decr. A-17	31-12-84	Instelling De Nationale Assemblée
Decr. A-17A	05-02-86	Afwijking van het bepaalde in art. 24 lid 1 v/h Alg. Decreet A-17
Decr. A-17B	31-3-1987	Wijziging A-17A
Decr. A-17C	1-4-1987	Wijziging A-17A
Decr. A-18	10-01-85	Instelling Nationaal Instituut Mensenrechten
Decr. A-18A	24-03-86	Wijziging Decreet Nationaal Instituut Mensenrechten

Decr. A-19	21-08-85	Voorziening voor de Regering van Suriname
Decr. A-20	12-09-85	Bepalingen Betreffende de instelling en taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur
Decr. A-21	16-05-86	Decreet opheffing noodtoestand
Decr. A-22	01-12-86	Afkondiging noodtoestand voor een deel van het grondgebied voor de Republiek Suriname
Decr. A-23	8-8-87	Referendum Voorontwerp Grondwet
Decr. A-24	22-9-87	Decreet Politieke Organisaties
Decr. A-25	29-9-87	Kiesregeling
Decr. A-26	16-10-87	Decreet Ressorten-indeling
Decr. A-25A	17-10-87	Wijziging van A-25
Decr. A-25B	19-10-87	Wijziging van A-25
Decr. A-25C	23-11-87	Wijziging van A-25
Decr. A-25D	23-11-87	Wijziging van A-25

B- decreten

Code	datum	onderwerp
Decr. B	14-08-80	Bepalingen m.b.t. noodtoestand
Decr. B-1	14-08-80	Aanwijzing Drs. Chin A Sen als president
Decr. B-2	14-08-80	Aanwijzing Hof van Justitie als beëdigingsorgaan
Decr. B-3	15-08-80	Benoeming tot minister c.q. onderminister
Decr. B-4	22-08-80	Bepaling met betrekking tot thans geldende Wettelijke Ordening
Decr. B-5	22-08-80	Verlenging Opsporingsbevoegdheid Militaire politie (MP)
Decr. B- 5A	25-03-83	Tijdelijke verlenging Algemene opsporingsbevoegdheid MP
Decr. B-6	22-08-80	Regeling uitzetting i.v.m. prostitutie bestrijding
Decr. B-7	22-08-80	Wijziging Opiumwet Drugsbestrijding
Decr. B-7A	12-11-86	Wijziging Opiumwet
Decr. B-8	22-08-80	Bepaling met betrekking tot Ecologische Omstandigheden in woongebieden
Decr. B-8A	19-11-80	Wijziging Decreet B-8 (aanvulling Politiestrafwet)
Decr. B-9	08-09-80	Decreet Bijzondere Rechtspleging
Decr. B-9A	27-10-80	(1 ^e) wijziging decr. B-9
Decr. B-9B	31-12-80	(2 ^e) wijziging decr. B-9
Decr. B-9C	18-11-81	(3 ^e) wijziging decr. B-9
Decr. B-9D	15-06-82	(4 ^e) wijziging decr. B-9
Decr. B-9E	28-06-83	Decreet opheffing Bijzonder Gerechtshof
Decr. B-9.1	06-10-80	Uitvoering art. 12, 15 en 19 van decr. B-9
Decr. B-9.2	24-12-80	Wijziging Decreet B-9.1
Decr. B-9.3	18-07-81	Wijziging Decreet B-9.2
Decr. B-9.4	08-03-82	Nadere uitvoering van art. 12 Decreet B-9
Decr. B-5B	16-02-85	Verlenging algemene opsporingsbevoegdheid
Decr. B-10	29-02-83	Decreet inzake verbod bepaalde geschriften
Decr. B-11	01-02-85	Decreet Ere orde van de ster van de Revolutie
Decr. B-12	22-02-85	Decreet Ere orde van de ster van de Revolutie

6.45 Slot

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van de regelgeving in de periode 1980-1987. Vanaf 25 februari 1980 begon een nieuw tijdperk voor Suriname met veel ingrijpende veranderingen. De zittende regering was afgezet, maar het Parlement bleef nog in functie. Het Parlement was echter zijn functie als controlerende macht kwijt. Als wetgever diende het op last van het militair regiem enkel belangrijke wetten goed te keuren. Het Parlement keurde de Machtigingswet goed. Hierin werd aan de uitvoeringsorganen de bevoegdheid gegeven om bij staatsbesluit wettelijke verordeningen te wijzigen. Kort daarna werd de Grondwet geschorst, het Parlement en de Raad van Advies buiten functie gesteld en de noodtoestand afgekondigd. Ten aanzien van de algemeen bindende regels werden nieuwe rechtsregels gemaakt, met gewijzigde procedures en afwisselende wetgevingsorganen. Er was geen continuïteit ten aanzien van de formele totstandkoming van wet- en regelgeving. Wel werden de algemeen bindende regels in gecodeerde decreten gegoten. De periode van het militair bestuur kan ook het decreten tijdperk worden genoemd. Immers, alles werd per decreet geregeld. De ordenende, legitimerende, communicatieve en codificatiefuncties werden zoveel mogelijk bij decreet uitgevoerd.

De rechtsorde van een land is opgebouwd uit normen zoals vastgelegd in de Grondwet, wet of gewoonte, of andere verordeningen, beslissingen en overeenkomsten.⁶⁴⁴ Met de schorsing van de Grondwet op 13 augustus 1980 is te constateren dat ook de beschermende functie die de Grondwet bood, kwam weg te vallen; de rechtszekerheid tegenover het bestuur was niet meer gegarandeerd, terwijl ook de vraagstukken van legitimiteit en legaliteit zeer discutabel werden. Deze twee constitutionele beginselen erodeerden verder; de wetgever, het Parlement en de andere organen die nodig waren bij het wetgevingsproces, zoals de Raad van Advies, werden buiten werking gesteld. Suriname verkeerde vanaf dat moment in een rechtsvacuüm en deze periode is te karakteriseren als een wetteloze periode.

Op 22 augustus 1980 werd met terugwerkende kracht tot 13 augustus van dat jaar bij decreet vastgesteld dat verbindende wettelijke regelingen en besluiten gehandhaafd bleven tot zij vervangen, gewijzigd dan wel al of niet tijdelijk buiten werking werden gesteld. De decreten werden naast de bestaande wetten gebruikt en er was vanaf 13 augustus geen hiërarchie gemaakt tussen wetten en decreten. Integendeel, ze werden als rechtsregels van gelijke rangorde beschouwd.

In het Algemeen Decreet A is het duidelijk dat de bestuurlijke activiteiten en legislatieve activiteiten uitgevoerd zouden worden door de organen belast met de uitvoerende macht.

Opvallend is dat in het Decreet Toedeling Regeermacht werd neergelegd dat de burgers gedwongen waren decreten te accepteren als een wet in formele zin. Het decreet zou al of niet door straf of politiedwang worden gehandhaafd en als het nodig was, zou hierover ook overleg zijn met het Militair Gezag. Hier kan geconcludeerd worden dat het Decreet Toedeling Regeermacht een dwingend bevel was naar de burgers toe en hiermee werd het autocratisch/autoritair regiem bevestigd. Het normenstelsel was erg verwarrend. Behalve dat soms dezelfde onderwerpen in verschillende decreten werd geregeld en gewijzigd, waren er

⁶⁴⁴ Veerman geeft een definitie van de term rechtsorde. De rechtsorde is als 'een samenhangend systeem van rechtsnormen: dat zijn geen oordelen, maar geboden of verboden of machtigingen'. Veerman 2012, p.33.

ook steeds verschillende wetgevingsorganen belast met de vaststelling hiervan, en die waren ook nog belast met de uitvoering van de decreten. Daarnaast werd de vormgeving van het normenstelsel in zowel de A- als B- en C-decreten geregeld en daarna weer in de A-decreten.

De wetgever produceert via wet recht. De totstandkoming van wetten in een democratische rechtsstaat is gestoeld op democratische processen. De regelgeving en in het bijzonder de decreten waren niet gedemocratiseerd; bij de ordening van de maatschappelijke, economische, politieke en juridische (staatsrechtelijke, bestuursrechtelijke, strafrechtelijke, privaatrechtelijke) aspecten is de betrokkenheid van de burgers, zij het middels een volksvertegenwoordiging, afwezig. Hiermee ontbrak de legitimatie en legaliteit van de regelgever van de decreten zoals gangbaar is in een democratie. De burger had in de jaren van de noodtoestand zijn indirecte invloed bij de totstandkoming van het recht middels wetgeving verloren. Wetgeving werd een eenzijdige aangelegenheid die met gezag en macht werd gehandhaafd en de legitimitieit (het volk als wetgever) ontbrak. De legitimitieit (aanvaarding van het gezag) van de overheid bleef wel overeind, doordat het bestuur zijn legaliteit (onderworpenheid van het bestuur aan de wet) zoveel mogelijk regelde in de diverse decreten die werden gehoorzaamd en daarmee geaccepteerd door de burgers.

In de periode tussen 1980 en 1987 was het staatsbestuur niet volgens democratische processen tot stand gekomen. In de hoedanigheid als wetgever hebben de militairen samen met de regeerteams een zware inbreuk gepleegd op de vrijheidssfeer van burgers. De vrijheidssfeer van burgers mag slechts beperkt worden door tussenkomst van volksvertegenwoordigers.

Hoofdstuk 7 CONCLUSIE

Zoals alle andere staten heeft ook Suriname in zijn groei naar een jonge zelfstandige staat diverse ontwikkelingen doorgemaakt. Suriname werd als kolonie en later als gebiedsdeel bestuurd middels staatsregelingen waarin in grote lijnen de organisatie en bevoegdheden van het staatsbestuur, de rechtspleging en de regelgeving te vinden waren. Vanaf het statuut in 1955, toen Suriname de status kreeg van gebiedsdeel van Nederland, werd de interne politiek aan een burgerbestuur overgelaten dat na periodieke verkiezingen verantwoordelijk was voor het staatsbestuur. Het gehanteerde bestuursstelsel met adequate ingebouwde *checks and balances* en de parlementaire democratie zorgden voor een goed functionerende democratische rechtsstaat. Er werden op basis van gelijkheid en middels het stelsel van het algemeen kiesrecht op periodieke basis vertegenwoordigers gekozen, die de legitimiteit gaven aan de regering. De publieke vrijheden zoals vrije meningsuiting, recht op leven, recht op toegang tot onafhankelijke en onpartijdige rechters, het recht op vereniging en vergadering en het kiesrecht waren niet alleen gegarandeerd in mensenrechtenverdragen, maar waren ook in de verschillende staatsregelingen vastgelegd.

Na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 werd de politieke democratie voortgezet. In de Grondwet van 1975 werd in hoofdstuk I een catalogus van grondrechten opgenomen. Ook het wettelijke kader van zowel het staatsbestuur als de rechtspleging en de regelgeving waren opgenomen in de Grondwet en andere wettelijke regels. Onder geheimhouding van de stemmen konden kiezers stemmen op kandidaten uit verschillende politieke partijen die op basis van het recht op vereniging hun kandidaten plaatsten op de kiezerslijsten. De regering was verantwoording verschuldigd aan het parlement. Er was een vertrouwensregeling die geëffectueerd kon worden middels een motie van wantrouwen. De publieke opinie stond hoog aangeschreven. Er waren diverse particuliere media die via dagbladen en andere communicatiekanalen de handelingen van het staatsbestuur kritisch noteerden. Een ieder had het recht vrijelijk zijn mening te uiten en inlichtingen te ontvangen en door te geven, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

De rechterlijke macht was onafhankelijk en burgers hadden vrijelijk de toegang tot de zittende magistratuur om hun rechten te laten toetsen door gegradueerde magistraten. Elke inmenging in rechtszaken was verboden en het opleggen van straffen behoorde tot de bevoegdheid van de gewone rechter, behoudens door de wet te bepalen uitzonderingen, die ten aanzien van vrijheidsstraffen alleen betrekking konden hebben op het straf- en tuchtrecht voor militairen. Een ieder had bij de aantasting van zijn rechten aanspraak op een eerlijke en openbare behandeling van zijn klacht binnen een redelijke termijn door een onafhankelijke en onpartijdige rechter.

Wetten kwamen in gezamenlijk overleg tussen de regering en het parlement tot stand. Beide organen hadden de bevoegdheid om wetsvoorstellen te doen. Na onderzoek van het parlement naar een wetsvoorstel vonden de beraadslagingen in het openbaar plaats. Na de aanvaarding van het wetsvoorstel door het parlement werd deze bekrachtigd door het staatshoofd tot een wet die daarna werd afgekondigd in het Staatsblad voor de inwerkingtreding. Alhoewel de regering de bevoegdheid had gekregen om staatsbesluiten, houdende algemene regelen, uit te vaardigen, mochten slechts bij wet voorschriften worden opgenomen die door straf of

politiedwang konden worden gehandhaafd. De op te leggen straffen en politiedwang waren voorbehouden aan de wetgever om het bij wet te regelen.

Hoezeer ook op weg naar de onafhankelijkheid de politieke inzichten van de politieke partijen over de onafhankelijkheid verschilden, op het ultieme moment is er wel voor gekozen om in dialoog te treden. Uiteindelijk werd de onafhankelijkheid gezamenlijk omarmd en daarmee ook de Grondwet van 1975. Suriname is op 25 november 1975, in gezamenlijk overleg met Nederland, op vreedzame wijze onafhankelijk geworden. Na de onafhankelijkheid bleek echter dat de politieke groepen elkaar niet alleen bestreden, maar elkaar ook provoceeden door machtsspelletjes en was er weinig overleg over incidenten en verschil van mening over staatsaangelegenheden. Begin 1980 werd de politieke macht overgenomen door militairen. Daarna heeft Suriname vanaf 25 februari 1980, bijkans acht jaar lang, een militair bestuur gekend dat samen met regeerteams en andere organen en met behulp van decreten de leiding had over het land. In 1987 werden democratische verkiezingen gehouden en kreeg het staatsbestuur weer de electorale legitimiteit terug. Vóór deze verkiezingen in 1987 was er ook voor gekozen om na overleg door de militairen met diverse politieke en maatschappelijk groeperingen een nieuwe Grondwet te schrijven. Deze Grondwet werd middels een referendum eerst goedgekeurd door burgers. De democratische verkiezingen werden op basis van deze goedgekeurde Grondwet georganiseerd. Het gezag is na de verkiezingen door de militairen op democratische wijze overgedragen aan de regering die met een overweldigende meerderheid aan stemmen was gekozen. Hiermee werd de militaire periode tussen 1980 en 1987 in principe formeel afgesloten.

Dit omvangrijke en zeer complexe onderzoek is een verslag van het militair bestuur tussen 1980 en 1987 met de volgende vraagstelling: hoe was de *Trias Politica* ingericht tijdens het militair bestuur in de periode 1980 tot en met 1987? Op basis van de hoofdvraag zijn de volgende kernvragen geformuleerd:

1. Hoe waren de drie staatsmachten ingericht?
2. Welke bevoegdheden hadden ze?
3. Hoe was de onderlinge verhouding tussen de drie machten?
4. In welke mate voldeden deze drie machten en het bestel als geheel aan de eisen van de democratische rechtsstaat en het objectieve noodrecht?

Beu van de incidenten en disputen over staatsaangelegenheden in 1979 en begin 1980 werden de militairen na hun overname van de politieke macht op 25 februari 1980 niet afgewezen door de gemeenschap en ze wist hoogstwaarschijnlijk ook niet wat ze ermee aan moest. Na de machtsovername verkondigden de militairen dat ze de democratische rechtsstaat respecteerden en dat er spoedig vrije verkiezingen zouden volgen. Vrij kort daarna veranderde echter deze zienswijze. Burgers werden beperkt in hun bewegingsvrijheid; zij mochten vooral in de avonduren niet vrijelijk de straat op. Verhalen over burgers die bij de overtreding van de avondklok de militaire kazerne hurkend moesten schoonmaken, gingen als een lopend vuurtje. Ook het verbod van samenscholing en censuur op de media waren enkele maatregelen die niet alleen verbazing wekten, maar ook wantrouwen. De machtsovername, met beperkende maatregelen van politiek- en burgerrechten die hiermee gepaard gingen, waren de eerste aanwijzingen van de verbrokkeling van de democratische rechtsstaat. Spoedig daarna zou het

machtsevenwicht, de *trias politica*, niet meer binnen het grondwettelijke kader uitgevoerd worden. Immers, de beperking van grondrechten mocht volgens de Grondwet alleen bij wet en recht; ieder andere vorm van beperking hiervan was een teken van bedreiging van de fundamentele van de democratische rechtsstaat, met als gevolg de vestiging van een min of meer autoritair regiem.

Heel gauw na de machtsovername door de militairen begon de politieke democratie weg te glijden. Democratische instituten werden opgeheven en de fundamentele waarden van een democratische rechtsstaat werden opzij geschoven. In de zeven jaar werden opeenvolgende regeerteams⁶⁴⁵ samengesteld, er werden instituten gecreëerd en er werden regels gemaakt om niet alleen hun eigen legitimiteit te versterken en de huishouding van de staat Suriname draaiende te houden, maar ook om de rust en orde en de dagelijkse gang van zaken in de samenleving te ordenen.

Daarnaast moesten ook de internationale betrekkingen met zowel organisaties als landen worden onderhouden en moest met wereldleiders en bevriende naties rekening worden gehouden. Tijdens het militair bestuur werden er steeds gezag hiërarchieën gecreëerd die aansloten bij de rechtsorde die op dat ogenblik heerste. Per decreet werden autoriteiten bevoegd verklaard om nieuwe regels te maken en oude regels te wijzigen.

In dit onderzoek zijn in hoofdstuk 2 de principes die gelden voor een democratische rechtsstaat onder de loep genomen. Deze principes zijn niet alleen te vinden in de doctrine maar ook vastgelegd in universele verdragen. De vier principes van een rechtsstaat zijn: (1) het legaliteitsbeginsel, (2) de machtsverdeling, (3) de grondrechten en (4) rechterlijke controle. De overheid dient het legaliteitsbeginsel in acht te nemen, te zorgen voor machtsverdeling, de grondrechten te beschermen en onafhankelijke, rechterlijke controle te garanderen. Deze eisen staan niet op zich, maar zijn nauw met elkaar verbonden. Deze eisen zijn ook verbonden aan democratische principes. Het rechtsstaatidee bekommert zich om de vrijheid van individu en samenleving jegens de overheid. Het idee achter de democratie heeft meer betrekking op de dragers van overheidsbevoegdheden. De principes die worden beschouwd als de minimale eisen waaraan een democratie moet voldoen, zijn de volgende: (1) Een ieder heeft gelijkelijk het recht via vrije en geheime verkiezingen invloed uit te oefenen op de samenstelling van vertegenwoordigende colleges die bij de besluitvorming zijn betrokken (actief kiesrecht). (2) Een ieder heeft het recht te worden verkozen in diezelfde vertegenwoordigende colleges (passief kiesrecht). (3) Een ieder heeft het recht om naar politieke machtsverwerving te streven. (4) Een ieder heeft politieke grondrechten, met name uitingsvrijheid en vrijheid van vereniging. (5) Vertegenwoordigende colleges hebben invloed op de besluitvorming door middel van (mede)beslissingsrecht vooraf en/of door de bevoegdheid tot controleren achteraf. (6) Er is openbaarheid van besluitvorming en besluiten. (7) In (politieke) besluitvorming wordt de meerderheid gehanteerd. (8) Rechten van minderheden worden gerespecteerd. De punten één

⁶⁴⁵ In dit onderzoek zal de term regeerteam worden gehanteerd in plaats van de constitutionele term regering. De zogenaamde regering tussen 1980 en 1987 voldeed niet aan de eisen van een grondwettelijke regering, waarbij de president of premier samen met de ministers het land bestuurde. De regeringsverantwoordelijkheid werd anders ingevuld. De regeerteams ontleenden hun gezag aan en deelden tegelijkertijd hun bevoegdheden met organen als de Nationale Militaire Raad, het Militair Gezag, het Beleidscentrum, het Adviescollege, de Denkgroep, het Topberaad en een Benoemde Assemblee en waren ook aan deze genoemde organen verantwoording verschuldigd. In de instellingsdecreten werden ze wel als kabinetten of regering aangeduid.

tot en met vier richten zich tot de burgers. Burgers hebben in een democratie het kiesrecht en politieke grondrechten. Deze rechten zijn universeel en worden ondersteund door de punten vijf tot en met acht die zich richten tot de staat. Zonder deze principes is er geen sprake van de formele democratie met als gevolg dat de materiële democratie niet beleefd kan worden. Voor de ondersteuning van de duurzaamheid van de democratie zijn deze juridische rechtsregels en rechtsbeginselen voortvloeiende uit de acht eisen onmisbaar. De bovengenoemde acht principes leggen de juridische grondslag voor de democratie.

De militairen hadden op 25 februari 1980 de electoraal gekozen regering opzij geschoven. Om hun eigen legitimiteit te versterken hadden de militairen de rol van de overheid versterkt en hadden ze een eigen idee over rechtstaat en democratie. Uit het onderzoek is gebleken dat hun eigen idee veel tegenstellingen had. Zo blijkt al vroeg dat terwijl er nog een parlement aanwezig was, de militairen handelingen pleegden die bezijden de regels van een rechtsstaat waren. Enkele concrete voorbeelden zijn het eigendunkelijk censureren van de pers, het beperken van de uitings- en bewegingsvrijheden van niet alleen politici, maar ook die van de burger. Bovendien werd de door het kabinet Arron uitgeschreven verkiezing van 27 maart 1980 eerst verschoven naar een ander tijdstip om daarna tot 1987 geen verkiezingen te houden. In deze periode werd aan burgers hun democratisch recht om te kiezen of verkozen te worden uit handen genomen. Het streven naar politieke machtsverwerving middels het uitoefenen van politieke grondrechten werd als een grote bedreiging gezien. De politieke burgerschapsrechten werden door het militair bestuur tot nader orde uitgesteld. De democratische principes die zich richten op de burgers werden niet nageleefd door de overheid. De overheid, in dit geval het militair bestuur, schoot schromelijk tekort bij het naleven van de principes van een democratische rechtsstaat. Een rechtsstaat is opgebouwd uit rechtsregels die in een hiërarchische ordening tot elkaar staan. De hiërarchische ordening van de rechtsregels was met een Machtigingswet, waarin was vastgelegd dat bij staatsbesluit wetten gewijzigd konden worden, verdwenen. Het parlement was vanaf 25 februari 1980 evenals de president een symbolisch orgaan geworden en het parlement heeft dan ook in deze status zijn goedkeuring gegeven aan de eerdergenoemde Machtigingswet om wetten bij staatsbesluit te wijzigen. Hiermee was de rechtsorde op losse schroeven komen te staan.

Niettemin staande het autoritair gedrag van de militairen werden ook toezeggingen gedaan om het land te ontwikkelen. Zo werd allereerst Regeerteam 1 geïnstalleerd. Regeerteam 1 werd aangekondigd als een burgerraad die het land zou besturen en opdracht kreeg om de verkiezingen te organiseren. Op 1 mei 1980 werd de regeringsverklaring met het voorgenomen regeerprogramma gepresenteerd. In hoofdstuk 4 is de regeringsverklaring beschreven. De regeringsverklaring werd in de open lucht op het Onafhankelijkheidsplein voorgelezen als het regeerprogramma van Suriname met een viertal belangrijke vernieuwingen die gedurende zeven jaar militair bestuur steeds als argument werden gebruikt bij beleidswijzigingen en het aanstellen van nieuwe regeerteams. Het bijzondere van de presentatie van het regeerprogramma was dat ondanks een nog intact gebleven parlement, de militairen ervoor kozen om niet via het huis van het volksvertegenwoordigend orgaan, zoals de Grondwet het voorschreef, het volk toe te spreken, maar te kiezen voor een rechtstreekse weg naar de burgers toe door op werkdag op het Onafhankelijkheidsplein dit programma te presenteren. De door de militairen aangewezen minister-president uit Regeerteam 1 heeft de regeringsverklaring voorgelezen. Hij presenteerde niet alleen de veranderingen en vernieuwingen in de komende

periode, maar bevestigde ook de nieuwe orde. Die was dat vanaf 25 februari 1980 tot 15 maart 1980 de Nationale Militaire Raad de regeermacht in Suriname uitoefende. De minister-president vervolgde zijn toespraak door te stellen dat de regeermacht vanaf 15 maart 1980 weer in burgerlijke handen was gelegd, dat daarnaast de Nationale Militaire Raad was blijven bestaan, dat de regering werd ondersteund door de Nationale Militaire Raad en twee afgevaardigden van de Nationale Militaire Raad participeerden in de regering, dat de regering niet grondwettelijk aan de macht was gekomen maar op 15 maart van de Nationale Militaire Raad de feitelijke macht overgedragen had gekregen.

Verwijzend naar de patstelling van 1979 in het parlement en de quorumkwestie ontkende het nieuwe gezag tijdens de presentatie van de regeringsverklaring op 1 mei 1980, dat het parlement de parlementaire democratie tot nu toe had bedreven, maar gaf zelf geen onderbouwde uitleg hierover. Met de intrekking van het staatsbesluit van 4 januari 1980 waarin de verkiezingsdatum van 27 maart was vastgesteld, zou de zittingsduur van het parlement in oktober 1981 beëindigen. In het vooruitzicht werd gesteld de zittingsduur van het parlement met één jaar te verlengen en de nieuwe verkiezingen mogelijk in 1982 te houden. De minister-president verklaarde ook dat voor een slagvaardig beleid en voor daadkracht een ontwerp-machtigingswet door het nieuwe kabinet was voorbereid en al was ingediend bij het parlement ter behandeling en goedkeuring, dat er een nieuw berechtingscollege ingesteld zou worden om corruptiezaken te onderzoeken, dat er voorbereidingen werden getroffen om de Grondwet te wijzigen, dat er een nieuwe wet op politieke partijen zou komen, dat het kiesstelsel zou worden herzien en dat er orde zou komen in het Surinaamse perswezen.

Het militair bestuur had duidelijk gemaakt dat ze streefden naar vernieuwingen. In de regeringsverklaring werden de vier vernieuwingen opgenomen die de blauwdruk zouden worden van het zevenjarig militair bestuur. Deze vernieuwingen waren ook het programma voor het nieuwe gezag om Suriname te ontwikkelen. Hierna volgt de opsomming van de vier beloofde vernieuwingen door de militairen die zij zich voorgenomen hadden te realiseren:

5. vernieuwing van de bestuurlijke-politieke orde;
6. vernieuwing van de sociaal-maatschappelijke orde;
7. vernieuwing van de sociaal-economische orde;
8. vernieuwingen van de educatieve orde (onderwijs, opvoeding en vorming, jeugdzorg, cultuur en sport).

Met deze verklaring werd wel de indruk gewekt dat de ontstane situatie van tijdelijke aard was. Maar tegelijkertijd zien we dat hiermee de democratische principes die gericht zijn op de staat, opzij werden gezet. Met de regeringsverklaring werd samen door de militairen en Regeerteam I getoond dat ze een doel hadden. De indruk werd gewekt dat ze serieus waren en dat er hard gewerkt zou worden. De Nationale Militaire Raad en Regeerteam I stonden voor grote uitdagingen. Er moest nu beleid gemaakt worden opdat de vernieuwingen kans van slagen hadden.

De tegenstrijdigheden waarmee het militair bestuur zijn macht uitoefende, waren echter verwarrend. Terwijl de militairen in maart 1980 het bestuur aan een zogenaamde burgerraad hadden overgedragen om te besturen, kwamen in augustus 1980 hierin ongekende grote wijzigingen. Er kwam een fundamentele ommekeer in de al gewijzigde staatsorde. Onder gezag van de militairen werd per decreet de noodtoestand afgekondigd. De Nationale Militaire Raad

werd vervangen door het Militair Gezag en Regeerteam 1 werd vervangen door Regeerteam 2. Daarnaast werden er vergaande maatregelen getroffen. De Grondwet werd geschorst en het parlement en de Raad van Advies werden buiten werking gesteld. Ook de president, die tot nu toe een ceremoniële was, werd afgezet. Daarvoor in de plaats kwam er nu een door de militairen aangewezen president met executieve bevoegdheden. In het verlengde van deze maatregelen werd vanaf toen gewerkt met decreten om het land verder te besturen. De noodtoestand legitimeerde het staatsbestuur en verschafte de decreten een beperkte mate van rechtsstatelijkheid. Hiervan gebruikmakend werd per decreet een bijzonder rechtscollege ingesteld ter berechting van vooral oude politici en ambtenaren op verdenking van patronage en verrijking en begunstiging ten laste van de staatskas. De aangekondigde verkiezingen werden ook ingetrokken. Hier werd duidelijk dat de feitelijke problemen niet met het geldend recht konden worden opgelost en het noodrecht wordt gebruikt. Er wordt afgeweken van het normale bevoegdhedenpatroon en rechten worden verder ingeperkt. In dit geval diende de Grondwet niet als juridische grondslag. Uit het onderzoek over de concrete feitelijke gebeurtenissen blijkt dat er weinig of geen rekening is gehouden met de grenzen als tijdelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit, onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten en de spoedige betrokkenheid van de volksvertegenwoordiging zoals vereist in een noodtoestand.

De nieuwe inzichten van de militairen, namelijk de vier vernieuwingen zoals eerder genoemd, werden aangekondigd als te zijn de sleutels tot hervorming van Suriname. Er waren echter veel issues op weg naar de hervorming, waar hoogstwaarschijnlijk geen overeenstemming over kon worden bereikt. De weg naar de hervorming liep niet naar wens. De partijen hadden fundamentele meningsverschillen. De politieke patstelling resulteerde in het bedanken van Regeerteam 2 en het benoemen van Regeerteam 3. Het leiderschap bleef bij het Militair Gezag. De weerstand van de burgers en maatschappelijke organisaties tegen het militair bestuur begon te groeien. Ook tussen de militairen onderling waren er vele incidenten en disputen, manipulaties en verschil van inzichten, en het militair bestuur had zijn handen vol aan potentiële tegenstanders en contra-couppogingen.

Opsluiten wegens couppogingen en opsluiten wegens corruptie werd een methode om eventuele dwarsliggers opzij te zetten. Contra-couppogingen en de daarbij behorende intriges, de opzienbarende arrestaties en de processen tot berechting door het Bijzonder College waren het gesprek van de dag. De ontevredenheid werd steeds groter en het militair bestuur werd openlijk bekritiseerd. Het is opvallend dat er in 1982 vele acties en stakingen waren en de climax, waarmee vriend en vijand werden verrast, maar ook verbijsterd werden achtergelaten, werd bereikt met een eenmalige ‘groepsexecutie’ van vijftien personen in Fort Zeelandia zonder enige vorm van proces. Het was een daad gepleegd door de militairen in een kleine samenleving van nog geen half miljoen inwoners, waar haast iedereen elkaar kent. Hiermee werd het militair bestuur zowel nationaal als internationaal zeer controversieel.⁶⁴⁶ Ook hierna

⁶⁴⁶ De nabestaanden hebben zowel nationaal als internationaal een klacht ingediend. Er zijn verdachten geïdentificeerd en de rechtszaak over de executie sleept zich al jarenlang voort. Het juridisch proces is nog steeds gaande. Saillant detail is dat de toenmalige voorzitter van het Militair Gezag de huidige president is van Suriname. Zijn nalatenschap blijft hem achtervolgen. Het strafproces om de schuldigen te veroordelen was juridisch erg lastig voor vooral de aanklager, die zich echter niet heeft laten beïnvloeden door het huidige staatsbestuur. Integendeel, hij heeft vastberaden straf geëist voor de geïdentificeerde daders in plaats van vrijspraak of pardon.

bleef de noodtoestand gehandhaafd. De noodtoestand werd pas op 25 februari 1986 opgeheven en de militairen hebben hun macht pas na de verkiezingen in 1987 overgedragen aan een gekozen burgerregering.

Tot de verkiezingen eind 1987 zijn er negen regeerteams geweest. Zij hebben samen met de militairen zowel het staatsbestuur als de regelgeving tot hun respectievelijk uitvoerende en regelgevende taakstelling beschouwd. Tijdens de periode 1980 - 1987 zijn er vele ambten geconstitueerd, hetzij expliciet of impliciet. Aan de ambten zijn bevoegdheden toegekend. Deze bevoegdheden werden veelal geregeld in decreten, maar er werd ook verwezen naar wetten om de macht van ambten te reguleren. De historie heeft geleerd dat het raadzaam is dat de wetgevende macht en de uitvoerende macht van elkaar gescheiden zijn om de mens centraal te stellen, om willekeur en machtsmisbruik te voorkomen en om het absolutisme te verbreken. De machten moeten verspreid zijn over de samenleving, zodat zij elkaar in evenwicht kunnen houden. Balans voor de machten is essentieel in een democratische rechtsstaat. Evenwicht van de machten kan gerealiseerd worden wanneer de drie verschillende machten elkaar controleren. Macht bij een kleine groep die niet op een democratische wijze gelegitimeerd kan worden, is funest voor een samenleving; er ontbreekt controle. Dat was ook het geval in Suriname. Tijdens het militair bestuur waren de militairen samen met een regeerteam en soms ook met andere organen zowel het bestuur als de regelgever. Het ontbrak aan controle en de *checks and balances* was een farce. De drie machten liepen niet langs elkaar, maar door elkaar.

Het gezag in een land wordt onderscheiden in de aard van het gezag en de wijze waarop het wordt uitgeoefend. Het staatsrechtelijk vraagstuk gedurende zeven jaar militair bestuur en de intensiviteit waarmee de veranderingen plaatsvonden op het gebied van het staatsbestuur en wetgeving, gaan samen met de vraag hoe de politieke besluitvorming plaatsvond en wie als hoogste orgaan het laatste woord hierover had. In hoofdstuk 4 is het staatsbestuur met de verscheidenheid aan regeerteams en andere organen ook belast met bestuur en controle aan de orde geweest. De rol van de minister-president ten opzichte van de ministers was groot, maar hij bleef ondergeschikt aan het Militair Gezag. Zijn legitimiteit werd afgeleid van het gezag van het Militair Gezag. De rol van de minister-president ten aanzien van buitenlandse betrekkingen was ook beperkt, getuige de staatsbezoeken en -werkbezoeken van de voorzitter van het Militair Gezag. Alhoewel de minister-president en de ministers volgens het geldend recht hun eigen bevoegdheden hadden, waren ze ondergeschikt aan het Militair Gezag. De regeerteams maakten geen eigen beleidskeuzes, maar ze lieten zich leiden door het Militair Gezag dat boven hen stond. Het gevolg hiervan was dat de regeerteams niet zelfstandig als een regering konden functioneren. Het staatshoofd dat in 1982 was benoemd, bleef vijf jaar lang de waarnemend president van Suriname en zijn functie blijkt vanaf deze benoeming slechts een symbolische functie te zijn. Naast de waarnemend president en de minister-president werd de voorzitter van het Militair Gezag in augustus 1985 benoemd tot regeringsleider door de Benoemde Assemblee. De bestuurlijke verwarring was hiermee compleet. Er waren te veel kapiteins, 'twee', op één schip.

Op 29 november 2019 is uitspraak gedaan door de Krijgsraad, waarin Bouterse is veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf voor medeplegen aan moord. Hij is intussen in hoger beroep gegaan.

De militairen beschouwden ook een deel van de rechtspleging als hun taak. De rechtsstatelijkheid eist dat burgers toegang dienen te hebben tot een onafhankelijke rechter ter toetsing van de rechtmatigheid van elk overheidsoptreden waarin burgers in hun belang zijn getroffen hetzij door overheidsoptreden, hetzij in burgerlijke en strafrechtelijke zaken. De functie van het rechtspreken in de theorie van trias politica moet onafhankelijk zijn, want de rechter moet wettelijke regels toepassen in conflictgevallen. Daarbij is van belang het logisch denkpatroon van de rechter die hij tijdens zijn juridische studie opdoet.

Uit het onderzoek blijkt dat tijdens de noodtoestand de militairen wel inspraak hadden binnen de bijzondere rechtsinstellingen met als gevolg dat de rechtsgang wel was verstoord. Het instellen van het Bijzonder Gerechtshof zonder bescherming van grondrechten werkte willekeur en rechtsonzekerheid in de hand. Het niet beschermen van grondrechten betekent het uitsluiten van burgers om in beroep te gaan bij onafhankelijke rechters. De toegang tot onafhankelijke en onpartijdige rechters en het recht op effectieve rechtsbescherming zijn de fundamenten waarop een rechtstaat stoelt. In een rechtstaat worden de beginselen die gelden voor de rechterlijke macht in acht genomen. Hierna worden een aantal van deze beginselen genoemd die in dit onderzoek als toetsingskader zijn gehanteerd: 1) De rechter moet onafhankelijk en onpartijdig zijn. Deze onafhankelijkheid en onpartijdigheid dienen gewaarborgd te zijn door rechters te benoemen voor het leven en de ontslaggronden limitatief op te sommen in een wet van hogere orde die niet op een reguliere wijze gewijzigd kan worden. 2) Het is van belang dat de rechterlijke organisatie door de wetgever wordt geregeld en niet door de regering en dat de rechtspraak wordt uitgeoefend door juristen (rechtsgeleerden). 3) In een rechtstaat is er een verbod van inmenging door de wetgevende en uitvoerende macht in de rechtspraak. Onafhankelijkheid en onpartijdigheid gelden niet alleen voor de rechters, maar ook voor de openbare aanklager. Wanneer militairen die zitting hadden in de hoogste bestuursorganen en ook nog belast waren met het vaststellen van algemeen bindende regels en tegelijkertijd ook als auditeur-fiscaal mochten optreden om burgers aan te klagen wegens corrupte handelingen en nog wel met terugwerkende kracht, dan ontbreken in dit militair politiek model alle vormen van *checks and balances*. Hiermee ontbrak tijdens het militair bestuur in het staatsbestel enige mate van rechtsstatelijkheid. De rechterlijke organisatie was niet door een onafhankelijke en democratisch gekozen wetgever geregeld. De nieuwe bijzondere rechtscolleges werden door het hoogst bestuurlijk orgaan bij decreet ingesteld. De rechtspraak, die zoals vanouds vanaf 1816 door gegradueerde leden werd uitgeoefend, werd nu terzijde geschoven. Het haast eeuwenlange verbod van inmenging door de bestuurder en regelgever in de rechtspleging was bij de instelling en uitvoering van de bijzondere vormen van rechtspleging tijdens de militaire periode illusoir. Ook hier zien we dat de drie machten niet langs elkaar liepen maar door elkaar. In hoofdstuk 5 is onderzoek gedaan naar de bijzondere rechtscolleges. In de jaren tachtig waren er naast de rechterlijke macht, die belast was met rechtspraak in straf-, burger- en bestuursgeschillen, nog andere instituten ingesteld zoals het Bijzonder Gerechtshof, het Hooggerechtshof en de Krijgsraad te Velde die bevoegdheden kregen zoals vervolging en berechting. Bijzonder aan deze instituten was dat ze strafrechtelijke sancties mochten opleggen variërend van gevangenisstraf tot zelfs de doodstraf. Het Bijzonder Gerechtshof had bijvoorbeeld bij decreet de bevoegdheid om politici en ambtenaren die wegens hun vermeende betrokkenheid bij corruptieve handelingen schuldig waren bevonden, strafrechtelijke sancties als gevangenisstraf op te leggen. In dit geval werkten de sancties ook nog met terugwerkende

kracht tot en met 1970. Het Militair Gezag ging als openbare aanklager af op oude politici die zij volgens hun eigen waarden en normen verdachten van corrupte handelingen. Uit de zes belangrijke personen die belast waren met opsporing en rechtspraak bij het Bijzonder Gerechtshof, werden drie aangewezen door het Militair Gezag. Met de wijze van benoeming en samenstelling kan geconstateerd worden dat het hier niet ging om een onafhankelijk berechtingscollege. Ook het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraad te Velde hadden per decreet uitzonderlijke bevoegdheden gekregen; zij konden de doodstraf opleggen. Deze gerechten waren uitsluitend een militaire aangelegenheid.

Voorafgaand hieraan wil ik wel de kanttekening plaatsen dat rechtsinstanties die zonder medewerking van de wetgever door regeringsorganen in het leven worden geroepen, nimmer kunnen behoren tot de rechterlijke macht en in strijd zijn met de gedachte van de rechtsstaat. Immers het verbod van inmenging van regeringsorganen in rechtsorganen wordt niet meer gegarandeerd. Van enige vorm van onafhankelijkheid van zo een rechtsinstantie en de onafhankelijkheid van de rechtsprekende is geen sprake meer en hiermee worden mensenrechten geschonden, aangezien de burger te allen tijde toegang moet hebben tot een onafhankelijke rechterlijke macht.

Uit het onderzoek blijkt dat het staatsrecht, het bestuursrecht (administratierecht) en het strafrecht werden gewijzigd. In de verschillende hoofdstukken is de verandering binnen het staatsrecht aan de orde gekomen. Door sancties op te nemen in staatsbesluiten betrekking hebbende op het bestuursrecht (administratierecht) kreeg de overheid (staatsbestuur) het recht om burgers rechtstreeks te sanctioneren. Uit dit onderzoek blijkt duidelijk hoe het (straf)recht en de toepassing hiervan werden beïnvloed door de noodtoestand. Belangrijke strafbeginselen die gelden in een rechtsstaat werden niet in acht genomen. De internationaal aanvaarde rechtsbeginselen als 'nullum crimen sine lege' en het 'nulla poena sine lege' werden terzijde gelegd. Strafofflegging door het Bijzonder Gerechtshof werkte met terugwerkende kracht. Het werkte terug voor personen die te rekenen vanaf 1 januari 1970 zich aan een strafbare gedraging schuldig hadden gemaakt om ze te berechten en te bestraffen.

In hoofdstuk 6 is de regelgeving geanalyseerd en beschreven. De eisen die gesteld worden aan wetgeving en die voor het onderzoek als toetsingskader zijn gebruikt, zijn: (1) Wetgeving moet algemeen zijn en gelijke gevallen moeten gelijk behandeld worden. (2) Burgers moeten kennis kunnen nemen van de wet. (3) De wet moet begrijpelijk zijn. (4) Wetgeving mag niet met terugwerkende kracht worden ingevoerd. (5) Het recht moet intern consistent zijn. (6) De burger moet de wet kunnen naleven. (7) De wet moet niet voortdurend worden veranderd. (8) Rechtspraak dient gebaseerd te zijn op geldend recht. De democratische beginselen die gelden bij de wetgevingsprocedure ontbraken tijdens het militair bestuur. Uiteraard, er was geen parlement. Een groep mensen die het bestuur vormden, stelden ook de normen vast. Deze normen werden in een bepaalde vorm gegoten met een bepaalde term aangeduid en hoorden tot het positief recht. Met de Machtigingswet van 1980 werd de Grondwet van 1975 gewijzigd. Kort daarna werd met een decreet de Grondwet buiten werking gesteld. Met een decreet werd aan bepaalde artikelen uit de buiten werking gestelde Grondwet weer kracht gegeven. Decreten werden gerangschikt naar de categorieën A, B, C, E, L en N. De formele procedure tot wetgeving middels decreten was niet consistent. Met de buitenwerkingstelling van de Grondwet waren de staatsmachten niet meer begrensd. De decreten werden wel in het Staatsblad bekendgemaakt. De bron van de legitimatie van de regels door de nieuwe regelgever

berustte op het noodrecht. Uit het onderzoek is gebleken dat er wel verwarring was omtrent het bevoegdheidsvraagstuk dat de organen hadden om kracht te geven aan de regelgevingsproducten. In sommige decreten is te zien dat de president en de voorzitter van het Militair Gezag ondertekenden, in weer andere decreten is te zien dat alleen het Militair Gezag tekende en bij sommige decreten blijkt dat zowel de voorzitter van het Militair Gezag als de president en het hele regeerteam hebben ondertekend.

Wanneer feitelijke problemen in een democratische rechtsstaat niet met het geldend recht kunnen worden opgelost, wordt het noodrecht gebruikt. Dat hebben de militairen ook gedaan. Zij hebben in augustus 1980 de noodtoestand afgekondigd en die heeft tot 1985 geduurd. De kern van noodrecht is dat er wordt afgeweken van het normale bevoegdhedenpatroon. Bij de toepassing van het noodrecht kunnen er bevoegdheidspatronen van de zijde van de overheid worden doorbroken en rechten van vooral burgers worden ingeperkt. Deze maatregelen hebben fundamentele gevolgen. Daarom is als eis gesteld dat de maatregelen tijdelijk zijn en gebonden zijn aan voorwaarden. Allereerst moet helder zijn dat het noodrecht met de Grondwet als juridische grondslag kan worden toegepast. Hiertegenover staat het ongeschreven noodrecht of het subjectief noodrecht waar men ook wel naar grijpt. Dit heeft geen juridische basis. Essentieel is wel dat bij elke vorm van noodrecht er grenzen gesteld worden. In dit onderzoek wordt met de vier belangrijkste grenzen gewerkt: (1) tijdelijkheid; (2) proportionaliteit en subsidiariteit; (3) onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten; (4) spoedige betrokkenheid volksvertegenwoordiging. Uit het onderzoek blijkt het volgende. Bij tijdelijkheid is het uitgangspunt de terugkeer naar de 'normaaltoestand'. En wil de overheid uiteindelijk blijven functioneren naar de eisen van de democratische rechtsstaat, dan is het gebruik van noodrecht per definitie tijdelijk. Bovendien is de duur van de tijdelijkheid mede afhankelijk van de aard en duur van de dreiging en moet op enig moment wel een einde komen aan de toepassing van het noodrecht. Tijdens het militair bestuur was het noodrecht niet op basis van de Grondwet afgekondigd. De militairen hadden zelf een legitieme basis gegeven om de noodtoestand per decreet uit te roepen. Het noodrecht was in principe tijdelijk; deze tijdelijkheid heeft echter 5 jaar geduurd. Ook blijkt dat na de opheffing van de tijdelijkheid de 'normale toestand' niet was teruggekeerd. Integendeel, het heeft nog twee jaar geduurd alvorens de militairen zover waren om de democratische rechtsstaat te herstellen. De noodtoestand heeft gegolden van 20 augustus 1980 tot 25 februari 1986.

Het noodrecht eist ook dat het proportionaliteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel bij de toepassing van het noodrecht in acht dienen te worden genomen. Uit het onderzoek blijkt dat bij de toetsing van de proportionaliteit van het noodrecht nagegaan moet worden of de vraag of maatregel werkelijk noodzakelijk zijn met het oog op de met de maatregel te dienen doelen, en bij subsidiariteit gaat het vooral om de vraag of er niet een minder ingrijpend middel zou kunnen worden ingezet om hetzelfde doel te bereiken. Het militair bestuur streefde naar vernieuwing van de bestuurlijk-politieke, sociaal-maatschappelijke, sociaal-economische en educatieve orde. Waren er inderdaad negen regeerteams nodig om deze vernieuwingen middels het noodrecht door te voeren? In een democratische rechtsstaat kunnen vernieuwingen op deze onderdelen bijvoorbeeld middels een meerjaren ontwikkelingsprogramma worden uitgevoerd. Daarvoor is er geen noodtoestand nodig. Tijdens het noodrecht is ook van belang de vraag hoe grondrechten tijdens het noodrecht gewaarborgd dienen te worden. De onaantastbaarheid van bepaalde grondrechten vloeit niet alleen voort uit het nationaal recht, maar ook uit het

internationaal recht. Hier gaat het om de rechten zoals opgenomen in het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en andere rechtstreeks werkende verdragen. Uit het hele onderzoek blijkt dat grondrechten niet gewaarborgd waren. De Grondwet was buiten werking gesteld en er werd ontkend dat het BuPo-verdrag doorwerking had. Formeel werd in maart 1982 bij decreet het Statuut Basisrechten en Plichten als te zijn de grondrechten gepresenteerd. Al gauw moest dit worden gewijzigd in alleen basisrechten; plichten werd eruit geschrapt. Het decreet met het Statuut Basisrechten en Plichten was meer een plicht vanuit de overheid die schijnbaar zorg moest dragen voor waarborgen. De rechtzoekende had er echter weinig aan. Het Statuut Basisrechten kon niet geëffectueerd worden. De toegang tot de rechter was niet opgenomen in dit Statuut. Uiteindelijk werd in 1985 ook een Nationaal Instituut Mensenrechten per decreet ingesteld om de grondrechten te effectueren en het instituut kreeg als bevoegdheid om klaagschriften te onderzoeken in verband met vermeende schending van fundamentele rechten en plichten van de mens. Ook dit instituut was gemaakt door het militair bestuur. Bij nadere analyse blijkt dat zelfs de notulen van de beraadslagingen van het Nationaal Instituut Mensenrechten gezonden werden naar het Militair Gezag en de Raad van Ministers. Op het terrein van het staatsrecht zijn er veel concepten ontwikkeld om zoveel mogelijk actoren te betrekken bij de besluitvormingsprocedure; te denken valt aan het Beleidscentrum, de Denkraad, de adviescolleges en het Topberaad. De scheidslijn tussen deze organen en het Militair Gezag is niet altijd duidelijk te trekken. De democratie die het Militair Gezag poogde te vestigen, is onduidelijk. Deze onduidelijkheid wordt versterkt vanwege het ontbreken van enig fundament van de Surinaamse democratie tijdens het militair bestuur. De democratie was meer ingezet als strijdtoneel om de macht van de militairen te vestigen. In 1982 werd de druk vanuit de samenleving nog als een bedreiging gezien. In 1985 was de druk vanuit de samenleving, met de ongekende inflatie en grote schaarste aan basisgoederen, om te overleven groot met nu wel als gevolg dat de samenwerking van het Militair Gezag met de vakbonden, het bedrijfsleven en de oude politieke partijen een dringende nood was. Het resultaat van deze samenwerking heeft vruchten afgeworpen. Het heeft uiteindelijk geresulteerd in democratische verkiezingen. Ook heeft deze samenwerking de militairen gedwongen om naar macht te streven volgens democratische principes en respect te tonen voor de rechtsstaat. De militairen hebben zich in 1987 ook georganiseerd in een politieke partij en hebben als organisatie deelgenomen aan de verkiezingen in 1987. Tegenover deze organisatie stond de politieke organisatie Front, een samenbundeling van de oude politieke partijen. Het Front heeft een overweldigende overwinning gehad, terwijl de militaire organisatie een grote nederlaag heeft geleden. Van de 51 zetels die behaald kon worden in het parlement, kregen de militairen slechts 3 zetels. Met dit onderzoek kan een ieder nu kennis nemen van het staatsrecht tussen 1980 en 1987 en ook inzicht krijgen in hoe het staatsrecht vanaf de koloniale periode was vastgelegd. Dit onderzoek is een bijdrage aan kennis van en inzicht in de plaats en de rol van de militairen gedurende 1980 tot en met 1987, de positie van de (waarnemend) president, de minister-president, de ministers, de benoemde Assemblee en andere organen en inzicht in de rechtspleging en regelgeving. Met dit onderzoek is het constitutioneel recht tijdens het militair bestuur uitvoerig beschreven en daardoor kan het als referentiekader dienen.

English summary

Under the 1980 – 1987 military administration, some important developments took place in constitutional law. The Constitution of that period is the subject of this study. This dissertation reports on the research into Surinamese constitutional law during this 1980s military era. During this period of martial law there was neither an elected parliament nor any other form of authority with parliamentary legitimacy in Suriname.

The research into the military administration is predominantly normative research into the formal constitutional arrangement of the Surinamese state during the 1980-1987 era, from the period of the forced removal of the Arron-administration through the military coup of 25 February 1980, until the democratic elections on 25 November 1987. During the military period, historically developed principles and requirements of the rule of law and democracy were discarded either completely or in part, with some being completely absent and others remaining intact. This turnaround also brought about a fundamental change in the administrative structure and laws of Suriname. In addition, new legal institutions were added to the judicial system.

During this period, the then ruling political powers argued that Suriname remained a constitutional democracy and that martial law was only a necessity under the circumstances. To assess to what extent there was democratic rule as well as the justification of the use of martial law, a study was conducted into the theoretics of constitutional democracy and martial law. States often are described as constitutional democracies; however, around the world there are differences as regards to what extent. To measure the degree of democracy, it is tested against internationally recognized frameworks enshrined in international conventions, treaties and doctrines. Theories on the subject of the constitutional democracy and martial law have been developed and fine-tuned over the years. In this research, such theories were applied in order to answer the main question as well as the key questions:

How was the setup of the *Trias Politica* during the 1980 – 1987 military administration?

Based on the main question key questions were formulated, namely:

1. How were the three powers arranged?
2. What authorities were bestowed upon them?
3. How did the three powers relate to each other?
4. To what extent did the three powers and the governance as a whole comply with the requirements of a constitutional democracy and those of objective martial law?

With its political independence on 25 November 1975, Suriname became a parliamentary republic. Following independence, Suriname installed a ceremonial president and government ministers became accountable to Parliament. Constitutional rights were enshrined in the written Constitution. Inherently, the constitutional democracy Suriname had an independent judiciary and regular elections were guaranteed by the Constitution. Post-independence, the first elections were held in 1977 and the second – early- elections had been resolved to take place on 27 March 1980.

On 25 February 1980, a revolution took place in the constitutional democracy of Suriname. Some would argue a coup d'état; the incumbent Government was forced to resign by a group

of armed soldiers of the National Army. On 13 August 1980 the soldiers issued the first two important decrees, announcing martial law, suspending the written Constitution of 1975, dissolving Parliament and sidelining the Cabinet. Meanwhile, the President had resigned and the all governance was in the hands of the group of sergeants which had been known as the Military Council since 25 February 1980 and as of 13 August 1980 would be referred to as the Military Authority.

This study exposes the complexities of the executive, legislative and judiciary powers during the military era. Both the executive and legislative powers, but also areas of judiciary powers either directly or indirectly came under the Military Authority. Both the arrangement and population of governance and state structures, as well as the balances of power and control, were continuously changed during the military regime of seven years. These changes are clearly noticeable in the ratification and countersigning of the decrees adopting binding regulations.

During the military era, state powers were predominantly arranged by decree. These binding decrees would be signed by or on behalf of the president and the Military Authority and countersigned by the Military Authority and ministers. The decrees would be publicized in the Law Gazette as well as through media channels when necessary. Different categories of decrees were introduced, each of which had its own code letter: A-decrees, B-decrees, C-decrees, L-decrees, N-decrees and E-decrees. A-decrees determined rules pertaining to martial law and any directly related regulations. B-decrees covered the consequences of martial law and were of either a temporary or an ad hoc nature. C-decrees contained regulations of a more or less permanent nature. L-decrees were to enshrine land reform and N-decrees regulated nationality through naturalization. E-decrees laid down rules concerning matters of finance and economy. The suspension of the Constitution on 13 August 1980 introduced a vacuum in the judicial basis of the legal order whilst jeopardizing the security of political and civil rights; for instance through prohibition of congregation, prohibition of any political activity, a curfew, curtailment of press freedom and limitation of freedom of movement. Nevertheless, general legislation as enshrined in the Civil Code, the Criminal Code, the Commercial Code, the Code of Criminal Procedure and the Code of Civil Procedure remained intact. The judges who were members of the Court of Justice remained in position and in accordance with Article 1 of the Regulations regarding the Establishment and Composition of the Judiciary, the judges heard all cases. There were two judicial proceedings: before the District Courts which heard cases in the first instance and before the Court of Justice, which acted as the final court of appeal. In addition to these two courts which dealt with ordinary legal proceedings, the Military Authority established three special courts which were also tasked with justice. These were the Special Court of Justice, the Field Court Martial and the Supreme Military Court, each with their own tasks and authorities. These courts were also tasked with detection, prosecution and adjudication.

During this seven-year period, enormous pressure was exerted on the Military Authority from across society, such as through the unions and the business community. The financial and economic situation was dire too. The coffers were nearly empty, civilians were living in severe poverty, basic necessities were scarce, while much stockpiling took place. After five years of military administration a number of unions and the business community were officially involved in governance. Union members and members of the business community were given administrative and regulatory functions. An Appointed Assembly with legislative powers was

formed, composed of members of the unions and the business community as well as members appointed by the military. This was a collaboration between the military, the unions and businesses aimed at kick starting a democracy. During this period, the old political parties were engaged with and together they contributed to the formulation of a new Constitution. A new Constitution was drafted which was then presented to the electorate for approval by referendum. Only after the Constitution had been approved, the first Universal, Free and Secret elections would take place. This Constitution was approved by referendum on 30 September 1987. Subsequently, Parliamentary elections were held on 25 November 1987 and, after seven years of military administration, Suriname had a civilian government.

In order to fill the legal hiatuses caused by the transition of a military regime to civil governance, Article 183 stipulates:

“That the laws as in existence prior to the enactment of the 1987 Constitution, including the laws and decrees issued from 25 February 1980 onwards, remain in effect until such time as they have been replaced by others through this Constitution, provided that they, insofar as they contravene the Constitution, have been brought in line with the Constitution no later than at the end of the first session of the National Assembly, otherwise becoming invalid.”

As such, most A- and B-decrees were annulled or repealed. A number of C-decrees were also repealed, while some were amended and others remain valid and legally binding. The N-decrees which covered naturalization, were issued on an individual basis and did not lose their legal force. Most E- and L-decrees remain in effect.

In 1987 Suriname got a democratically legitimized representation of the people as well as a government which had won the election by a large majority. Despite the changeover to a civilian government, the military remained in a strong position throughout this transition phase. This is when the post-military era starts in Suriname. According to the 1987 Constitution, the Military Authority was a state institution and the National Army came under the Military Authority. Members of the Military Authority were also members of the State Council (the state’s advisory body). This led to conflict. The civilian government experienced issues governing the country and therefore sought to curb the powers of the military apparatus. These attempts caused friction and nearly two years after the Universal, Free and Secret elections the military seized power for a second time; albeit by means of a “telephone conversation” this time, as opposed to with arms. On 24 December 1990 the President was informed by telephone that he was to resign. Parliament was tasked with the election of a new president, nominated by the Military Authority. This president and his cabinet prepared early elections and another round of Universal, Free and Secret elections was held. Once again, Suriname got a civilian government. In 1992, this government amended the 1987 Constitution and the Military Authority was formally deleted from the Constitution as a state institution. This put an end to the constitutional position of power of the military and the National Army has been under the responsibility of the Ministry of Defense ever since.

While this research covers constitutional law in Suriname in the period from 1980 – 1987, it does not go into the post-military era and the path later chosen by the military in the form of the establishment of their own political party for the purpose of contesting elections.

Nederlandse samenvatting

Tijdens het militair bestuur tussen 1980 en 1987 hebben zich op staatsrechtelijk gebied belangrijke ontwikkelingen voltrokken. De constitutie uit die periode is het onderwerp van deze studie. Dit proefschrift is een verslag van de studie naar het Surinaams staatsrecht gedurende de militaire periode in de jaren tachtig. In deze periode van noodtoestand ontbrak in Suriname een electoraal gekozen parlement en een gezag met parlementaire legitimatie.

Het onderzoek tijdens het militair bestuur is voornamelijk een normonderzoek en handelt over de formele staatsrechtelijke ordening van de staat Suriname gedurende de periode 1980 tot 1987, vanaf de periode toen de regering Arron ten val werd gebracht door de militaire machtsovername op 25 februari 1980 tot de democratische verkiezingen op 25 november 1987. In de militaire periode kwamen de historisch ontwikkelde principes en eisen voor een democratische rechtsstaat geheel dan wel gedeeltelijk te ontvallen, althans sommige ervan ontbraken en sommige ervan bleven intact. Deze omwenteling betekende ook een fundamentele wijziging van de bestuursstructuur en regelgeving van Suriname. Ook werd de rechtspleging aangevuld met nieuwe rechtsinstanties.

In deze periode werd door de toen heersende politieke macht gesteld dat Suriname nog steeds een democratische rechtsstaat was en dat de noodtoestand vanwege de heersende omstandigheden noodzakelijk was. Ter toetsing van de mate van rechtsstatelijkheid en democratie en van de rechtvaardiging van de noodtoestand zijn de theorieën over de democratische rechtsstaat en het noodrecht bestudeerd. Staten worden vaker aangemerkt als een democratische rechtsstaat. Ze verschillen echter in de wereld in de mate daarvan. Om de mate van democratie te meten wordt deze dan ook getoetst aan internationaal erkende kaders die terug te vinden zijn in internationale verklaringen, verdragen en de doctrine. De theorieën over het leerstuk democratische rechtsstaat en het noodrecht zijn door de jaren heen ontwikkeld en verfijnd. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van de reeds ontwikkelde theorieën om antwoord te zoeken op de hoofdvraag en de kernvragen:

Hoe was de *Trias Politica* ingericht tijdens het militair bestuur in de periode 1980 tot en met 1987?

Op basis van de hoofdvraag zijn kernvragen geformuleerd. De kernvragen zijn:

1. Hoe waren de drie staatsmachten ingericht?
2. Welke bevoegdheden hadden ze?
3. Hoe was de onderlinge verhouding tussen de drie machten?
4. In welke mate voldeden deze drie machten en het bestel als geheel aan de eisen van de democratische rechtsstaat en het objectieve noodrecht?

Met de staatkundige onafhankelijkheid op 25 november 1975 is Suriname een republiek geworden met een parlementair stelsel. Met de onafhankelijkheid kreeg Suriname een ceremoniële president en waren de ministers verantwoording verschuldigd aan het Parlement. De grondrechten waren gewaarborgd in de Grondwet. Inherent aan een democratische rechtsstaat had Suriname een onafhankelijke rechterlijke macht en waren reguliere

verkiezingen gegarandeerd in de Grondwet. Na de onafhankelijkheid was de eerste verkiezing gehouden in 1977 en de tweede vervroegde verkiezing zou plaatsvinden in 1980. De verkiezingsdag was bij resolutie bepaald op 27 maart 1980.

Op 25 februari 1980 heeft in de democratische rechtsstaat Suriname een constitutionele omwenteling plaatsgevonden; de toenmalige regering werd door een groep militairen, uit het Nationaal Leger, gewapend tot aftreden gedwongen. Op 13 augustus 1980 werden door de militairen de eerste twee belangrijke decreten uitgevaardigd waarmee de noodtoestand werd afgekondigd, werd de Grondwet van 1975 geschorst, het Parlement ontbonden en de Raad van Advies buiten werking gezet. Inmiddels was ook de president afgetreden en was de volledige regeermacht in handen van een groep militairen die op 25 februari 1980 bekend stonden als de Militaire Raad en vanaf 13 augustus 1980 het Militair Gezag werd genoemd.

In deze studie wordt de complexiteit in bestuur, regelgeving en rechtspleging tijdens de militaire periode blootgelegd. Zowel het bestuur als de regelgeving, maar ook delen van de rechtspleging vielen onmiddellijk dan wel middellijk onder het Militair Gezag. De regeermacht en de staatsstructuren werden gedurende zeven jaar van militair bestuur steeds van inrichting en samenstelling en in machts- en gezagsverhoudingen veranderd. De laatstgenoemde veranderingen zijn duidelijk merkbaar bij de bekrachtiging en contrasignering van de decreten waarmee bindende regels werden vastgesteld.

De staatsordening van Suriname werd tijdens het militair bestuur hoofdzakelijk geregeld bij decreet. Deze decreten, die bindende kracht hadden, werden door of vanwege de president en het Militair Gezag getekend en door of vanwege het Militair Gezag en ministers gecontrasigneerd. De decreten werden gepubliceerd in het Staatsblad en werden zo nodig ook via publiciteitsmedia bekendgemaakt. Er werden verschillende decreten geïntroduceerd. Elk soort had een eigen codeletter: de A-decreten, de B-decreten, de C-decreten, de L-decreten, de N-decreten en de E-decreten. De categorie A-decreten stelde regels vast betreffende de noodtoestand en de direct daarmee gepaard gaande regelingen. De categorie B-decreten stelde regels vast over de gevolgen van de noodtoestand en hadden een tijdelijk en of incidenteel karakter. De categorie C-decreten bevatten regelingen met een min of meer permanent karakter. In de L-decreten werden regels over de landhervorming vastgelegd. De N-decreten regelden de nationaliteit middels naturalisatie. Met de E-decreten werden regels vastgelegd over financieel-economische aangelegenheden.

Met de schorsing van de Grondwet op 13 augustus 1980 kwam er een vacuüm in de juridische grondslag van de rechtsorde en was de waarborging van politieke en civiele grondrechten van burgers ook in het geding; zo was er onder andere sprake van verbod van samenscholing, verbod van politieke activiteiten, van invoering van de avondklok, beknotting van de persvrijheid en beperking van de bewegingsvrijheid. Desondanks bleven de algemene wetboeken zoals het Wetboek van Burgerrecht, het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Koophandel en de Wetboeken van Strafvordering en Burgervordering intact. De rechters die lid waren van het Hof van Justitie zijn in hun functie gehandhaafd gebleven en op grond van

artikel 1 van het Reglement inzake de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht namen de rechters kennis van alle twistgedingen. Er waren twee rechtsgangen: de Kantongerechten die kennisnamen van twistgedingen in eerste instantie en het Hof van Justitie dat optrad als laatste beroepsorgaan. Naast de twee genoemde rechtscolleges die belast waren met de gewone rechtspraak, werden door het militair bestuur drie bijzondere colleges ingesteld die ook belast werden met de rechtspleging. Deze waren het Bijzonder Gerechtshof, de Krijgsraad te Velde en het Hoog Militair Gerechtshof met eigen taken en bevoegdheden. Deze colleges waren in ieder geval ook belast met opsporing, vervolging en rechtspraak.

In de zeven jaren was de druk op het militair bestuur vanuit het maatschappelijk veld, zoals van de vakbonden en het bedrijfsleven, groot. De financieel-economische toestand was ook erg slecht. De staatskas was haast leeg, burgers leefden in grote armoede, basislevensbehoeftes waren schaars, terwijl goederen flink werden gehamsterd. Na vijf jaar militair bestuur werden een aantal vakbonden en het bedrijfsleven officieel betrokken bij het bestuur. Leden uit de vakbeweging en het bedrijfsleven kregen bestuurlijke en regelgevende functies. Er werd een Assemblee geformeerd met wetgevende functie, die samengesteld was uit de vakbeweging, het bedrijfsleven en leden die aangewezen waren door de militairen. Dit alles was een samenwerkingsverbond tussen de militairen, de vakbeweging en het bedrijfsleven met als opdracht om de democratie op gang te brengen. Gedurende deze periode werden ook de oude politieke partijen betrokken en hebben ze gezamenlijk bijgedragen aan de totstandkoming van een nieuwe Grondwet. Er werd een Grondwet geschreven die aan de kiesgerechtigde burgers werd voorgelegd om deze bij referendum goed te keuren. Pas na de goedkeuring van de Grondwet zouden de eerste Algemene, Vrije en Geheime verkiezingen plaatsvinden. Deze Grondwet is op 30 september 1987 bij referendum goedgekeurd. Hierna zijn op 25 november 1987 de parlementaire verkiezingen gehouden en kreeg Suriname na zeven jaren militair bestuur weer een burgerregering.

In de nieuwe Grondwet is om de juridische hiaten door de overgang van een militair regiem naar het burgerbestuur in te vullen, vastgesteld in artikel 183 *'dat de wettelijke regelingen, zoals die bestonden voor het inwerking treden van de Grondwet '87, waaronder begrepen de wetten en decreten die vanaf 25 februari 1980 waren uitgevaardigd, van kracht blijven, totdat zij door andere volgens deze Grondwet zijn vervangen, met bepaling dat zij, voor zover zij inhoudelijk in strijd zijn met de Grondwet, niet later dan aan het einde van de eerste zittingsperiode van de Nationale Assemblee met deze Grondwet in overeenstemming moeten zijn gebracht, bij gebreke waarvan zij hun rechtskracht zouden verliezen'*. Hiermee zijn de meeste A- en B-decreten na de verkiezingen vervallen of ingetrokken, een aantal van de C-decreten werden ook ingetrokken, enkele zijn aangepast en de rest is nog steeds geldig en heeft rechtskracht van wet. De N-decreten waarin naturalisatie werd geregeld, waren individueel gericht en hebben hun geldigheid niet verloren. De meeste E- en L-decreten zijn nog steeds geldig.

In 1987 kreeg Suriname een democratisch gelegitimeerde volksvertegenwoordiging en een regering die de verkiezingen met grote meerderheid had gewonnen. Ondanks de overgang naar een burgerregering bleef in deze overgangsfase de positie van de militairen sterk. Vanaf hier

begint de post militaire periode in Suriname. Het Militair Gezag was volgens de Grondwet van 1987 een staatsorgaan en het Nationaal Leger viel onder het Militair Gezag. De leden van het Militair Gezag waren ook lid van de Staatsraad (adviesorgaan van de staat). Dit bracht conflicten met zich mee. De burgerregering ondervond problemen bij het besturen van het land, en de regering trachtte daarom de macht van het militaire apparaat in te dammen. Deze handelingen brachten spanningen met zich mee en bijkans twee jaar na de Algemene, Vrije en Geheime verkiezingen werd de regeermacht voor een tweede keer overgenomen door de militairen, zij het niet meer gewapend zoals de eerste keer, maar door slechts 'het plegen van een telefoontje'; op 24 december 1990 werd telefonisch aan de president van het land medegedeeld dat hij moest opstappen. Het Parlement kreeg opdracht om een door het Militair Gezag voorgedragen president te kiezen. Deze president heeft samen met zijn kabinet vervroegde verkiezingen voorbereid en er werden wederom Algemene, Vrije en Geheime verkiezingen gehouden. Suriname kreeg opnieuw een burgerregering. Deze regering heeft in 1992 de Grondwet van 1987 gewijzigd en het Militair Gezag werd als zelfstandig staatsorgaan formeel uit de Grondwet geschrapt. Hiermee is grondwettelijk een einde gekomen aan de constitutionele machtspositie van de militairen, en het Nationaal Leger ressorteert vanaf toen onder het ministerie van Defensie.

Aangezien dit onderzoek als object heeft het staatsrecht van Suriname tussen 1980 en 1987 blijft een onderzoek naar de post militaire periode en de nieuw ingeslagen weg van de militairen om middels een eigen opgerichte politieke organisatie deel te nemen aan de verkiezingen, buiten bespreking.

Literatuuroverzicht

Adhin 1957

J.H. Adhin, *Eenheid in verscheidenheid, culturele activiteit in Suriname. Beginselen, feiten en problemen in: Gedenkboek (CCS 1947-1957)*, Stichting Cultureel Centrum Suriname, Paramaribo 1957, p.134-139.

Adhin 1969

J.H. Adhin, 'Toepassing van Rooms-Hollands recht in Suriname', *West-Indische Gids* 1969, jaargang 47, afl.1, p. 5-10.

Adhin 1972

J.H. Adhin, 'Landsbesluiten: Alleen uitvoeringsbesluiten of ook autonome besluiten', *AJB* Jg.22, 3^e en 4^e kw.1972, p.785-791; overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.12-17.

Adhin 1973

J.H. Adhin, 'Een eeuw Ontwikkeling van het staatsrecht. Van kolonie tot autonoom rijksdeel', verschenen in: *Honderd jaar rechtsontwikkeling in vogelvlucht*, Paramaribo, 5 juni 1973; overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.17- 42.

Adhin 1976

J.H. Adhin, 'De Grondwet van de Republiek Suriname', verschenen in: *NJB*, Jg.51 no.26 (26 juni 1976) p.878; overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.42-44.

Adhin 1978

J.H. Adhin, 'De term 'staatsbesluit' in de Grondwet van Suriname', verschenen in: *SJB*, no.27 (mei 1978), p.131-141; overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.50-55.

Adhin 1981

J.H. Adhin, 'Toepasselijkheid van het Surinaams-Nederlands Uitleveringsverdrag', *SJB* nr. 33 en 34, december 1980.

Adhin 1981

J.H. Adhin, 'De term 'resolutie' wederom officieel in gebruik in plaats van het verwarrende 'staatsbesluit', verschenen in: *SJB*, no.35 (mei 1981); overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.61-67.

Adhin 1982

J.H.Adhin, 'Herstructurering van het Justitiele apparaat', *NJB* juni 1982, no.39, p.687-692.

Adhin 1987

J.H. Adhin, 'De districtbewoner en het voorontwerp van de Grondwet. Mogelijkheid van decentralisatie', verschenen in: *Justoria*, Jg.2 no.2 (9 september 1987); overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.74-82.

Adhin 1992

J.H. Adhin, 'De recente Grondwetswijziging', verschenen in: *SJB 1992*, no.1/2 (augustus 1992); overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.82-92.

Adhin, 1993

J.H. Adhin, 'staats-en bestuursbesluiten volgens de Grondwet van 1987', verschenen in: *SJB 1993*, no.4 (december 1993); overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.119-125.

Adhin, 1995

J.H. Adhin, 'Het referendum in het Surinaamse staatsrecht. Een staatsrechtelijke instituut', verschenen in: *SJB 1995*, no.1/2 (september 1995); overgenomen uit *Capita Selecta staats-en bestuursrecht* samengesteld door R.E.Tjung Agnie, Universiteit van Suriname, 1996, p.146-154.

Adhin 1981

K.S.Adhin, 'De Surinaamse rechter en de toepassing van verdragen', *SJB 1981*, p.564-582.

Baal 2008

Y. Baal, *Verzorgingsrechten en plichten bij huwelijk en buitenhuwelijk samenleven in het Surinaams recht, Surinamisering, internationalisering en regionalisering van recht*, (diss. AdeKUS): Paramaribo, 2008.

Baehr 1989

P. Baehr, *Mensenrechten: bestanddeel van het buitenlands beleid*, Amsterdam: Boom Uitgevers 1989.

Bakker e.a. 1993

Bakker Eveline, Leo Dalhuisen, Maurits Hassankhan, Frans Steegh, *Geschiedenis van Suriname; Van stam tot staat: p/ Walburg Pers, Zutphen 1993*.

Bechan-Pherai 2006

W.Bechan-Pherai, *Inleiding tot het Surinaams Staatsrecht*, Paramaribo 2006.

Bechan-Pherai 2014

W.Bechan-Pherai, 'Van machtsevenwicht naar machtsoverwicht in Guyana', *SJB* december 2014, nr.3, p.26-29.

Bechan-Pherai 2015

W.Bechan-Pherai, 'De districtsverordening in beeld. Is de regionale regelgeving een terra incognita voor politiek Suriname?', *SJB* april 2015, no.1, p.32-42.

Bechan-Pherai 2017

W.Bechan-Pherai, 'Het terugroeprecht; spanningsveld in beleving rechtsstaat en democratie', *SJB* augustus 2017, nr.2, , p.82-87.

Bechan-Pherai 2019

W.Bechan-Pherai, 'De status van decreten', *SJB* december 2019, nr.3, p.67-78.

Benjamins & Snelleman 1914

H.D.Benjamins & J.F. Snelleman, *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, Den Haag: Martinus Nijhoff/ E.J.Brill 1914.

Besselink 2007

L. Besselink, *Statuut voor het koninkrijk der Nederlanden (1954) in Constitutionele klassiekers* (red. Battjes H en Vermeulen B.P), Nijmegen: Ars Aequi Libri 2007

Biswamitrie 1942

C.R. Biswamitrie, *Democratie in onze staatsregeling; Een Inventaris van beginselen en methoden*, Paramaribo 1942.

Biswamitre 1963

Biswamitre, 'Iets uit de geschiedenis van de rechterlijke macht van Suriname', 1963.

Bleau 1977

E.G.Bleau, *Parlementair ABC; een beknopte handleiding voor de parlementaire praktijk*, Paramaribo: 1977.

Boom 1982

H. Boom, *Staatsgreep in Suriname. De opstand van de sergeanten op de voet gevolgd*, Utrecht/Amsterdam; Veen uitgevers, 1982.

Bovens 1987

M.A.P. Bovens, W. Derkens en W.J.Witteveen, *Rechtsstaat en sturing*; Zwolle: Tjeenk Willink, 1987.

Bovend'Eert 2013

P.P.T. Bovend'Eert, *Rechterlijke organisatie, rechters en rechtspraak*, Deventer: Kluwer 2013.

Bovend'Eert & Kummeling 2017

P.P.T. Bovend'Eert & H.R.B.M. Kummeling, *Het Nederlands Parlement*, Deventer: Kluwer 2017.

Brainich von Brainich 1993

E.T. Brainich von Brainich Felth, *Staatsnoodrecht* (diss), Zwolle: W.E.J.Tjeenk Willink 1993.

Breeveld 2000

H.Breeveld & Jopie Pengel 1916-1970, *Leven en werk van een Surinaamse politicus (diss.)*. Den Haag: conserve, 2000.

Broeksteeg e.a. 2005

J.L.W Broeksteeg e.a., *Zicht op wetgevingskwaliteit. Een onderzoek naar de wetgevingsadvisering van de Raad van State*, Meppel: Boom 2005.

Bröring e.a 2016

H.E. Bröring e.a., *Bestuursrecht I*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2016.

Budding 1999

H.Budding, *Geschiedenis van Suriname*, tweede druk, Utrecht: Het Spectrum 1999.

Buiskool 1954

J.A.F. Buiskool, *De Staatsinstellingen van Suriname*, Den Haag: Nijhoff 1954.

Burkens e.a. 2017

Burkens e.a., *Beginnelen van de democratische rechtsstaat. Inleiding tot de grondslagen van het Nederlands staats- en bestuursrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Burkens 1984

M.C.Burkens, *Algemene leerstukken van grondrechten naar Nederlands Constitutioneel recht*, Zwolle: 1989.

Cameron 2008

H. Cameron, 'Van onafhankelijkheid naar staatsgreep. De dagbladers in verwarrende tijden, 1975-1980' in: *K'ranti! De Surinaamse pers 1774-2008*.

Cammelbeeck 1996

T.D. Cammelbeeck, *Het staatsnoodrecht herzien: het onvoorzienbare gesystematiseerd*, AA 1996.

Coolen 1872

W.A.Coolen, *De historische ontwikkeling der grondwet*, Den Bosch: Van Heusden 1872.

De Blois 2012

M. de Blois (red.), *Grondslagen van het recht (Hoofdpijnen)*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012.

De Wilde 2013,

M. de Wilde, 'Uit nood geboren' (oratie UvA), Amsterdam: 2013.

Dew 1994

E.M. Dew, *The Trouble in Suriname, 1975-1993*, United States of America: Westport 1994.

De Kom 1999

A. de Kom, *Wij slaven van Suriname*, Olympus, 1999.

Dölle 1988

A.H.M. Dölle, *Over ongeschreven Staatsrecht*, Groningen: Wolters- Noordhoff, 1988.

Elian 2012

A.Elian, 'President Bouterse en zijn amnesia: Suriname tussen waarheid en straffeloosheid', *NJB*, 15 juni 2012, Afl.24.

Feenstra 1946

A.Feenstra (Herzien door M.V. Polak), *De ronden der Staatsinrichting van Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao*, Gorinchem: J. Noordduijn en zoon1946.

Fernandes Mendes 1983

H.K. Fernandes Mendes, 'De Staatsgreep in Suriname', *NJB* 1983, afl. 5, p. 145-149.

Fernandes Mendes 1989

H. K. Fernandes Mendes, *Onafhankelijkheid en parlementair stelsel in Suriname; Hoofdlijnen van een nieuw en democratisch staatsbestel* (Diss). W.E.J. Tjeenk Willink Zwolle 1989.

Fernandes Mendes 2012

H. K. Fernandes Mendes, 'Krijgsraad en Amnestiewet: Uitzonderlijke omstandigheden, *SJB*, 2012, nr.2.

Ferrier 2008

D. Ferrier, 'De pers wederom op zonnige wegen' in: *K'ranti! De Surinaamse pers 1774-2008*.

Groen 1984

V. Groen (geschreven door F. Ambursley en J. Dunkerley) , *Grenada bevrijd of bezet*, Nijmegen: Masusa 1984.

Haakmat 1979

A.R. Haakmat, '*Vakbond & Krijgsmacht*', Westfort, 1970.

Haakmat 1987

A. Haakmat, *De revolutie uitgeleden. Politieke herinneringen*, Amsterdam: Uitgeverij Jan Mets, 1987.

Hartsinck 1974

J.J. Hartsinck, *Beschrijving van GUIANA I*, Amsterdam: S. Emmering, 1974.

Hartsinck 1974

J.J. Hartsinck, *Beschrijving van GUIANA II*, Amsterdam: S. Emmering, 1974.

Henard 2008

K. Henard, *Mensenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgeverij 2008.

Hoever- Venoaks & Damen 2003

M. R. Hoever- Venoaks, L.J.A Damen, *Surinaams Bestuursrecht*, Paramaribo/ Groningen: Nijmegen 2003.

Hoever-Venoaks 1999

M.R. Hoever-Venoaks, *Het Surinaams ambtenarenrecht in ontwikkelingsperspectief. Een onderzoek naar de rechtspositie van de ambtenaar met aanbevelingen voor een adequaat ambtenarenrecht* (diss. Paramaribo); Leo Victor 1999.

Holtzman 1975

T. Holtzman, *Andere staatsopvattingen. Een anarchistisch syndroom*, Deventer: Kluwer 1975.

Hoost 1979

A.Hoost, 'Notities over het onderwerp: Zijn de rechtsregels met betrekking tot de persvrijheid voldoende'? Rede gehouden voor de Surinaamse journalisten kring in December 1979.

Jadnanansing 2015

C. Jadnanansing, *Met recht over Recht geschreven*, Paramaribo: Ralicon 2015.

Jagdew 2016

E.R. Jagdew, 'Desi Bouterse: From Military Leader to Civilian President of the Republic Suriname- Left, Right and now Left, 1980-2015', *Olhares Amazônicos*, Boa Vista, Volume 04, jan.-jun.2016, p.762-781.

Joseph and Mecbeth 2010

S.Joseph and A. Mecbeth, *Research handbook on international Human Rights Law*, Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing Limited 2010.

Kapitein 2012

H. Kapitein, 'Over grenzen van strafrechtpleging, op weg naar een menselijk, maatschappelijk en juridisch haalbare afrekening van december 1982', *SJB* 2012 no. 3, p.30-53.

Keller 2012

H. Keller e.a., *UN Human Rights Treaty Bodies: Law and Legitimacy*: Cambridge; UK; New York: Cambridge University Express, 2012.

Kinneging 2016

Andreas Kinneging, Paul de Her ten Maarten Colette (red.), *Montesquieu; enigmatisch observateur*, Antwerpen: Uitgeverij Vrijdag 2016.

Koch 1993

K. Koch, *Over staat en statenvorming. Politiek bestuurlijke studiën*, Leiden: Drukkerij van FSW, RU Leiden en "Karstens Drukkers," 1993.

Kortmann 2017

C.A.J.M.Kortmann e.a., *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2017.

Kruisland 1991

F. Kruisland, 'De (on) grondwettelijkheid van de machtsovername van 24 december 1990', *SJB* september 1991, p.33-41.

Kummeling 2014

H.R.B.M. Kummeling, 'Recht in nood in: Crisis, rampen en recht'; *Handelingen Nederlandse Juristen Vereniging* 144^e jaargang/ 2014- 1.

Lim A Po 2003

H.R. Lim A Po, 'Recht, Politiek en Samenleving. Bescherming, bedreiging en beleving van de rechtsstaatgedachte' *SJB* 2003 no.3.

Lim A Po 2010

H.R. Lim A Po, '*Checks and Balances*' in *het spanningsveld van Democratie en Rechtsstaat*. Voordracht gehouden ter gelegenheid van de afsluiting van de democratiemaand 2010.

Loenen 1998

T. Loenen, *Het gelijkheidsbeinsel*, Nijmegen: Ars Aequi Libri, 1998.

Loof 2005

J.P. Loof, *Mensenrechten en staatveiligheid: verenigbare grootheden? Opschorting en beperking van mensenrechtenbescherming tijdens noodtoestanden en andere situaties die de staatsveiligheid bedreigen*(diss.Leiden):Nijmegen:Wolf, Legal Publicers 2005.

Loor 2013

A.Loor, *André Loor vertelt..., Suriname 1859-1950*, Paramaribo: Vaco uitgeversmaatschappij, 2013.

Marshall 2012

E.K. Marschall, 'Gratieverlening en recht', *SJB*, 2012 no.1.

Meiden 1987

G.W.Meiden Van der, *Betwist Bestuur. Een eeuw strijd om de macht in Suriname 1551-1753*, Amsterdam: De Bataafsche Leeuw 1987.

Menke 1988

J.Menke, 'Post-koloniale staat, militaire regime en herdemocratisering in Suriname', *SWI-Forum*, 1988, vol.5, no.1.

Mitrasing 1959

F.E.M.Mitrasing, *Tien jaar Suriname. Van afhankelijkheid tot gelijkgerechtigdheid*, Leiden: Drukkerij Luctor Et Emergo 1959.

Mitrasing 1971

F.M Mitrasing, *Staatsrecht en rechtsstaat, inaugurele oratie*, Paramaribo, 1971

Mitrasing 1974

F.E.M. Mitrasing, *Proeve van een Grondwet voor Suriname*, Paramaribo: 1974.

Mitrasing 1981

F.E.M. Mitrasing, "*Ons Rechtsbestel, Inleiding tot het Surinaams recht*, Paramaribo: december 1981.

Mitrasing 1992

J.C. Mitrasing & F.E.M. Mitrasing, *Compendium van het Surinaams Regionaal recht, verleden en heden de wet regionale organen*, Paramaribo: Vacopress 1992.

Mitrasing 1981

F.E.M.Mitrasing,; 'Uitingsvrijheid in noodtoestand'; *SJB*, 1981.

Meel 1990

P. Meel, *Tussen autonomie en onafhankelijkheid. Nederlands-Surinaamse betrekkingen 1954-1961*, Leiden: KITLV Uitgeverij 1999.

Meel 1993

P.Meel, *The march of militarization in name*, the Johns Hopkins University, 1993.

Molleman 1983

H.Molleman, *Suriname, van democratie tot eenheidsstaat*, in: *Socialisme en Democratie* 40 (1983), nummer 2, pagina 3-12.

Munneke 1990

H.F. Munneke, *De Surinaamse Constitutionele Orde sinds 1975*, Nijmegen, Ars Aequi Libri 1990.

Muller e.a. 2014

E.R. Muller, T. Hartlief, B..Keulen, H. Kummeling, 'Crisis, rampen en recht', in: *Preadviezen* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging, 2014-1), Deventer: Kluwer 2014/4, p.263-298.

Nieuwenhuis en Hins 2011

A.J. Nieuwenhuis en A.W. Hins, *Hoofdstukken Grondrechten*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2011.

Ooft 1963

C.D. Ooft, *De Staten, geschiedenis rechtskarakter en samenstelling*, Paramaribo: 1 februari 1963.

Ooft 1972

C.D. Ooft, *Ontwikkeling van het constitutionele recht van Suriname*, (diss. Leiden Rijksuniversiteit, Te Asen Bij: Van Gorcum & comp. – H. J. Prakke & H.M. G. Prakke 1972.

Ooft 1966

C.D. Ooft, *Aanloop voor een rechtsvergelijkende studie van het Nederlands en het Surinaams staatsrecht*, Paramaribo: 1966.

Ooft 1973

C.D. Ooft, *Kort Begrip van de Staatsinrichting van Suriname*, 4^e druk, Paramaribo: 1 oktober 1973.

Ooft 1979

C.D. Ooft, *Staatsinrichting van de Republiek Suriname*, 3^e druk, Paramaribo: 25 augustus 1979.

Ooft 1980

C.D. Ooft, *Surinaams Staatsrecht voor en na de omwenteling*, Paramaribo: Leo-Victor 1980.

Ooft 1982

C.D. Ooft, *Staatsgreep en staatsbestuur*, (2^e druk augustus 1982) Paramaribo: Drukkerij Leo-Victor 1982.

Ooft 1982

C.D. Ooft, *Staatsgreep en staatsbestuur*, (3^e druk november 1983) Paramaribo: Drukkerij Leo-Victor 1983.

Ooft 1982

C.D. Ooft, 'Transitoir Staatsrecht', *SJB* juni 1982, no.39.

Ooft 1984

C.D.Ooft, *Surinaams Staatsrecht voor en na de omwenteling*, (2^e druk) Paramaribo: Leo Victor 1984.

Ooft, 1988

C.D. Ooft, *Onze Grondwet. Eenvoudige tekst en uitleg van de Grondwet van 1987*, Paramaribo: De West 1988.

Oostindie 2001

G. Oostindie en I. Klinkers; *Knellende koninkrijgsbanden; het Nederlands dekolonisatiebeleid in de Caraïben, 1940-2000*; deel I, deel II, deel III, Amsterdam: Amsterdam University, 2001.

Oostindie 2006

G. Oostindie, *De parels en de kroon; het koningshuis en de kolonien*; Amsterdam: De Bezige Bij, 2006.

Parker 2017

M. Parker, *Willoughbyland. Englands verloren kolonie*, Zutphen: Uitgeversmaatschappij Walburg Pers 2017.

Peper 1980

A.Peper, Suriname voor en na de staatsgreep, in: *Socialisme en democratie* 37 (1980), nummer 9.

Polime en Thoden van Velden 1988

T.Polime en Thoden van Velden H, *Vluchtelingen, opstandelingen en andere Bosnegers van Oost-Westverbinding Suriname, 1986-1988*, Utrecht: IvCA, 1988.

Prade 1999

H. Prade, 'Suriname in de Wurggreep van onvoldragen regelgeving', in: *Socialisme en democratie* 56 (1999), nummer 6, pagina 268-275.

Punwasi 2018

S. Punwasi, *Materieel strafrecht in Suriname*, Paramaribo: Stichting juridisch loket, 2018.

Punwasi 2008

S.Punwasi, 'Plaats van het Openbaar Ministerie in het Staatsbestel', *SJB* 2008 no. 2, p. 48-54.

Quintus Bosz 1955

A.J.A. Quintus Bosz, *Drie eeuwen grondpolitiek in Suriname. Een historische studie van de achtergronden en de ontwikkeling van de Surinaamse rechten op de grond*, (diss) Groningen, pass, Van concum en comp. - Asser, 1955.

Quintus Bosz 1960

A.J.A. Quintus Bosz, 'Misvattingen omtrent de staatkundige ontwikkeling van Suriname', *West-Indische Gids* 1960, Afl.1, p. 3-16.

Quintus Bosz 1982

A.J.A. Quintus Bosz, *Commentaar op eigendomsbescherming voor de Surinaamse Juristenvereniging*, 1982.

Quintus Bosz 1993

A.J.A. Quintus Bosz, *Grepen uit de Surinaamse Rechtshistorie*, Paramaribo: Vaco uitgeversmaatschappij, 1993.

Quintus Bosz 1993

Q. Quintus Bosz, *De weg tot invoering van de nieuwe wetgeving in 1869 en de overgang van het nieuw Burgerlijk recht* 1993.

Ralicon 2017

Ralicon, *De binnenlandse oorlog in Suriname 1986-1992, in korte chronologische persberichten, met kritische notities van Rappa*, Paramaribo: Ralicon, 2017.

Ramcharan 2008

N. Ramcharan, 'Het donkerste tijdperk voor de persvrijheid. De media tijdens de militaire dictatuur, 1980-1987' in: *K'ranti! De Surinaamse pers 1774-2008*.

Ramcharan & Van Binnendijk 2008

N. Ramcharan & Chandra Van Binnendijk, 'Intermezzo: Inleiding op de Jaren tachtig' in: *K'ranti! De Surinaamse pers 1774-2008*.

Ramdat Missier 1969

Ramdat Missier, *Een eeuw Surinaamse codificatie*, 1969.

Ramsahoye 1966

F. Ramsahoye, *the development of land law in British Guiana*, New York: Dobbs Ferry N.Y. Oceana Publ.1966.

Ramsোধ 1990

H. Ramsোধ, *Suriname 1933-1944. Koloniaal Politiek en beleid onder gouverneur Kielstra*, (diss. Utrecht) Delft: Eburon 1990.

Reussing 1996

Reussing G.H.; *Politiek-ambtelijk betrekkingen en het beginsel van de machtenscheiding*, (diss.), 1996.

Reinders 1994

Reinders, *De Politieke geschiedenis van de Nederlandse Antillen en Aruba, 1950-1993*, Zutphen: Walburg Pers, 1993.

Roemers 1980

D. Roemers, 'De toelating van Koorndijk en verder', *SJB*, 1980, nr.31.

Samson 1949

Ph. Samson, *Het rechtsgeding in hoger beroep bij het Hof van Justitie in Suriname*, 1949.

Samson 1951

Ph.Samson, 'Koninklijke besluiten in Suriname', *West-Indische Gids* 1951, p.129-142.

Samson 1970

Ph. Samson, 'Aantekeningen omtrent de geschiedenis van de rechterlijke organisatie en de competentie in strafzaken in Suriname', *SJB*, afl. 2, p.5-11.

Schalken & Van der Valk 1977

T.Schalken en L.van der Valk, 'Het systeem van rechtsbescherming tegen de overheid naar Surinaams recht': Paramaribo, 1977.

Schalkwijk M 1994

M.Schalkwijk, *Colonial State Formation in Caribbean Plantation Societies: Structural analysis and changing elite networks in Suriname, 1650-1920 (diss.Cornwell University), Ithaca, 1994.*

Schalkwijk 1994

M.Schalkwijk, *Suriname het steentje in de Nederlandse schoen: van Onafhankelijkheid tot Raamverdrag*, Paramaribo: Firgos 1994.

Schalkwijk 2005

M.Schalkwijk, 'Democratie in Suriname: Inclusief of exclusief? Een verklarende model voor de ontwikkeling en transitie van regimes', *OSO*, No.1, 2005.

Schemering Reelfs 1865

C. Schemering Reelfs, *Het Surinaamsch regeringsreglement van 1865 (diss.Utrecht)*, Amsterdam: C.van Helden 1865.

Schiltkamp 1964

J.A. Schiltkamp *De geschiedenis van het notariaat in het octrooigebied van de West-Indische Compagnie*, 'S- Gravenhage: De Ned. Boek- En Steendrukkerij V\H H.L.Smits 1964.

Sedney 1997

J. Sedney, *De toekomst van ons verleden, democratie, etniciteit en politieke machtsvorming in Suriname*, Paramaribo: Vaco 1997.

Sedney 2017

J. Sedney, *De toekomst van ons verleden, democratie, etniciteit en politieke machtsvorming in Suriname*, (3^e volledige herziene druk) Paramaribo: Vaco Publishers 2017.

Sedoc-Dahlberg 1990

B.Sedoc-Dahlberg (edited by), *The Dutch Caribbean. Prospects for Democracy, (Caribbean studies volume 5), Center for Latin Studies, University of Florida, Gainesville: Gordon and Breach 1990.*

Slagveer 1980

J.Slagveer, *De nacht van de Revolutie. De staatsgreep in Suriname op 25 februari 1980*, Paramaribo: Kersten&Co. 1980.

Thomson 1903

J.R. Thomson, *Overzicht der Geschiedenis van Suriname*, 'S- Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1903.

Tjun Agnie 1999

R.E. Tjun Agnie, *Capita Selecta Staats-en Bestuursrecht. Drieëntwintig artikelen van Drs. Jnan H. Adhin*, Paramaribo: Uitgeverij Prakashhan, 1999.

Truideman 1987

R. Truideman, *Een historisch onderzoek met betrekking tot de ontwikkeling van de zittende magistratuur 1987* (doctoraalscriptie), Paramaribo 1987.

Van Binnendijk 2008

C. van Binnendijk, 'Een nieuwe spoor. Ontwikkelingen in de jaren tachtig' in: *K'ranti! De Surinaamse pers 1774-2008*, p.191-211.

Van den Brandhof 1986

Van den Brandhof 1986, *De besluitwetgeving van de Kabinetten, De Geer en Gerbrandy*, Deventer: Kluwer 1986.

Van den Bosch 1982

Th. W. van den Bosch, 'Bijzondere rechtspleging in Suriname', *NJB* 1982, afl.7.

Van den Bosch 1983

Th. W. van den Bosch, 'De staatsgreep in Suriname', *NJB* 1983, afl. 15.

Van der Eijnden 2012

P.M.van der Eijnden, *Onafhankelijkheid van de rechter in constitutioneel perspectief (diss.Nijmegen)*, Nijmegen: Kluwer 2012.

Van der Pot 2014

Van der Pot, *Handboek van het Nederlandse staatsrecht*, Deventer: Kluwer 2014.

Van der Schroef 1969

Van der Schroef en J.H.Adhin en R.Wijnholt, *Een eeuw Surinaamse codificatie*, 1969.

Van Dullemen 1947

A.A.L.F van Dullemen, *staatsnoodrecht en Democratie*, Alphen aan den Rijn: N. Samson –, 1947.

Van Galen 2001

J. van Galen, *Het Suriname-syndroom. De PvdA tussen Den Haag en Paramaribo*, Amsterdam: Prometheus 2001.

Van Helsdingen 1957

W.H.van Helsdingen, *De Staatsregeling van Suriname van 1955*, Den Haag: 1963.

Van Lier 1949

R.A.J. Van Lier, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van de maatschappij in Suriname*, Den-Haag: Martinus Nijhoff 1949.

Veerman 2012

G.J. Veerman, *Over wetgeving; principes, paradoxen en praktische beschouwingen*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2012.

Veerman 2004

G.J.Veerman, oratie UM, 2004

Westerman 1998

P.Westerman, *Rechtsfilosofie*, Van Corcum/ Open Universiteit 1998.

Wijdenbosch 2002

J.A. Wijdenbosch, *Ontmoeting tussen theorie en praktijk; een bestuurskundige en politiek bestuurlijke verkenning in een notendop; opstellen over kernthema's in een realiteit*, Groningen: Gopher Publishers, 2002.

Wijnholt 1969

R. Wijnholt, *Een eeuw Surinaamse codificatie*, 1969.

Zijlstra e.a. 2012

S.E. Zijlstra (red.) e.a., *Wetgeven; handboek voor de centrale en decentrale overheid*, Deventer: Kluwer, 2012.

Regelgeving

Octrooi 1682 (23 september 1682).

Reglement op het Beleid van de Regering, het justitiewezen, den landbouw en de scheepvaart in Suriname (K.B.1815, 58; G.B.1816, 2).

Reglement op het Beleid der Regering van de Nederlandsche West-Indische Bezittingen (K.B.1828, 222; G.B.1828, 3).

Reglement op het Beleid der Regering in de Kolonie Suriname (K.B. 1832, 89; 1832, 13).

Reglement op het Beleid der Regering in de Kolonie Suriname (K.B. 1865, 55; 1865,12).

Surinaamse Staatsregeling (K.B.1936 no. 909; G.B.1936 no. 156).

Surinaamse Staatsregeling (G.B.1948 no. 73).

Interim Staatsregeling van Suriname (G.B.1950 no. 12).

Staatsregeling van Suriname (G.B.1955 no. 53).

Kiesreglement 1955 (G.B.1866 no.2).

Grondwet 1975 (S.B. 1975 no.2).

Grondwet 1987 (S.B. 1987 no.116 gewijzigd bij S.B. 1992 no.38).

Reglement op de Inrichting en Samenstelling van de Surinaamse Rechterlijke Macht (G.B. 1935 no.79, laatste wijziging in S.B. 1994 no.17).

Wet Algemene Bepaling der Wetgeving van Suriname (G.B.1868, gewijzigd bij G.B.1893 no.35, G.B. 1914 no.32, G.B.1918 no.28, S.B.1975 no.171).

Amnestiewet (3 april 1980, S.B.1980 no.27).

Machtigingswet (S.B.1980 no.10).

Personeelswet (31 december 1962 laatstelijk gewijzigd bij 1987 no.3).

Wet op de Militaire Strafrechtspleging (G.B.1975 no.175).

Wet van 4 mei 1990 (S.B.1990 no. 23); intrekking van het decreet B-5b.

Landsbesluit Instelling van Departementen van Algemeen Bestuur van 3 augustus 1951, G.B.1951, no.90.

Landsbesluit Taakomschrijving van Departementen van Algemeen Bestuur van 27 januari 1970, G.B. 1970 no.5

Staatsbesluit houdende publicatie van de Grondwet in het Staatsblad van de Republiek Suriname van 25 november 1975, S.B. 1975 no.2.

Staatsbesluit 4 januari 1980 s.r.s.1980 no.1.

Staatsbesluit 20 juli 1983, S.B. 1983 no.62

Staatsbesluit houdende de vastlegging van de samenstelling van de Legerleiding van 18 augustus 1983 (S.B. 1983 no 84).

Staatsbesluit 26 augustus 1980 (S.B.1980 no.70).

Staatsbesluit 17 oktober 1980 1965 (G.B. 1965 no.123).

Staatsbesluit Taakomschrijving Departementen 14 mei 1986 (S.B.1986 no.23).

Resolutie 10 december 1985 (S.B.1985 no.75).

Resolutie 2 augustus1985 (S.B.1985 no.52).

Decreten

Decreet A Afkondiging Noodtoestand en Schorsing Grondwet (S.B.1980 no. 59).

Decreet A-1 Buitenwerkingstelling Parlement en leden Raad van Advies (S.B.1980 no. 60).

Decreet A-1A Pensioen Voorzitter & leden Raad van Advies (S.B.1980 no. 81).

Decreet A-2 Toedeling Regeermacht (S.B.1980 no. 124).

Decreet A-2A Wijziging Art. 20 lid 3 van Alg. Decreet A-2 (S.B.1981 no. 4).

Decreet A-3 Teruggave regeermacht aan Militair Gezag (S.B.1982 no.9).

Decreet A-4 Aanvang en uitoefening Regeermacht door Militair Gezag (S.B.1982 no. 81).

Decreet A-4A Wijziging van Alg. Decr. A-4 (S.B.1982 no. 75).

Decreet A-5 Opheffing Strafbaarheid t.a.v. Sital e.a (S.B.1981 no. 20).

Decreet A-5 Eervolle ontheffing van Drs. H.Chin A Sen uit zijn functie als hoofd van de staat (S.B.1982 no. 22).

Decreet A-6 Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd S.B. (1982 no. 23).

Decreet A-6A Tijdelijke waarneming van het ambt van Staatshoofd door Mr. L.F. Ramdat Missier, vice- president van het Hof van Justitie (S.B.1982 no. 24).

Decreet A-6B Wijz. Alg. Decr. A-6 van 5-2-82 houdende voorziening in de vervanging van het Staatshoofd (S.B.1982 no. 31).

Decreet A-6C Voorziening in de vervanging van het Staatshoofd (S.B.1984 no. 76).

Decreet A-7 Afkondiging van de oorlogstoestand (S.B.1982 no. 50).

- Decreet A-7A Berechting van personen die gedurende de oorlogsnoodtoestand de nationale veiligheid daadwerkelijk in gevaar brengen (S.B.1982 no. 51).
- Decreet A-8 Intrekking van het alg. decr. A-7 (S.B.1982 no. 58).
- Decreet A-9 Toedeling van de Regeermacht (S.B.1982 no. 61).
- Decreet A-9A Wijziging Alg. Decreet A-9 (S.B.1986 no. 80).
- Decreet A-10 Vaststelling van de wettelijke regelingen en de wijze van hun totstandkoming (S.B.1982 no. 62).
- Decreet A-11 Vaststelling van het Statuut Basisrechten en Plichten van het Surinaamse volk (S.B.1982 no. 63).
- Decreet A-12 Instelling van een adviescollege (S.B.1982 no. 66).
- Decreet A-13 Instelling en taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur (S.B.1982 no. 67).
- Decreet A-14 Instelling en taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur (S.B.1983 no. 92).
- Decreet A-15 Instelling en werkwijze interim-regering (S.B.1984 no. 12).
- Decreet A-16 Instelling van een denkgroep (S.B.1984 no. 49).
- Decreet A-17 Instelling De Nationale Assemblee (984 no. 116).
- Decreet A-17A Afwijking van het bepaalde in art. 24 lid 1 van het Alg. Decr A-17 (S.B.1986 no. 9).
- Decr. A-18 Instelling Nationaal Instituut Mensenrechten (S.B.1985 no. 1).
- Decreet A-18A Wijziging decreet Nationaal Instituut Mensenrechten (S.B.1986 no. 17).
- Decreet A-19 Voorziening voor de regering van Suriname (S.B.1985 no. 54).
- Decreet A-20 Bepaling Betreffende de instelling en taakomschrijving Departementen van Algemeen Bestuur (S.B.1985 no. 61).
- Decreet A-21 Decreet Opheffing Noodtoestand (S.B.1986 no. 24).
- Decreet A-22 Afkondiging noodtoestand voor een deel van het grondgebied voor de Republiek Suriname (S.B.1986 no. 84).
- Decreet B Bepalingen m.b.t. noodtoestand (S.B.1980 no.61).
- Decreet B-1 Aanwijzing Drs. Chin A Sen als President (S.B.1980 no. 61).
- Decreet B-2 Aanwijzing Hof van Justitie als beëdigingsorgaan (S.B.1980 no. 62).
- Decreet B-3 Benoeming tot minister c.q. onderminister (S.B.1980 no. 63).
- Decreet B-4 Bepaling m.b.t. thans geldende wettelijke ordening (S.B.1980 no. 64).
- Decreet B-5 Verlening Opsporingsbevoegdheid Militaire politie (MP) (S.B.180 no. 65).

Decreet B- 5A Tijdelijke verlening algemeen opsporingsbevoegdheid MP (S.B.1983 no. 33).
 Decreet B-6 Regels uitzetting i.v.m. prostitutie bestrijding (S.B.1980 no. 66).
 Decreet B-7 Wijziging Opiumwet Drugsbestrijding (S.B.1980 no. 67).
 Decreet B-7A Wijziging Opiumwet (S.B.1986 no. 83).
 Decreet B-8 Bepaling m.b.t. ecologische omstandigheden in woongebieden (S.B.1980 no. 68).
 Decreet B-8A Wijziging Decreet B-8 (aanvulling Politiestrafwet) (S.B.1980 no. 121).
 Decreet B-9 Decreet Bijzondere Rechtspleging (S.B.1980 no. 72).
 Decreet B-9A (1^e) wijziging decr. B-9 (S.B.1980 no. 98).
 Decreet B-9B (2^e) wijziging decr. B-9 (S.B.1980 no. 148).
 Decreet B-9C (3^e) wijziging decr. B-9 (S.B.1981 no. 171).
 Decreet B-9D (4^e) wijziging decr. B-9 (S.B.1982 no. 106).
 Decreet B-9E Decreet opheffing Bijzonder Gerechtshof (S.B.1983 no. 61).
 Decreet B-9.1 Uitvoering Art. 12,15 en 19 van decr. B-9 (S.B.1980 no. 88).
 Decreet B-9.2 Wijziging Decreet B-9.1 (S.B.1980 no. 149).
 Decreet B-9.3 Wijziging Decreet B-9.2 (S.B.1981 no. 107).
 Decreet B-9.4 Nadere uitvoering van art. 12 decreet B-9 (1982 no. 45).
 Decreet B-5B Verlenging algemene opsporingsbevoegdheid MP (S.B.1985 no. 14).
 Decreet B-10 Decreet inzake verbod bepaalde geschriften (S.B.1983 no. 55).
 Decreet B-11 Decreet ere orde van de ster van de Revolutie (S.B.1985 no. 8).
 Decreet B-12 Decreet ere orde van de ster van de Revolutie (S.B.1985 no. 18).

Decreet C Wettelijke grondslag uitvaardigen decreten (S.B. 1980 no.123).
 Decreet C-31 Aanpassing- en Wijzigingswet Strafvordering (1980 no.116).
 Decreet C-33 Aanvulling Wet Militaire Strafrechtspleging (1980 no.119).
 Decreet C-35 Vaststelling Begroting Dienstjaar 1980 (S.B. 1980 no.133).
 Decreet C-37 Decreet Verdragenblad (S.B.1980 no 127).
 Decreet C-43 Opheffing Dorpsgemeenten in Nickerie (S.B. 1981 no.24).
 Decreet C-44 Opheffing Dorpsgemeenten in diverse districten (S.B. 1981 no.25).
 Decreet C-51 Vaststelling Begroting Dienstjaar 1981 (S.B.1981 no.112).
 Decreet C-62 Decreet Hoog Militair Gerechtshof (S.B.1982 no.25).
 Decreet C-62A Decreet Opheffing Militair Gerechtshof (S.B. 1983 no.112).
 Decreet C-63 Wijziging van de Wet Militaire Strafrechtspleging (S.B. 1982 no.27).
 Decreet C-63E Nadere wijziging Wet Militaire Strafrechtspleging (S.B. 1984 no.83).

- Decreet C-64 Vaststelling van het Reglement van Orde voor het Beleidscentrum (S.B.1982 no.64).
- Decreet C-64A Wijziging decreet C-64 (S.B.1982 no.143).
- Decreet C-65 Vaststelling Reglement van Orde voor de Raad van Ministers (S.B.1982 no.65).
- Decreet C-66 Wijziging van de artikelen 49, 50 en 60 van het Surinaams Wetboek van Strafvordering (S.B.1982 no.84).
- Decreet C-72 Vaststelling van de sloten van de Begroting 1963, 1965 tot en met 1979 (S.B.1983 no.47).
- Decreet C-74 Vaststelling van de begroting van het dienstjaar 1982 (S.B. 1982 no.145).
- Decreet C-75 Decreet inzake uitlevering (S.B.1983 no.83).
- Decreet C-77 Vaststelling van de Begroting van het dienstjaar 1983 (S.B.1983 no.78).
- Decreet C-80 Nadere wijziging Wetboek van Strafrecht (S.B.1984 no.17).
- Decreet C-84 Bijzondere regels tot aanvulling register Burgerlijke Stand (S.B.1987 no.1).
- Decreet C-85 Verplichte Burgerregistratie (S.B.1987 no.2).
-
- Decreet E-1 Decreet Planraad (S.B.1981 no.18).
- Decreet E-28 Decreet Erkenning vakvereniging werknemers (S.B.1981 no.163).
- Decreet E-52 Decreet bescherming werknemersvertegenwoordiging (S.B.194 no.97).

Lijst van verdragen en verklaringen

De Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen' (26 augustus 1789).

Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname betreffende de uitlevering en rechtshulp in strafzaken (Trb.1976, 143, Trb 1981, 160).

Weens Verdrag inzake het verdragenrecht 23 mei 1969.

Internationaal Verdrag inzake Burger Rechten en Politieke Rechten, Verdragenblad van de Republiek Suriname, 1981 no.17.

Inter-Amerikaanse Verklaring voor de Rechten van de Mens (12 november 1987).

Inter-Amerikaans Verdrag voor de Rechten van de Mens (12 november 1987).

Rapporten, bulletin en verklaringen

Rapport OAS 1983, Report on the situation of human rights in Suriname, General Secretariat Organization of America States, Washington, D.C. 20006, 1983 cidh (OAS/Ser.L/11.61,Doc.6 rev. 1, October 5, 1983).

Mozaïek van het Surinaamse volk, volkstellingen in demografisch, economische en sociaal perspectief, Algemeen Bureau voor de Statistiek en Instituut for Graduate Studies and Research, Paramaribo 2016.

100 jaar Suriname; Gedenkboek i.v.m. een eeuw immigratie 1873-5 juni 1973.

Ontwerp Grondwet van Suriname met bijbehorende Memorie van Toelichting 1975.

Protocollen en conclusies inzake de onafhankelijkheid van Suriname (Regerings Publiciteits Dienst van Suriname), 25 november 1975.

Manifest van de Revolutie, 1980.

Suriname in Ontwikkeling, 25 februari 1980 (deel 2).

Rapport: Ontwerp Grondwet van de Republiek Suriname, samengesteld door de Grondwetscommissie 1980, 27 augustus 1981.

Brief van de Surinaamse Juristen Vereniging d.d.31 maart 1982 aan de President van de Republiek Suriname. Verschenen in het Surinaams Juristenblad juni 1982, no.39, p.708-712.

Regeringsverklaring, en hoofdlijnen van het regeerprogramma 1983-1986.

Country Programme document for Suriname (2017-2021) van de executive board of the United Nations Development Programme, the United Nations Population Fund and the United National Officer for project services, second regular sessions. 6-9 september 2016.

Rapport Het Kabinet Neijhorst (verantwoordig), Drukkerij Dubois& Dubois.

Rapport Abendanon.

Rapport Advies van de Denkgroep.

Bulletin 1- 25 februari 1980.

Bulletin 2 -25 februari 1980.

Suriname in Ontwikkeling (foto's spreken de waarheid), 25 februari 1980 deel 2.

Verklaring 26 februari 1980: Stopzetting berechting van de militairen door de Krijgsraad.

Proclamatie Aanvaarding van het Ambt van Presidentschap door Chin A Sen, S.B.1980 no.57.

Verklaring Politiek Akkoord 23 november 1985.

Concept van een politiek raamwerk voor een concept Grondwet Deel 1, Paramaribo maart 1986.

Politiek Raamwerk voor een concept Grondwet, Deel 2, Paramaribo maart 1987.

“Verklaring Bevelhebber Nationaal Leger en Politieke Partijen” (Leonsberg-akkoord), 10 augustus 1987.

Rapport ‘Uitslag van de verkiezingen gehouden op 25 november 1987’ van het Onafhankelijk Kiesbureau (november 1988).

International Commission of Jurists, “Independent Observation Mission of the Trial of President Desire Delano Bouterse and Others in Relation to Extra-Judicial Executions that Took Place in December 1982 at Fort Zeelandia, Paramaribo, Suriname 9 Genève, 2012.

MOIWANA. In memoriam Herman Eddy Gooding. Een uitgave van Moiwana’86 Mensenrechtenorganisatie Suriname. n.d.-a.

MOIWANA. Mensenrechtenorganisatie Suriname Moiwana’86. Speciale editie.n.d.-b.

Jurisprudentie

1. Case of the Moiwana Community vs. Suriname, Serie C-no.124, Inter-American Court of Human Rights (1ACrt HR), 15 June 2005, paragraph 86 (16).
2. Vonnis Krijgsraad in zaak van de auditeur-militair tegen: Bouterse, Desiré Delano, 29-11-2019, nr.46.
3. Vonnissen Bijzonder Gerechtshof (publicaties in dagblad De West 1980-1983).

Parlementaire handelingen

1. Handelingen 1979-1980, no. 8 , p. 1-4
2. Handelingen 1979-1980, no. 9, p. 5-13
3. Handelingen 1979-1980, no.10, p. 10-13

Curriculum vitae

Wedwatie (Wanda) Pherai werd geboren op 5 juni 1968 in Suriname. Zij is afgestudeerd aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname in 1995 en kreeg daardoor de hoedanigheid van Meester in de Rechten. Van 1994 tot 1996 was ze werkzaam op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Sinds januari 1997 werkt Wanda aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Zij is voltijds docent aan de Faculteit der juridische Wetenschappen. Daarnaast heeft ze ook bestuurlijke functies vervuld. Zij is voorzitter geweest van de Examencommissie van de bacheloropleiding en later van de masteropleiding van de Faculteit der Maatschappijwetenschappen. Zij was ook Richtingscoördinator van de opleiding Rechten en was vanaf januari 2016 tot april 2019 de Secretaris van de Faculteit der Juridische Wetenschappen. Wanda is naast haar docentschap ook plaatsvervangend lid van de Sociaal Economische Raad van Suriname.